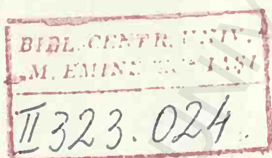
Domnița Tomescu

GRAMATICA NUMELOR PROPRII în limba română





GRAMATICA NUMELOR PROPRII ÎN LIMBA ROMÂNĂ



GRAMATICA NUMELOR PROPRII ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Domnița Tomescu

ISBN 973-9397-63-5

Editura **ALL EDUCATIONAL**
București,
Bd. Timișoara nr. 58,
sector 6, cod 76548
☎ 413 11 58, 413 43 21
413 18 50, 413 07 20
Fax: 413 05 40

Departamentul difuzare
☎ 413 44 43, 413 16 12
413 07 15
Fax: 413 03 29

Redactor: Mioara Catrani-Popescu
Coperta: Daniel Munteanu

PRINTED IN ROMÂNIA

DOMNIȚA TOMESCU

GRAMATICA NUMELOR PROPRII ÎN LIMBA ROMÂNĂ





Cuvânt înainte

„Gramatica numelor proprii în limba română" are la bază fosta teză de doctorat a Domniței Ichim-Tomescu, susținută în 1979 la Institutul de Lingvistică din București (azi Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" al Academiei Române). Faptul că lucrarea vede cu atâta întârziere lumina tiparului în întregul ei (unele părți au fost publicate între timp, sub formă de articole, în reviste de specialitate din anii 1973–1978) este, firește, regretabil pentru că ascunde parțial caracterul de pionierat al cercetării respective, prioritatea ei în lingvistica românească și chiar în lingvistica romanică. Aceasta nu înseamnă că apariția târzie a dus la învechirea lucrării, la pierderea actualității ei. Pentru cititorul român – lingvist și nelingvist – lucrarea, îmbunătățită și revizuită de autoare, își menține actualitatea atât prin tema în sine, cât și prin rezultate, pentru că în cele aproape două decenii de la elaborarea ei nu s-au realizat studii semnificative, de proporții, care să o fi concurat.

Publicarea ei, prin bunăvoința editurii ALL, se înscrie într-un context favorabil, în știința universală, pentru studierea numelor proprii, pe diferite planuri, inclusiv pe cel gramatical. Valeria Guțu-Romalo constata relativ recent („Revue roumaine de linguistique" XL, 1995, 1–3, p. 45) că „numele propriu pare a-și fi regăsit un loc privilegiat în cercetările – filozofice și lingvistice – ale ultimului deceniu". Cu referire specială la tema cărții de față se poate cita lucrarea Grammaire du nom propre, de M. N. Gary–Prieur, apărută la Paris în 1994. Dacă nu a avut șansa de a-și marca altfel decât prin articole necunoscute marelui public o anumită prioritate în abordarea acestui subiect la modă astăzi, Domnița Tomescu poate demonstra acum sincronizarea lingvisticii românești cu preocupările din lingvistica mondială.

Cartea se ocupă de comportamentul morfologic și sintactic al principalelor patru clase de nume proprii, unanim recunoscute ca

atare: numele de persoane (antroponime), numele de animale (zoonime), numele de locuri (toponime) şi numele de corpuri cereşti (astronime). Ea urmăreşte posibilitatea şi modalitatea de exprimare a celor trei categorii gramaticale cărora li se consacră câte un capitol (genul, numărul şi cazul), precum şi al articulării (care este discutată împreună cu categoria cazului). Între Introducerea generală, teoretică, şi cele trei capitole de bază având ca obiect categoriile gramaticale este plasat un capitol informativ, care trece în revistă tratarea numelor proprii în gramaticile româneşti (de la Dimitrie Eustatievici Braşoveanu, 1757, la Gramatica Academiei, ediţia a doua, 1963), util prin aceea că permite de la început raportarea la stadiul anterior al cunoştinţelor în problemele cercetate. Cele trei capitole consacrate categoriilor gramaticale – de dimensiuni inegale, în funcţie de problematică – au o structură riguros simetrică: după câte o introducere teoretică particulară, se tratează pe rând fiecare dintre cele patru clase onomastice menţionate, iar în cadrul acestora sunt distinse, unde e necesar, şi unele subclase onomastice, dintre care mai importantă pentru gramatica lor este, la antroponime, distincţia între prenume şi numele de familie; la sfârşitul fiecărui capitol există un paragraf de concluzii referitoare la categoria în discuţie. Concluziile finale încearcă să stabilească specificul numelor proprii în sistemul gramatical al limbii române.

Lucrarea are un dublu profil mixt în interiorul lingvisticii.

Primul reiese direct din titlu, care trimite în acelaşi timp la două discipline lingvistice: gramatica şi onomastica. Nu este vorba numai de o gramatică restrânsă la clasa lexicală a numelor proprii, ci şi de folosirea unor achiziţii ale ştiinţei onomastice în studierea gramaticală a numeor proprii şi de interpretarea onomastică a unor observaţii gramaticale. Lucrarea este de gramatică, dar, după cum se vede, onomastica oferă atât materialul cercetării, cât şi concepte ca punct de plecare şi tot ea constituie, în concluzii, punctul de sosire.

Celălalt profil mixt al lucrării nu este anunţat de titlu, care circumscrie cercetarea la domeniul românesc. Deşi vizează anume limba română, lucrarea are şi elemente care ţin de lingvistica generală sau teoretică: se porneşte totdeauna de la teorii generale din literatura

temei (expuse în Introducere și în primele paragrafe ale capitolelor de bază, 2-4) și acestea sunt verificate apoi în aplicarea lor la limba română. Concluziile se referă, prudent, numai la limba română, care a fost unicul cadru concret al cercetării.

Profilul mixt sub ambele aspecte relevate aici este în măsură să sugereze interesul prezentat de lucrare pentru diverse categorii de cititori.

Dar meritele lucrării nu se reduc la această deschidere spre mai multe ramuri ale lingvisticii. Gramatica numelor proprii din limba română beneficiază pentru prima oară de o cercetare de ansamblu de sine stătătoare, aprofundată, analitică și sintetică; ea se bazează pe o documentare materială bogată și transparentă, deci verificabilă, ca și pe cunoașterea și interpretarea cu spirit critic a contribuțiilor anterioare. Un merit intrinsec al lucrării este și îmbinarea cercetării sincronice cu cea diacronică, pe care autoarea le consideră „inseparabile".

Din toate cele spuse rezultă, cred, clar că recomand cartea Domniței Tomescu, având încredere că va fi apreciată cum merită de cititori.

În încheierea prezentării mele aș adăuga meritul autoarei de a-și fi ales singură, la începutul carierei sale științifice, această temă de cercetare. A fost printre puțini mei doctoranzi care nu mi-a cerut să-i propun un subiect de teză, ci doar să o conduc spre realizarea temei – nu ușoare – pentru care se decisese cu o maturitate și o intuiție de lăudat. Satisfacția pe care mi-au dat-o colaborarea cu tânăra colegă începătoare de acum peste douăzeci de ani și încununarea muncii ei cu titlul de doctor în filologie este completată, în sfârșit, de bucuria apariției, fie și târzii, a acestei frumoase și necesare cărți.

dr. Mioara Avram
cercetător principal I
Institutul de lingvistică
„Iorgu Iordan" al Academiei Române

0. Introducere

0. 1. Onomastică şi gramatică

Cercetarea gramaticală a numelor proprii implică domeniul şi metodologia a două discipline lingvistice: onomastica şi morfosintaxa. Condiţionată de recunoaşterea statutului de semn lingvistic al numelui propriu[1], orientarea onomasticii spre problemele gramaticale este subordonată analizei sistemului gramatical al limbii, în general.

Obiect al cercetării lingvistice, numele proprii alcătuiesc o clasă de semne distinctă prin particularităţi funcţionale şi semantice. Funcţia specifică a numelor proprii: denominaţia prin identificare şi individualizare, se opune celei a numelor comune: desemnarea prin generalizare. Din punct de vedere semantic, numele proprii, definite contradictoriu[2], prin absenţa înţelesului, prin monosemantism sau prin exces de semnificaţie, se deosebesc de numele comune, nu prin capacitatea de exprimare a sensului, ci prin modalitatea de realizare a semnificaţiei. Mobilitatea şi libertatea denotativă a numelor proprii determină caracterul exclusiv contextual al manifestării sensului[3] acestor semne. Relaţia între numele propriu şi obiectul denotat este temporară, dependentă de contextul verbal şi situaţional.

Delimitarea clasei numelor proprii printr-un comportament gramatical specific[4] este menită să întregească caracterizarea lingvistică a numelui propriu.

---

[1] Molino, J., *Le nom propre dans la langue*, în „Langages", 1982, nr. 66, p. 5–21.

[2] Pentru sinteza opiniilor asupra sensului numelor proprii, vezi Sørensen, H. S., *The Meaning of Proper Names*, Londra, 1963, p. 36–52.

[3] Ichim-Tomescu, D., *Sens şi context la numele proprii*, în SCL, XXVI, 1975, 3, p. 239–246.

[4] Gary-Prieur, M.-N., *Grammaire du nom propre*, Paris, 1994, p. 58–65.

Necesitatea de a stabili un contrast formal între numele proprii şi celelalte clase de cuvinte ale limbii este subliniată în numeroase lucrări de specialitate. Sugestiile privitoare la posibilitatea de a defini gramatical clasa numelor proprii, formulate de I. Iordan[1], F. L. Utley[2] şi L. Hjelmslev[3], se alătură propunerilor lui R. B. Long[4] şi ale lui J. Kuryłowicz[5] de a contura modele gramaticale specifice pentru numele proprii. Reproşul adus utilizării exclusive a criteriilor logice şi semantice în diferenţierea clasei numelor proprii este însoţit de recomandarea de a selecta indici morfologici în fixarea opoziţiei propriu / comun. Au fost semnalate, ca posibile trăsături gramaticale distinctive ale numelor proprii, realizarea categoriei de număr şi articularea.

Tributară unor concepţii logico-semantice în legătură cu individualitatea numelui propriu, ideea absenţei pluralului la formele onomastice sugerează incompatibilitatea acestei clase cu opoziţia de număr. Considerat „neutral"[6] sau „invariabil"[7] ca număr gramatical, numele propriu ar alcătui o clasă singularizatoare opusă clasei pluralizatoare a numelor comune. Indicele formal al numelor proprii ar fi absenţa modificatorilor de tip plural asociată cu imposibilitatea utilizării libere a numelor proprii la singular şi la plural[8]. Aparent similare, aceste observaţii se referă la aspecte diferite ale modului specific de manifestare a categoriei numărului la numele proprii.

Potrivit altor păreri, opoziţia singular / plural nu poate avea valoare distinctivă în definirea numelor proprii. Orice delimitare

---

[1]Iordan, I., *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 336.

[2]Utley, F. L., *The Linguistic Component of Onomastics*, în „Names", 1963, 3, p. 163.

[3]Hjelmslev, L., *La structure morphologique*, în *Essais linguistiques*, Copenhaga, 1959, p. 120.

[4]Long, R. B., *The Grammar of English Proper Names*, în „Names", 1969, 2, p. 107–126.

[5]Kuryłowicz, J., *La position linguistique du nom propre*, în „Onomastica", 1956, 2, p. 1.

[6]Leys, O., *Der Eigenname in seinem formalen Verhältniss zum Appellativ*, în „Beiträge zur Namenforschung", 1966, p. 113–123.

[7]Iordan, Iorgu, Guţu-Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Bucureşti, 1967, p. 71.

[8] Long, R. B., *op. cit.*, p. 107–126.

bazată pe număr ar fi „fragilă, convențională”[1], „extralingvistică și artificială”[2], absolutizând principiul unicității desemnatului, creator de confuzii. Parafrazând una dintre concluziile lui E. Coşeriu[3], nu vom spune că un nume nu e un nume propriu pentru că nu poate fi pluralizat, ci doar că nu poate fi pluralizat pentru că e nume propriu.

Opoziția de determinare nearticulat / articulat este menționată ca o posibilă caracteristică a numelor proprii față de celelalte semne. O. Leys[4] opune funcția clasificatoare și estetică a articolului la numele proprii funcției determinative a articolului la numele comune. Clasa numelor proprii este definită de L. Hjelmslev[5] prin imobilitatea față de articol.

Mai puțin luate în considerație pentru stabilirea specificului numelor proprii sunt opoziția de gen și opoziția de caz, deși tabloul flexiunii nominale românești include flexiunea numelor proprii cu trăsături distincte[6].

Particularitățile comportamentului gramatical al numelor proprii pun în discuție locul acestor semne între celelalte clase ale flexiunii nominale. Se conturează trei direcții de cercetare legate de: a) apartenența numelor proprii la clasa substantivului, ca o subclasă opusă numelui comun; b) încadrarea separată a numelor proprii, ca parte de vorbire independentă; c) asocierea numelor proprii cu alte părți de vorbire decât substantivul, de tipul substitutelor.

Prezentă în majoritatea lucrărilor de gramatică, prima posibilitate de clasificare a numelor proprii în cadrul substantivului, alături de numele comune, se bazează pe principii încă tributare logicii, precum și pe observarea unor caracteristici gramaticale izolate ale numelui propriu față de numele comun, cum ar fi absența formelor de

---

[1]Brunot, F., apud Coseriu, E., *El plural en los nombres propios*, în *Teoria del lenguaje y lingüistica general*, Madrid, 1962, p. 264.

[2]Mańczak, W., *Le nom propre et le nom commun*, în „Revue Internationale d'Onomastique”, 1968, 3, p. 207.

[3] Coseriu, E., *op. cit.*, p. 279.

[4]Leys, O., *Zum Funktion des Artikels beim Eigennamen*, în „Onomastica slavogermanica”, 1967, p. 21–26.

[5]Hjelmslev, L., *op. cit.*, p. 120.

[6]Diaconescu, Paula, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, 1970, p. 75.

plural, flexiunea de caz cu articol antepus. De altfel, în lucrări fundamentale ale onomasticii româneşti[1], analiza abaterilor unor nume proprii de la normele morfologice obişnuite ale numelor comune corespunde unei necesităţi de diferenţiere gramaticală a celor două clase substantivale.

Cea de a doua posibilitate de încadrare a numelor proprii în sistematizarea claselor morfologice este sugerată de unele cercetări recente care acordă numelui propriu statutul unei părţi de vorbire independente. Ignorându-se tradiţia valorii substantivale a numelor proprii, clasele morfologice se reorganizează astfel: alături de substantive, adjective, pronume şi numerale, numele proprii sunt considerate o subclasă nominală. Flexiunea fixă de gen a substantivelor, gradele de comparaţie ale adjectivelor, categoria gramaticală a persoanei la pronume, numărul fix al numeralelor, flexiunea cazuală ca unică flexiune a numelor proprii sunt caracteristicile definitorii minimale ale clasificărilor nominale operate de J. Holt[2]. Criteriul funcţional al analizei structurale a lui K. Togeby[3], bazat pe raportul dintre flexiune şi rădăcina nominală, operează delimitări similare. Numele proprii se izolează în clasa numelui prin flexiune defectivă de gen şi număr, asociată rădăcinii nominale zero, corespunzătoare unei absenţe a conţinutului semantic specific.

Cea de a treia posibilitate de includere a numelor proprii în clasificarea părţilor de vorbire este înfăţişată în propunerile lui E. Buyssens[4], Ch. P. Hockett[5] şi J. Dubois[6] de a regrupa numele proprii alături de pronume în clasa substitutelor nominale. Mult discutată în logică, ideea asemănărilor funcţionale între numele proprii şi pronu-

[1]Iordan, Iorgu, *op. cit.*, p. 336–394; Graur, Al., *Nume de persoane*, Bucureşti, 1965, p. 138–145.

[2]Holt, J., *Rationel Semantik (Pleremik)*, Copenhaga, 1946, p. 58.

[3]Togeby, K., *Structure immanente de la langue française*, Paris, 1965, p. 158.

[4]Buyssens, E., *Du nom propre et du nom commun*, în „Néophilologue", XXIII, 1937, p. 111–121.

[5]Hockett, Ch. P., *A Course in Modern Linguistics*, New-York, 1958, p. 311–313.

[6]Dubois, J., *Grammaire structurale du français. Nom et pronom*, Paris, 1965, p. 155–159.

me este preluată de gramatica modernă. Argumentarea se sprijină însă pe fapte extralingvistice. E. Buyssens califică numele proprii şi pronumele drept „substitute comode" datorită lipsei lor de semnificație. Compensatorie, polivalența în denotare face posibilă substituirea lingvistică a oricărui segment de enunț. Pentru a demonstra maleabilitatea numelor proprii, ca posibilități denotatoare, Ch. P. Hockett consideră funcția numelui propriu analoagă rolului lui *x* algebric. Definiția substitutelor de tip pronume, nume propriu sau simbol algebric *x* necesită precizarea „circumstanțelor convenționale, temporare în care este utilizat".

Reformularea în termeni informaționali a aceloraşi principii are rezultate asemănătoare. Numele proprii, ca şi pronumele, au o capacitate de informație slabă, mediată de context. „Circularitatea"[1] acestor semne, înțeleasă ca libertate de a denota orice obiect, este considerabilă.

Argumentul lingvistic al încadrării numelor proprii în clasa substitutelor este principiul proporționalității inverse între conținutul semantic şi sfera de întrebuințare a unui nume, preluat din doctrina logică a variației inverse între intensiune şi extensiune. Interesantă este aplicarea de către J. Kuryłowicz[2] a aceluiaşi principiu, cu rezultate care opun numele propriu pronumelor. Contradicția e cuprinsă în datele inițiale ale cercetării raportului de proporționalitate amintit. Dacă se admite ca punct de plecare conținutul semantic nul al numelui propriu, concluzia unei zone de aplicabilitate foarte largi justifică înrudirea cu pronumele. J. Kuryłowicz, adept al teoriilor logico-semantice asupra individualității numelor proprii, ia ca punct de plecare „zona de întrebuințare redusă la minimum" a acestei clase; ca urmare, conținutul semantic bogat este trăsătura prin care numele proprii se opun pronumelor.

Numele proprii sunt considerate substitute şi referente de acelaşi grad cu pronumele[3] prin particularități funcționale comune. Confruntarea acestor clase de substituție nominală indică o identitate de statut sintagmatic a numelui propriu cu pronumele demonstrativ.

---

[1]Jakobson, R., *Selected Writings*, II, Haga, 1971, p. 131.
[2]Kuryłowicz, J., *op. cit.*, p. 3.
[3]Dubois, J., *op. cit.*, p. 155.

În perspectiva fenomenului de substituție, numele proprii se subclasifică după cum îndeplinesc condițiile gramaticale ale substitutelor. În descrierea lui Ch. P. Hockett[1], numele proprii provenite de la apelative, prin funcție idiomatică, au comportamentul unor substantive invariabile, pe când numele proprii de tipul prenumelor, aplicabile unuia sau altuia dintre indivizi, funcționează ca substitute anaforice cu modificarea înțelesului după context. În analiza structurală a lui J. Dubois, numele propriu cu articol definit se comportă gramatical ca substantivele și numai numele proprii lipsite de articol sunt considerate pronume.

Se observă că disocierile operate în interiorul clasei numelor proprii au la bază criterii eterogene și analize lingvistice parțiale.

Gruparea numelor proprii în clasa substitutelor ridică obiecții serioase. Deosebirile dintre pronume și numele proprii nu se reduc la simple particularități de substituție. Definiția dată de L. Bloomfield[2] substitutului, de „formă care în circumstanțe convenționale înlocuiește orice membru al unei clase de forme", nu se poate aplica integral numelui propriu, care dispune de posibilități limitate de substituție. Aplicabilitatea sa restrânsă, în raport cu pronumele, circumscrie strict domeniul substitutului-nume propriu. De altfel echivalența dintre domeniu și substitut, în cazul numelor proprii, nu este numai gramaticală, ca la pronume, ci și semantică.

Între coeficienții de informație ai celor două clase de cuvinte există diferențe apreciabile. În concepția lui R. Jakobson[3], numele proprii includ referința la cod, în timp ce pronumele se referă la mesaj. În economia mesajului, scop final al substituției, numele proprii sunt inferioare pronumelui.

Tipul de substituție realizat de aceste semne este diferit. Pronumele se substituie unui segment al contextului apropiat, referindu-se la elemente cunoscute ale enunțului. Numele propriu, utilizat ca substitut, depășește contextul verbal prin referința la contextul situațional existent în afara comunicării actuale. Prin posibilitatea de a înlocui chiar numele propriu, pronumele devine un substitut al

[1]Hockett, Ch. P., *op. cit.*, p. 311.
[2]Bloomfield, L., *Language*, New-York, 1933, p. 247.
[3]Jakobson, R., *op. cit.*, p. 131–132.

substitutului, situație suficientă pentru a proba neechivalența acestor clase morfologice. Inventarul numelor proprii este mult mai cuprinzător decât al pronumelor, dar mai rigid ca posibilități de utilizare în substituție.

Conformitatea gramaticală a numelor proprii cu fenomenul substituției și cu criteriile acesteia poate fi verificată numai prin analiza statutului morfologic și a funcțiilor sintactice ale acestor semne.

Și sistematizarea clasei gramaticale a numelor proprii este rediscutată într-o nouă perspectivă metodologică. Clasificarea semantică tradițională după obiectul denotat și cea lexicală după structura cuvântului se reorganizează după criterii gramaticale. Opozițiile propriu / comun[1], animat / inanimat[2], singular / plural[3] devin principii de ordonare formală a numelor proprii. Particularitățile flexiunii numelor de persoană sau a numelor de locuri încurajează delimitarea diferitelor clase de nume proprii după criterii morfologice.

Sugerată în lucrările de specialitate, dar insuficient argumentată, existența unor modele distinctive de comportament gramatical al numelor proprii se cere verificată prin analiza gramaticală a sistemului onomastic al fiecărei limbi.

0. 2. Metodă și analiză

Încercarea de a realiza o gramatică a numelor proprii în limba română se înscrie în tendința de a defini morfologic sistemul onomastic. În această perspectivă, analiza materialului onomastic este concepută ca o descriere a trăsăturilor gramaticale ale numelui propriu, manifestate în participarea la opozițiile de gen, număr și caz[4].

---

[1]Trnka, B., *A Theory of Proper Names*, în „Cercetări de Lingvistică”, 1958 (supliment), p. 112.

[2]Dubois, J., *op. cit.*, p. 77.

[3]Smirtnitski, A. I., apud Akhmanova, O. S.,*Le „nom propre” en tant que catégorie linguistique,* în CL, 1958 (supliment), p.2.

[4]Ichim-Tomescu, Domnița, *Cercetarea gramaticală a numelor proprii*, în LR, XXII, 1973, 5, p. 467–477.

Opoziția de determinare este încadrată în analiza opoziției de caz, având în vedere funcțiile nondeterminative ale articolului la numele proprii[1], în special funcția de exprimare cazuală. Capacitatea categoriilor gramaticale de a caracteriza clasa numelor proprii se manifestă în stabilirea compatibilității formelor onomastice cu opozițiile specifice flexiunii nominale. De asemenea, modul de realizare a categoriilor morfologice de către numele proprii poate constitui marca formală distinctivă a clasei de semne analizate.

Manifestările gramaticale ale numelui propriu sunt raportate la toate categoriile sistemului morfolgic nominal din limba română, prin adoptarea unei metodologii unitare. Examinarea categoriilor gramaticale realizabile la numele proprii are în vedere diversitatea definițiilor date genului, numărului și cazului, mai mult sau mai puțin adecvate specificului onomastic.

Fiecare categorie gramaticală este analizată la nivelul interpretării ei semantice și formale. Din ambele puncte de vedere pot fi precizate premisele participării numelor proprii din limba română la opozițiile morfologice de gen, număr și caz.

În cadrul fiecărui tip de opoziție sunt stabilite funcțiile categoriei gramaticale discutate, precum și caracterul lor semantic sau formal cu privire la numele proprii. De asemenea, este verificată realizarea de către numele proprii, în limba română, a termenilor sau a valorilor fiecărei categorii gramaticale. Analiza modalității de exprimare a genului, a numărului și a cazului la numele proprii a permis fixarea tipurilor de opoziții formale realizate, după caracteristica mărcilor distinctive (opoziții lexicale, afixale sau sintagmatice).

Cercetarea poziției numelor proprii din limba română față de categoriile nominale are ca rezultat formularea unei definiții a numelui propriu bazată exclusiv pe caracteristicile gramaticale ale acestei clase de semne. Se are în vedere omogenitatea manifestărilor morfologice ale numelor proprii, prin evidențierea unor trăsături gramaticale capabile să caracterizeze în ansamblu această clasă de cuvinte

---

[1]Curat, H., *Nom propre et article*, în „Cahiers de praxématique", 1985, nr. 7, p. 27–46; Guțu-Romalo, Valeria, *Nom propre et article en roumain*, în RRL, XL, 1995, nr.1–3, p. 45–48.

sau numai o anumită subclasă onomastică. Existenţa unor particularităţi de gen, de număr şi de caz la nivelul subclasificării onomastice creează posibilitatea unei reorganizări pe criterii gramaticale a clasei numelor proprii.

Necesitatea de adecvare la specificul onomastic conturează un model inedit de analiză a categoriilor gramaticale la numele proprii în limba română.

Se impune diferenţierea analizei morfologice a numelor proprii în perspectivă formală şi funcţională, precum şi stabilirea caracteristicilor flexionare la nivelul subclasificării onomastice. Ca o cercetare auxiliară analizei propriu-zise, se recomandă raportarea manifestării morfologice a numelui propriu la situaţia gramaticală a numelui comun, exprimat sau subînţeles, al obiectului denumit. Descrierea comportamentului morfologic al numelor proprii trebuie să se bazeze pe manifestarea gramaticală contextuală a acestor forme.

Cercetarea distinctă a morfologiei numelor proprii în plan formal şi funcţional este impusă de natura particulară a semnului-nume propriu. Admitem astfel pentru toate numele proprii trei planuri ale analizei lingvistice: planul formal etimologic (iniţial) al denumirii, planul funcţional actual, în care numele propriu denu-meşte, identifică şi individualizează un obiect într-un context dat, şi planul funcţional complementar (adiţional), în care numele propriu îşi manifestă libertatea denotatoare prin utilizarea sa în denumirea unor obiecte din aceeaşi clasă sau din clase diferite. Aplicate în gramatica numelor proprii din limba română, cele trei planuri funcţionale sunt urmărite constant ca variante de realizare a opoziţiilor morfologice. Disocierea planurilor analizei lingvistice a numelor proprii reprezintă, ca metodă, valorificarea şi dezvoltarea unei teorii[1] privitoare la existenţa a trei varietăţi sau tipuri de sens ale toponimelor (sensul pretoponimic, toponimic şi posttoponimic), cărora le corespund trei niveluri de percepţie a semnificaţiei onomastice.

Delimitarea planurilor analizei gramaticale a numelor proprii se valorifică, ca principiu metodologic, mai ales în descrierea opozi-

---

[1]Belenkaia, V., *Toponimîv sostave leksiceskoi sistemî iazîka*, Moscova, 1969, p. 20–21.

ţiilor morfologice a denumirilor provenite, prin transfer onomastic, fie de la apelative, fie de la alte subclase de nume proprii. Astfel, în cadrul categoriei genului la numele proprii în limba română, am urmărit concordanţa sau neconcordanţa valorii de gen iniţiale a denumirii (a formei-etimon) cu valoarea de gen actuală a numelui propriu analizat. Cu această metodă se evidenţiază modul de selectare a valorilor de masculin, feminin sau neutru a numelor proprii, prin conservarea sau prin pierderea valorii de gen iniţiale o dată cu funcţia onomastică. În acelaşi fel, în cadrul categoriei numărului, au fost deosebite formele etimologice de plural ale unor nume proprii de formele propriu-zise ale numelor proprii participante la opoziţia singular / plural. S-a constatat[1], de asemenea, o realizare neomogenă a opoziţiei de număr la numele proprii la nivelul diferitelor planuri funcţionale: numele propriu se dovedeşte neparticipant la acest tip de opoziţie în planul etimologic şi în cel funcţional actual şi participant la opoziţia singular / plural doar în planul funcţional complementar. În mod asemănător se evidenţiază funcţia etimologică a articolului la numele proprii faţă de funcţia sa cazuală în cadrul categoriei gramaticale a cazului.

Primul nivel al analizei de acest tip a numelor proprii implică cercetarea diacronică. De altfel, în cercetarea numelor proprii, preocuparea de a caracteriza sincronic sistemul gramatical onomastic nu poate evita referinţele cu caracter diacronic. Mai mult decât în sistemul limbii comune, la numele proprii sincronia şi diacronia sunt inseparabile, deoarece, prin mobilitatea lor denominativă, formele, ca şi modelele gramaticale onomastice învechite, pot fi oricând actualizate.

Analiza categoriilor gramaticale implică clasificarea numelor proprii după denotat[2], având în vedere existenţa unor particularităţi morfologice în funcţie de specificul denominativ al unei subclase onomastice. Fiecare subclasă a numelor proprii este considerată, ca ipoteză de lucru, un subsistem gramatical independent, rezultat al realizării specifice a opoziţiilor gramaticale.

---

[1] Ichim-Tomescu, Domniţa, *Aspecte metodologice ale cercetării opoziţiei de număr la numele proprii*, în SCL, XXVII, 1976, 5, p. 476.

[2] Se ia ca punct de plecare clasificarea numelor proprii după clasele de obiecte denumite, vezi *Gramatica limbii române*, I, Bucureşti, 1966, p. 56.

Cercetarea de față se limitează la patru subclase onomastice reprezentative în plan semantic, funcțional și formal: numele de persoane (antroponime), numele de animale (zoonime), numele de locuri (toponime) și numele de corpuri cerești (astronime). Această opțiune este determinată și de posibilitatea de stabilire mai mult sau mai puțin exactă a inventarului de nume proprii care alcătuiește o subclasă onomastică.

Materialul onomastic supus analizei este alcătuit din patru serii de nume proprii din limba română, corespunzătoare subclaselor onomastice luate în considerație. Intocmirea unor liste selective de nume proprii, reprezentând inventarele onomastice analizate, s-a realizat pe baza unor dicționare specializate: antroponimice[1], zoonimice[2], toponimice[3] și astronimice[4].

Numele proprii analizate gramatical sunt uneori forme populare sau dialectale. Nu am avut în vedere numai nivelul limbii literare, întrucât nu se poate vorbi de un uz literar propriu-zis al numelor proprii fără cunoașterea gramaticii acestor semne, prin comparație și în conformitate cu formele gramaticale ale numelui comun.

Subsistemele onomastice analizate sunt comparabile din următoarele puncte de vedere:

a) Fiecare subclasă onomastică corespunde unui sistem de denominație individualizatoare, aplicat unei clase de obiecte de același fel, desemnate printr-un nume comun generic. Specializarea unui nume propriu în denominația unei clase de obiecte nu este rigidă. Transferul de nume dintr-o subclasă onomastică în alta este frecvent.

---

[1]Constantinescu, N. A., *Dicționar onomastic romînesc*, București, 1963, 469 p.; Ionescu, Christian, *Mică enciclopedie onomastică*, București, 1976, 332 p.; Iordan, Iorgu, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, 502 p.

[2]Pașca, Șt., *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, 371 p.

[3]*Tezaurul toponimic al României. Moldova*. I. *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale (1772–1988)*, București, 1992, 1703 p.; *Dicționarul toponimic al României. Oltenia (DTRO)*, I. *(A–B)*, Craiova, 1993, 414 p; II. *(C–D)*, Craiova, 1995, 428 p. Cf. și Iordan, I., Gâștescu, P., Oancea, D. I., *Indicatorul localităților din România*, București, 1974, 276 p.

[4]*Dicționar de astronomie și astronautică*, București, 1977, 440 p.

Deşi numele proprii se încadrează prin uz denominativ în subclase onomastice consacrate, fapt care permite alcătuirea unor inventare sau dicţionare onomastice, apartenenţa unui nume propriu la o anumită subclasă onomastică este hotărâtă contextual.

Fiecare subclasă onomastică preia trăsăturile semantice ale clasei de obiecte denotate. Numele de persoane şi cele de animale primesc caracterizarea semantică [+ Animat], numele de locuri şi numele de corpuri cereşti se grupează prin caracterizarea semantică [– Animat]. În grupa marcată [+ Animat], subclasa numelor de persoane se separă de cea a numelor de animale prin trăsătura semantică [+ Personal]. Grupa marcată [– Animat] urmează a fi clasificată după alte criterii, întrucât în subcategorizarea semantică a numelor proprii de acest fel nu apar alte trăsături de diferenţiere.

b) Din punct de vedere funcţional, subclasele onomastice se deosebesc după felul în care îşi îndeplinesc funcţia denominativă, realizând o individualizare directă sau una suplimentară a obiectului. În ansamblul numelor proprii de persoane, prenumele alcătuiesc un subsistem onomastic principal, iar numele de familie, un subsistem onomastic secundar. Numele proprii de animale, de locuri şi de corpuri cereşti sunt subclase onomastice de individualizare directă.

c) După modul de alcătuire a inventarului prin transfer de forme, subclasele onomastice formează subsisteme primare sau derivate. Numai prenumele sunt considerate subsistem primar, deşi includ forme provenite de la apelative (delexicale) sau de la toponime (detoponimice). Numărul prenumelor delexicale şi al celor detoponimice este restrâns faţă de mărimea inventarului de prenume primare. Restul subclaselor onomastice sunt de tip derivativ.

d) După mărimea inventarului, antroponimele şi toponimele se deosebesc de zoonime şi de astronime. Menţionăm că aprecierea mărimii inventarului unei subclase onomastice este relativă. Numai pentru necesităţile analizei se consideră că inventarul unei subclase onomastice este alcătuit dintr-un număr fix de elemente. De altfel, mărimea unei serii de nume proprii trebuie raportată la necesităţile denominative. Din acest punct de vedere seria antroponimelor sau cea a zoonimelor este relativ mică faţă de numărul mare al obiectelor denumite. O subclasă ca cea a astronimelor este suficientă, în sensul că fiecare denumire corespunde unui obiect.

e) Subclasele onomastice se deosebesc prin caracterul închis sau deschis al inventarului lor. Astfel, numele de familie, fixate oficial, alcătuiesc o subclasă onomastică închisă față de zoonime, subclasă onomastică deschisă. Prenumele, toponimele și astronimele sunt subclase onomastice cu caracter relativ închis.

f) Subclasele onomastice pot alcătui subsisteme vechi, tradiționale (prenumele, toponimele) sau subsisteme recente (zoonimele).

g) În cadrul unor subclase onomastice coexistă un subsistem denominativ popular și unul oficial (administrativ sau savant). Caracteristică pentru această situație este subclasa astronimelor, cu două inventare paralele de denominație (popular și savant).

În cazul unor subclase onomastice mai largi, de tipul antroponimelor sau a toponimelor, analiza gramaticală apelează la o subclasificare mai detaliată. Antroponimele se împart în prenume și în nume de familie, iar toponimele, în nume de teritorii, de localități, de ape, de munți etc. În perspectiva unei ierarhizări onomastice, aceste sub-clase alcătuiesc subsisteme onomastice de alt grad decât subclasele care le includ (subsistem de gradul al II-lea).

Descrierea comportamentului gramatical de gen, de număr și de caz al diferitelor subclase onomastice are caracterul unei analize comparative prin precizarea asemănărilor și a deosebirilor dintre realizările morfologice ale fiecărei subclase. Confruntarea rezultatelor obținute din analiza fiecărei subclase de nume proprii va permite o caracterizare generală a numelui propriu în sistemul limbii române.

Cercetarea în planuri paralele a realizării opozițiilor morfologice, la numele propriu și la numele comun al obiectului denotat, corespunde, de asemenea, specificului denominativ al formelor onomastice. Din punct de vedere funcțional, numele proprii denumesc prin identificare și individualizare un obiect desemnat și printr-un nume comun, semn al apartenenței acestui obiect la o clasă generală de obiecte de același fel. Numele propriu apare ca „nume al unui nume comun”, pe care nu-l substituie (decât parțial, în unele situații), ci îl determină apozitiv, acordându-se în gen, număr și caz cu elementul determinat, exprimat sau subînțeles. În acest sens „gramatical” trebuie interpretate observațiile lui A. Gardiner[1] cu privire la

[1]Gardiner, A., *The Theory of Proper Names*, Oxford, 1953, p. 27.

valoarea adjectivală a numelui propriu sau ale lui E. Coseriu[1] referitoare la numele propriu semne de gradul al II-lea, a căror funcționalitate se realizează într-un plan diferit de cel al numelor comune.

Selectarea valorilor de gen și de număr se explică, în multe cazuri, prin relațiile pe care numele proprii le stabilesc cu numele comun al obiectului denotat. Se poate observa tendința numelor proprii de a-și fixa valoarea de gen în funcție de genul gramatical al numelui comun determinat. De asemenea, în distribuția numelor proprii cu formă etimologică de plural se remarcă acordul gramatical oscilant al numelor proprii: după conținut (în realitate, după numele obiectului denotat) și după forma numelui.

Funcționalitatea specifică și sensul exclusiv contextual al numelor proprii sunt compatibile cu aspectul contextual al analizei lor gramaticale. Disocierea valorii lexicale de funcția onomastică a unor forme se realizează în cadrul unui context. Pentru toate numele proprii sunt precizate pozițiile contextuale în care funcționează în plan onomastic: nume izolate, nume mixte, sintagme, în care numele propriu apare obligatoriu ca determinant al numelui comun al obiectului denumit. Stabilirea valorilor de gen sau de număr se face, în unele cazuri, prin distribuția contextuală a formelor onomastice. În același mod se pun în evidență opoziții formale de gen și de număr, de tip sintagmatic sau sintactic, ai căror termeni se definesc prin relațiile pe care numele proprii le contractează cu vecinătăți contextuale specifice, în special cu determinanți. La unele nume proprii, identificarea valorii de gen sau de număr prin indici sintagmatici este exclusivă. Analiza cazului la numele proprii se bazează pe determinări contextuale atât în ceea ce privește stabilirea pozițiilor sintactice ale fiecărui caz, cât și în privința fixării formelor cazuale.

Analiza categoriilor gramaticale la numele proprii se exemplifică prin contexte semnificative reperate în limbă, selectate din creații literare și din lucrări științifice românești reprezentative. Reproșabilă sub aspectul implicațiilor stilistice ale uzului numelor proprii în beletristică, analiza formelor onomastice din operele

[1]Coseriu, E., *op. cit.*, p. 263.

literare corespunde necesității de a prezenta modele gramaticale, fixate și răspândite în special prin intermediul literaturii scrise. Am avut în vedere atât perioada de formare, cât și cea de dezvoltare a limbii române literare în literatura secolelor al XIX-lea și al XX-lea. Numele proprii compuse în structura cărora unul din termeni este nume propriu au fost considerate contexte minime de manifestare flexionară a numelui propriu component.

Este exceptată de la metoda analizei contextuale stabilirea termenilor nemarcați ai opozițiilor de gen, de număr și de caz, bazată pe inventarul de nume proprii existent în limbă, organizat pe tipuri sau pe serii formale după terminație.

În lucrarea de față gramatica numelor proprii este descrisă exclusiv la nivel morfologic. Referirile la sintaxa numelor proprii se fac numai în legătură cu realizarea categoriei cazului. Sugestiile unei analize distincte a numelor proprii în opoziție cu numele comune în plan sintactic vor fi valorificate într-o cercetare independentă.

Precedată de un scurt istoric al descrierii numelor proprii în gramaticile românești, morfologia sistemului onomastic este prezentată în trei capitole, dedicate categoriilor de gen, de număr și de caz. Organizarea fiecărui capitol corespunde subclaselor onomastice, analizate după un model unitar. Concluziile subcapitolelor fixează caracteristicile morfologice ale numelor proprii la nivel antroponimic, zoonimic, toponimic și astronimic, în raport cu categoria gramaticală discutată. Prezentarea lor comparativă se regăsește în ultimul capitol sub forma unor concluzii generale asupra sistemului morfologic specific al numelor proprii.

sintagmatici este exclusivă. Analiza cazului la numele proprii se bazează pe determinări contextuale atât în ceea ce privește stabilirea pozițiilor sintactice ale fiecărui caz, cât și în privința fixării formelor cazuale.

Analiza categoriilor gramaticale la numele proprii se exemplifică prin contexte semnificative reperate în limbă, selectate din creația literară și din lucrări științifice românești reprezentative. Remarcabilă sub aspectul implicațiilor stilistice ale uzului numelor proprii în beletristică, analiza formelor onomastice din operele

Coseriu, E., op. cit., p. 26[illegible]

1. Numele propriu în gramaticile românești

Ca semne ale limbii, numele proprii au fost supuse unor investigații lingvistice multilaterale, între care se remarcă analizele gramaticale. Nu se poate ignora întâietatea gramaticii în studierea numelui propriu. Gramaticile moderne, atât cele generale, cât și cele funcționale, au contribuit la o mai bună cunoaștere a statutului lingvistic al numelui propriu.

În lingvistica românească, până în prezent, gramatica numelor proprii nu a constituit obiectul unei cercetări speciale. În afara unor studii[1] dedicate unor aspecte flexionare ale numelor proprii și a unor lucrări de onomastică generală[2] interesate de excepțiile formale ale antroponimelor sau ale toponimelor, caracterizarea gramaticală a numelui propriu a rămas în sarcina gramaticilor limbii române, care o includ în analiza substantivului.

Din acest motiv am considerat utilă o prezentare istorică a gramaticilor românești sub aspectul descrierii numelui propriu. În acest scop am consultat gramaticile limbii române, de la începuturi până astăzi, atât pe cele cu caracter științific (gramatici academice), cât și pe cele cu caracter didactic (manuale), exceptând gramaticile bilingve și pe cele practice. Pentru a evita reluările inutile, sunt menționate numai gramaticile de până la 1900 și cele foarte recente.[3]

Limitele analizei. O primă observație privește ponderea analizei numelui propriu în gramaticile cercetate. Interesul acordat numelor proprii este diferit. Unele gramatici ignoră sau minimalizează

---

[1]Vezi notele capitolelor 2, 3 și 4.

[2]Iordan, I., *Toponimia românească*, București, 1963, Graur, Al., *Nume de persoană*, București, 1965; Graur, Al., *Nume de locuri*, București, 1972.

[3]Fiecare gramatică va fi indicată prin autorul ei și prin anul apariției (pentru atestarea vechimii unor observații gramaticale). Indicațiile bibliografice complete figurează în note numai la prima citare a unei gramatici.

descrierea numelui propriu (Micu[1] – 1780, Iorgovici[2] – 1799, Săulescu[3] – 1834, Cetățianu[4] – 1876, Lambrior[5] – 1882, Speranția[6] – 1899), altele o prezintă detaliat, cu observații interesante (Eustatievici-Brașoveanul[7] – 1757, Văcărescu[8] – 1787, Golescu[9] – 1840, Tiktin[10] – 1893, Slavici[11] – 1914). Aceeași inegalitate caracterizează și tratarea diferitelor aspecte morfologice ale numelor proprii, majoritatea gramaticilor acordând atenție exclusiv declinării și articulării acestor substantive. De asemenea, în toate gramaticile vechi și moderne se poate observa disproporția dintre prezentarea amplă a numelui comun și cea limitată a numelui propriu, precum și absența unei analize comparative a celor două clase substantivale. Descrierile gramaticale ale numelor proprii sunt parțiale, referindu-se numai la unele subclase de nume proprii, de obicei nume de persoană sau de locuri.

Terminologie. Fixarea termenului gramatical pentru clasa numelor proprii se încadrează în tendința generală de stabilire a terminologiei gramaticale românești prin adaptarea sau prin traducerea unor termeni consacrați de gramaticile antichității.

---

[1]Micu, Samuiel, *Elementa linguae daco-romanae sive valahicae*, Viena, 1780, p. 14, 23.

[2]Iorgovici, Paul, *Observații de limbă românească prin P. Iorgovici făcute*, Buda, 1799, p. 17–18.

[3]Săulescu, Gh., *Gramatica românească pentru clasele elementare*, Iași, 1834, p. 30–31.

[4]Cetățianu, I., *Elemente de gramatica limbii române*, Galați, 1876, p. 14.

[5]Lambrior, Al., *Carte de citire*, Iași, 1882, p. 16.

[6]Speranția, Th. D., *Manual de limba română*, Ploiești, 1899, p. 16.

[7]Eustatievici-Brașoveanul, Dimitrie, *Gramatica rumânească. 1757. Prima gramatică a limbii române*, ediție de N. A. Ursu, București, 1969, p. 31–32, 34–35, 38.

[8]Văcărescu, Ianache, *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orânduielilor gramaticii rumânești*, Episcopia Râmnicului, 1787, p. 23, 25, 27–28, 31–36.

[9]Golescu, Iordache, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești*, București, 1840, p. 18–19.

[10]Tiktin, H., *Gramatica română pentru învățământul secundar. Teorie și practică*, I. *Etimologia*, II. *Sintaxa*, Iași, 1893, p. 24–33.

[11]Slavici, Ioan, *Gramatica limbii române*, Partea I, *Etimologia*, București, 1914, p. 11–15.

Totuşi în primele gramatici româneşti se observă strădania de a găsi, pentru ceea ce numim astăzi *nume propriu*, un termen adecvat specificului acestor cuvinte. În prima gramatică românească, Eustatievici-Braşoveanu – 1757, foloseşte termenul *nume osebit* în strânsă legătură cu definiţia dată acestor cuvinte „însemnând osebire". Termenul reapare în gramatica Tempea[1]–1797 alături de termenul *nume însuşite*, ambele neexplicate. Ulterior termenul *nume osebit* dispare din teminologia gramaticală. Văcărescu – 1787 adoptă pentru numele proprii termenul *nume însuşi*, prezent şi la Golescu –1840, în paralel cu varianta *nume însuşit*. Ne aflăm probabil în faţa unei traduceri româneşti a adjectivului latinesc *proprium*, din termenul consacrat *nomen proprium*, dar numai într-una dintre accepţiile acestui termen. Interesantă este apariţia termenului *nume particular* (Massim[2]–1854), nepreluat de gramaticile ulterioare, foarte apropiat însă de specificul funcţional al numelor proprii. Traducerea într-o altă accepţie a termenului latinesc *nomen proprium* determină apariţia următorilor termeni româneşti: *nume propriu* (termenul actual, semnalat pentru prima oară în gramatica lui Văcărescu – 1787), *nume proprie* (Golescu – 1840, Măcărescu[3]– 1848, Cipariu[4]– 1854, Puşcariu[5]–1875), *nume proprii* (Diaconovici-Loga[6] – 1892), *nume propre* (Neagoe[7]– 1870, Çirca[8]– 1878). Majoritatea gramaticilor româneşti adoptă termenul *substantiv propriu*, care sugerează încadrarea gramaticală a acestor cuvinte în clasa substantivului.

---

[1]Tempea, Radu, *Gramatică românească alcătuită de...*, Sibiu, 1797, p. 17, 24.

[2]Massim, I. C., *Elemente de gramatică rumână*, Bucureşti, 1854, p. 4, 38.

[3]Măcărescu, Nicolae, *Gramatică românească pentru clasele normale*, Iaşi, 1848, p. 5–6, 15.

[4]Cipariu, Timotei, *Elemente de limba română după dialecte şi monumente vechi*, Blaj, 1854, p. 96, 125–126.

[5]Puşcariu, Ilarion, *Limba maternă. Curs metodic de gramatică românească pentru Institutele pedagogice şi şcolile poporale române*, Sibiu, 1875, p. 90.

[6]Diaconovici-Loga, Constantin, *Gramatică românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822, p. 62–68, 149.

[7]Neagoe, Ştefan, *Gramatica română*, Bucureşti, 1870, p.10, 24–26.

[8]Çirca, Irimia, *Gramatica limbii româneşti*. Partea I. *Etimologia*, Bucureşti, 1876, p. 39, 42–45.

Definirea numelui propriu. Încă de la începuturile gramaticilor româneşti se remarcă strădania autorilor de a formula o definiţie a numelor proprii. În general, primele definiţii ale acestei clase se caracterizează prin preluarea unor prejudecăţi logiciste, prin eterogenitatea criteriilor de definire şi prin varietatea formulărilor. Se disting următoarele modalităţi de definire a clasei numelui propriu: a) prin ce înseamnă numele propriu; b) prin ce arată numele propriu; c) prin ce denumeşte numele propriu; d) prin ce este numele propriu.

În grupele de definiţii (a), (b), (c)) se insistă asupra rolului îndeplinit de numele proprii în limbă, ceea ce în termenii onomasticii actuale ar însemna selectarea funcţionalităţii numelor proprii drept criteriu definitoriu al acestor semne. Punctele de vedere asupra funcţionalităţii numelor proprii sunt diferite.

În primul grup (a) se încadrează definiţiile din primele gramatici româneşti. Astfel, Eustatievici-Braşoveanul – 1787 arată că numele propriu este „cel ce însemnând osebire unuia lucru ştiut i se cuvine, precum *Gavriil, Moscovia*". Această definiţie consemnează, în primul rând, funcţia numelui propriu de a deosebi obiectele, distincţia acestora fiind baza procesului de individualizare. În continuare, autorul precizează domeniul numelui propriu ce „unuia lucru ştiut i se cuvine", formulare ce cuprinde două aspecte care interesează definirea numelui propriu: – atribuirea numelui propriu unui singur obiect (individualitatea obiectului), – cunoaşterea de către vorbitor a obiectului denumit (determinarea sau autodeterminarea numelui propriu, în termenii onomasticii actuale). Autorul sugerează, de asemenea, că această cunoaştere a obiectului de către vorbitor este anterioară actului denominaţiei. Cu toată formularea învechită, se poate aprecia că definiţia primei gramatici româneşti este mai cuprinzătoare decât multe definiţii ulterioare, orientate asupra unui singur aspect al funcţionalităţii numelor proprii.

Majoritatea definiţiilor gramaticale date numelor proprii se bazează pe funcţia acestor cuvinte de a distinge obiectele. Unele gramatici se referă exclusiv la acest aspect în definirea numelui propriu. Astfel, Tiktin – 1893 este primul care precizează că „numele propriu denumeşte un obiect spre a-l deosebi de toate celelalte obiecte din lume".

Utilizarea numelui propriu în denominaţia unui singur obiect (obiect unic) este consemnată în multe definiţii gramaticale, comună fiind şi tendinţa de a considera individualitatea obiectului denumit ca

unicitate a acestuia. Moştenit de la gramaticile greceşti şi latineşti vechi, criteriul individualităţii se asociază cu alte criterii de recunoaştere a numelui propriu. Sugerată de Eustatievici-Braşoveanul – 1757, ideea individualităţii numelui propriu se regăseşte în definiţiile propuse de gramaticile Tempea – 1797 şi Diaconovici-Loga – 1897, potrivit cărora numele proprii se cuvin „unui singurit individ", „unei persoane care este unică în felul său", „unui obiect care se află numai într-un singur exemplar". Caracterizarea numelor proprii ca denumiri ale unor obiecte „considerate izolat, între obiecte de acelaşi fel" (Gramatica Academiei[1] – 1963) corespunde definiţiei: „numele propriu însemnează lucruri singuratice între celelalte lucruri de un fel" (Tempea – 1797).

Ultimul aspect al definiţiei lui Eustatievici-Braşoveanul – 1757, obligativitatea cunoaşterii obiectului de către vorbitor în actul denominaţiei prin nume propriu, este reluat într-un şir de definiţii, începând cu cele din gramatica Alexi[2] – 1826, după care numele proprii denumesc „res certas", şi Candrea[3] – 1899, la care numele proprii „desemnează un lucru determinat".

Al doilea grup de definiţii (b), mai restrânse la număr, se referă la funcţia numelui propriu de a indica obiectele, limitându-se la precizarea claselor de obiecte care pot primi asemenea nume. Sugerat de Văcărescu – 1787, pentru care „propriu iaste acel ce să împarte la vreun lucru sau faţă ca aceasta *Pătru, Ştefan, Bucureşti, Târgovişte*", acest tip de definiţie este prezent şi în gramaticile Săulescu – 1834 şi Câmpeanu[4] – 1848.

Al treilea tip de definiţie (c) a numelor proprii subliniază funcţia de denominaţie propriu-zisă a numelor proprii. O asemenea definiţie apare pentru prima oară în gramatica Ghibănescu[5] – 1895, potrivit căreia numele proprii sunt „substantive care denumesc pe numele lor fiinţele şi lucrurile".

---

[1] *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, I, Bucureşti, 1963, p. 54–56, 58.

[2] Alexi, Ioannis, *Gramatica daco-romana sive valachica*, Viena, 1826, p. 29.

[3] Candrea, I.-A., *Cours complet de grammaire roumaine*, Bucureşti, 1899, p. 14–15.

[4] Câmpeanu, P. M., *Gramatică românească*, Iaşi, 1848, p. 34–35, 48.

[5] Ghibănescu, Gh., *Gramatica română*, Iaşi, 1869, p. 14–15.

În ultimul grup de definiţii ale numelui propriu prin „ce este acest nume", încercarea de a stabili genul proxim al noţiunii de definit explică formulări ca „numele propriu este un nume" (Rădulescu[1] – 1828) sau „numele propriu este o denumire" (Stilescu[2] – 1860). Mai interesantă din acest punct de vedere este definiţia numelui propriu ca „o proprietate a unor lucruri sau fiinţe" (Stoicescu[3] – 1882, Bălăşescu[4] – 1848), foarte apropiată de unele opinii recente care consideră că numele propriu are valoare adjectivală.

Multe definiţii raportează numele propriu la numele comun. În general, numele comun apare ca o clasă mai cuprinzătoare decât numele propriu, supraordonându-se acestuia în cadrul substantivului.

Văcărescu – 1787 afirmă că numele apelativ include persoane sau lucruri înzestrate şi cu nume proprii. Se dă chiar o schemă a ierarhiei celor două tipuri de substantive, cu explicaţia „om în care se cuprinde *Pătru* şi *Ştefan*, politie în care se cuprinde *Bucureşti* şi *Târgoviştea*". Tempea – 1797 consideră că numele comune sunt „acelea care se cuvin la mai multe singuratice şi proprii". Aceleaşi relaţii între numele comun şi numele propriu sunt sugerate de definiţiile care precizează apartenenţa obiectului denumit de numele propriu la o clasă de obiecte de acelaşi fel, „gen" sau „speţă" (Bălăşescu – 1848, Platon[5] – 1851, Nădejde[6] – 1884, Pană[7] – 1892, Iordan[8] – 1954, Gramatica Academiei – 1963). Semnalăm actualitatea definiţiei dată de Pontbriant[9]– 1874 numelui propriu „ca al doilea nume dat unei

---

[1]Rădulescu, I. Heliade, *Gramatică românească*, Sibiu, 1828, p. 9.

[2]Stilescu, V., *Elemente de gramatică română*, Bucureşti, 1860, p. 6, 12.

[3]Stoicescu, C. S., *Manual de gramatică românească*, Bucureşti, 1882, p. 15–16.

[4]Bălăşescu, Nicolae, *Gramatică română pentru seminarii şi clase mai înalte*, Sibiu, 1848, p. 14–16.

[5]Platon, Constantin, *Manual de gramatică românească întrebuinţată în Moldova, pentru şcolile publice*, Iaşi, 1851, p. 9, 13–14.

[6]Nădejde, Ioan, *Gramatica limbii române*, Iaşi, 1884, p. 75.

[7]Pană, N., *Gramatica limbii române*, Iaşi, 1892, p. 27–29.

[8]Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1954, p.

[9]Pontbriant, Raoul de, *Noua gramatică românească pentru şcoala ambelor sexe urmată de un curs complet de analiză logică*, Bucureşti, 1874, p. 12.

fiinţe sau unui obiect", deci un nume suplimentar faţă de numele comun.

Clasificare. Încercarea de a clasifica numele proprii nu lipseşte din primele gramatici româneşti, deşi numărul celor care au asemenea preocupări este redus. În toate clasificările cunoscute numele proprii sunt grupate după natura obiectului pe care-l denumesc, criteriu pe care îl considerăm mai mult onomastic decât gramatical. Eustatievici-Braşoveanul – 1757 împarte numele proprii în trei clase: nume de botez, „numirea de familie", şi „semnul numirii sau calificativul", adică supranumele; se observă că această clasificare se limitează de fapt la numele de persoane. Clasificarea în nume de persoane, nume de animale şi nume de lucruri (Săulescu – 1834) are calitatea de a fi mai cuprinzătoare decât sistematizările ulterioare. Bălăşescu – 1848 adaugă la vechile clasificări numele de popoare, de luni şi zile, de sărbători, de zei, de ştiinţe şi meserii; alături de numele de locuri sunt grupate în clase separate şi numele de ţări, de cetăţi şi sate, de mări şi râuri. Mai detaliată este subclasificarea numelor de persoane în nume de bărbaţi şi nume de femei şi a numelor de locuri în nume de oraşe, de munţi şi de ape (Ghibănescu – 1895). Rosetti-Byck[1]– 1945 redistribuie numele proprii în nume propriu-zise şi nume de state, de localităţi, de locuri, de râuri şi de munţi. Numele propriu-zise nu sunt delimitate după nici un criteriu şi nu sunt definite, dar din exemple rezultă că „nume propriu-zise" sunt numele de botez şi numele de familie. Gramatica Academiei – 1963 a optat pentru o clasificare amănunţită a numelor proprii după categoriile de obiecte ce pot fi individualizate prin asemenea nume, introducând astfel noi subclase de nume proprii, ca numele de întreprinderi şi instituţii, numele de mărci şi obiecte industriale, numele de evenimente istorice, titlurile operelor literare, artistice, ştiinţifice etc.

Genul. În gramaticile româneşti, categoria gramaticală a genului la numele proprii este tratată sumar. De obicei, cele trei genuri gramaticale sunt exemplificate atât cu nume comune, cât şi cu nume proprii, ceea ce lasă să se înţeleagă că numele proprii, ca şi numele

---

[1]Rosetti, Al., Byck, J., *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, 1945, p. 15.

comune, sunt înzestrate cu gen gramatical. Deoarece exemplele sunt selectate din inventarul numelor de persoane, nu se poate stabili dacă genul caracterizează clasa numelor proprii, în general, sau numai subclasa antroponimelor. Uneori se amintesc numai numele de persoane bărbăteşti, fără a se specifica alte numele proprii opuse ca gen (Diaconovici-Loga – 1822, Golescu – 1840, Cetăţianu – 1876). Cea dintâi clasificare după gen a numelor proprii, în general (Laurian[1]– 1840) are un criteriu neclar: numele proprii de animale, de vânturi, de munţi şi de ape sunt considerate masculine, iar numele proprii de oraşe, de insule, de regiuni şi de planete sunt clasate ca feminine. În majoritatea gramaticilor limbii române, caracterizarea de gen a numelor proprii, prezentate laolaltă cu numele comune, se face fie după înţeles („după însemnare"), fie după terminaţie.

Încadrarea de gen a numelor proprii după înţeles are în vedere, fără a se specifica acest fapt, numai numele de persoane, în funcţie de sex (Văcărescu – 1787, Săulescu – 1834, Măcărescu – 1848, Platon – 1851, Ioanoviciu[2]– 1851, Stilescu – 1860, Neagoe – 1870). Stabilirea genului după înţeles la alte subclase de nume proprii se dovedeşte a fi dificilă; la genul masculin sunt grupate numele de vânturi, numele gentilice şi numele lunilor (Munteanu[3]– 1867), iar numele de munţi, de râuri şi oraşe sunt menţionate când la masculin, când la feminin (Tiktin – 1893, Suchianu[4]– 1895).

Recunoaşterea genului numelor proprii după terminaţie este subordonată, în general, stabilirii claselor de gen după înţeles. Terminaţia este considerată criteriul exclusiv al împărţirii după gen a numelor proprii: „la numele proprii genul nu atârnă de înţeles, ci de sunetul cu care se termină vorba" (Slavici – 1914). Numărul terminaţiilor luate în consideraţie la fixarea genului numelor proprii este redus faţă de diversitatea reală a terminaţiilor acestor cuvinte. Terminaţiile vocalice *-a* şi *-e* sunt puse în legătură cu genul feminin, iar ter-

---

[1]Laurian, August Treboniu, *Tentamen criticum...*, Viena, 1840, p. 46, 69.

[2]Ioanoviciu, V., *Gramatica limbii româneşti pentri întâia şi a doua clasă a şcoalelor poporane*, Viena, 1851, p. 13.

[3]Munteanu, Gavril I., *Gramatica română pntru clasele gimnaziale inferioare*, Braşov,1867, p. 30–31, 43.

[4]Suchianu, I., *Gramatica limbii româneşti*, Bucureşti, 1895, p. 52–53, 66, 91.

minațiile *-u* și *-consoană* cu genul masculin (Micu – 1780, Ionescu[1]– 1884, Candrea – 1899, Slavici – 1914).

Valorile de gen recunoscute de gramatici la numele proprii sunt, în general, masculinul și femininul. Singura afirmație privitoare la existența genului neutru la numele proprii aparține gramaticii Philippide[2]– 1897, care consideră numele de localități *Paris, Madrid* ca „eterogene" din punctul de vedere al genului.

O poziție diferită este adoptată de gramatica Rosetti-Byck – 1945, care susține că „numele proprii nu pot fi adunate în grupe precise după genuri", cu referire în special la numele topice, „care nu au nici o regulă în această privință".

Numărul. Cu privire la categoria gramaticală a numărului la numele proprii, în majoritatea gramaticilor românești apar afirmații despre absența pluralului la aceste cuvinte. Tradiția descrierii gramaticale a numelor proprii prin această particularitate începe cu menționarea „lipsei numărului înmulțitoriu" la aceste cuvinte (Eustatievici-Brașoveanul – 1757). Explicația acestui „fenomen" poate fi individualitatea sau unicitatea obiectului denumit de numele propriu (Laurian – 1840, Ioanoviciu – 1851, Pană – 1892). Constatarea că prezența pluralului transformă numele proprii în nume comune (Laurian – 1840) reapare în gramaticile moderne, preocupate de transferul reciproc de forme dintr-o clasă substantivală în alta.

În unele gramatici (Văcărescu – 1787, Golescu – 1840, Scriban[3] – 1925) recunoașterea numărului plural la numele proprii este implicită; prezentarea declinării numelor proprii se face atât la singular, cât și la plural. Exemplele sunt selectate numai dintre numele de persoane, reținându-se consemnarea unor forme de plural a prenumelor: *Mariile, Elisavetele, Ioanii, Gheorghii*. Formele de plural ale unor nume de locuri de tipul *Dunări, Olturi, Pruturi* sunt prezentate de Scriban – 1925.

---

[1]Ionescu, Vasile, *Curs elementar de gramatică românească*, Iași, 1884, p. 30.

[2]Philippide, Alexandru, *Gramatică elementară a limbii române*, Iași, 1897, p. 14, 32, 48.

[3]Scriban, A., *Gramatica limbii românești (Morfologia) pentru folosința tuturor*, Iași, 1925, p. 61–62.

Alteori numele proprii sunt încadrate în clasa substantivelor cu forme fie numai de singular *singularia tantum*, fie numai de plural *pluralia tantum* (Bălăşescu – 1848, Platon – 1851, Stoicescu – 1882, Tiktin – 1893). Suchianu – 1895 menţionează într-o notă cazurile în care substantivele proprii întrebuinţate la singular pot avea şi plural: a) când „se iau ca nume comune”, de exemplu *Ciceronii, Demonstenii*; b) când vrem „să arătăm mai multe persoane din aceeaşi familie” şi cu acelaşi nume, de exemplu *Goleştii, Văcăreştii*. Câteva excepţii de plurale ale unor nume proprii *singularia tantum* sunt consemnate de Rosetti-Byck – 1945, Iordan – 1954 şi Gramatica Academiei – 1963. În cadrul numelor proprii *pluralia tantum* sunt tratate, în general, toponimele cu formă de plural, de tipul *Bucureşti*.

Declinarea. Declinării numelor proprii i se consacră un spaţiu mai amplu în gramaticile româneşti. Încă de la primele gramatici apare preocuparea de a indica paradigma unor nume proprii. În gramatica Eustatievici-Braşoveanul – 1757, declinarea numelor proprii se face în cadrul sintagmei: adjectiv demonstrativ + nume propriu, de exemplu *acest Varnava*, conturându-se astfel un început de tratare contextuală a declinării româneşti. Ca nume proprii declinate sunt prezentate mai multe forme onomastice, diferite ca terminaţii (Văcărescu – 1787, Codru-Drăguşanu[1] – 1848, Massim – 1854). Acest tip de analiză vădeşte intenţia de a stabili tipuri formale, după terminaţie, ale declinării numelor proprii.

Uneori sunt indicate separat formele „regulate” de cele „neregulate” ale declinării prenumelor (Golescu – 1840). Din exemple ne dăm seama că prin „forme neregulate” se înţeleg acele prenume a căror flexiune de caz şi număr prezintă alternanţe fonologice.

În general, numărul gramaticilor care prezintă nume proprii declinate este redus. Se preferă menţionarea particularităţilor declinării numelor proprii de persoane: antepunerea articolului hotărât *lui* la G.–D., formele de vocativ în *-o*, prezenţa prepoziţiei *pe* la acuzativ.

Prezentarea declinării numelor proprii se referă fie numai la numele de persoane-prenume (Laurian – 1840), fie la numele de familie (Çirca – 1878) şi mai rar la numele de locuri, în special la cele

[1]Codru-Drăguşanu, Ioan, *Rudimentele gramaticii româneşti*, Bucureşti, 1848, p. 24.

cu formă etimologică de plural (Măcărescu – 1848). Stabilirea caracteristicilor de declinare a numelor de animale se face pentru prima dată în gramatica Slavici – 1914, prin menţionarea similitudinii acesteia cu flexiunea numelor de persoane.

Declinarea numelor proprii este asemănată de cele mai multe ori cu declinarea numelor comune, specificându-se clasele de nume proprii cu o flexiune conformă cu cea a apelativelor (Munteanu – 1867, Scriban – 1925, Philippide – 1897). Izolat, declinarea numelor proprii este considerată, prin raportare la cea a numelor comune, neregulată (Neagoe – 1870). Stabilirea unor deosebiri între flexiunea celor două clase substantivale determină concluzia că numele proprii se caracterizează prin antepunerea articolului hotărât la G.–D. şi prin păstrarea terminaţiei de N. la toate cazurile, flexiunea realizându-se prin forma de caz a determinantului (Suchianu – 1895). Se ajunge să se considere că un nume propriu declinat la G.–D. cu articol hotărât antepus este „mult mai mult nume propriu decât cele care folosesc articolul postpus" (Çirca – 1878).

Există unele preocupări de a separa declinarea numelor proprii de bărbaţi de cea a numelor proprii de femei, deci în funcţie de gen. Deosebirea ar conta în prezenţa unei singure terminaţii la singular pentru toate cazurile, în declinarea masculină, şi a două terminaţii de singular, în cea feminină. Se face distincţie între declinarea numelor proprii nearticulate şi a celor articulate (Philippide – 1897). Declinarea numelor proprii de locuri compuse prezentată sumar în gramatica Philippide – 1897 este dezvoltată în Gramatica Academiei – 1963.

În privinţa mijloacelor de exprimare cazuală, specifice pentru numele proprii, se acceptă în general prezenţa articolului proclitic *lui* la G.–D. şi a desinenţei *-o* la vocativ. O excepţie o constituie prezentarea articolului proclitic *lui* ca prepoziţie (Cipariu – 1854) şi a desinenţei *-o* ca interjecţie (Suchianu – 1895).

Articularea. Articularea numelor proprii constituie o preocupare a majorităţii gramaticilor. Prezenţa articolului hotărât proclitic *lui* la cazul G.–D. (Eustatievici-Braşoveanul – 1757, Micu – 1780). Micu – 1780 şi Tempea – 1797 înregistrează şi articolul hotărât feminin corespunzător în exemplele *ei Sară, ei Tamară*.

Primele reguli referitoare la articularea numelor proprii apar în gramaticile Tempea – 1797 şi Diaconovici-Loga – 1822: numele proprii de bărbaţi primesc articol „hotărâtoriu" numai când sunt urmate de pronumele posesiv, de exemplu *Petrul meu, Ioanul nostru*. Prin aceste reguli se sugerează că articularea numelor proprii este impusă de vecinătatea gramaticală a unor elemente care cer articolul.

Actuală este şi consideraţia că selectarea articolului hotărât la numele proprii se realizează exclusiv formal, în funcţie de terminaţie. Văcărescu – 1787 atrage atenţia pentru prima oară că articolul se foloseşte numai după terminaţiile feminine. Câmpeanu – 1848, Cipariu – 1854 specifică faptul că numele proprii terminate în *-consoană*, *-e*, *-i* şi *-ă* nu primesc niciodată articol. Împărţirea numelor proprii în nearticulabile (nume de persoane masculine) şi articulabile (nume de persoane feminine), din gramatica Munteanu – 1867, discutabilă desigur, anticipează tendinţa de a stabili criterii gramaticale (genul sau articularea) pentru o clasificare onomastică.

Se reamarcă şi încercarea de a lega particularităţile articulării numelor proprii de poziţia numelui în enunţ. Astfel, Strajan[1]– 1881 afirmă că în poziţia de subiect numele proprii nu primesc articol.

Nu lipsesc observaţii privitoare la inexistenţa articolului la numele proprii (Vaillant[2]– 1836). Interesantă este justificarea acestei interpretări prin faptul că numele proprii denumesc lucruri foarte cunoscute, care nu mai au nevoie de a fi definite. În general, articularea numelor proprii este considerată o trăsătură specifică acestei clase de cuvinte prin poziţia enclitică sau proclitică a articolului hotărât, precum şi prin valoarea sa de indice cazual.

Prezentarea istorică a tratării numelui propriu în gramaticile limbii române evidenţiază preocupările autorilor de a explica şi de a rezolva dificultăţile analizei gramaticale a acestei clase de cuvinte. Numeroasele probleme deschise studiului pot fi abordate ţinându-se seama de contribuţiile anterioare la cunoaşterea numelor proprii.

---

[1]Strajan, N., *Manual de gramatica limbii române*,. Partea a III-a. *Sintactica*, Bucureşti, 1881, p. 50.

[2]Vaillant, A., *Grammaire valaque ŕ l'usage des Français*, Bucureşti, 1836, p. 45.

2. Categoria gramaticală a genului

Descrierea morfologică a genului la numele proprii are scopul de a stabili capacitatea și modalitatea de realizare a acestei categorii gramaticale la nivelul unui sistem specific al limbii. Rezultatele analizei gramaticale vor constitui un răspuns la următoarele întrebări:

a) Pot numele proprii să realizeze opoziția de gen?

b) Cum realizează numele proprii opoziția de gen?

c) Toate numele proprii au posibilitatea de a se încadra în opoziția de gen?

d) Toate numele proprii cunosc aceleași modalități de exprimare a opoziției de gen?

Prima întrebare, referitoare la compatibilitatea clasei numelor proprii cu opoziția de gen, are în vedere încadrarea morfologică a numelor proprii în schema părților de vorbire. Întrucât în limba română genul este considerat „trăsătură inerentă a numelui"[1], „indice nominal"[2], „categorie nominală obligatorie"[3], prezența sau absența acestei categorii gramaticale la numele propriu poate justifica locul său între clasele nominale sau în afara lor. Dacă se acceptă că „genul, prin caracterul său fix, este o proprietate a substantivului"[4], se probează, cu ajutorul acestei categorii gramaticale, apartenența numelor proprii la clasa substantivului. Astfel, orice nume propriu participant la opoziția de gen va fi caracterizat morfologic ca substantiv.

A doua întrebare, privitoare la modalitatea în care numele proprii realizează opoziția de gen, cere stabilirea poziției specifice a nu-

---

[1]Jakobson, R., *On the Romanian Neuter*, în CL, III, 1958 (supliment), p. 237.

[2]Nandris, O., *Le genre, ses réalisations et le genre personnel en roumain*, în RLR, XXV,1961, p. 47.

[3]Berceanu, B., *Sistemul gramatical al limbii române*, București, 1971, p. 121.

[4]Gougenheim, G., *Système grammatical de la langue française*, Paris, 1963, p. 119.

melor proprii față de categoria gramaticală a genului, ca posibil indice distinctiv al acestei clase de cuvinte. Ne referim la capacitatea opoziției de gen de a delimita gramatical clasa numelor proprii atât față de clasa numelor comune, cât și față de alte clase nominale.

Ultimele două întrebări, subordonate de fapt întrebărilor a) și b), atrag atenția asupra posibilităților distinctive ale opoziției de gen în limitele clasei numelor proprii. Prin participarea specifică la opoziția de gen, numele proprii pot fi grupate în subclase onomastice diferite. Genul gramatical devine astfel un criteriu al clasificării numelor proprii.

Definiția genului. Analiza genului gramatical la numele proprii în limba română este condiționată de opțiunea pentru anumite definiții ale categoriei în discuție, în limitele cărora se vor cerceta formele onomastice. Astfel, deosebim definițiile genului, considerat categorie gramaticală a flexiunii nominale, de cele care privesc genul ca valoare a acestei categorii gramaticale.

Dubla interpretare, semantică și formală, a genului gramatical explică diferențierea definițiilor.

Cel mai frecvent, categoria gramaticală a genului este caracterizată prin capacitatea de a indica și de a diferenția anumite valori semantice. Desemnarea prin gen a unor particularități de conținut, în special a sexului ființelor[1], apare constant în definițiile gramaticale, de la primele gramatici până la cercetările structurale moderne. Dacă gramaticile vechi urmăreau corespondența dintre genul gramatical și genul natural, reflectarea în planul limbii a deosebirilor între sexe, în gramaticile moderne genul este interpretat ca o formă de manifestare a unor opoziții semantice[2]. Alături de opoziția de sex au fost propuse[3] și alte tipuri de opoziții semantice: animat / nonanimat, uman / nonuman, persoană / nonpersoană, implicate, însă, parțial, de opo-

[1]Dubois, J., *Grammaire structurale du français. Nom et pronom*, Paris, 1965, p. 157–158.

[2]Diaconescu, Paula, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, 1970, p. 94–95.

[3]Fodor, I., *The Origin of Grammatical Gender*, în „Lingua", VIII, 1959, 1–2, p. 7; Rosetti, A., *Emprunt ou developpement propre ?*, în RLR, XXV, 1961, p. 369; Hjelmslev, L., *Animé et inanimé, personnel et non-personnel*, în „Travaux de l'Institut de linguistique", I, Paris, 1956, p. 155.

ziția sex / nonsex. De asemenea, fiecare substantiv este considerat, prin genul său gramatical, purtător al unei informații semantice privitoare la obiectul desemnat. În acest fel, genul gramatical devine un indice de apartenență[1] la un câmp semantic determinat, un concept clasificator[2] din punctul de vedere al conținutului.

Pe baza opoziției de sex sunt definite și valorile categoriei genului: masculin, feminin și neutru, numite în mod obișnuit genuri. Remarcăm că diferențierea valorilor de gen din punct de vedere semantic are în vedere criterii diferite: 1) prezența sau absența sexului; 2) necesitatea referinței la sex; 3) prezența sau absența unisexuatului; 4) caracterul sexului.

Prin prezența sexului (trăsătura [+ Sex]) în caracterizarea substantivului[3] masculinul și femininul se opun neutrului. Genul neutru este destinat desemnării asexuatului[4]. R. Jakobson[5] stabilea ca denominator comun al masculinului și femininului, în contrast cu neutrul, desemnarea virtuală a unei ființe sexuate față de absența referinței la sex.

Prin necesitatea (subiectivă) de a face referință la sex se explică termenii opoziției de gen: valoarea de neutru se opune masculinului și femininului prin „indiferența pentru actualizarea deosebirilor de sex"[6].

Marca semantică a valorilor de gen masculin și feminin poate fi aptitudinea numelui de a exprima prin gen, în mod exclusiv, persoane de un anumit sex. În sistemul de opoziții semantice de la baza genului, prezența / absența unisexuatului, reprezintă modificarea opoziției animat / nonanimat.

---

[1] Nandris, O., *op. cit.*, p. 49.

[2] Gougenheim, G., *op. cit.*, p. 119; Pottier, B., *Présentation de la linguistique*, Paris, 1967, p. 28.

[3] House, H. C., Harman, S. E., *Descriptive English Grammar*, New-Jersey, 1950, p. 26; Herndon, Jeanne H., *A Survey of Modern Grammars*, New-York, 1970, p. 83.

[4] Constantinescu-Dobridor, Gh., *Morfologia limbii române*, București, 1974, p. 83.

[5] Jakobson, R., *The Gender Pattern of Russian*, în SCL, XI, 1960, 3, p. 541.

[6] Manoliu-Manea, Maria, *Din curiozitățile neutrului românesc: colectivele animate*, în *Sistemele limbii*, București, 1970, p. 191.

Caracterul sexului permite numai distincţia dintre valorile de masculin şi feminin, ca genuri destinate desemnării unor fiinţe de sex opus: bărbătesc sau femeiesc.

Şi din punct de vedere formal, genul gramatical este interpretat diferit. Unele definiţii consideră categoria gramaticală a genului indice sau criteriu de clasificare a formelor. Genul operează distincţii între substantive[1], având ca rezultat sistematizarea formală pe baza terminaţiei.

Caracterizarea printr-o anumită valoare de gen permite reunirea diferitelor forme substantivale în clase morfologice de gen. Fiecare substantiv are capacitatea de a indica, prin forma sa, genul gramatical şi clasa de gen în care se încadrează. Gruparea formelor în clase de gen, numai după structura lor morfologică, ilustrează[2] gradul de gramaticalitate a acestei categorii.

În altă accepţie[3], genul constituie o paradigmă cu mai mulţi termeni, o unitate[4] cu mai multe variante între care se stabilesc opoziţii bilaterale sau multilaterale. Termenii paradigmei de gen se stabilesc prin analize strict formale, prin procedee de substituţie sau de distribuţie contextuală. Femininul este termenul marcat („intens"), masculinul – termenul nemarcat („extens"), iar neutrul – termenul zero. Genul gramatical este definit ca o opoziţie morfologică binară, privativă între un termen nemarcat (singular, masculin) şi un termen marcat (plural, feminin).

Opoziţia formală de gen se exprimă prin indici morfologici sau sintactici. Mărcile formale ale genului[5] sunt, în unele cazuri, chiar terminaţiile formei de singular a substantivelor. Diferenţierea variantelor formale de gen se realizează prin intermediul desinenţelor şi al alternanţelor de număr[6]. În analiză, morfemele de gen apar solidare[7] cu morfemele de număr, caz şi determinare.

---

[1]Lenz, R., *La oraçion y sus partes*, Madrid, 1925, p. 116.

[2]Diaconescu, Paula, *op. cit.*, p. 206.

[3]Vasiliu, Em., *Observaţii asupra categoriei genului în limba română*, în SCL, XI, 1960, 3, p. 769–771.

[4]Coteanu, I., *Din nou despre existenţa neutrului în româneşte*, în LR, XV, 1966, 3, p. 310.

[5]Gougenheim, G., *op. cit.*, p. 122.

[6]Coteanu, I., *op. cit.*, p. 310.

[7]Constantinescu-Dobridor, Gh., *op. cit.*, p. 38.

Exprimarea categoriei genului se realizează a) morfematic, prin afixe de gen (afixe specializate în redarea informației de gen)[1]: sufixe lexicale moționale, desinențe, b) sintactic, prin determinanți, sau c) lexical, prin cuvinte diferite. Tipurile de opoziții formale prin care se manifestă genul se stabilesc[2] după indicii de exprimare a genului: i) opoziții paradigmatice (afixale, morfonologice), ii) opoziții sintactice (sintagmatice) și iii) opoziții tematice (lexicale). Posibilitatea exprimării opozițiilor de sex în opoziții paradigmatice este criteriul unei clasificări de gen a substantivelor comune din limba română, realizată de către Paula Diaconescu[3].

Din punctul nostru de vedere, în analiza categoriei gramaticale a genului este necesar să se accepte o dublă definiție a genului gramatical, semantică și formală, corespunzătoare specificului acestei categorii, creată din necesități de diferențiere semantică și dezvoltată, prin gramaticalizare, la nivelul distincției formale. „Categoria genului este legată de substanța semantică a morfemelor, deși, în sine, genul gramatical este formă pură”[4]. Spre deosebire de alte categorii și forme gramaticale, ale căror definiții pot fi disociate în perspectivă semantică sau formală, în cazul genului, cele două tipuri de definiții se îmbină, se completează în exprimarea esenței acestei categorii gramaticale.

Considerăm, că genul gramatical reprezintă, în ansamblul de forme substantivale, o paradigmă cu mai mulți termeni sau cu mai multe valori, un sistem de opoziții formale, care îndeplinește o funcție gramaticală de clasificare a formelor și o funcție de exprimare a unor opoziții semantice de sex.

Funcția de exprimare a opozițiilor semantice de sex nu poate fi exercitată de genul gramatical decât în limitele unui ansamblu de forme substantivale în a căror caracterizare semantică (prin referința

[1]Vezi Guțu-Romalo, Valeria, *Morfologia structurală a limbii române. Substantiv, adjectiv, verb*, București, 1969, p. 53: „flectivul neanalizabil exprimă, indirect, prin asocierea anumitor serii de desinențe cu un gen, și genul”.

[2]Gougenheim, G., *op. cit.*, p. 124.

[3]Diaconescu, Paula, *op. cit.*, p. 100–108.

[4]Rosetti, Al., *Contribuții la studiul neutrului în limba română*, în SCL, XIV,1963, 4, p. 436.

la denotat) apar trăsăturile: [+ Animat], [+ Sex]. Totodată, această funcţie a opoziţiei de gen este legată de necesitatea actualizării trăsăturilor semantice privitoare la sex. În cadrul acestei funcţii, opoziţia dintre valorile de gen va indica deosebirea de sex, caracteristica sexului şi, implicit, prezenţa sexului.

Cele două funcţii gramaticale ale opoziţiei de gen nu se exclud, nu se opun una alteia. Există forme substantivale la care genul gramatical operează o clasificare formală, exprimând concomitent şi deosebirile semantice de sex. În aceste cazuri, clasele formale de gen, obţinute prin reunirea formelor de acelaşi gen, şi clasele semantice de gen, care reunesc exprimările unui anume sex, se suprapun.

În privinţa exprimării propriu-zise a genului prin indici sau mărci specifice, considerăm că, atât stabilirea termenilor paradigmei şi a mijloacelor de expresie a genului gramatical, cât şi fixarea tipurilor de opoziţii formale în care se încadrează genul nu pot constitui date prestabilite ale cercetării gramaticale, cum este cazul adoptării unor definiţii sau metode. Clarificarea acestui aspect al categoriei gramaticale a genului este sarcina analizei concrete.

Indicaţii de metodă. În afara metodologiei generale de cercetare a categoriilor gramaticale, expusă în capitolul introductiv al lucrării, analiza opoziţiei de gen la numele proprii din limba română implică unele aspecte metodologice caracteristice.

Acceptarea dublei definiţii a categoriei gramaticale a genului, semantică şi formală, ne determină să urmărim în analiză posibilitatea şi modalitatea de realizare a genului gramatical atât la nivel semantic, cât şi la nivel formal. Considerăm că analiza genului gramatical al numelor proprii în această dublă perspectivă va permite corectarea unor afirmaţii teoretice despre genul formelor onomastice, rezultate din analiza parţială, unilaterală a raportului între nume propriu şi gen. Precizarea funcţiei opoziţiei de gen la numele proprii, în cadrul unor subclase, se face prin interpretarea semantică şi formală a materialului onomastic. În acest scop, fiecare serie de nume proprii va primi o caracterizare semantică, în care se aplică parţial tehnica subcategorizărilor specifice gramaticii transformaţionale. Vom stabili astfel premisele semantice ale subclasei onomastice analizate care ar motiva funcţia genului gramatical de exprimare a unor opoziţii de sex sau funcţia de clasificare formală.

Stabilirea valorilor de gen se va face semantic şi formal, urmărindu-se posibilitatea definirii valorilor de gen ale numelor proprii într-un mod cât mai adecvat specificului lor funcţional. Identificarea unor clase semantice de gen ale numelor proprii, reunind denumirile care pot exprima deosebirile de sex, va fi comparată cu gruparea numelor proprii în clase formale de gen, alcătuite din denumiri care, prin forma lor, pot reprezenta fiecare gen în parte.

Apartenenţa unor nume proprii la o anumită valoare de gen va fi stabilită prin unele procedee formale specifice analizei structurale. În acest scop am valorificat posibilităţile de substituţie a numelor proprii cu forme pronominale sau cu numele comun al obiectului denotat, ca şi posibilităţile de distribuţie a numelor proprii în vecinătăţi contextuale caracteristice. În cazul în care numele proprii, prin funcţia sau prin forma lor, nu au posibilitatea de a indica genul, aceleaşi mijloace formale pot hotărî selectarea unei anumite valori de gen de către numele propriu analizat.

Analiza de gen a numelor proprii va ţine seama de particularităţile denominative ale subclaselor onomastice, care s-ar putea reflecta în comportamentul morfologic al acestor semne. Din caracterizarea subsistemelor onomastice, realizată în capitolul introductiv, reţinem o serie de trăsături ale denominaţiei cu diferite nume proprii care interesează analiza de gen.

2.1. Numele proprii de persoane (antroponime) Prenumele

Funcţia semantică a genului. Pentru a dovedi prezenţa genului între categoriile gramaticale care caracterizează morfologic subclasa prenumelui, vom analiza mai întâi motivarea semantică a exprimării genului la aceste nume proprii. Premisele realizării categoriei genului la prenume pot fi stabilite prin precizarea seriei de trăsături ale clasei de obiecte denumite şi individualizate prin prenume: [+ Animat] [+ Personal] [+ Sex]. Aceste trăsături se regăsesc în subcategorizarea semantică a prenumelor, întrucât, în actul denominaţiei, numele proprii preiau şi reprezintă trăsăturile generale ale clasei de obiecte denumite.

Capacitatea prenumelor de a actualiza, prin forma lor, trăsăturile semantice ale clasei de obiecte determină încadrarea lor în opoziția de gen masculin / feminin, cu funcția de exprimare a sexului persoanelor denumite. În cazul prenumelor genul este o categorie gramaticală obligatorie, adecvată formal particularităților funcționale ale acestei subclase onomastice. Funcția denominativă a prenumelor – identificarea și individualizarea persoanei prin nume – este înlesnită de posibilitatea de a exprima prin opoziția de gen deosebirea dintre sexe. Genul prenumelor constituie un mijloc suplimentar de individualizare antroponimică.

Examinarea inventarului de prenume ale limbii române relevă constituirea a două serii antroponimice, corespunzătoare termenilor opoziției de gen: a) seria prenumelor masculine și b) seria prenumelor feminine, cărora li se alătură o serie de prenume ce se pot distribui în oricare dintre cele două serii de gen, încadrându-se prin această caracteristică în subgenul comun[1]. Spre deosebire de numele comune, paradigma genului la prenume este alcătuită exclusiv din două valori: masculin și feminin.

Valoarea de gen masculin este reprezentată de forme onomastice destinate să denumească, să identifice și să individualizeze persoane de sex bărbătesc. Prenumele masculine pot fi considerate unicdenotative cu privire la trăsăturile semantice [+ Animat] [+ Persoană] [+ Sex] [+ Masculin], pe care le pot actualiza prin însăși forma lor.

Valoarea de gen feminin, opusă celei de masculin, cuprinde forme onomastice destinate să denumească, să identifice și să individualizeze persoane de sex feminin. Prenumele feminine pot indica formal seria de trăsături [+ Animat] [+ Persoană] [+ Sex] [+ Feminin] ale clasei de obiecte denumite.

Cele două valori de gen caracterizează în egală măsură seria prenumelor de subgen comun ce pot denumi, identifica și individualiza persoane de ambele sexe. Trăsăturile subcategorizării lor seman-tice [+ Animat] [+ Persoană] [+ Sex] [± Masculin] [± Feminin] le arată incapabile de a exprima prin forma lor o anumită valoare de gen gramatical și, prin aceasta, sexul persoanei purtătoare a numelui. Cu toate acestea, prenumele de subgen comun nu pot fi considerate o

[1]Avram, Mioara, *„Genul comun" în limba română*, în SCL, XVII, 1967, 5, p. 481–482.

„formă a indiferenței față de sex"[1], deoarece aceste prenume pot fi încadrate într-o serie de gen, pot denumi persoane de un anumit sex și, în condiții contextuale date, pot exprima o valoare de gen corespunzătoare. Din același motiv nu se poate vorbi, în cazul acestor prenume, de suspendarea sau neutralizarea opoziției de gen decât din punctul de vedere al exprimării paradigmatice a acestei opoziții.

Interpretarea semantică a genului ne arată că stabilirea valorilor lui se realizează diferit la prenume față de numele comune. Deși la ambele clase nominale termenii opoziției de gen desemnează virtual sexul ființei denumite, la formele onomastice relația între gen și sex este mediată de genul gramatical al numelui comun, ce desemnează clasa de ființe denumite. Prin specific denominativ, prenumele se subordonează claselor opuse: bărbat (băiat) / femeie (fată). Pentru a denumi o persoană de un anumit sex, prenumele sunt selectate din seriile denominative opuse: prenume de bărbați / prenume de femei, constituite prin tradiție onomastică. Valoarea de gen a unui prenume este dată de calitatea sa de membru al unei serii denominative specializate în individualizarea persoanelor după sex. La prenume genul se manifestă ca o calitate gramaticală indirectă. Destinația denominativă unică a formelor din fiecare serie onomastică determină caracterul fix al categoriei genului la prenume.

Funcția formală a genului. Întrucât funcția semantică și cea formală a opoziției de gen nu se exclud, analiza de gen la subclasa prenumelor are în vedere și rolul lui de clasificator formal. Ca și la numele comune, reunirea prenumelor în două serii de gen opuse: masculin / feminin, după criterii formale, se poate realiza prin stabilirea terminațiilor formelor onomastice, prin care înțelegem fonemele alcătuitoare ale finalei cuvântului analizat, în sens strict. În măsura în care o terminație caracterizează o anumită valoare de gen, aceasta poate fi considerată indice sau marcă a genului, iar formele onomastice corespunzătoare, unități ale unei serii de gen. Seriile formale de gen ale prenumelor trebuie să fie raportate la seriile semantice de gen ale aceleiași subclase. Seriile formale de gen ale prenumelor pot fi comparate cu cele ale numelor comune, folosind atât

[1] Manoliu-Manea, Maria, *op. cit.*, p. 190.

analiza flectivelor de gen[1], cât şi descrierea indicilor morfologici în lucrările de gramatică ale limbii române.

Organizarea după criterii formale a inventarului de prenume din limba română [stabilit la 1759 de termeni] permite separarea seriilor onomastice specifice – prin terminaţia lor – pentru o anumită valoare de gen, de cele cu terminaţie nespecifică în indicarea genului. De altfel, specificitatea terminaţiei prenumelor în fixarea valorilor de gen nu poate fi stabilită rigid. În mod strict, ocurenţa exclusivă a unei terminaţii în cadrul seriei masculine sau feminine este univocă în selectarea corectă a valorii de gen a prenumelui. În sistemul onomastic românesc, în această situaţie sunt doar seriile prenumelor terminate în -*i* (semivocalic) -*u* (semivocalic) (tipurile formale: *Andrei* [18 termeni], *Bartolomeu* [6 termeni]), caracteristice seriei de prenume masculine. Neînregistrate în cadrul seriei prenumelor feminine, terminaţiile respective pot fi considerate specifice pentru valoarea de masculin, iar prezenţa lor – semnificativă pentru indicarea genului.

Într-o accepţie mai largă, specifice pot fi considerate şi terminaţiile, prezente în ambele serii de gen ale prenumelor, dar cu o frecvenţă mai ridicată în cadrul uneia dintre ele. Este cazul terminaţiilor vocalice -*ă*, -*u* şi a celor consonantice marcând valoarea de masculin, precum şi a terminaţiei -*a*, cu variantele -*(e)a*, -*(i)a*, caracteristice pentru valoarea de feminin. Astfel, terminaţia -*ă* (tipul formal: *Gavrilă*) conturează o serie formală masculină numeroasă [127 de termeni] şi productivă (prin prezenţa hipocoristicelor). În seria feminină, aceeaşi terminaţie apare numai la variantele nearticulate refăcute ale unor prenume terminate în -*a* (tipul formal: *Cătălină*). De asemenea, terminaţia -*u* (tipul formal: *Alexandru*) are o frecvenţă ridicată [132 de termeni] în cadrul seriei de prenume masculine, faţă de apariţia sporadică [3 termeni] în inventarul prenumelor feminine, la nume vechi, fără circulaţie în sistemul onomastic actual (tipul formal: *Ralu*). Această terminaţie se regăseşte destul de rar [6 termeni] şi în seria prenumelor de subgen comun (tipul formal: *Lulu*), dar manifestă tendinţa de a se fixa în seria masculină. Observăm că terminaţia -*u* şi-a întărit specificul masculin, prin asemănare cu forma articulată a numelor comune, deşi la majoritatea prenumelor această terminaţie nu are nici o legătură cu articularea.

---

[1] Guţu-Romalo, Valeria, *op.cit.*, p. 161–162.

În mod similar, terminațiile consonantice (tipurile formale: *Basarab, Chiriac, David, Iosif, Antioh, Jorj, Mihail, Serafim, Bogdan, Filip, Teodor, Boris, Dragoș, Scarlat, Paraschiv, Felix*), prin frecvența lor ridicată în seria de gen masculină [269 de termeni] și redusă în seria de gen feminină [9 termeni], se specializează în exprimarea valorii de masculin. Terminațiile consonantice la prenumele feminine (tipul formal: *Miriam, Carmen, Iris,*) sunt nespecifice sistemului onomastic românesc. Introduse prin prenume împrumutate (tipul formal: *Edith*, *Denise*), unele terminații consonantice se adaptează prin adăugarea vocalei *-a* (tipul formal: *Edita*, *Denisa*), variantă formală mai potrivită specificului feminin al numelui.

Într-o situație similară se află terminația *-a* și variantele *-(e)a*, *-(i)a* în cadrul seriei onomastice feminine. Specificitatea feminină a acestei terminații alcătuiește, potrivit părerii lui R. Lenz[1], „baza formală a exprimării genului în limbile romanice". În sistemul antroponimic românesc, terminația *-a* domină seria feminină a prenumelor. Deși apare destul de frecvent la prenumele masculine (tipurile formale: *Cozma* [140 de termeni], *Horia*, *Costea* [26 de termeni]), această terminație își consolidează specificul de gen prin comparația cu forma articulată hotărât a substantivelor comune.

Ca argument al specializării terminațiilor prenumelor în exprimarea valorilor de gen, observăm că prenumele feminine cu terminație nespecifică *(-u sau -consoană)* au comportament flexionar exclusiv nonfeminin *(lui Ralu, lui Carmen, lui Irinel, lui Miriam* etc.*)*, iar prenumele masculine terminate în *-a,* respectiv *-(e)a*, *-(i)a,* au și comportament flexionar cazual nonmasculin *(Cozmei, Horiei, Costei)*.

În cadrul seriilor formale cu terminație nespecifică pentru precizarea valorii de gen includem prenumele terminate în *-e*, *-i* și *-o*, prezente atât în seria masculină (tipurile formale: *Vasile* [197 de termeni], *Luigi* [37 de termeni], *Romeo* [12 termeni]), cât și în cea feminină (tipurile formale: *Zoe* [2 termeni], *Caliopi* [2 termeni] și *Margo* [4 termeni]). Frecvența hipocoristicelor de subgen comun cu terminația *-i* (tipul formal: *Vali*), caracterul nespecific de gen al terminației vocalice *-e* la numele comune, adaptarea dificilă a termi-

---

[1] Manoliu-Manea, Maria, *op. cit.*, p. 180: „Finala vocalică *-a* primește cu timpul un caracter tipic feminin, dând, prin contrast, terminației consonantice sau celei vocalice *-o* caracter de masculin".

nației *-o*, necaracteristică limbii române, influențează ambiguitatea acestor terminații în marcarea genului. Seriile formale feminine cu terminații nespecifice se manifestă în flexiunea cazuală după modelul nonfeminin (de exemplu: *lui Margo*), cu excepția prenumelor feminine în *-e* (de exemplu: *Zoei*).

Specializarea unor terminații în exprimarea valorilor de masculin / feminin sugerează posibilitatea unei clasificări formale de gen a prenumelor, ceea ce ar confirma dubla funcționalitate, semantică și formală, a acestei categorii gramaticale.

Analiza arată că o asemenea operație se poate realiza numai parțial, având în vedere caracterul relativ al specificului de gen al unor terminații. Cu toate acestea, se poate afirma că prenumele sunt o clasă de forme la care genul gramatical exprimă opoziția de sex și realizează distincții formale. Fără această sistematizare formală, numele proprii, ca și numele comune, nu ar putea participa la flexiunea de număr și caz.

În vederea stabilirii raportului între cele două funcții ale opoziției de gen, remarcăm o subordonare a clasificării formale de gen față de exprimarea deosebirilor de sex. Seriile formale de gen se constituie în cadrul seriilor semantice de gen. Valoarea de masculin / feminin a unui prenume este hotărâtă de apartenența formei la seria care indică sexul persoanei denumite. La prenume, necesitățile denominative de individualizare personală predomină asupra formalizării genului.

Comparea seriilor formale de gen ale prenumelor cu cele ale numelor comune indică, în general, o coincidență în privința specializării unor terminații în exprimarea valorilor de gen; este o dovadă că numele proprii urmează, din punct de vedere formal, modelul numelor comune. Astfel, ambele clase nominale încadrează formele cu terminațiile *-u* (vocalic), *-u* (semivocalic), *-i* (semivocalic), *-consoană* la masculin, și pe cele cu terminațiile *-a*, *-(e)a*, *-(i)a*, la feminin. Deosebirile între cele două clase ale substantivului privesc seria terminației *-ă*, care caracterizează valori de gen opuse: masculin la prenume, feminin, în general, la numele comune.

O altă modalitate formală de a stabili seriile de gen ale prenumelor este referința pronominală personală, bazată pe calitățile de substitut ale pronumelui personal. Posibilitatea ca numele comun sau

cel propriu să fie substituit prin pronume personal, în orice context gramatical, este caracteristică la nivelul distincțiilor personal / non-personal, masculin / feminin. Adecvată specificului denominativ al numelor proprii de persoană, substituția pronominală indică valoarea de gen a prenumelor prin opoziția formelor pronumelui personal, persoana a III-a, singular: *el (dânsul) / ea (dânsa).* Sunt considerate de genul masculin toate formele onomastice care admit ca substitut forma *el (dânsul)* și, respectiv, feminine cele substituibile prin forma *ea (dânsa)* a pronumelui personal. Toate prenumele masculine alcătuiesc o serie onomastică de gen ce aparține grupului de substituție pronominală *el*, opunându-se seriei onomastice de gen a prenumelor feminine, care fac parte din grupul de substituție pronominală *ea*. Identificarea valorii de gen cu ajutorul referinței pronominale personale se recomandă mai ales la prenumele de subgen comun. Ambiguitatea acestora în exprimarea sexului persoanei denumite este rezolvată prin selectarea substitutului pronominal corespunzător valorii de gen *(el* sau *ea)*.

Un alt procedeu formal de fixare a valorilor de gen ale prenumelor este așa-numita „determinare apozițională de categorie onomastică”[1]. Apozițiile de categorie onomastică indică clasa din care face parte obiectul denumit de numele propriu. Un antroponim *X* alcătuiește împreună cu numele comun al persoanei o sintagmă, în care numele propriu *X* are rolul fie de determinant, fie de determinat apozitiv de tipul: *bărbatul, băiatul, domnul etc. X* sau *X, bărbat(ul), băiat(ul), domn(ul) etc.* Prin relațiile dintre cei doi termeni ai sintagmei este posibilă recunoașterea valorii de gen a numelui propriu. Bazată pe distribuția contextuală a formelor onomastice, precizarea genului prin relațiile sintagmatice ale numelui propriu va fi prezentată în capitolul dedicat exprimării opoziției de gen prin indici sintactici. În analiza noastră, vom numi „sintagma apozitivă de categorie onomastică” cu termenul context de identificare, pe care îl socotim mai adecvat din punct de vedere funcțional.

Exprimarea opoziției de gen. Analiza sistemului antroponimic românesc arată că prenumele alcătuiesc termenii unei opoziții formale de gen diversificate din punct de vedere tipologic.

[1] Manoliu-Manea, Maria, *op. cit.*, p. 161–162.

Prima observație asupra modului de realizare a genului gramatical la prenume se referă la existența perechilor onomastice de gen, alcătuite dintr-un prenume masculin și unul feminin, reprezentând forme ale unuia și aceluiași nume (tipul formal: *Călin / Călina*).

Această constatare sugerează subîmpărțirea seriei prenumelor din limba română în: a) prenume care nu alcătuiesc perechi onomastice de gen; b) prenume care alcătuiesc perechi onomastice de gen. În cadrul subgrupei a) deosebim: a_1) prenume masculine care nu au un corespondent formal feminin și a_2) prenume feminine lipsite de cores-pondent formal masculin. Din punctul nostru de vedere, toate prenumele din subgrupa a) nu pot realiza genul gramatical decât în cadrul tipului de opoziții lexicale sau tematice (exprimarea valorii de masculin și feminin prin cuvinte diferite). În analiza numelor proprii vom folosi termenul de opoziție tematică, mai potrivit specificului acestor semne, opus adesea caracterului lexical al numelor comune.

Particularitățile opozițiilor tematice prin care se manifestă genul prenumelor se evidențiază comparativ cu modelul numelor comune. Dacă la substantivele comune opoziția lexicală de gen se stabilește numai între doi termeni (de exemplu: *băiat / fată*), la prenume opoziția tematică de gen implică un număr foarte mare de termeni, masculini și feminini. Practic, fiecare termen masculin (prenume) este susceptibil de a fi opus oricărui termen feminin și toate prenumele masculine din subgrupa a_1) se opun tuturor prenumelor feminine din subgrupa a_2). Opoziția tematică se stabilește, în cazul prenumelor, nu între nume, ci între serii de nume. Observăm, de asemenea, că opozițiile tematice de gen realizate de prenume se subordonează opoziției lexicale între numele comune ale claselor denumite. Astfel, opozițiile lexicale *bărbat / femeie* sau *băiat / fată* etc. tutelează opozițiile tematice ale prenumelor masculine / feminine.

În ceea ce privește caracterul flexionar / neflexionar al opoziției de gen, prenumele din subgrupa a) se caracterizează prin fixitate sau invariabilitate în gen, ca și numele comune.

În cadrul subgrupei b) a prenumelor care alcătuiesc perechi onomastice de gen deosebim: b_1) prenume masculine care au un corespondent feminin (tipul formal: *Călin / Călina*) și b_2) prenume feminine care au un corespondent masculin (tipul formal: *Brânduș / Brândușa*).

Această subîmpărțire are drept criteriu locul pe care îl ocupă prenumele masculin sau cel feminin în cadrul perechii onomastice de gen, ca formă-bază pentru valoarea opusă.

În privința tipului de opoziții de gen realizate de prenumele din subgrupa b), remarcăm existența unor opoziții de tip paradigmatic, exprimate flexionar prin afixe specializate în redarea informației de gen. În această privință prenumele din subgrupa b_1) se aseamănă cu numele comune care alcătuiesc perechi de gen prin derivarea moțională.

Având în vedere variația paradigmatică de gen a prenumelor din subgrupa b), s-ar putea afirma că genul formelor onomastice se manifestă ca o categorie flexionară. În realitate, opoziția morfologică de gen dintre un prenume masculin și perechea sa feminină este analizabilă numai din punct de vedere etimologic. Distincția formelor de masculin și a celor de feminin corespondente, printr-un element afixal, aparține nivelului inițial de formare a numelui propriu.

Din punct de vedere funcțional, prenumele, spre deosebire de numele comune, nu exprimă opoziția de sex numai în cadrul unei perechi de nume. Astfel, *Călina* nu este forma de feminin a prenumelui *Călin* decât din punct de vedere formativ, etimologic. Din punct de vedere funcțional, *Călina* este un prenume feminin care se opune atât perechii sale formale *Călin*, cât și oricărui prenume din seria de gen masculină.

Din punctul de vedere al exprimării, opoziția de gen dintre prenumele *Călin* și *Călina* este de tip morfologic (afixal, paradigmatic), iar opoziția de gen dintre prenumele *Călina* și fiecare dintre prenumele din seria masculină, de exemplu: *Iosif, Bogdan* etc. se este de tip tematic.

Prenumele feminine care au un corespondent de gen masculin din subgrupa b_1) se analizează după același model, cu rezultate similare.

Analiza formală a genului la prenumele din subgrupa b) arată că acestea se opun prenumelor din subgrupa a) nu numai prin caracterul afixal (paradigmatic) al opoziției de gen, ci și prin posibilitatea de a realiza ambele tipuri de opoziții atât tematice, cât și paradigmatice *(afixale)*. Genul prenumelor se manifestă ca o categorie flexionară în plan formal, etimologic și ca o categorie invariabilă în plan funcțional.

În vederea stabilirii procedeelor de exprimare afixală a opoziției de gen a prenumelor este necesară diferențierea perechilor onomastice constituite în limba română de cele împrumutate. În general, denominația cu prenume distribuite în perechi de gen este caracteristică limbii latine, care a fixat un model preluat de sistemele onomastice ale multor limbi moderne. Prenumele biblice, cele slave şi, parțial, cele greceşti (mitologice sau calendaristice), ca surse ale sistemului onomastic românesc, nu prezentau această particularitate denominativă. În limba română, formarea perechilor de gen ale prenumelor este un fenomen foarte răspândit, extins şi la prenumele care nu-l cunoşteau inițial. Faptul se explică prin avantajele pe care le prezintă denominația paralelă, cu prenume-perechi, din punctul de vedere al economiei de forme. O dovadă în plus a dezvoltării acestui tip de denominație în sistemul onomastic românesc o constituie apariția perechilor de gen în care forma-bază este cea feminină (subgrupa b_2). Tradiția onomastică a atribuirii prenumelui după cel al strămoşilor (de obicei, bunici), al părinților sau al naşilor a contribuit la fixarea perechilor de gen ca o necesitate funcțională.

Analiza prenumelor masculine cu pereche de gen feminină indică sufixele moționale[1] şi, parțial, pe cele diminutivale ca mijloace specifice ale exprimării afixale a opoziției onomastice de gen.

Sufixul moțional *-a*, specific prenumelor, corespunde sufixului moțional *-ă* de la numele comune. Prin capacitatea sa de a exprima valoarea de feminin a unui prenume, acest sufix moțional poate fi interpretat ca desinență sau indice formal de gen şi număr. Moțiunea cu sufixul *-a* configurează un model denominativ vechi şi productiv, răspândit în sistemul onomastic al multor limbi. De altfel, în limba română, preluarea prin împrumut a unor prenume derivate moțional a întărit tradiția similară a prenumelor autohtone din fondul vechi. Influența analogică a numelor comune feminine articulate hotărât asupra specializării de gen a terminației *-a* la numele proprii include şi sufixul moțional discutat. Din totalul prenumelor încadrate în perechi de gen [551 de termeni], 97 pot fi considerate împrumutate, restul reprezentând derivate moționale româneşti. Prenumele feminin din

[1]Rizescu, Ioan, *Asupra sufixelor onomastice -a_1 (topoantroponimic) şi -a_2 (antroponimic)*, în SMCF, VI, 1972, p. 35–54.

perechea de gen realizată prin moțiune poate avea o frecvență egală cu cea a formei masculine corespunzătoare, în special în cazul numelor proprii calendaristice (tipul formal: *Ioan* / *Ioana*). Alteori, forma feminină a perechii de gen este folosită rar sau apare în înregistrări izolate. Este cazul unor prenume feminine derivate de la nume masculine vechi, lipsite de corespondent de gen (tipurile formale: *Adam* / *Adama*, *Moise* / *Moisa*).

Mijloacele de realizare a moțiunii diferă în raport cu terminația formei masculine. Prenumele masculine din seriile formale consonantice și *-i* (semivocalic) derivă forma perechii de gen prin adjoncțiunea sufixului moțional (tipurile formale: *Constantin* / *Constantina*, *Andrei* / *Andreia*), în timp ce prenumele masculine din seriile formale *vocalice* participă la moțiune prin substituția terminației vocalice cu sufixul moțional *-a* (tipul formal: *Voicu* / *Voica*).

În raport cu terminațiile consonantice ale prenumelor masculine din perechea de gen, se observă o preponderență a sufixării moționale cu sufixul *-a* în cazul formelor onomastice terminate în *-n*. Se înregistrează un număr de 95 perechi de gen de tipul: *Ioan* / *Ioana* față de numărul perechilor de gen la care forma de masculin are alte terminații (tipurile formale: *Andronic* / *Andronica* [10 termeni], *Arghir* / *Arghira* [28 de termeni], *Codruț* / *Codruța* [24 de termeni], *Dragoslav* / *Dragoslava* [6 termeni], *Drăguș* / *Drăgușa* [9 termeni], *Filip* / *Filipa* [2 termeni], *Ioasaf* / *Ioasafa* [3 termeni], *Mușat* / *Mușata* [17 termeni], *Marcel* / *Marcela* [16 termeni], *Serafim* / *Serafima* [5 termeni], *Vlad* / *Vlada* [9 termeni]. În seria perechilor cu prenume masculine terminate în consoana *-n* adjoncțiunea sufixului moțional, ca marcă a femininului, este însoțită de alternanța vocalică *-o-* / *-oa-*, mijloc suplimentar de diferențiere formală a genului feminin de genul masculin (tipul formal: *Simion* / *Simioana*).

În cadrul perechilor de gen cu prenume masculine cu terminații vocalice, moțiunea cu sufixul *-a* este caracteristic în special celor cu terminația *-u*. Frecvența perechii de gen moționale, bazată pe alternanța terminațiilor *-u* / *-a* se explică prin analogia cu opoziția de gen dintre formele articulate cu articol hotărât ale numelor comune. Tipul formal: *Alexandru* / *Alexandra* alcătuiește cea mai bogată serie de prenume caracterizate prin opoziții tematice de gen [103 termeni].

Numeroasă este și seria perechilor de gen formate prin derivare moțională cu sufixul -a de la un prenume masculin cu terminația *-ă*

(tipul formal: *Mură / Mura*). Datorită încadrării în acest model formal şi a derivatelor onomastice cu sufixe diminutivale: *-ică / -ica; -iță / -ița; -ucă / -uca; -uță / -uța* (tipurile formale: *Ionică / Ionica*, *Gheorghiță / Gheorghița*, *Firucă / Firuca*, *Angheluță / Angheluța*), perechile de gen de acest tip alcătuiesc, prin productivitatea lor, o serie deschisă de prenume.

Prenumele masculine cu terminația *-e* derivă moțional forme feminine cu o frecvență mult mai redusă (tipul formal: *Dobre / Dobra* [16 termeni]). Varianta de terminație *-(i)e* a prenumelor masculine terminate în *-e* se opune, în cadrul perechii de gen, variantei *-(i)a* a terminației *-a* a prenumelor feminine. Tipul formal: *Eftimie / Eftimia* întrece în privința frecvenței tipul formal *-e / -a* al opoziției de gen [71 de termeni].

Cu totul izolat apar opoziții formale de tipul celor descrise mai sus la prenumele cu terminații de masculin *-i, -u,* şi *-o* (tipul formal: *Doroftei / Dorofteia, Amedeu / Amedeea, Laslo / Lasla*) şi la seria puțin numeroasă a hipocoristicelor (tipul formal: *Teo / Tea*).

Printre alte procedee de derivare a prenumelor feminine se numără şi sufixul moțional *-ina*, caracteristic sistemelor onomastice ale limbii latine şi ale multor limbi apusene. Acest sufix poate fi adus în discuție ca indice al opoziției de gen numai în cazul unor perechi de prenume care opun forma feminină marcată de sufix unei forme onomastice nemarcate. Este cazul unui număr redus de perechi formale de gen (tipurile formale: *Nicoară / Nicorina*, *Grigore / Grigorina*, *Haralambie / Haralambina*, *Dumitru / Dumitrina*, *Lascăr / Lascarina*). Se exclud prenumele feminine cu o terminație aparent sufixată (tipul formal: *Corina, Irina*, *Eufrosina*, *Despina*).

Adăugăm la această descriere a sufixului moțional *-ina* posibilitatea de a-l include în modelul formal al sufixului moțional *-a*. Este cazul prenumelor masculine formate cu sufixul *-in*, frecvent în sistemul onomastic european, care derivă cu sufixul moțional *-a* prenumele feminin corespondent (tipurile formale: *Damaschin / Damaschina*, *Baldovin / Baldovina, Cătălin / Cătălina, Drăguşin / Drăguşina, Florin / Florina, Mădălin / Mădălina*).

Prezența sufixului moțional *-ina* în derivarea prenumelor feminine de la cele masculine cu terminația *-(e)a*, unele aparținând subgenului comun (tipul formal: *Macrea / Macrina, Oprea / Oprina, Paştea / Paştina*), dovedeşte extinderea acestui model al exprimării

opoziției de gen. În acest caz stabilirea perechii de gen a fost determinată și de necesitatea de a departaja valorile de masculin și feminin la prenumele de subgen comun.

Un alt model de exprimare a opoziției afixale de gen a fost introdus în sistemul onomastic românesc modern în urma adaptării sufixului francez *-ette* în prenume ca: *Antoaneta, Georgeta, Nicoleta.* Formele feminine împrumutate au fost opuse unor prenume masculine ca *Anton, George, Nicolae,* în cadrul unor perechi de gen inexistente inițial. Apariția în sistemul denominativ românesc a unor perechi de prenume ca *Grigore / Grigorieta, Ioan / Ioaneta, Gheorghe / Gheorghieta* indică izolarea în formele onomastice adaptate a unui sufix moțional românesc: *-eta* și transformarea lui într-un indice al opoziției de gen.

Sufixele diminutivale *-ica*, *-ița* și sufixul *-ca* (corespunzătoare sufixelor *-ică*, *-iță* și *-că* de la numele comune) au fost de asemenea încadrate între mijloacele de derivare moțională a prenumelor în sistemul onomastic românesc. La prenume sufixele diminutivale se încadrează, de fapt, în sistemul de opoziții formale dintre terminațiile *-ă / -a* (tipul formal: *Ionică / Ionica, Negoiță / Negoița*), iar sufixul *-ca* aparține sistemului de opoziții formale *-u / -ă* (tipul formal: *Stancu / Stanca*). În stabilirea unor perechi de gen de tipul *Anghel / Anghelița, Aristia / Aristița, Dobre / Dobrica, Vasile / Vasilica* sau *Ivan / Ivanca, Arsin / Arsinca* nu trebuie omisă forma diminutivală sau hipocoristică de masculin *Angheliță, Aristiță, Vasilică, Dobrică* sau *Ivancu, Arsincu*, care mijlocește derivarea prenumelor feminine. Fac excepție cazurile în care sufixele diminutivale *-ica*, *-ița* aparțin unor prenume feminine fără corespondent masculin (tipul formal: *Zoica < Zoe, Calipsița < Calipso)*, care nu pot fi încadrate în perechi de gen. De asemenea, la prenumele provenite de la nume comune diminutivate (tipul formal: *Viorica, Domnița*), sufixele *-ica*, *-ița* aparțin derivării numelui comun, fără a fi legate de moțiunea formelor onomastice. Prenumele *Viorel / Viorica,* modelate după tipul formal *Ionel / Ionica,* sunt două forme diminutivale care nu alcătuiesc o pereche antroponimică în sensul exprimării afixale a opoziție de gen. De altfel forma masculină *Viorel* formează prin moțiune prenumele feminin *Viorela,* cu care va constitui o pereche de gen.

Analiza opoziției formale de gen exprimată afixal trebuie să țină seama de existența unor variante de terminație ale prenumelor

masculine (tipul formal: *Anton / Antonie, Aurel / Aureliu, Calinic / Calinichie, Valer / Valeriu*), întrucât e posibil ca numai una dintre variante să alcătuiască o pereche afixală de gen. Prenumele feminine cu terminația *-(i)a* (tipul formal: *Antonia, Calinichia, Aurelia, Valeria*) corespund variantelor de masculin cu terminația *-(i)e, -(i)u*. În același fel trebuie analizată forma de gen a prenumelui *Ștefania*, adaptare a prenumelui francez *Stéphanie*. Prenumele *Ștefania* nu poate fi opus formal, prin sufixul *-(i)a,* prenumelui masculin cu terminație consonantică *Ștefan*, ci reprezintă o variantă a prenumelui *Ștefana,* adevărata pereche formală de gen a prenumelui masculin corespunzător.

Descrierea procedeelor de exprimare a opoziției de gen în cadrul perechilor de prenume din subclasa b_1) ne permite stabilirea următoarele tipuri de opoziții paradigmatice specifice acestei subclase onomastice: I. *∅ (-consoană), -i / -a;* II. *-u / -a;* III. *-ă / -a;* IV. *-e / -a; -(i)e / -(i)a;* V. *-o / -a;* VI. *-u / -a*. Opozițiile formale: *∅ (-consoană) / -ina; -ă / -ina; -e / -ina; -u / -ina* și *∅ (-consoană) / -eta; -e / -eta*, stabilite pe baza unor procedee de derivare moțională, se subordonează opozițiilor paradigmatice I, II, III, IV, în care termenul feminin este marcat de desinența *-a.*

În cadrul subclasei b_2), a prenumelor feminine care posedă o variantă masculină în cadrul perechii de gen, procedeul de constituire a opoziției paradigmatice constă în refacerea formei masculine de la cea feminină. Caracteristic sistemului antroponimic românesc, acest procedeu reprezintă o derivare onomastică regresivă, similară aceluiași tip derivativ de la numele comune[1].

Modelul formal al alcătuirii perechilor de gen de acest tip îl constituie derivarea moțională a prenumelor feminine, analizată anterior. Astfel, unele prenume feminine cu terminația *-a* își refac o formă de masculin după modelul moțional: *∅ (-consoană) / -a*, prin reducerea vocalei finale. Se stabilesc următoarele perechi de gen antroponimice: *Brânduș / Brândușa, Corin / Corina, Edit / Edita, Elen / Elena, Flor / Flora, Gisel / Gisela, Irin / Irina, Isabel / Isabela, Ortans / Ortansa, Olimpiad / Olimpiada, Susan / Susana, Tatian / T atiana*.

[1] Hristea, Th., *Moțiunea regresivă în limba română*, în *Omagiu Rosetti*, București, 1965, p. 388.

Alte prenume feminine refac forma de masculin, după modelul formal al opoziției paradigmatice de gen *-u* / *-a* prin înlocuirea terminației *-a* a formelor feminine cu *-u*. Se formează în acest mod următoarele perechi de gen: *Evu / Eva, Catrinu / Catrina, Despinu / Despina, Martu / Marta, Saftu / Safta, Tamaru / Tamara, Veronicu / Veronica*.

Includerea ulterioară a prenumelor din subclasa b_2) în tipurile de opoziții afixale ∅ *(-consoană)* / *-a* și *-u* / *-a* demonstrează caracterul omogen al manifestării de gen a prenumelor din subclasa b) din punctul de vedere al indicilor de exprimare.

Stabilirea genului gramatical al substantivelor comune și proprii prin distribuția contextuală a formelor determină apariția opozițiilor formale de gen de tip sintagmatic sau sintactic, ai căror termeni se definesc prin relațiile pe care substantivul respectiv le contractează cu vecinătăți contextuale specifice, în special cu determinanți. Acest tip de analiză este recomandabil datorită caracterului sintagmatic al categoriei genului, ale cărui valori sunt stabilite chiar în gramatica românească tradițională după forma articolului nehotărât *un, o* la singular, iar la plural după cea a numeralului cu valoare adjectivală *doi, două*, de fapt contexte de determinare nominală. Pe baza „contextelor specifice de gen: *acești ~ #* pentru masculin și *această ~ #* pentru feminin", Paula Diaconescu[1] repartizează substantivele comune în clase de gen.

Aplicarea unui asemenea tip de analiză gramaticală la clasa prenumelor ne-a fost sugerată de rezultatele obținute în cazul numelor comune, precum și de posibilitatea de a preciza prin această metodă specificul numelor proprii în realizarea opoziției de gen. Am stabilit două tipuri de contexte în care prenumelui i se poate indica valoarea de gen: contextul de identificare și contextul de determinare adjectivală a numelui propriu. Selectarea genului prenumelui prin forma determinantului ne permite să considerăm determinantul marcă sau indice de gen al prenumelui.

Încadrarea prenumelor din sistemul onomastic românesc în cele două tipuri de contexte arată o selecție a determinanților, corespunzătoare valorii de gen onomastice stabilite prin apartenența prenumelui la seriile masculină și feminină, opuse din punct de vedere semantic și gramatical.

---

[1] Diaconescu, Paula, *op. cit.*, p. 124.

La toate prenumele din seria masculină şi din cea feminină a căror formă este capabilă de a indica valoarea de gen, forma determinantului este o marcă suplimentară, redundantă de gen, după cum rezultă din exemplele:

M a s c u l i n

Context I: „*Dumitru țărănoiu*, dulgher şi lăutar / Nu tulburase satul vorbindu-i în zadar...” (Arghezi, III 118).

Context II: „Dar *acest slăvit* Ion / Îşi are în desagi slănina...” (Coşbuc, I 327).

F e m i n i n

Context I: „*Sevasta, fiica* bătrânului, şedea acolo... ” (Slavici, II 255).

Context II: „Unde-i *rumăna* Glafira?...” (Vlahuță, I 100).

Forma de gen a determinantului poate indica exclusiv genul prenumelor la seriile cu terminațiile: *-e, -i, -o,* nespecifice pentru selectarea valorii de masculin sau feminin. De exemplu:

M a s c u l i n

Context I: „*Lache logofătul*, noapte-zi călare...” (Voiculescu, I 101); „*Rumi, filozoful* lui Coşbuc...” (Gherea, II 243); „*Sentino, băiatul* cuminte, cântă încet...” (Delavrancea, I 226).

Context II: „Atuncea, *nou Manole*, pe mine m-aş zidi..” (Beniuc, 324); „îl văd pe *veselul Zauri...*” (Banuş, 215); *„frumosul Sentino*” (Delavrancea, I 227).

F e m i n i n

Context I: „*Lili, vecina* din totdeauna...” (Delavrancea, II 211).

Context II: „Te-ar auzi *divina Beatrice...*” (Topîrceanu, I 66); „*frumoasa Biulbiuli*”; „*vesela Dridri*” (Alecsandri, I 279); „*noua Calipso* se mângâie lesne...” (Negruzzi, II 236).

Determinantul se manifestă ca indice exclusiv al caracteristicilor gramaticale de gen mai ales la prenumele împrumutate a căror loc în seriile semantice şi formale de gen nu este încă stabilit.

Forma de gen a determinantului poate fi folosită şi pentru precizarea valorii de gen a prenumelor masculine cu terminație caracteristică seriei feminine: *-a, -(e)a* şi a prenumelor feminine cu terminația specifică seriei masculine: *-consoană*.

M a s c u l i n

Context I: „*Badea clucerul* adăugi...” (Odobescu, 90).

Context II: „Dar *bietul Mircea ?...*" (Coşbuc, I 101).

Feminin

Context I: „*Irinel, fată* frumoasă..." (Delavrancea, I 302).

Context II: „E *frumoasa Malcatun.*" (Eminescu, I 144).

Identificarea valorii de gen a numelui cu ajutorul determinanţilor, ca indici sintagmatici de gen, este specifică prenumelor de subgen comun, definite gramatical ca forme apte de a intra în relaţii atât cu determinanţi de genul masculin, cât şi cu cei de genul feminin. Astfel, prenumele de subgen comun care selectează în contextul de identificare sau individualizare determinanţi de formă masculină va fi considerat de genul masculin. Acelaşi prenume va fi caracterizat ca feminin, dacă selectează determinanţi de formă corespunzătoare, după cum arată exemplele:

Masculin/Feminin

Context I: „*Preda, banul* se înălţa în rang." (Bălcescu, 119); „*Preda, cumnata* lui Sterie" (DRH, XXIII 113); „Adecă eu *Sima*, *jupâneasa* ... împreună cu *Sima, fiul* meu..." (DRH, XXV 113).

Context II: „*Acest Preda* era din neamul viteaz..." Bălcescu,108); „*O Preda* primeşte de zestre..." (Iorga, 228).

Opoziţiile de tip sintagmatic caracterizează din punctul de vedere al exprimării opoziţiei de gen toate prenumele, atât cele masculine şi feminine, cât şi cele de subgen comun. Exprimarea genului gramatical exclusiv prin opoziţii formale de tip sintagmatic deosebeşte prenumele de subgen comun de prenumele din seriile de gen masculin şi feminin, la care acest tip de opoziţii apare complementar faţă de opoziţiile lexicale sau afixale.

Concluzii. În limba română, rezultatele analizei categoriei gramaticale a genului la subclasa prenumelor pot fi formulate în următoarele concluzii privitoare la posibilitatea şi modalitatea de realizare a opoziţiei de gen la aceste grupe proprii:

a) În limba română prenumele sunt o subclasă onomastică participantă la opoziţia de gen.

b) La prenume, genul este o categorie gramaticală motivată semantic şi formal, cu o dublă funcţie: de exprimare a deosebirilor de sex dintre persoanele denumite şi de clasificare a formelor onomastice.

c) Paradigma genului gramatical al prenumelor este alcătuită din două valori opuse: masculin şi feminin.

d) Prenumele înzestrate cu aceeaşi valoare de gen gramatical se grupează în două serii de gen, una masculină şi alta feminină.

e) Valorile şi seriile de gen ale prenumelor pot fi stabilite atât din punct de vedere semantic, cât şi formal.

f) Valoarea de masculin a prenumelor se defineşte prin capacitatea acestora de a denumi, de a identifica şi de a individualiza persoane de sex bărbătesc. Într-o clasificare formală a prenumelor, valoarea de masculin este reprezentată în general prin terminațiile specifice: *-ă, -u, -i* (semivocalic), *-u* (semivocalic), *-consoană*, alături de altele nespecifice: *-a, -(e)a, -e, -i, -o*. Prenumele de genul masculin sunt forme onomastice care admit ca substitut în referința pronominală numai forma de masculin *(el)* a pronumelui personal.

Opusă valorii de masculin, valoarea de feminin a prenumelor este capacitatea acestor nume proprii de a denumi, de a identifica şi de a individualiza persoane de sex femeiesc. Într-o clasificare formală a prenumelor, valoarea de feminin este reprezentată de terminația specifică *-a*, cu variantele *-(e)a*, *-(i)a*, alături de cele nespecifice *-e, -i, -o, -u* şi *-consoană*. Prenumele de genul feminin sunt forme onomastice care admit ca substitut în referința pronominală numai forma de feminin *(ea)* a pronumelui personal.

g) Alături de cele două valori opuse ale genului gramatical masculin / feminin, prenumele pot exprima subgenul comun, caracterizat prin capacitatea de a reprezenta prin aceeaşi formă ambele valori de gen. Prenumele de subgen comun au capacitatea de a denumi, de a identifica şi de a individualiza persoane atât de sex masculin, cât şi de sex feminin.

Din punct de vedere formal, prenumele de subgen comun se caracterizează prin terminații specifice ambelor valori de gen, masculină şi feminină: *-a, -ea, -e, -i, -consoană*. Prenumele de subgen comun admit ca substitut în referința pronominală ambele forme de gen ale prenumelui personal.

h) Exprimarea opoziției de gen la subclasa prenumelor se realizează prin trei tipuri de opoziții: tematice, paradigmatice (afixale) şi sintagmatice.

Opozițiile lexicale caracterizează în general prenumele masculine sau feminine care nu alcătuiesc perechi onomastice de gen. Particularitățile exprimării genului prenumelui prin opoziții lexicale

constau în: numărul foarte mare de termeni masculini şi feminini angajaţi în opoziţia lexicală de gen, stabilită între serii de nume, subordonarea opoziţiilor lexicale ale prenumelor faţă de opoziţia lexicală a numelor comune: *bărbat / femeie*; *băiat / fată*.

Opoziţiile paradigmatice (afixale) sunt specifice prenumelor masculine şi feminine care alcătuiesc perechi formale de gen. Aceste prenume sunt caracterizate de opoziţii paradigmatice specifice: I. ∅ *(-consoană)* / *-a;* II. *-u* / *-a;* III. *-ă* / *-a;* IV. *-e, -(i)e* / *-a, -(i)a;* V. *-o* / *-a;* VI. *-u* / *-a*, numai în cadrul perechii de gen pe care o formează. Prenumele care alcătuiesc perechi de gen pot stabili cu celelalte prenume din seria masculină şi feminină şi opoziţii lexicale.

Opoziţiile sintagmatice indică suplimentar genul la toate clasele de prenume, fiind unica formă de exprimare a genului (indice exclusiv) la prenumele de subgenul comun.

i) Prenumele, ca subclasă onomastică, se deosebesc de numele comune atât prin participarea specifică la opoziţia de gen, cât şi prin modalitatea de realizare a genului gramatical.

Particularităţile prenumelor în privinţa genului sunt: distribuţia exclusivă în două valori de gen: masculin şi feminin; subordonarea funcţiei semantice şi formale a prenumelor faţă de genul numelui comun; încadrarea seriilor formale cu terminaţia *-ă, -(i)e* în seria masculină de gen; forma opoziţiilor lexicale onomastice şi a opoziţiilor paradigmatice.

j) Genul gramatical se manifestă în subclasa prenumelor ca o categorie fixă, invariabilă. Caracterul flexionar al opoziţiei de gen la prenume se manifestă numai în cadrul perechilor onomastice de gen, alcătuite din formele masculină şi feminină ale unuia şi aceluiaşi prenume. Flexiunea de gen a prenumelor este o caracteristică etimologică.

2. 2. Numele proprii de persoane (antroponime) Numele de familie

În cercetarea opoziţiei de gen la numele de familie, ca şi la alte subclase onomastice, vom aplica modelul de analiză aplicat la prenume. Descrierea genului gramatical la numele de familie va avea

aspectul unei analize comparative, prin precizarea asemănărilor şi a deosebirilor faţă de genul gramatical al prenumelor.

În comparaţie cu subclasa prenumelor, subclasa numelor de familie prezintă o serie de caracteristici denominative, care determină particularităţile de realizare a genului gramatical. Avem în vedere în primul rând dubla funcţie denominativă a acestor nume proprii, corespunzătoare identificării şi individualizării fie a membrilor unei familii, fie a familiei considerată o unitate în raport cu alte familii. De asemenea, vom ţine seama de specificul numelui de familie ca mijloc suplimentar de individualizare a unei persoane faţă de prenume. Pentru a marca poziţiile denominative diferite ale numelor de familie în raport cu membrul familiei sau cu persoana purtătoare a unui nume oficial şi cu familia, unitate socială, vom folosi termenii: nume de familie individual şi, respectiv, nume de familie colectiv. Denominaţia prin nume de familie are un caracter oficial, care fixează uneori forme populare de individualizare onomastică ca supranume sau porecle. Deosebirile dintre sistemul oficial, administrativ şi sistemul popular al numelor de familie în limba română ne interesează din punctul de vedere al exprimării opoziţiei de gen.

Funcţia semantică a genului. Întrucât motivarea semantică a participării numelor proprii la opoziţia de gen o constituie funcţia de exprimare a deosebirilor de sex, considerăm că numele de familie nu îndeplinesc această condiţie de realizare a genului decât atunci când funcţionează ca nume de individualizare a unui membru dintr-o familie sau a unei persoane purtătoare a acestui nume. Numai în cadrul acestui tip denominativ apar, în subcategorizarea semantică a numelui de familie, trăsături susceptibile de a fi exprimate prin opoziţia de gen [+ Animat] [+ Persoană] [+ Sex] [± Masculin] [± Feminin]. În denominaţia familiei propriu-zise, subcategorizarea numelui propriu include trăsături opuse [– Animat] [– Persoană] [– Sex] care nu mai justifică exprimarea prin gen a distincţiilor de sex. În această ultimă accepţie, numele de familie colectiv nu mai aparţine subclasei numelor de persoane.

Ca nume individual al membrului unei familii, numele propriu nu este caracterizat prin valori de gen opuse şi nici prin apartenenţa la serii de gen. Posibilitatea de a exprima prin numele de familie

sexul persoanei individualizate se realizează în forme specifice subgenului comun al prenumelor. Numele de familie au capacitatea de a denumi, prin identificare şi individualizare, atât o persoană de sex masculin, cât şi una de sex feminin dintre membrii unei familii, purtători ai aceluiaşi nume propriu. Ca şi la prenumele de subgen comun, la numele de familie nu are loc o neutralizare a opoziției de gen, deoarece aceste forme onomastice au posibilitatea de a marca deosebirile de sex în modalități specifice.

Funcția formală a genului. Din punctul de vedere al funcției genului gramatical de clasificator al formelor onomastice, observăm că reunirea numelor de familie în serii formale, după terminație, nu corespunde stabilirii unor serii de gen, masculine sau feminine. Orice nume de familie, din orice serie formală, indiferent de specificul terminației, poate exprima ambele valori de gen.

Seriile formale ale numelor de familie româneşti prezintă toate tipurile de terminații vocalice şi consonantice ale prenumelor. Spre deosebire de prenume, la numele de familie aceste terminații nu se specializează în exprimarea unei valori de gen. Absența unor serii formale de gen ale numelor de familie arată că aceste nume proprii nu se pot clasifica după criteriul formal al genului gramatical. Înregistrăm acest fapt ca pe o particularitate a acestei subclase onomastice.

Încadrarea numelor de familie individuale în subgenul comun este stabilită prin referința pronominală personală. Numele de familie sunt forme onomastice care admit ca substitut ambele forme de gen ale pronumelui personal de persoana a III-a: *(el / ea)*. Selectarea formei substitutului în referința pronominală este un mijloc contextual exclusiv de precizare a genului acestor nume proprii.

Constatarea că subclasa numelor de familie alcătuieşte un inventar onomastic format prin transferul altor nume, comune sau proprii, ne obligă să delimităm, în analiza de gen, planul etimologic al denumirii inițiale (nume comun sau prenume) de planul funcțional actual al numelui de familie. Vom observa că cele mai multe nume de familie sunt provenite din nume comune şi proprii, înzestrate cu propriul lor gen gramatical, cu diferite valori (tipurile formale: *Postelnicu, Roată, Roşu, Dumitru, Zamfira)*. (Exceptăm numele de familie formate prin derivare.) O dată cu noua funcție denominativă (nume de familie), substantivele comune sau proprii îşi pierd valoarea de

gen inițială, paralel cu anularea semnificației, în cazul fostelor nume comune, sau a funcției onomastice specifice, în cazul fostelor prenume. În transferul lor în noua subclasă onomastică, numele comune și prenumele primesc caracteristicile subgenului comun: libertatea de a exprima ambele valori de gen.

Exprimarea opoziției de gen. Analiza realizării categoriei gramaticale a genului la nume de familie implică stabilirea ocurențelor acestora în diferite poziții contextuale. Pentru a denumi un membru al unei familii sau o anumită persoană, numele de familie individual apare în enunț fie singur, fie însoțit de prenume, alcătuind împreună un nume mixt. Prima posibilitate caracterizează sistemul popular al denominației cu nume de familie; numele mixt este specific sistemului denominativ oficial, administrativ. Pentru a denumi și a individualiza o familie considerată colectivitate, aceleași nume proprii apar obligatoriu alături de numele comun al clasei denumite: familia *X*. De exemplu, numele de familie *Popescu* apare în enunț în următoarele combinații contextuale: *Popescu, Popescu Ion, Ion Popescu, familia Popescu*. Înregistrăm și contextul *alde Popescu*, specific sistemului denominativ popular pentru desemnarea membrilor unei familii. Ca și în cazul formei de plural a numelui de familie (tipul formal: *Popeștii*), desemnarea membrilor unei familii se confundă cu desemnarea familiei în general *(alde Popescu, Popeștii = familia Popescu)*.

Analiza modalităților de exprimare a opoziției de gen la numele de familie are în vedere stabilirea tipului de opoziții formale de gen în care se încadrează aceste nume proprii. Se exclud din analiză numele mixte în cadrul cărora genul numelui de familie, ca nume suplimentar de individualizare, este indicat contextual de forma de gen a prenumelui.

Ca nume de individualizare în sine, numele de familie, caracterizate prin subgen comun, nu pot să exprime genul gramatical decât prin opoziții formale de tip sintagmatic sau sintactic. Într-adevăr, încadrarea contextuală a numelor de familie ne arată că valoarea lor de gen se stabilește prin selectarea formei de masculin sau feminin a determinantului. Ca indice sau marcă de gen, determinantul exprimă sintactic genul numelui de familie, prin care aceasta exprimă distincțiile de sex ale persoanelor denumite și individualizate.

Remarcăm însă că la numele de familie provenite din nume comune sau din prenume se evită determinarea numelui propriu prin forma articolului nehotărât sau prin forme adjectivale de tipul: *un Pădure / o Pădure; un Dascălu / o Dascălu; un Mircea / o Mircea; un Vlad / o Vlad; simpaticul / simpatica Pădure; săracul / săraca Mircea*, datorită confuziei cu planul etimologic al denumirii inițiale. Cel puțin pentru unul dintre termenii opoziției sintactice a detemi-nanților, genul numelui de familie coincide / este în contradicție cu genul numelui comun sau al celui propriu transferat în subclasa numelor de familie.

Ca modalitate de exprimare a valorii de gen a numelor de familie a fost discutată[1] utilizarea acestor nume proprii în formulele de adresare de tipul: *domnul, doamna, domnişoara Popescu*, în care genul numelui de familie este indicat prin intermediul valorii de gen a numelui comun. Bazat pe distribuția contextuală a numelui propriu, acest procedeu se încadrează tot în realizarea sintagmatică a opoziției de gen.

Necesitatea de a exprima, prin forma de gen a numelui de familie individual, deosebirile de sex dintre persoanele denumite (membru sau membră a familiei) a determinat, în sistemul antroponimic popular, apariția unor forme de derivare moțională onomastică. Astfel, numele de familie devine forma de bază a unei derivări prin sufixe moționale, din care rezultă o formă de feminin pentru a denumi o membră a familiei, de obicei soția purtătorului numelui de familie. Forme feminine de acest tip sunt oficializate ca nume de familie în sistemul onomastic al altor limbi (rusa, ceha). În sistemul onomastic românesc, derivarea moțională a numelor de familie este caracteristică pentru perioade mai vechi, în care numele de familie nu sunt fixate oficial, păstrându-se astăzi doar în limbajul popular.

Diversificarea formală a numelui de familie pentru a denumi o persoană feminină poate fi interpretată ca o dovadă a participării acestei subclase onomastice la opoziția de gen cu funcția de exprimare a opoziției semantice de sex. Sufixele moționale: *-a, -ca; -easa, (-easă); -easca, (-ească); -ina, -ița; -oaia, (-oaie), -oaica, (-oaică);*

---

[1] Buyssens, E., *Les catégories grammaticales du français*, Bruxelles, 1975, p. 42; Dubois, J., *op. cit.*, p. 159.

-oasa, (-oasă); -uța, în opoziție cu terminațiile numelor de familie-bază, pot fi considerate indici ai valorii de feminin.

Dintre sufixele moționale, cel mai productiv este sufixul *-oaia, (-oaie),* care se poate opune, ca afix de gen, tuturor tipurilor de terminații vocalice sau consonantice ale numelor de familie, conturând următoarele opoziții formale:

I. *-a / -oaia, (-oaie):* „*Dabijoaie* au avut și alți bărbați pân-a o lua *Dabija.*" (Neculce, 124).

II. *-ă / -oaia, (-oaie):* „Cocoana boierului *Furtună* era cunoscută sub numele de Marița *Furtunoaia.*" (Ghica, III 442).

III. *-ea / -oaia, (-oaie):* „*Ianuloaia*, nevasta lui chir *Ianu-lea...*" (Constantinescu, II 121).

IV. *-e / -oaia, (-oaie):* „Maria *Dușoaia* a popii *Dușe...*" (DRH, XXIV 20).

V. *-i / -oaia, (-oaie):* „Moșia mare a *Ipsilantoaiei...*" (Ghica, I 112); „Iancu Raliței *Moruzoaiei...*" (Ghica, III 398).

VI. *-o / -oaia, (-oaie):* „Mariei *Hristoaiei*, jupâneasa lui jupân *Hristo...*" (Neculce, 162).

VII. *∅ (consoană) / -oaia, (-oaie):* „Dobra *Pieptoaie* a lui Stan *Pieptu...*" (Ghica, II 78).

Celelalte sufixe moționale au capacitatea de a exprima genul în limita unui număr restrâns de terminații ale numelor de familie, realizând numai anumite tipuri de opoziții afixale:

a) *-u / -ca* (cu restricția *-anu, -eanu / -anca, -eanca*): „Anița *Râioșanca...*" (Potra, II 24); „*Boteanca* lăsase averea *Boteanului...*" (Potra, I 231);

b). *-(e)a / -easa, (-easă):* „*Buduleasa* fugise cu un scriitor al satului..." (Slavici, III 107);

-ă / -easa, (-easă): „Nu-și amintește de nici o *Bășotească...*" (Ghica, III 135);

-e / -easa, (-easă): „Stanca *Dobreasa* a popii *Dobre*" (DRH, XXII 5);

-u / -easa, (-easă): „... de când murise jupân *Chivu*, biata *Chivuleasă*, rămasă singură..." (Delavrancea, I 43);

∅ (-consoană) / -easa, (-easă): „*Stăneasa* umpluse târgul"... (Brăescu, II 124);

c) *-u / -easca, (-ească)*: „Stanca *Lățuleasca*, femeia lui *Lațcu*" (DRH, XXIV 30);

∅ *(-consoană) / -easca, (-ească)*: „Uța *Davideasca*, soția lui *David* Păun" (Potra, II 213);

d) *-i / -ina*: „*Rosetina*" (Iordan, 187);

∅ *(-consoană) / -ina*: „... e al *Papadopolinii*" (Caragiale, III 44);

e) ∅ *(-consoană) / -ița*: „*Grăurița*" (Graur, 128);

f) ∅ *(-consoană) / -oaica, (-oaică)*: „*Profiroaica*, cum e ea..." (Delavrancea, I 57);

g) *-ă / -oasa, (-oasă)*: „*Dârligoasa, Țepoasa, Achimoasa*" [de la *Dârligă, Țepu, Achim*] (Graur, 130);

h. *-u / -uța*: „*Lunguța*" (Graur, 145).

În raport cu anumite terminații ale numelor de familie se observă o concurență a sufixelor moționale feminine în exprimarea opoziției de gen.

Opoziția formală *-escu / -easca, (-ească)*: „O *Dudească* se măritase cu un Cantemir..." (Ghica, I 259); „*Constandineasca, Dumitreasca, Popeasca, Georgeasca* etc." (Caragiale, 234), se subordonează opoziției *-u / -a*, fiind indicată suplimentar prin alternanța vocalică *-e- / -ea-*.

Ca și în cazul prenumelor, forma de bază și forma derivată a numelui de familie alcătuiesc o pereche onomastică de gen. Cele două nume se specializează prin forma lor în redarea valorilor de gen opuse: masculin / feminin. Opozițiile care se stabilesc între numele din cadrul perechii de gen sunt de tip paradigmatic, afixal. Caracterul flexionar al opoziției de gen la numele de familie care alcătuiesc o pereche de gen se manifestă numai în plan etimologic. În sistemul onomastic popular, prin aceste forme paralele se stabilesc două serii de gen opuse.

Ca și la prenume, perechile de gen ale numelor de familie se pot constitui pe baza moțiunii regresive. Refacerea unor nume de familie în *-oiu*, *-escu*, *-esu* de la nume feminine în *-oaia*, *-easca*, *-easa*, (tipul formal: *Firoiu / Firoaia < Firu*; *Popescu / Popeasca < Popa; Lungulesu / Lunguleasa < Lungu*) reprezintă formarea unui nou tip de opoziții afixale de gen ale numelor de familie.

Concluzii. Analiza opoziției de număr la numele proprii de familie permite următoarea caracterizare morfologică de gen a acestei subclase:

a) Numele de familie sunt nume proprii care se încadrează în opoziția de gen.

b) La numele de familie genul este numai parțial o categorie gramaticală motivată semantic; funcția genului de exprimare a deosebirilor de sex se manifestă numai în cadrul denominației unui membru al familiei sau a unei persoane (nume de familie individual).

c) Spre deosebire de prenume, a căror paradigmă de gen cuprinde valorile masculin, feminin și subgenul comun, numele de familie posedă exclusiv valoare de subgen comun în sistemul oficial; în sistemul popular de denominație și individualizare cu nume de familie apar ca termeni ai opoziției de gen valoarea de masculin și cea de feminin.

d) La numele proprii de familie, absența seriilor formale de gen este o dovadă că genul gramatical nu are funcția de clasificare a formelor onomastice.

e) În sistemul oficial, numele de familie de subgen comun sunt nume proprii înzestrate cu capacitatea de a denumi, prin identificare și individualizare, atât un membru al familiei de sex bărbătesc, cât și unul de sex femeiesc. Spre deosebire de prenume, numele de familie nu au terminații specializate în exprimarea subgenului comun. Exprimarea genului se realizează prin opoziții sintagmatice.

f) În sistemul popular numele de familie exprimă valorile de gen prin opoziția paradigmatică dintre terminația numelui și o serie de afixe moționale specifice. La numele proprii de familie referința pronominală personală este una din modalitățile de indicare a valorii de gen.

g) Genul gramatical al numelor de familie este o categorie fixă.

h) Particularitățile de realizare a genului gramatical la numele de familie sunt determinate de specificul denominativ al acestei subclase onomastice.

2. 3. Numele proprii de animale (zoonime)

Participarea numelor proprii de animale la opoziția de gen este justificată, semantic și funcțional, de unele caracteristici care apropie această subclasă onomastică de cea a numelor de persoane, în special de cea a prenumelor.

Funcția semantică a genului. Prin trăsăturile subcategorizării lor semantice [+ Animat] [+ Sex] și numele proprii de animale se încadrează în opoziția de gen cu funcția de a exprima diferențierea sexului ființelor, denumite și individualizate. Prin capacitatea de a indica, prin genul lor gramatical, opoziția de sex, numele de animale își îndeplinesc funcția onomastică specifică de individualizare.

Ca și la prenume, genul gramatical al numelor proprii de animale cuprinde numai două valori: masculin / feminin, reprezentate printr-un șir de forme onomastice, care alcătuiesc două serii de gen. Inventarul onomastic al acestei subclase este constituit din zoonime masculine și feminine, destinate să denumească animalele după sexul lor, la care se adaugă zoonime care pot fi distribuite atât în seria masculină, cât și în seria feminină, deci care se încadrează în subgenul comun.

Zoonimele de subgen comun sunt capabile să denumească și să individualizeze animalele de ambele sexe. Zoonimele masculine se opun celor feminine ca forme de actualizare onomastică a trăsăturilor ființei denumite: [+ Animat] [+ Persoană] [+ Sex] [+ Feminin]. Zoonimele de subgen comun, spre deosebire de cele masculine și feminine, nu pot actualiza prin forma lor decât trăsăturile [+ Animat] [+ Persoană] [+ Sex].

Ca și la prenume, valoarea de gen a unui nume din subclasa zoonimelor este hotărâtă de apartenența sa la o anumită serie onomastică de gen, specializată în denumirea unor animale de un anumit sex și fixată prin tradiție onomastică.

Ca și numele de familie, numele proprii de animale alcătuiesc o sublcasă onomastică al cărei inventar înglobează foste nume comune (substantive și adjective substantivizate) și nume de persoane transferate în zoonimie. Fiecare valoare de gen a numelor proprii de animale este reprezentată de forme masculine și feminine ale numelor comune și ale prenumelor selectate corespunzător. Astfel, seria

zoonimelor cu valoare de masculin include, în general, nume proprii provenite din nume comune de gen masculin: nume etnice (tipul formal: *Arapu, Osman*), nume de îndeletniciri bărbăteşti (tipul formal: *Ciobanu*), adjective masculine substantivizate (tipul formal: *Isteţu*) sau din prenume masculine (tipul formal: *Pintea*, *Florică*). Seria zoonimelor cu valoare de feminin cuprinde forme rezultate din transferul unor nume comune (tipul formal: *Duduia, Pisicuţa*), al unor adjective feminine substantivizate (tipul formal: *Jmechera*) sau al unor prenume feminine (tipul formal: *Margareta*). În toate aceste cazuri, funcţia opoziţiei de gen a zoonimului de a indica deosebirile de sex ale animalelor este realizată prin intermediul valorilor de gen ale numelor comune sau ale prenumelor. Cazurile de excepţie în care zoonimele masculine provin de la nume comune feminine, de exemplu: *Zdreanţă, Ghioaga, Frunza, Creastă-bătută*, nu infirmă observaţiile anterioare. Remarcăm că numele comune transferate în denominaţia animală de acest fel aparţin clasei nonanimatelor, al căror gen gramatical nu corespunde distincţiilor de sex.

Funcţia formală a genului. Şi inventarul numelor proprii de animale poate fi clasificat în serii formale, alcătuite pe baza terminaţiilor, în vederea analizei distribuţiei acestora în exprimarea valorilor de gen a zoonimelor. Comparaţia cu analiza formală a antroponimelor sugerează o posibilă funcţie a genului gramatical în clasificarea formală a zoonimelor.

Prin mijlocirea numelor comune sau a prenumelor care stau la baza acestei subclase se fixează şi în sistemul zoonimic serii formale specifice valorii de masculin caracterizate prin următoarele terminaţii: *-ă* (tipul formal: *Zdreanţă; Vintilă*); *-e* (tipul formal: *Noe, Anghelache*); *-i* (tipul formal: *Hansi, Rudi*); *-o* (tipul formal: *Nero*); *-consoană* (tipurile formale: *Boboc, Lord, Osman, Bob, Novac, Arpad, Herman, Cadar, Andraş, Moriţ, Max*); *-u* (tipul formal: *Roibu, Lupu, Prişcu, Biju, Vlaicu*) şi seria formală specifică valorii de feminin cu terminaţia *-a* (tipul formal: *Coţofana, Fetiţa, Frida, Olga*). Se remarcă poziţia dominantă în inventarul zoonimelor [288 de termeni] a seriilor formale cu terminaţia *-u*, specifică formelor masculine [165 de termeni] şi a celei cu terminaţia *-a*, specifică celor feminine [123 de termeni]. Faptul este explicabil prin provenienţa unui mare număr de zoonime de la nume comune sau adjective substantivizate, al căror

transfer în clasa numelor proprii este însoţit, în general, de o determinare a substantivului prin articol hotărât. Forma articulată a numelui comun, de gen masculin sau feminin, se fixează în sistemul onomastic ca o formă invariabilă de nume propriu cu terminaţia *-u* sau *-a*, de exemplu: *Arapu, Cazacu, Turcu, Sârbu, Tătaru, Tulipanu, Ciobanu, Ursu, Şoimu, Corbu, Codru, Cucu, Haiducu, Brăzdatu, Săpunitu, Mucedu, Pintenogu, Colţatu, Lateşu*; *Musca, Mânza, Frunza, Doamna, Cioara, Cârna, Şuta, Buzata, Cornuta, Cioanca* etc. Terminaţia *-(i)a* este înregistrată mai ales la zoonimele formate de la adjective substantivizate: *Bălaia, Bucălaia, Ţigaia* etc.

Zoonimele de subgen comun se caracterizează prin terminaţiile *-(e)a, -i, -o*. Se observă nespecificitatea de gen a terminaţiilor *-i* şi *-o*, caracteristică prenumelor din rândul cărora se aleg majoritatea numelor de animale de subgen comun (tipul formal: *Fidi, Fifi, Tuţi, Juji, Lili, Manţi, Meri, Mili, Miţi, Moţi, Neli, Pepi, Rezi, Tanţi, Coco*).

Analiza semantică şi formală arată că şi zoonimele alcătuiesc o subclasă de nume proprii al căror gen gramatical exprimă opoziţia de sex, realizând şi o clasificare onomastică formală, preliminară flexiunii. Ca şi la prenume, seriile formale de gen ale zoonimelor se constituie în interiorul seriilor semantice de gen.

Exprimarea opoziţiei de gen. Analiza tipurilor de opoziţii prin care se exprimă genul gramatical al numelor proprii de animale indică asemănări cu subclasa antroponimică a prenumelor. Şi în cazul zoonimelor se pot distinge: a) formele zoonimice care nu alcătuiesc perechi onomastice de gen (tipul formal: *Zdreanţă*); b) formele zoonimice care alcătuiesc perechi onomastice (tipul formal: *Joian / Joiana*).

Zoonimele din subgrupa a) se împart în: a_1) zoonime masculine care nu au un corespondent feminin (tipul formal: *Ţinteş*); a_2) zoonime feminine care nu au un corespondent masculin (tipul formal: *Pisicuţa*). Toate aceste forme se încadrează în tipul de opoziţii onomastice tematice stabilite între serii de termeni masculini şi feminini. Fiecare termen masculin se opune fiecărui nume feminin din seria opusă. Zoonimele din subclasa a) se caracterizează prin fixitate sau invariabilitate de gen.

Zoonimele din grupa b), care alcătuiesc perechi onomastice de gen, se încadrează în tipul de opoziţii paradigmatice (afixale). În

sistemul zoonimic perechile onomastice de gen sunt constituite, în general, din adjective substantivizate.

Întrucât flexiunea morfologică (paradigmatică) este specifică clasei adjectivului, zoonimele provenite de la adjective păstrează această caracteristică, alcătuind perechi de nume proprii pentru denominația animală: (tipul formal: *Vânătu / Vânăta*). Mult mai rar apar perechi de gen ale unor zoonime provenite din prenume: (tipul formal: *Dumitru / Dumitra*). Remarcăm, ca o particularitate a zoonimelor, că perechile de gen nu denumesc obligatoriu animale de sex opus în cadrul aceleiași specii. Exemplificăm cu perechile de gen: *Azor* (nume de câine) / *Azorica* (nume de pisică); *Cheșu* (nume de cal) / *Cheșa* (nume de bivoliță). De altfel, se pare că numele de animale nu formează decât foarte rar serii speciale de denominație pentru specii diferite; în general, un zoonim poate denumi animale de diverse specii, de exemplu: *Pintenogu* (nume de cal și de cocoș); *Breaza* (nume de vacă, iapă, oaie, găină).

Alcătuirea perechilor onomastice de gen este specifică pentru exprimarea opoziției masculin / feminin a numelor proprii de animale. Moțiunea, ca procedeu derivativ, este folosită frecvent în sistemul zoonimic. O dovadă a extinderii derivării moționale la zoonime sunt formele provenite din prenume masculine transferate care nu posedau o variantă feminină în cadrul subclasei antroponimice, dar pe care și-au format-o, prin moțiune, în sistemul de denominație animală (tipul formal: *Nero / Nera, Friț / Frița, Moriț / Morița*).

Multe perechi de gen sunt constituite din nume proprii derivate moțional exclusiv în sistemul zoonimic; numele proprii incluse sunt forme inexistente în alte inventare onomastice, de exemplu: *Foacu / Foaca, Grivei / Griveia, Bubico / Bubica, Azor /Azorica* .

Analiza terminațiilor formelor zoonimice care alcătuiesc perechea de gen, stabilește următoarele tipuri de opoziții paradigmatice, caracteristice subclasei zoonimelor:

I. *-u* / *-a* cu variantele *-(i)u* / *(i)a: Albu / Alba, Bălțatu / Bălțata, Breazu / Breaza, Galbinu / Galbina, Grivu /Griva, Murgu / Murga, Negru / Neagra, Roibu / Roaiba, Roșcatu / Roșcata, Seinu / Seina, Suru / Sura, Șargu / Șarga, Tărcatu / Tărcata* etc. și, respectiv, *Brezoiu / Brezoaia, Lunoiu / Lunaia, Mărțoiu / Mărțoaia* etc.

II. ∅ *(-consoană / -a: Bălan / Bălana, Boian / Boiana, Lipițan / Lipițana, Suran / Surana, Miercurean / Miercureana, Vinerean / Vinereana, Sîmbetean / Sâmbeteana, Duman / Dumana* .

Izolat se întâlnesc și opoziții afixale de tipul *-consoană / -ica: Azor / Azorica, Bujor / Bujorica* și *-consoană / -ița: Șugar / Șugărița, Iambor / Iamborița*, subordonate tipului de opoziție II. Ca și la prenume, opozițiile paradigmatice sunt valabile numai în cadrul perechii de gen.

III. *-o / -a: Nero / Nera, Bubico / Bubica*.

Cu celelalte nume proprii din seria opusă de gen zoonimul stabilește opoziții de tip onomastic tematic. Caracterul flexionar al opoziției de gen se manifestă numai la cele două zoonime care formează o pereche de gen.

Opozițiile formale de tip sintagmatic caracterizează în special zoonimele de subgen comun, a căror valoare de gen se exprimă exclusiv prin indici de determinare contextuală. Zoonimele masculine și cele feminine selectează forma de gen a determinantului după propria lor valoare stabilită semantic și formal. Se poate spune că forma de gen a determinantului este o marcă redundantă pentru aceste nume proprii, de exemplu: „O larmă de cânărie a trezit pe *Hoțu vechi* în *Hoțu zbârlit*..." (Arghezi, VIII 135) sau „Iară *Pisicuța*, mai *înțeleaptă*..." (Hogaș, 324).

În cazul zoonimelor masculine și feminine, provenite de la nume comune sau de la prenume, ambiguitatea de referință a numelui propriu se rezolvă contextual, prin prezența obligatorie a numelui comun ca determinant apozitiv în contextul de identificare (contextul I) sau ca determinat (contextul II).

Context I: „Frumoasa Lia pleacă pe *Graur*, *calu*-i șarg" (Alecsandri, II 94); „*Papuc, motanul*, suferă de strabism" (Arghezi, VII 144); „*Pătățel, cățelul* și tovarășul meu" (Hogaș, 420).

Context II: „*Cățelul Samurache*, ce ședea la o parte..." (Alexandrescu, 174); lucra cu *calul Bator* alăturea" (Agârbiceanu, I 235).

În cazul zoonimelor de subgen comun, forma determinantului este marca de gen a numelui propriu, de exemplu: „luase de zgardă pe *Cula, cel* mare și *leneș*..." (Slavici, II 295); „*Manți sprintenă* îi veni în întâmpinare..." (Agârbiceanu, I 199).

Concluzii. Ca şi la celelalte subclase onomastice, particularităţile genului gramatical al numelor proprii de animale pot fi prezentate succint în următoarele constatări:

a) Numele proprii de animale sunt o subclasă onomastică participantă la opoziţia de gen.

b) La numele proprii de animale genul este o categorie gramaticală motivată semantic prin funcţia sa de exprimare a distincţiilor de sex.

c) Genul gramatical realizează şi o clasificare formală a numelor proprii de animale prin constituirea unor serii formale de gen, subordonate seriilor semantice specializate în denumirea animalelor de un anumit sex.

d) Paradigma genului gramatical la zoonime cuprinde valorile de gen masculin, feminin şi de subgen comun.[8]

e) Valoarea de masculin şi feminin a zoonimelor se defineşte prin posibilitatea numelui propriu de a denumi animale de sex opus.

Valoarea de subgen comun se defineşte prin posibilitatea numelui propriu de a denumi animale de ambele sexe.

f) Într-o clasificare formală a zoonimelor, valoarea de gen masculin se caracterizează prin terminaţiile *-ă*, *-e*, *-i*, *-o*, *-u*, *-i* (semivocalic), *-consoană*, iar valoarea de feminin prin terminaţia *-a*, cu varianta *-(i)a*. Zoonimele de subgen comun posedă terminaţiile *-i*, *-a*, *-o*, *-(e)a*.

g) Exprimarea opoziţiei de gen la zoonime include diferite tipuri de opoziţii: lexicale, paradigmatice, sintagmatice.

h) Genul gramatical al zoonimelor este o categorie fixă.

i) Specificul realizării genului la numele proprii de animale este foarte apropiat de cel al prenumelor, datorită particularităţilor denominative asemănătoare ale celor două subclase.

j) Numele de animale se deosebesc de numele comune prin:

– subordonarea funcţiilor genului lor gramatical faţă de cele similare ale numelui comun;

– prin distribuţia lor exclusivă între două valori de gen, masculin şi feminin;

– prin specificul opoziţiilor tematice onomastice şi al celor paradigmatice.

2. 4. Numele proprii de locuri (toponime)

În sistemul onomastic al limbii, numele proprii de locuri formează o subclasă cu funcționalitate caracteristică. Specificul denominativ al toponimelor se reflectă în manifestarea categoriilor gramaticale în general, a genului în special. Numele proprii de locuri se opun numelor de persoane și numelor de animale, subclase onomastice analizate anterior, prin destinația funcției lor denominative și individualizatoare. Distincția dintre subclasele onomastice analizate: antroponime / zoonime / toponime, include opoziția Animat / Inanimat, caracteristică claselor de obiecte denotate de aceste nume proprii. Din punctul de vedere al categoriei gramaticale pe care o discutăm, prezența toponimelor în clasa numelor proprii de inanimate presupune realizarea în modalități specifice a genului gramatical.

Funcția semantică a genului. În subcategorizarea semantică a acestor nume proprii, seria de trăsături ale clasei de obiecte denumite și individualizate prin toponime: [– Animat] [– Persoană] [– Sex] indică absența oricărei motivații semantice a participării numelor proprii de locuri la opoziția de gen. La această subclasă onomastică, funcția genului gramatical de exprimare a distincției de sex se anulează. În consecință, paradigma genului la numele proprii de locuri nu mai poate fi limitată la două valori de gen: masculin / feminin, corespunzătoare unei specializări în exprimarea opoziției semantice de sex. În cadrul inventarului toponimic nu se pot stabili serii semantice de gen. Categoria gramaticală a genului la numele proprii de locuri se manifestă în afara oricăror determinări semantice.

Funcția formală a genului. Prezența categoriei genului gramatical la subclasa toponimelor se justifică numai din punctul de vedere al funcției genului de clasificator al formelor.

Seriile formale ale numelor proprii de locuri se stabilesc la nivelul subîmpărțirii toponimelor în: a) nume de țări, continente, provincii; b) nume de localități; c) nume de forme de relief; d) nume de ape. Numele proprii de locuri cuprinse în această clasificare aparțin, în general, sistemului onomastic românesc.

Numele de teritorii din subgrupa a) și unele nume proprii din celelalte subgrupe sunt, în general, acomodări ale unor toponime străine la sistemul limbii române. Prin adaptare fonetică sau morfo-

logică, aceste nume proprii alcătuiesc un inventar specific de denumiri româneşti de origine străină. Astfel, din totalul de 197 de nume proprii de ţări, 84 de denumiri sunt adaptate în forme cu terminaţiile *-a* (tipul formal: *Franţa*) şi *-(i)a* (tipul formal: *Italia*). Seria formală a numelor de ţări cu terminaţia *-a* cuprinde 36 de nume proprii, iar cea a terminaţiei *-(i)a* (variantă a terminaţiei *-a*) include 48 de nume proprii. După modelul numelor comune de gen feminin, numărul singular, articulate hotărât, şi al altor subclase onomastice cu serii formale de acelaşi tip, şi la numele de ţări terminaţia *-a,* cu varianta *-(i)a* poate fi considerată specifică valorii de gen feminin. Seriei formale a numelor de ţări cu terminaţiile *-a*, *-(i)a* i se pot alătura şi numele proprii româneşti de continente sau de regiuni: *Europa, Africa, America, Antarctida, Asia, Australia, Oceania, Polinezia* .

Seria cu terminaţie *consonantică* (tipul formal: *Afganistan*) cuprinde 50 de nume de ţări.

Cu alte terminaţii vocalice: *-e* (tipul formal: *Chile*), *-i* (tipul formal: *Burundi*), *-o* (tipul formal: *Congo*), *-u* (tipul formal: *Peru*) *-i (semivocalic)* (tipul formal: *Uruguay*), sunt înregistrate 31 de denumiri. Numele proprii de ţări cu terminaţie consonantică sau vocalică, recent pătrunse în sistemul onomastic românesc ca denumiri ale unor state nou înfiinţate, sunt mai puţin adaptate fonetic sau morfologic, sporind seria formală a terminaţiilor nespecifice de gen.

Acestor serii formale li se adaugă cele cu terminaţiile *-ă* (tipul formal: această *Ucraină*), *-(i)e* (tipul formal: *această Germanie)* care grupează variantele morfologice nearticulate ale numelor de ţări cu terminaţia *-a*, *-(i)a),* respectiv, *Ucraina* , *Germania*. (Interpretată ca articol hotărât de feminin singular, terminaţia *-a* cu varianta *-(i)a* a permis refacerea pe teren românesc, după modelul numelui comun, a unor forme nearticulate în *-ă*, *-(i)e,* folosite numai în contextele adecvate nedeterminării.)

În opoziţie cu numele proprii de ţări cu terminaţii specific feminine: *-a*, *-(i)a*, cele cu terminaţie *consonantică*, cele cu alte terminaţii vocalice *(-e, -i, -o, -u)* şi cele cu *-i semivocalic* primesc, tot după exemplul numelui comun, o caracterizare de gen nonfeminin.

In subgrupa toponimică b) a numelor proprii de localităţi, forma luată în considerare a fost cea oficială, care a fixat fie forma nearticulată a denumirii iniţiale (tipurile formale: *Grind*, *Vale*), fie

cea articulată (tipurile formale: *Prundu*, *Curtişoara*), deşi uneori circulă ambele variante onomastice (tipurile formale: *Vad*, *Vadu*).

Între terminaţiile toponimelor, ca şi ale altor nume proprii, terminaţia vocalică *-a* se remarcă prin specificitatea ei în selectarea valorii de gen feminin. În sistemul toponimic românesc formele cu terminaţia *-a* alcătuiesc cea mai numeroasă serie [637 de termeni]. Inventarul toponimic al acestei serii formale este constituit din nume transferate, provenite fie din clasa numelor comune (apelative), fie din subclasa prenumelor sau a numelor de familie. Toate numele comune, inclusiv adjectivele substantivizate din această serie, se fixează în subclasa numelor de locuri sub forma articulată, ca marcă specifică de determinare şi individualizare. Forma articolului hotărât *-a*, caracteristică substantivelor comune de gen feminin, devine terminaţie a numelui propriu. La numele de locuri provenite din nume de persoană se păstrează terminaţia antroponimului de gen masculin sau feminin *-a*. Cu această terminaţie în sistemul toponimic analizat, apar 372 de toponime provenite de la nume comune (tipul formal: *Lunca*), dintre care 96 sunt adjective substantivizate (tipul formal: *Adâncata)* şi 265 de toponime provenite de la nume de persoane: prenume feminine (tipul formal: *Chiajna* [104 termeni]), prenume masculine (tipul formal: *Lupşa* [23 de termeni]) şi derivate feminine de la nume de familie (tipurile formale: *Floroaica, Găneasa* [138 de termeni]).

În cadrul variantei de terminaţie *-(i)a*, se înscriu 132 de toponime, dintre care 40 provenite de la nume comune (tipul formal: *Herghelia)* şi 91 provenite de la nume de persoane: prenume feminine (tipul formal: *Dochia* [6 termeni]), prenume masculine (tipul formal: *Gruia* [2 termeni]) şi derivate feminine ale unor nume de familie (tipul formal: *Tămăşoaia* [84 de termeni]).

Înregistrăm, de asemenea, 68 de toponime cu varianta de terminaţie *-(e)a*, dintre care 30 provin de la nume comune (tipul formal: *Braniştea*), 3 de la prenume feminine (tipul formal: *Dobricea*), iar 35 de la prenume masculine (tipul formal: *Aldea*).

Toate toponimele înscrise în seria formală a terminaţiei *-a*, cu variantele *-(e)a*, *-(i)a*, primesc, prin specificul acestei terminaţii, valoarea de gen feminin.

Toponimele de acest fel se grupează într-o serie onomastică de gen, opunându-se numelor de locuri cu alte terminaţii, considerate nonfeminine.

Celelalte terminații vocalice și semivocalice alcătuiesc serii formale al căror număr de membri este înscris în următorul tabel:

Terminații	*-e*	*-i*	*-o*	*-u*	*-(i)u*	*-i* (semivocalic)	*-u* (semivocalic)
Număr de nume	46	5	2	654	188	74	282

Seria formală foarte bogată a toponimelor românești cu terminația *-u* rezultă din fixarea în sistemul toponimic fie a unor nume comune (uneori prin intermediul unui nume de persoană provenit din nume comun), fie a unor nume proprii de persoane (antroponime) sau chiar a altor nume de locuri (toponime). Ca și în cazul terminației *-a*, terminația *-u* reprezintă formal determinarea cu articol hotărât a numelui comun de la care provine numele propriu (tipul formal: *Alunu* [264 de termeni]). La toponimele provenite de la antroponime, finala vocalică *-u* reprezintă: a) terminația prenumelui sau a numelui de familie (tipul formal: *Dragu, Aroneanu* [201 de termeni]); b) determinarea cu articol hotărât a formei antroponimice la prenumele cu terminație consonantică (tipul formal: *Chiriacu* [13 termeni]).

Terminațiile consonantice formează o serie de 1404 de toponime (tipurile formale: *Jgheab, Iacob; Mitoc, Balc; Grind, David; Vârf, Dridrif; Desag, Colceag; Nochrich; Blaj; Muncel, Chiril; Holm, Adam; Cordun, Adrian; Prislop, Trip; Pripor, Dobridor; Bogonos; Aluniș, Fracaș; Cerat, Filaret; Dorobanț, Leorinț; Islaz*), a căror distribuție numerică este următoarea:

Term.	*-b*	*-c*	*-d*	*-f*	*-g*	*-h*	*-j*	*-l*	*-m*	*-n*	*-p*	*-r*	*-s*	*-ș*	*-t*	*-ț*	*-v*	*-z*
Nr.	13	146	138	10	77	2	9	124	20	178	10	119	8	327	79	109	35	35

Cu excepția terminațiilor vocalice *-e* și *-i*, nespecifice pentru fixarea valorii de gen a numelor proprii de locuri și a terminației *-a*, cu variantele *-(e)a, -(i)a*, specifice pentru valoarea de feminin, terminații vocalice și consonantice caracterizează valoarea de gen nonfeminin.

Numele formelor de relief din subgrupa c), cu excepția celor cu formă de plural, și numele de ape (hidronime) din subgrupa d) se distribuie în serii formale de gen similare cu cele ale numelor de lo-

calităţi. Terminaţia *-a* a acestor nume (cu variantele *-(e)a, -(i)a*) este specifică pentru valoarea de feminin, iar terminaţiile consonantice şi celelalte terminaţii vocalice caracterizează valoarea de nonfeminin.

Considerăm suficiente aceste rezultate pentru a conchide că în limba română numele proprii de locuri se grupează în serii de gen feminin / nonfeminin, după un criteriu strict formal: terminaţia numelui. Genul gramatical funcţionează, în cadrul acestei subclase onomastice, exclusiv ca indice de clasificare a formelor în vederea flexiunii.

Exprimarea opoziţiei de gen. Subclasa toponimelor se manifestă omogen în privinţa realizării funcţiei formale a categoriei gramaticale a genului. În cazul seriei de gen nonfeminin, nu se pot stabili, la acest nivel al analizei, numele proprii care corespund valorilor de masculin sau de neutru. Subliniem, de asemenea, rolul numelui comun ca model formal al integrării denumirilor de locuri în serii formale de gen.

Caracterizarea toponimelor ca nume proprii de inanimate implică şi o altă consecinţă gramaticală, în afară de funcţia genului. Numele proprii de locuri ar trebui să cuprindă în paradigma genului nu numai valoarea de masculin şi cea de feminin, ci şi valoarea de neutru, specifică pentru categoria [– Animat].

Fixarea valorilor de gen nonfeminine, cea masculină şi cea neutră, se poate realiza numai prin mijloace contextuale. În gramatica românească tradiţională, stabilirea genului substantivelor comune cu ajutorul formelor de gen şi de număr ale numeralului, după modelul *un ~ / doi ~; un ~ / două ~,* poate fi considerată tot o metodă de distribuţie contextuală.

Precizarea valorilor de gen prin distribuţia contextuală cu determinanţi adjectivali pronominali de tipul *acest ~ #, această ~, aceşti ~ #, aceste ~ #,* propusă[1] pentru numele comune, este mai puţin adecvată specificului numelui propriu, clasă la care determinanţii de tip pronominal demonstrativ sunt rar folosiţi şi numai în contexte speciale.

Dificultatea de a caracteriza prin determinanţi de singular şi plural valorile de gen masculin şi neutru ale toponimelor este legată

[1]Diaconescu, Paula, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc,* Bucureşti, 1970, p. 232.

de particularitățile realizării categoriei gramaticale a numărului de către numele proprii. Toponimele au posibilitatea de a-şi alcătui o formă de plural în anumite condiții, determinate de existența mai multor locuri cu acelaşi nume. Desigur, nu toate numele de locuri apar în situații care cer pluralizarea, însă în fiecare serie formală apar forme onomastice de plural, posibil model al realizării opoziției de număr pentru toți termenii seriei respective.

Astfel, la numele proprii de țări cu terminație consonantică, distribuția cu forma de singular a numeralului ne poate informa numai asupra valorii de nonfeminin a numelui respectiv.

Pentru precizarea valorii de masculin sau de neutru folosim nume proprii de țări din aceeaşi serie, cu formă de plural corespunzătoare necesității de a denumi cu nume comun realități diferite, deci care se pot distribui cu determinanți adjectivali de plural. De exemplu, numele propriu *Vietnam* poate fi distribuit contextual cu determinant masculin la singular şi cu determinant feminin la plural: *un Vietnam / două Vietnamuri*. Valoarea de neutru a toponimului analizat se exprimă atât sintagmatic – prin determinanți, cât şi paradigmatic – prin desinența *-uri* din forma de plural, opusă desinenței zero de singular. După modelul acestei denumiri, toate numele proprii de țări cu terminație consonantică pot exprima virtual valoarea de neutru: *un Irak / două Irakuri, un Senegal / două Senegaluri, un Liban / două Libanuri, un Laos / două Laosuri, un Bangladesh / două Bangladeshuri*. Multe din aceste forme au valoare figurată.

În cadrul terminațiilor vocalice, forma numelui propriu se încadrează mai greu în opoziția de număr exprimată la plural prin desinența *-uri*. Cu excepția terminației vocalice *-o* şi a terminației *-i* (semivocalic), a căror serie formală poate, după modelul numelor comune cu aceeaşi terminație, să alcătuiască plurale în *-uri* (tipurile formale: *un Congo / două Congouri; un Paraguay / două Paraguayuri*, celelalte terminații vocalice *-e* şi *-i* nu permit la plural adjoncțiunea terminației *-uri*. În acest caz forma numelui propriu rămâne neschimbată, iar forma determinantului reprezintă indicele valorii de neutru: *un Chile / două Chile, un Burundi / două Burundi.*

Pentru numele proprii de țări cu terminația *-a*, respectiv, *-(i)a*, este suficientă, pentru precizarea valorii de feminin a numelui propriu discutat, distribuția acestuia cu forma de singular a determinan-

tului, de exemplu: „unde este *marea Franță ?*” (Macedonski, II 223); „*o ultimă Grecie*” (Barbu, 186). (Antepunerea determinantului impune, în majoritatea cazurilor, forma nearticulată, refăcută a numelui propriu.)

Valorile de gen ale numelor proprii de localități, de munți, de ape se pot stabili într-un mod asemănător. Valoarea de masculin sau de neutru a acestor nume proprii se evidențiază cu ajutorul contextului de plural, valoarea de feminin – cu ajutorul celui de singular. Pentru seriile formale cu terminație consonantică se selectează ca model al distribuției cu determinanți de singular și plural câte un nume propriu a cărui flexiune de număr este consacrată prin uz, de exemplu: „își unește câmpiile până-n Ciorogârla și *Bolintinuri*” (Arghezi, 60); „și jale duce Mureșul / Și duc tustrele *Crișuri* (Goga, I 8). Formele de plural ale acestor toponime presupun exprimarea opoziției de număr după modelul: *un Bolintin / două Bolintinuri* (pentru numele de localități) și *un Criș / două Crișuri* (pentru numele de ape). Potrivit acestui model, putem exprima opoziția de număr și la alte nume proprii din aceeași serie formală: *un Bârlad / două Bârladuri; un Cluj / două Clujuri; un Caracal / două Caracaluri* și, respectiv, *un Șomuz / două Șomuzuri; un Jiu / două Jiuri,* după cum rezultă din exemplul: „partea de dealuri e udată de *Șomuzuri...*” (Iorga, I 126).

Faptul că numele de locuri din seria consonantică se distribuie cu determinanți masculini la singular și cu determinanți feminini la plural dovedește că valoartea de gen a acestor nume este neutrul marcat și prin opoziția formală: ∅ / *-uri*.

Și numele de munți (oronime) cu terminația *-consoană*, manifestă tendința de a se încadra în aceeași opoziție formală de număr, indicatoare a valorii de gen neutru. Exemplul: „cele două *Hășmașuri* par o legendară cetate...” (Bogza, III 14) fixează un model al opoziției de număr: *un Hășmaș / două Hășmașuri*, care poate fi urmat și de alte oronime: *un Parâng / două Parânguri*. Este adevărat că, în cazul oronimelor, se observă și tendința de a se fixa ca gen al acestor nume proprii valoarea de masculin. Din exemplul: „Ești din Alpi sau din *Ceahlăi ?*” (Arghezi, VI 65) rezultă că unele forme de singular ale numelor de munți pot să-și aleagă, în opoziția de număr, caracteristicile formale ale masculinului *un Ceahlău / doi Ceahlăi*. De altfel și

pentru numele de lanțuri muntoase cu formă etimologică de plural, (tipul formal: *Alpi, Carpați)* este valabilă aceeași constatare. Gramatica Academiei[1] clasifică toate oronimele cu formă de singular (terminație consonantică sau vocalică *-u*) în grupa substantivelor masculine, avându-se în vedere, probabil, genul numelui comun al obiectului denumit: un munte *Caraimanu* / doi munți *Caraimanu*. (Notăm însă și posibilitatea ca genul numelui comun al obiectului indicat de oronime să fie neutrul: un vârf *Caraimanu* / două vârfuri *Caraimanu*.)

În același fel se indică valoarea de gen a numelor proprii de locuri din seriile vocalice și semivocalice nonfeminine: *-e*, *-i*, *-o*, *-i* (semivocalic) și *-u* (semivocalic). La numele proprii din seriile formale *-u*, *-u* (semivocalic), flexiunea de număr este înlesnită de terminația numelui propriu: *un Horezu / două Horezuri, un Bacău / două Bacăuri, un Tazlău / două Tazlăuri, un Motru / două Motruri*. Valoarea de neutru a acestor nume proprii este evidentă. La numele proprii de locuri din seria terminației *-i* (semivocalic), aceeași valoare de gen rezultă din opoziții formale de tipul *un Moisei / două Moiseiuri, un Bahlui / două Bahluiuri*.

Numai la terminațiile *-e*, *-i*, *-o* apare dificultatea de a flexiona după număr formele onomastice. Valoarea de neutru se precizează însă prin determinanți adjectivali de singular și de plural: *un Sinoe / două Sinoe, un Adamclisi / două Adamclisi*.

Din analiza contextuală a ultimelor trei categorii de toponime (nume de localități, nume de ape și uneori nume de munți) rezultă, ca și la numele de țări, că valorile de gen ale numelor proprii de locuri sunt, în general, femininul și neutrul.

Selectarea valorii de neutru de către numele proprii de locuri nonfeminine se explică prin relațiile pe care orice nume propriu le stabilește cu numele comun al obiectului denotat. (Într-un mod asemănător se stabilește și opoziția masculin / feminin a numelor proprii de persoane.) Numele comune ale obiectelor denotate și individualizate de nume proprii de locuri sunt, în general, de genul neutru (cu excepția țărilor): *oraș, sat, râu, pârâu, loc*. Am văzut că la oronime genul masculin al numelui comun al obiectului, de exemplu: *munte*, se reflectă uneori în forma de gen a numelui propriu.

[1] *Op. cit.*, p. 58.

Ca inventar onomastic, alcătuit prin transfer de nume comune sau proprii, toponimele româneşti preiau şi fixează forme înzestrate iniţial cu o valoare de gen dată. Se pune problema concordanţei dintre valoarea de gen iniţială, etimologică, a numelui comun sau propriu transferat în subclasa toponimelor şi valoarea de gen actuală, funcţională a toponimului. Analiza unui nume propriu în plan etimologic şi în plan funcţional se recomandă pentru a se evita unele confuzii frecvente în stabilirea valorilor de gen ale toponimelor.

În cazul numelor de localităţi româneşti, se înregistrează două situaţii privitoare la relaţia dintre genul etimologic şi genul funcţional al numelui: i) genul toponimului este acelaşi cu genul numelui comun sau propriu de la care provine; ii) genul toponimului este diferit de genul numelui comun sau propriu de la care provine.

Concordanţa dintre genul etimologic şi genul funcţional al numelui caracterizează toponimele feminine cu terminaţia *-a*, *-(i)a*, provenite de la nume comune de gen feminin sau de la prenume de gen feminin (tipul formal: *Balta, Valea, Baia, Cătălina, Manasia)*, precum şi toponimele neutre cu terminaţiile *-consoană*, *-u*, *-i* (semivocalic), *-u* (semivocalic), provenite de la nume comune de genul neutru (tipurile formale: *Jgheab, Bugeac, Grind, Vârf, Prilog, Hotărel, Gorgan, Prislop, Iezer, Aniniş, Cerăt, Izlaz*; *Avântu, Lazu, Pârlogu, Şipotu; Strei, Stiubei, Bordei, Curcubeu, Pârău)*. (Forma pe care o redăm este cea fixată oficial; toate numele citate aparţin şi seriei formale *-u* prin varianta lor *Jgheabu, Bugeacu* etc.) Prin păstrarea valorii de gen iniţiale a numelui comun sau propriu de bază, subclasa toponimică îşi consolidează valorile de gen specifice: femininul şi neutrul.

Neconcordanţa dintre genul etimologic, iniţial, şi genul actual al numelui este specifică pentru următoarele subserii de nume proprii:

– toponimele feminine cu terminaţiile *-a*, *-(e)a*, provenite de la nume proprii de persoană masculine (tipul formal: *Aldea, Borza, Chirca* etc.);

– toponimele neutre cu terminaţia consonantică provenite de la nume comune de genul masculin (tipul formal: *Breb, Hulub, Boboc, Jupalnic, Brad* etc.);

– toponimele neutre cu terminaţia consonantică provenite de la nume comune de genul masculin (tipul formal: *Iacob, David, Varlaam, Baldovin, Bolintin* etc.);

– toponimele cu terminația vocalică *-u* provenite de la nume proprii de persoană masculine (tipul formal: *Cincu, Dianu, Ipu, Pârvu, Borăscu, Bălăceanu* etc.);

– toponimele neutre cu terminația vocalică *-u* provenite de la nume comune masculine (tipul formal: *Codru, Mesteacănu, Spinu* etc.);

– toponimele neutre cu terminația *-e* provenite de la nume comune masculine (tipul formal: *Mărăcine, Nămete* etc.);

– toponimele neutre cu terminația *-e* provenite de la nume proprii de persoane masculine (tipul formal: *Apostolache* etc.);

– toponimele neutre cu terminația *-i (semivocalic)* provenite de la nume comune masculine (tipul formal: *Pițigoi* etc.);

– toponimele neutre cu terminația *-i (semivocalic* provenite de la nume proprii de persoană masculine (tipul formal: *Gorovei, Berivoi, Bulai* etc).

În toate aceste cazuri, trecerea de la valoarea de masculin la cea de feminin sau neutru marchează, din punct de vedere gramatical, apartenența unui nume propriu la o nouă subclasă onomastică, cu alt specific morfologic de gen.

Din punct de vedere formal, această schimbare de gen presupune ca unul și același nume să primească determinanți adjectivali de plural fie de formă masculină, fie de formă feminină, după subclasa onomastică în care se integrează. De exemplu:

Avem în clasă *mai mulți Baldovini* (antroponime);
Avem în țară *mai multe Baldovinuri* (toponime);
Nu mai avem *mulți brebi* (apelativ);
Avem în clasă *mulți Brebi* (antroponim);
Avem în țară *multe Breburi* (toponim).

Contextele paralele prezentate ne arată că fiecare subclasă onomastică are o valoare de gen diferită față de cea a numelor comune sau proprii din care provin.

Valoarea de neutru a numelor de locuri este dublu marcată, flexionar și sintactic, prin desinența *-uri* și prin forma de plural feminin a determinantului. Desinența *-uri* ca indice de exprimare a valorii de gen neutru a toponimelor este adoptată de numele proprii de locuri după modelul numelor comune de genul neutru.

O altă caracteristică a numelor de locuri care privește modalitatea de realizare a genului gramatical este numărul mare de topo-

nime compuse şi de toponime cu formă de plural. Analiza tuturor tipurilor de compunere toponimică arată că termenul de bază este a) un apelativ, b) un nume propriu (toponim). Ca şi la substantivele comune compuse, termenul de bază al unui toponim compus imprimă valoarea de gen.

La toponimele româneşti compuse cu apelativ (subclasa a), termenul de bază al compusului este, de obicei, un entopic cu valoarea de gen feminin sau neutru. Foarte rar, numai la microtoponime, apar forme compuse cu apelative de gen masculin (tipul formal: *Cireşul lui Vasile, La Nucu lu Stan* etc.).

De asemenea, la toponimele româneşti compuse cu un alt toponim, uneori provenit de la un nume propriu de persoană, termenul de bază poate fi de gen feminin sau neutru.

În consecinţă, valoarea de gen a unui toponim compus, al cărui termen de bază este fie un apelativ entopic, fie un nume propriu-toponim, se stabileşte între feminin şi neutru.

La microtoponimele compuse cu apelative de gen masculin, în absenţa unor contexte de plural, valoarea de gen nu poate fi precizată sub raportul opoziţiei masculin - neutru în cadrul nonfemininului.

Distribuţia cu determinanţi confirmă selectarea valorii de gen a compusului după genul termenului de bază. Vom exemplifica cu nume de localităţi româneşti compuse cu formă de singular, de diferite tipuri. (Am avut în vedere numai forma înregistrată oficial.)

TIPUL	GEN FEMININ	GEN NEUTRU
Apelativ + adjectiv	*o Apa Neagră*	*un Malu Vânăt*
apelativ + apelativ f. sg. N.	*o Balta-Gară*	*un Dâmbu-Gară*
apelativ + apelativ m. sg. N.	*o Bahna-Arin*	*un Cotu-Vameş*
apelativ + apelativ n. sg. N.	*o Pucioasa-Sat*	*un Vadu-Târg*
apelativ + apelativ f. sg. G.	*o Balta Doamnei*	*un Piscu Pietrei*
apelativ + apelativ m. sg. G.	*o Coasta Cerbului*	*un Plaiu Nucului*
apelativ + apelativ n. sg. G.	*o Coasta Vâscului*	*un Capu Dealului*
apelativ + apelativ f. pl. G.	*o Valea Caselor*	*un Dealu Viilor*
apelativ + apelativ m. pl. G	*o Lunca Meilor*	*un Dealu Pomilor*
apelativ + apelativ n. pl. G.	*o Lunca Vârtoapelor*	*un Dealu Prisloapelor*

apelativ + antropon. f. sg. G.	*o Lunca Dochiei*	*un Cotu Dobrei*
apelativ + antropon. m. sg. G.	*o Valea Ştefanului*	*un Piscu Radului*
apelativ + antropon. m. sg. G.	*o Valea lui Stan*	*un Cotu lui Ivan*
apelativ + antropon. m. pl. G.	*o Valea Danilor*	*un Dealu Ivanilor*
apelativ + toponim f. sg. N.	*o Baia-Dobrogea*	*un Capu-Midia*
apelativ + toponim n. sg. N.	*o Valea Abruzel*	*un Cracu Almăj*
apelativ + toponim m. pl. N.	*o Valea-Coceşti*	*un Vadu-Soreşti*
apelativ + toponim f. sg. G.	*o Gura Bâscei*	*un Plaiu Câmpinei*
apelativ + toponim n. sg. G.	*o Lunca Mureşului*	*un Izvoru Mureşului*
apelaliv + toponim m. pl. G.	*o Valea Albeştilor*	*un Dealul Vălenilor*
apelativ + prep. + apelativ sg.	*o Baia de Aramă*	*un Bujoru de Munte*
apelativ + prep. + apelativ pl.	*o Poiana cu Narcise*	*un Malu cu Flori*
apelativ + prep. + toponim	*o Poiana de Criş*	*un Cerătu de Jiu*
apelativ + prep. + adverb	*o Valea de Sus*	*un Izvoru de Sus*
prepoziţie + apelativ	*o Subcetate*	*un Subplai*
toponim + adjectiv	*o Bârcea Mare*	*un Adjudu Vechi*
toponim + apelativ f. sg. N.	*o Orşova-Pădure*	*un Bărduc-Vale*
toponim + apelativ n. sg. N	*o Cerna-Vârf*	*un Abrud-Sat*
TIPUL	**GEN FEMININ**	**GEN NEUTRU**
toponim + apelativ f. pl. N.	*o Giarmata-Vii*	*un Geoagiu-Băi*
toponim + toponim f. sg. N.	*o Bocşa-Viişoara*	*un Prislop-Cornerevu*
toponim + toponim n. sg. N.	*o Brezniţa-Motru*	*un Boiu-Bihor*
toponim + toponim f. sg. G.	*o Baia Bârzii*	*un Fizeşu Gherlii*
toponim + toponim n. sg. G.	*o Bistriţa Bârgăului*	*un Curtuiuşu Dejului*
toponim + toponim m. pl. G.	*o Suşiţa Grozeştilor*	*un Vadu Soreştilor*
toponim + prep. + apelativ	*o Sântăana de Vale*	*un Arieşu de Pădure*
toponim + prep. + toponim	*o Roşia de Jiu*	*un Vinţu de Băceşti*
toponim + prep. + adverb	*o Boica de Sus*	*un Bencecu de Jos*

Ca şi toponimele simple, cele compuse au tendinţa de a selecta o valoare de gen corespunzătoare celei a numelui comun al obiectului denotat. Numele propriu se manifestă ca un determinant apoziţional al numelui comun al denotatului, rămas subînţeles, preluând prin acord gramatical valoarea de gen a elementului determinat.

Distribuţia numelui propriu cu determinanţi adjectivali de masculin sau feminin se realizează potrivit genului numelui comun

subînțeles. În unele contexte, un toponim compus de gen feminin este distribuit cu o formă de masculin a determinantului, de exemplu: *un Apa Neagră, un Balta Doamnei, un Coasta Cerbului* etc., sintagme explicabile prin elipsa numelui comun *sat, pârâu, deal* etc.: *un sat Apa Neagră, un sat Balta Doamnei, un sat Coasta Cerbului*.

Un grup de toponime compuse, pe care îl analizăm separat, este constituit din denumirile „omagiale" ale unor localități (tipul formal: *Bogdan Vodă, Alexandru Vlahuță, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu*). Numeroase în toponimia românească (11 localități cu numele *Nicolae Bălcescu*, 8, cu numele *Mihail Kogălniceanu*, 5, cu numele *Mihai Viteazu*, 4, cu numele *Mihai Bravu*), aceste denumiri presupun transferul unui nume de persoană mixte (compuse) în subclasa numelor de locuri. Distribuția cu deteminanți a acestor toponime indică o valoare de gen stabilită exclusiv după numele comun al obiectului denotat: *un Bogdan-Vodă / două Bogdan-Vodă*. La baza distribuției numelui propriu cu determinanți specifici valorii de neutru a numelui de loc se presupun sintagme de tipul *un sat Bogdan-Vodă / două sate Bogdan-Vodă*.

Încadrarea de gen este dificilă și la toponimele simple sau compuse cu forme etimologice de plural. O analiză a numelor de localități românești fixează următoarele tipuri formale:

TIPUL	TOPONIME	TIPUL	TOPONIME
apelativ f. pl.	*Arsuri; Curături*	nume-grup în *-ești*	*Albești*
apelativ m. pl.	*Colți; Cornii*	nume-grup în *-eni, -ani*	*Dorneni, Ardeoani*
apelativ n. pl.	*Piscuri;Batalurile*	nume-grup în *-ari*	*Bahnari*
adjectiv subst. pl.	*Adunați*	nume-grup în *-eri*	*Bălăușeri*
nume de persoană pl.	*Isaci; Bădărăi*	nume-grup în *-inți*	*Băcăinți*
toponim f. pl.	*Brezoaiele*	nume-grup în *-ăuți*	*Bălcăuți*
toponim n. pl.	*Homoroadele*	nume-grup în *-oni, -oi*	*Lăzoni, Osoi*
toponim cu prep. pl.	*Întrerâuri Întregalde*	nume-grup în *-enți*	*Golenți*
determ. + apelativ pl.	*Trei sate; Trei movile*	nume de grup în *-ași*	*Mitocași*

În contextele cu determinanţi adjectivali, valoarea de gen a toponimelor cu formă etimologică de plural se manifestă diferit, potrivit acordului de număr, care poate fi realizat a) după formă; b) după conţinut.

În cadrul acordului după formă a), toponimul respectiv va selecta determinanţi de plural, de gen masculin sau feminin, în concordanţă cu genul numelui comun, de exemplu: „Din *aceşti Mălini* se poate face un Olimp..." (Zamfirescu, III 591); „*Aceste Arşiţi* nu sunt altceva decât un neîntrerupt şir de coline..." (Hogaş, 88); „*Aceste Cârlige* ţin peste douăzeci de minute..." (Odobescu, II 389) sau cu cel al numelui propriu (antroponim), de exemplu: „Un lucru singur în felul lui cu *Sărăcenii ăştia*..." (Slavici, II 12); „Leagăn amar, *săracii* mei *Bălceşti*..." (Barbu, 165). Valoarea de gen a toponimelor se stabileşte la nivelul formal etimologic al denumirii iniţiale.

În cadrul acordului după conţinut b), toponimul va selecta determinanţi de singular, corespunzători individualităţii obiectului denumit. Indiferent de forma sa, valoarea de gen a formei onomastice este hotărâtă de genul numelui comun al obiectului denotat, în majoritatea cazurilor – neutru. De exemplu: „E vestitul *Buştenari*..." (Bogza, I 36); „*Acest Iaşi* al vechilor pensionate..." (Iorga, I 61). În acest caz, genul toponimelor se stabileşte la nivelul funcţional al denumirii actuale.

Refacerea unei forme de singular a toponimelor cu formă exclusivă de plural rezolvă în mare măsură ambiguitatea încadrării de gen. O formă ca *Bucureştiul* din exemplele: „*Bucureştiul* nu este cu nimic mai prejos..." (Alecsandri, I 72), „văd pentru prima oară Bucureştiul..." (Bogza, I 155) primeşte o nouă valoare de gen corespunzătoare încadrării sale, prin terminaţie, într-o serie formală non-feminină. Potrivit acesteia, toponimul va primi exclusiv determinanţi adjectivali masculini: „În tot *Bucureştiul* nu se aflau decât un singur pian..." (Ghica, I 148); „nu mai poate fi *Iaşul moldovean* ori *Bucureştiul muntean*" (Ibrăileanu, I 28). Forma de singular refăcută poate fi reaşezată într-o opoziţie formală de tipul *Bucureşti / Bucureştiuri*, după modelul valorii de neutru a toponimelor.

În cazul oronimelor cu formă etimologică de plural (tipul formal: *Carpaţi, Bucegi, Alpi*), spre deosebire de numele de localităţi de acelaşi fel, acordul de număr al determinantului se realizează întot-

deauna în forma de plural. Întrucât numele comun al obiectului denotat este un plural: *munții*, acordul după conținut coincide cu acordul după formă în impunerea valorii de plural a determinantului. Genul etimologic al toponimului este în concordanță cu genul funcțional al denumirii. Valoarea de gen a oronimelor de acest fel, simple sau compuse: *Alpi, Carpați, Munții Alpi, Munții Carpați*, va fi masculină, indicată de determinanți adjectivali: *„Aceşti Carpați* în care m-am născut...” (Beniuc, 142).

Analiza subclasei toponimelor din punctul de vedere al tipului de opoziții prin care se exprimă genul gramatical al acestor nume evidențiază rolul opozițiilor de tip sintagmatic. Numele de locuri pot exprima valoarea de gen neutru opusă valorii de feminin numai prin opoziții formale de acest tip.

Posibilitatea ca toponimele să realizeze opoziții paradigmatice, în cadrul perechilor de gen (tipul formal: *Bucovicioru / Bucovicioara, Grohotu / Grohota, Năroiu / Năroaia, Bârlogu / Bârloaga, Comoru / Comoara, Nedeiu / Nedeia, Hopu / Hoapa, Gropu / Groapa, Fătăciuniu / Fătăciunea)*, trebuie raportată la situația numelor proprii de persoane. La perechile de gen ale prenumelor, acest tip de opoziții era specializat în exprimarea opozițiilor semantice. Derivarea moțională din planul etimologic al prenumelor-perechi este adecvată exprimării prin gen a opoziției dintre sexe.

La toponimele-perechi, derivarea apare din necesitatea de îmbogățire a mijloacelor de denominație. Cele două nume de locuri din cadrul perechii derivative au valori opuse de gen prin terminațiile lor: *-u, -(i)u / -a, -(i)a*. Funcționalitatea lor toponimică este în afara acestor determinări gramaticale. Uneori valoarea de gen a celor două toptnime nu este suficientă pentru a trage concluzia încadrării perechii toponimice în opozițiile de tip paradigmatic.

Concluzii. Şi în cazul numelor proprii de locuri aspectele esențiale ale opoziției de gen pot fi rezumate în următoarea caracterizare:

a) Numele proprii de locuri alcătuiesc o subclasă onomastică participantă la categoria gramaticală a genului.

b) La numele proprii de locuri genul gramatical nu se justifică din punctul de vedere al funcției sale semantice.

c) La subclasa toponimelor, genul gramatical posedă numai funcția de clasificare a formelor, prin constituirea seriilor formale de

gen, cu terminații caracteristice, după modelul substantivelor comune.

d) Paradigma de gen a toponimelor depăşeşte opoziția dintre valorile de masculin şi feminin, prin exprimarea valorii de neutru, specifică pentru denominația inanimatelor.

e) Valorile de nonfeminin, masculin şi neutru ale toponimelor, se definesc prin terminațiile vocalice *-u*, *-e*, *-i*, *-o*, prin *-i* (semivocalic), *-u* (semivocalic), foarte rar prin terminația consonantică, precum şi prin distribuție contextuală de plural cu determinanți de formă masculină sau feminină, opusă distribuției contextuale de singular cu determinanți de gen masculin.

Valoarea de feminin a numelor de locuri se defineşte prin terminațiile specifice *-a*, cu variantele: *-(e)a*, *-(i)a*, şi prin distribuția contextuală de singular cu determinanți de genul feminin.

Valoarea de neutru a numelor de locuri este indicată suplimentar prin desinența de plural *-uri*, preluată de la substantivele comune.

f) Selectarea valorii de gen a numelor proprii de locuri se realizează uneori în funcție de genul numelui comun al obiectului denotat, ale cărui caracteristici de gen sunt preluate de numele proprii. Această valoare de gen, stabilită prin funcționalitatea numelui, nu coincide întotdeauna cu valoarea de gen formală a numelui.

g) Genul numelor proprii de locuri se exprimă prin opoziții de tip sintagmatic cu indici determinativi, analitici atât la singular, cât şi la plural.

h) Genul gramatical al numelor proprii este o categorie morfologică fixă.

i) Şi la numele proprii de locuri, ca şi la antroponime şi zoonime, specificul denominativ explică comportamentul gramatical al numelui propriu față de opoziția de gen.

j) Numele proprii de locuri se opun numelor comune prin:

– subordonarea genului gramatical față de genul numelui comun;

– încadrarea toponimelor în seriile formale de gen după modelul numelor comune;

– selectarea parțială a valorilor de gen după genul numelui comun al obiectului denumit.

2. 5. Numele proprii de corpuri cereşti (astronime)

Ca subclasă onomastică destinată denominaţiei unor inanimate, numele proprii de corpuri cereşti (astronimele) se aseamănă cu numele proprii de locuri. Opoziţia animat / inanimat împarte subclasele onomastice în două grupe: antroponime, zoonime / toponime, astronime. În consecinţă, ne aşteptăm la un comportament morfologic de gen al astronimelor asemănător cu cel al toponimelor. În acelaşi timp, unele particularităţi denominative ale acestei subclase onomastice presupun o realizare specifică a categoriei gramaticale a genului.

Funcţia semantică a genului. Ca şi la toponime, participarea astronimelor la opoziţia de gen nu este motivată din punct de vedere semantic. În subcategorizarea lor [– Animat] [– Persoană] [– Sex] nu apar trăsături care să necesite exprimarea formală printr-o valoare de gen.

Funcţia formală a genului. Genul gramatical al numelor proprii din sistemul astronimic poate avea numai funcţia de clasificator formal.

Din acest punct de vedere, subclasa astronimelor este caracterizată, în comparaţie cu alte subclase onomastice, prin următoarele trăsături:

– caracterul relativ închis al inventarului de nume;
– numărul redus de termeni ai seriei antroponimice;
– prezenţa multor nume proprii străine (exonime) în general neadaptate la sistemul limbii române;
– existenţa unei duble denominaţii a corpurilor cereşti printr-un sistem livresc, ştiinţific şi printr-un sistem popular românesc.

În mod corespunzător, ansamblul seriilor formale ale subclasei astronimelor prezintă unele particularităţi.

Analiza formală arată că numele proprii de corpuri cereşti nu cunosc terminaţia vocalică *-ă* şi multe dintre terminaţiile consonantice *(-b, -c, -g, -h, -j, -m, -p, -v)*.

Dintre seriile formale ale astronimelor, cel mai bine reprezentată este cea cu terminaţia consonantică *-s* [33 de termeni], rezultat al fixării unui mare număr de elemente latineşti (nume comune sau nume proprii mitologice) în sistemul onomastic savant al astronimelor (tipul formal: *Adonis, Antares, Aquarius, Atlas, Caetus, Capricornus, Centaurus, Ceres, Corvus, Equleus, Eros, Hermes, Icarus, Palas, Venus*).

Caracteristică subclasei astronimice este şi poziţia dominantă a seriei formale cu terminaţia *-a*, cu variantele *-(e)a, -(e)a* (tipurile formale: *Andromeda, Ara, Asteropa, Auriga, Bamberga, Capella, Carena, Columba, Davida, Oterma, Ursa, Vesta; Amaltea, Astrea, Casiopeea; Aquitania*).

Constituirea pe cale savantă a inventarului astronimic, prin includerea unui mare număr de forme onomastice străine, explică prezenţa seriei formale cu terminaţia *-o*, nespecifică în general sistemului onomastic românesc (tipul formal: *Albireo, Calistro, Juno, Hidalgo*).

Astronimele străine introduse în sistemul astronimic românesc primesc caracteristici morfologice de gen în vederea integrării în opoziţiile de număr şi caz. Asemănate cu numele comune sau cu alte nume proprii, numele străine de corpuri cereşti alcătuiesc serii formale de gen prin terminaţiile lor specifice. Astronimele care prezintă terminaţiile *-a*, cu variantele sunt încadrate în valoarea de feminin, iar cele care au terminaţii consonantice, în valoarea de nonfeminin. Ca terminaţii nespecifice de gen, terminaţiile vocalice *-e*, *-i* şi *-o* creează posibilitatea includerii astronimelor fie în seria feminină, fie în seria nonfeminină.

Numele româneşti ale unor stele sau constelaţii formează, de asemenea, două serii formale de gen: cea feminină corespunzătoare terminaţiilor *-a*, *(e)a*, *-(i)a* (tipul formal: *Balena, Capra, Coasa, Cociorva, Dalta, Fecioara, Găinuşa, Grapa, Rariţa; Crucea, Scorpia*) şi cea nonfeminină corespunzătoare terminaţiei *-u*: (tipul formal: *Balauru, Berbecu, Boaru, Calu, Cărăuşu, Căţelu, Corbu, Cuptoru, Împăratu, Omu, Porumbelu, Stîlpu, Surugiu, Vărsătoru, Vizitiu, Vulturu*).

Numele proprii de aştri se deosebesc de alte subclase onomastice prin stricta individualizare a obiectului denumit, rigoare impusă de exactitatea ştiinţifică a denominaţiei astronomice. Acest fapt explică absenţa contextelor de pluralizare a acestor nume proprii. Ca o consecinţă a acestei particularităţi nu poate fi precizată valoarea de masculin sau de neutru a paradigmei genului, specifică numelor de inanimate.

Singura excepţie o constituie numele popular românesc al planetei Venus: *Luceafărul*. Existenţa a două nume proprii: *Luceafărul de dimineaţă* (de ziuă) şi *Luceafărul de seară*, pentru unul şi

acelaşi corp ceresc, face posibilă apariţia unui plural al numelui propriu discutat după modelul opoziţiei: *un Luceafăr / doi Luceferi*. După cum indică şi contextul: „*Luceferi de foc* / Privi-vor din cetini" (Eminescu, I 242), valoarea de gen selectată este cea de masculin.

Ca inventar alcătuit din nume proprii străine, la numele proprii de aştri concordanţa formei de gen a numelui propriu cu cea a numelui comun al obiectului denotat este discutabilă. Nici la astronimele româneşti selectarea unei forme de gen a numelui nu corespunde caracteristicilor formale ale numelui comun al obiectului denotat, majoritatea acestor forme onomastice fiind echivalenţe lexicale ale numelor comune din care provin astronimele străine: *Aquila – Vul-turu; Caetus – Balena; Columba – Porumbelu, Crux – Crucea, Fornax – Cuptoru*.

În clasele de obiecte (corpuri cereşti) cu nume comune feminine: *constelaţie, stea, planetă, galaxie, cometă* apar numeroase astronime a căror serie formală este caracterizată ca nonfeminină, iar în cele cu nume comun nonfeminin: *asteroid, satelit,* se înregistrează numeroase astronime din seria formală feminină. Stabilirea valorii de gen a astronimelor prin contexte de identificare a obiectului nu este posibilă, întrucât, în cadrul aceluiaşi enunţ de tipul: *steaua X, constelaţia X,* apar atât coincidenţe (context I), cât şi deosebiri (context II) între forma numelui propriu, integrată prin terminaţie într-o serie de gen, şi forma numelui comun al obiectului denotat, cu o valoare de gen fixă.

Context I: *Steaua Alfa Centauri, Asteropa, Capella*.

Context II: *Steaua Albireo, Alcor, Aldebaran, Alderamin, A l-gol, Alioth, Alphard, Alpheratz, Altair, Antalgol, Antares, Arcturus, Atlas, Conopus*.

În cadrul enunţului: *constelaţia X*, 12 astronimele prezintă fie concordanţă de gen [12 termeni], fie neconcordanţă de gen [18 termeni] între numele propriu şi numele comun al obiectului denumit.

Exprimarea opoziţiei de gen. Valorile de gen ale numelor proprii de corpuri cereşti sunt exprimate în cadrul unor opoziţii de tip sintagmatic, prin relaţiile pe care astronimele le stabilesc cu formele de gen ale determinanţilor. Distribuţia cu determinanţi a astronimelor arată însă că această subclasă de nume proprii îşi poate exprima valorile de gen şi în raport cu numele comun al obiectului denotat.

Astronimele pot primi două tipuri de determinări: a) adecvate formei lor, b) adecvate genului numelui comun al obiectului denotat. În primul caz selecția valorii de gen a determinantului se face prin terminația formei onomastice, potrivit valorii ei feminine sau nonfeminine (context I). În al doilea caz, numele comun al obiectului impune determinantului valoarea sa de gen (context II). La baza acestui tip de determinare se află sintagme eliptice de tipul: *-o X*, *un X* pentru *o stea* sau *un asteroid numit X*.

Context I: „*Strălucitoare, Alfa* din Orion pogorâse dincolo de orizontul nostru..." (Galaction, 628); „*Lebăda*, atârnată deasupra capului..." (Lovinescu, II 13).

Context II: „Şi *Orionul întreg* se lasă-n jos..." (Galaction, 622); „*Saturn cenzurat* în aparte/ *Uran* ca un tiv / *Neptun aditiv*" (Barbu, I 58); „Domol dezveleşte *înalta Astarte* / Stelara ei carne..." (Voiculescu, II 199); „*Antares, aprins* şi *sângeros*" (Zamfirescu, I 314); „*Hieratic Orionul* te binecuvântă..." (Blaga, 109).

Ca şi la toponime, genul astronimelor compuse este selectat după cel al termenului de bază al compusului: *Alfa Centauri, Calea Lactee, Ursa Mare, Ursa Mică, Corona Australis, Corona Borealis* sunt astronime care vor primi în caracterizarea de gen valoarea de feminin, iar *Carul Mare, Carul Mic, Câinele Mare, Câinele Mic*, valoarea de nonfeminin.

Astronimele cu formă etimologică de plural: numele de roiuri meteoritice şi de constelații (tipul formal: *Andromedide, Aquaride, Aurigide, Capricornide, Cetide, Cygnide, Pisces – Peştii, Gemenii*) se încadrează în opoziția de gen prin intermediul numelui comun al obiectului denotat cu care de obicei alcătuiesc o sintagmă cu caracter fix: *roiul Andromedidelor, constelația Peştii* sau a *Peştilor*. Când apar fără numele comun al obiectului denotat, aceste astronime nu selectează niciodată determinanți de singular.

Determinanții adjectivali sunt de gen feminin la numele de roiuri meteoritice (tipul formal: *aceste Aquaride*) şi la numele de constelații cu formă etimologică de feminin plural (tipul formal: *aceste Pleiade*), de gen masculin La numele de constelații cu formă etimologică de masculin plural (tipul formal: *aceşti Peşti*) selecția determinanților este corespunzătoare acestei valori.

Concluzii. Analiza opoziției de gen la numele proprii de corpuri cerești permite următoarea caracterizare a acestei subclase onomastice:

a) Astronimele sunt compatibile cu opoziția de gen.

b) Participarea numelor proprii de corpuri cerești la opoziția de gen nu este motivată din punct de vedere semantic.

c) Funcția genului gramatical al astronimelor privește exclusiv clasificarea formală a acestor nume proprii. Astronimele străine alcătuiesc serii formale de gen după terminație, potrivit modelului formal al numelor comune și al altor subclase onomastice.

d) Integrarea astronimelor străine în serii de gen este o dovadă a încadrării acestor nume proprii în sistemul onomastic românesc.

e) Paradigma genului gramatical la numele proprii de corpuri cerești înscrie numai valorile opuse: feminin / nonfeminin; valorile de masculin sau neutru nu pot fi precizate datorită absenței contextelor de pluralizare a acestor nume.

f) Ca și la numele de locuri, în subclasa astronimelor apare tendința numelui propriu de a selecta o valoare de gen adecvată genului numelui comun al obiectului denotat.

g) Genul numelor proprii de corpuri cerești se exprimă numai prin opoziții de tip sintagmatic.

h) Numele proprii de corpuri cerești se deosebesc de numele comune prin realizarea genului gramatical cu funcție formală exclusivă și prin stabilirea opoziției de gen numai între termenii feminin / nonfeminin.

i) La numele proprii de astre genul se manifestă ca o categorie fixă.

j) Caracteristicile realizării genului gramatical la subclasa astronimelor sunt determinate de trăsăturile denominative ale acestor subclase.

2. 6. Concluzii privitoare la genul numelor proprii

Rezultatele analizei opoziției de gen la numele proprii în limba română reprezintă o parțială descriere a sistemului morfologic ono-

mastic. Cu privire la realizarea acestei categorii gramaticale de către numele proprii se pot formula următoarele concluzii:

1) Toate numele proprii participă la opoziția de gen.

2) La toate numele proprii genul gramatical se manifestă ca o categorie fixă.

3) Numele proprii realizează opoziția de gen într-o modalitate specifică pentru fiecare subclasă onomastică.

4) Distincțiile dintre subclasele onomastice în realizarea genului gramatical se referă la: a) funcția opoziției de gen; b) stabilirea valorilor paradigmei de gen; c) exprimarea acestei categorii gramaticale prin anumite tipuri de opoziții.

5) În limba română, genul gramatical este o categorie motivată semantic numai la unele subclase onomastice. Funcția genului de exprimare a opoziției semantice de sex caracterizează numai prenumele, numele de animale și, parțial, numele de familie. Numele de locuri și cele de corpuri cerești se opun numelor de persoană și numelor de animale prin absența acestei funcții.

6) În limba română, genul gramatical îndeplinește funcția de clasificator formal, la toate subclasele onomastice, cu excepția numelor proprii de familie.

7) Subclasele onomastice se deosebesc și din punctul de vedere al valorilor de gen realizate. Prenumele și numele de animale au două valori de gen opuse: masculin / feminin și o valoare de subgen comun; toponimele au trei valori de gen: masculin, feminin și neutru, iar astronimele au numai valorile de feminin și nonfeminin.

8) Numele de locuri și numele de corpuri cerești se opun celorlalte subclase onomastice prin tendința de a-și fixa uneori valorile de gen după genul numelui comun al obiectului denotat.

9) În exprimarea opoziției de gen, prenumele și numele proprii de animale, caracterizate prin opoziții de tip tematic, paradigmatic și sintagmatic, diferă de numele de familie, numele de locuri și numele de corpuri cerești, caracterizate exclusiv prin opoziții de tip sintagmatic.

10) Fiecare subclasă onomastică se definește prin cel puțin o trăsătură distinctivă de gen. Numele de familie se remarcă prin absența funcției formale a genului și prin prezența exclusivă a valorii de subgen comun. Toponimele se caracterizează prin prezența în para-

digmă a valorii de gen neutru, iar astronimele se disting prin incapacitatea de a deosebi, în cadrul valorii de nonfeminin, masculinul de neutru. Chiar şi prenumele şi numele de animale, subclase foarte apropiate prin specificul realizării genului gramatical, se deosebesc între ele prin poziţia dominantă a subgenului comun în paradigma genului zoonimelor.

11) Clasa numelor proprii nu se manifestă omogen din punctul de vedere al realizării opoziţiei de gen. Explicabile prin specificul denominativ al fiecărei subclase onomastice, particularităţile manifestării opoziţiei de gen la numele proprii justifică clasificarea acestor nume din punct de vedere morfologic. Subclasele formale de gen ale numelor proprii coincid cu subclasele onomastice funcţionale, stabilite după denotat.

12) Prin participarea la opoziţia de gen numele proprii se încadrează între clasele nominale.

13. Invariabilitatea categoriei gramaticale a genului la numele proprii este o dovadă morfologică a apartenenţei acestor forme la clasa substantivului.

14) Specificul realizării opoziţiei de gen a numelor proprii faţă de numele comune în cadrul clasei nominale a substantivului este constituit din următoarele particularităţi:

a) numele proprii îşi realizează, parţial, opoziţia de gen prin intermediul numelor comune ale obiectelor denumite; această subordonare morfologică a numelor proprii faţă de numele comune este generală la toate subclasele onomastice, dar nu la toate numele din inventarul acestora;

b) funcţia genului de exprimare a opoziţiilor de sex la numele proprii de animale şi stabilirea seriilor semantice de gen este mediată de opoziţia de gen a numelui comun al fiinţelor denumite;

c) numele comune ale invidualităţilor denumite determină organizarea seriilor semantice de gen ale numelor proprii, fixate apoi prin tradiţie onomastică; selectarea valorii de gen a numelui propriu este hotărâtă de apartenenţa unui nume la una din seriile semantice de gen;

d) numele comune, în general, constituie modelul formal al încadrării numelor proprii în serii de gen stabilite pe baza terminaţiilor;

e) exprimarea opoziţiei de gen la numele proprii faţă de numele comune se realizează prin opoziţii lexicale, paradigmatice şi sintagmatice specifice, caracterizate prin:

– numărul mare de termeni ai opoziţiei tematice onomastice;

– valoarea strict etimologică a opoziţiei paradigmatice la perechile de gen ale numelor proprii;

– fixarea termenilor opoziţiei sintagmatice în funcţie de numele comun al obiectului denumit.

3. Categoria gramaticală a numărului

Categoria gramaticală a numărului la numele proprii a constituit obiectul unei controverse legate de posibilitatea de a fi unica trăsătură distinctivă a opoziţiei morfologice nume propriu / nume comun. Caracterizarea numelor proprii din punctul de vedere al realizării opoziţiei de număr în sistemul limbii române are ca scop verificarea şi, eventual, justificarea acestei afirmaţii teoretice.

Opiniile divergente privitoare la poziţia morfologică a numelor proprii faţă de opoziţia de număr se concentrează în următoarele tendinţe:

a) stabilirea incompatibilităţii numelui propriu cu opoziţia de număr, posibil criteriu al delimitării claselor substantivale: nume proprii / nume comune;

b) contestarea distincţiilor bazate pe opoziţia singular / plural în planul definirii celor două clase de semne;

c) abordarea diferenţiată a opoziţiei de număr la numele proprii, la nivel funcţional şi gramatical.

Aparent similare, observaţiile asupra comportamentului specific al numelor proprii în raport cu opoziţia singular / plural se referă la posibilităţi distincte de realizare morfologică a categoriei de număr. Particularitatea clasei numelor proprii din punctul de vedere al numărului gramatical este interpretată diferit ca:

1) Invariabilitate în număr. Prin capacitatea de a poseda o singură valoare de număr, numele proprii se opun numelor comune susceptibile de ambele valori ale opoziţiei singular / plural. Acest „număr determinat"[1] implică încadrarea numelor proprii în subclase ale substantivelor *singularia tantum* sau *pluralia tantum*. Remarcăm, în legătură cu această ultimă afirmaţie, dificultatea de a supune nu-

---

[1]Iordan, Iorgu, Guţu Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *Structura morfologică a limbii române,* Bucureşti, 1967, p. 71.

mele proprii rigorilor unei definiții a substantivelor defective de număr. Conformitatea numelor proprii cu subclasa substantivelor cu număr fix este parțială, fiind strict formală. De altfel independența flexiunii numelor proprii față de număr, caracteristică și unor subclase ale numelor comune, nu are valoare distinctivă în definirea celor două clase ale substantivului.

2) Imobilitate în singular: „în sensul strict al cuvântului nici un nume propriu nu poate avea plural"[1].

Abaterile unor nume proprii de la regula imobilității în singular sunt considerate excepții tolerabile în anumite limite sau devieri gramaticale ale căror contradicții cu regula generală a singularității sunt soluționate prin:

– reclasificarea numelor proprii cu includerea acestor cazuri în subclasa „numelor proprii cu comportament de nume comun", propusă de L. Bloomfield[2] și A. Gardiner[3], precum și încadrarea acestor forme în clasa substantivelor comune;

– distincția între pluralul multiplicității și pluralul totalității[4];

– distincția între utilizarea numelor proprii în planul limbii și în planul vorbirii[5].

Interpretărilor 1) și 2) li se subordonează teoretic și afirmațiile privitoare la:

– determinarea funcțională a numelor proprii, considerată drept „clasă de cuvinte singularizatoare opusă numelor comune pluralizatoare"[6]. Valoarea de număr a numelor proprii este stabilită pe baza funcției acestor semne: denotarea și identificarea prin individualizare, care impune anumite interdicții în utilizarea liberă a formelor la singular și plural;

– absența indicilor de pluralizare. În plan formal, numele proprii manifestă „refuzul obișnuit față de modificatori de tipul plural",

---

[1]Jespersen, O., *The Phylosophy of Grammar*, Londra, 1963, p. 69.
[2]Bloomfield, L., *Language*, New-York, 1933, p. 247.
[3]Gardiner, A., *The Theory of Speech and Language*, Londra, 1951, p. 11.
[4] Coseriu, E., *El plural en los nombres propios*, în *Teoria del lenguaje y lingüistica general*, Madrid, 1962, p. 270.
[5]Bally, Charles, *Linguistique générale et linguistique française*, Berna, 1965, p. 80.
[6]Long, R. B., *The Grammar of English Proper Names*, în „Names", 1969, 2, p. 107–109.

opunându-se astfel atât numelor cumulative pluralizabile, cât şi numelor cantitative marcate în categoria determinării de adverbe de cantitate.

3) Indiferenţa clasei numelor proprii faţă de categoria gramaticală a numărului. Explicabilă prin structura semantică a numelui propriu, neparticiparea la opoziţia singular / plural determină caracterul „neutral" al acestei clase în raport cu numărul gramatical.

Rezultate ale cercetării gramaticale concrete, argumentele anulării semnificaţiei distinctive a opoziţiei de număr în definirea claselor substantivului au în vedere:

– numărul mare de „excepţii" în cazul acelor nume proprii care au posibilitatea reală de a forma un plural pe cale uzuală;

– caracterul logic de esenţă extralingvistică al afirmaţiilor privitoare la distribuţia strict singulară a numelui propriu;

– imposibilitatea de a confrunta, la acelaşi nivel, morfologia numelor proprii şi a numelor comune, nume de alt ordin, cu funcţie de desemnare în planuri diferite;

– încadrarea numelor proprii în clasa gramaticală a substitutelor substantivului.

Printr-o soluţie de compromis, impusă de rezolvarea aparentei contradicţii între semnificaţia singulară a numelor proprii şi apariţia formelor de plural, numele proprii sunt cercetate prin disocierea funcţională a planului semantic de planul gramatical, cu finalizări distincte ale analizei la aceste două nivele. Din punct de vedere semantic, numele proprii au valoare exclusiv de singular, din punct de vedere lingvistic, ele pot exprima atât singularul, cât şi pluralul. Pe baze teoretice similare Ch. Bally[1] distinge nume proprii ale limbii şi nume proprii ale vorbirii, iar J. Zaragüeta[2]– nume proprii formale şi nume proprii funcţionale.

Definiţia numărului. Caracterul contradictoriu şi aparenta ete-rogenitate a acestor puncte de vedere se explică prin existenţa mai multor accepţii semantice în definirea categoriei gramaticale de număr, la nivelul cărora numele proprii cunosc felurite interpretări.

---

[1]Bally, Ch., *Linguistique générale et linguistique française*, Berna, 1965, p. 81.

[2]Zaragüeta, J., *El lenguage y la philosophia*, Madrid, 1945, p. 310.

Astfel, definiția categoriei gramaticale a numărului, ca posibilitate de exprimare a existenței unuia sau mai multor exemplare dintr-o categorie de obiecte, impune concluzia neparticipării numelor proprii la opoziția de număr, datorită naturii specifice a acestor semne care individualizează obiectele denotate prin izolarea lor de celelalte exemplare din aceeași categorie.

Dacă se iau în considerație alte definiții ale numărului, ca posibilitate de a semnifica unul sau mai multe obiecte (fără precizarea obligativității apartenenței acestor obiecte la aceeași clasă), ca număr de individualități desemnate de un substantiv, ca o caracteristică a substantivelor „numărabile”, ca simplu raport formal de opoziție între un termen marcat și un termen nemarcat desprins de ideea numărului concret, numele proprii pot fi declarate participante la opoziția singular / plural. Din acest punct de vedere, interpretarea poziției numelui propriu față de opoziția de număr, ca indice distinctiv al acestei clase de semne, este insuficientă.

Sursa unor inconsecvențe teoretice poate fi și prejudecata semantică a individualității numelui propriu (corolar al unicității desemnatului sau consecință a funcției de individualizare a numelor proprii), considerată ca o condiție semantică indispensabilă a analizei lingvistice a numelor proprii.

Lucrarea noastră propune o descriere morfologică a numelor proprii în limitele unei interpretări a categoriei gramaticale a numărului ca posibilitate de exprimare a existenței unuia sau a mai multor obiecte denumite. Această capacitate a numelui propriu de a denumi un număr de obiecte pentru a le individualiza corespunde unui raport formal de opoziție între un termen nemarcat și un termen marcat, vizibil în distribuția indicilor flexiunii nominale.

3.1. Numele proprii de persoane (antroponime) Prenume

Funcția semantică a numărului. Conform definiției pe care am adoptat-o, premisele participării prenumelor la categoria gramaticală a numărului sunt asigurate de aptitudinea de a denumi mai multe persoane în funcție de libertatea lor denotatoare. Disproporția dintre

mărimea inventarului onomastic şi necesităţile de denominaţie determină utilizarea prenumelor ca nume al mai multor persoane, în ciuda aparentei individualităţi a numelui.

La nivel etimologic, prenumele provenite din trei surse (nume calendaristice, nume mitologico-istorice şi literare, precum şi nume-apelative) se fixează exclusiv în forma de singular, impusă de conţinutul lor strâns legat de persoana purtătoare a numelui, individualizată prin nume. Acest fapt explică absenţa formelor etimologice de plural la subclasa prenumelor.

Din punctul de vedere al numărului gramatical, interesantă este prezenţa, cu funcţie de prenume, a numelor comune (apelative), selectate exclusiv în formă de singular (tipul formal: *Stejărel, Doina*). Acest singular, care aparţine denumirii iniţiale, nu are o formă de plural corespondentă decât în planul apelativelor dintre care a fost ales. Considerată deviere prin sens şi funcţie de la nivelul apelativelor obişnuite, noua formă va dezvolta o flexiune proprie. Aspectul caracteristic al acestei flexiuni este dat de absenţa unui plural ca semn al necesităţii de diferenţiere de apelativul corespunzător. Chiar în situaţiile în care, devenite nume proprii, apelativele trebuie să se integreze prin conţinut în opoziţia de număr (la alte nivele funcţionale), indicii de plural sunt evitaţi, întrucât nivelul etimologic al acestor nume relevă prea evident legătura cu clasa numelor comune.

Pe baza formei invariante de număr (singular) prenumele pot fi considerate neparticipante la opoziţia singularitate / pluralitate, cel puţin la nivel etimologic.

La nivel funcţional (actual), datorită necesităţilor de individualizare impuse de rolul lor lingvistic, prenumele prezintă două forme: autonome în sistemul familiar şi însoţite de numele de familie în sistemul oficial. Indiferent de forma sa, fiecare dintre prenume într-un context situaţional dat (într-un anumit cerc social) are o semnificaţie singulară, fiind utilizat numai sub forma gramaticală unită a singularului.

La acelaşi nivel, datorită necesităţilor denominaţiei, prenumele se aplică unui număr mare de persoane (concomitent sau în timp). Fenomenul de omonimie (sau polisemie) se rezolvă din punct de vedere onomastic prin apariţia unor semne individualizatoare suplimentare (prenume duble, hipocoristice, supranume). Din punct de

vedere lingvistic, aceste forme fac posibilă apariția unui plural care îndeplineşte condiția opoziției de număr, prin posibilitatea de a denumi mai multe obiecte. De fapt, cazurile în care prenumele apare prin repetabilitate la un număr diferit de indivizi sunt o formă specială de transfer a numelor proprii în limitele aceleiaşi clase. Prenumele se includ astfel în analiza planului complementar, adițional al manifestării valorii numelor proprii.

Posibilitatea prenumelor de a denota mai multe obiecte a constituit o problemă teoretică capabilă de a dovedi caracterul nondistinctiv al singularității numelui propriu. Soluționarea contradicției dintre singularitatea specifică a numelor proprii şi utilizarea prenumelor ca nume al mai multor denotate (uneori în număr mai mare decât obiectele denotate de numele comune) indică pluralul prenumelor diferit de pluralul „obişnuit" al numelor comune. Obiectele denotate prin acelaşi nume propriu nu au proprietăți comune. De altfel, în limitele acelor definiții, care nu prevăd obligativitatea apartenenței obiectelor la aceeaşi categorie sau clasă de sens, pluralul de acest tip al prenumelor nu constituie o excepție. În comentariul dedicat acestei categorii de nume, E. Coseriu[1] încadrează prenumele în distincția univocitate / multivocitate. Alături de argumentul că numărul posibil al obiectelor denotate de numele proprii față de nume comune este relativ şi aparține cunoaşterii, E. Coseriu consideră prenumele cazuri tipice de nume multivoce. Aceste nume nu trebuie confundate cu numele plurivalente. Neposedând acelaşi sens, obiectele denotate prin nume proprii formează „o extensiune separată a numelui corespunzătoare unei intensiuni distincte". Numele proprii sunt multivoce, dar monovalente, față de numele comune, plurivalente. „Semn lingvistic unic, cu simboluri distincte", prenumele atribuit mai multor indivizi în „momente lingvistice diferite" apare în forma de plural numai pentru a desemna o clasă de obiecte caracterizată lingvistic prin comunitatea de nume. Clasa nou formată este ulterioară denumirii, comparativ cu clasa obiectelor denumite prin nume comune, anterioară denumirii. Un exemplu de adaptare a faptelor concrete la unele principii teoretice este afirmația lui H. S.

[1] Coseriu, E., *op. cit.*, p. 270.

Sørensen[1], privitoare la posibilitatea de a realiza în mod distinct prenumele la nivelul limbii, ca denotator al mai multor persoane.

Explicarea acestui tip de plural al prenumelor prin sensul individual sau comun al obiectelor denotate de acelaşi nume nu poate anula semnificaţia pluralităţii acestor forme, susceptibile de opoziţia singular / plural atât semantic, cât şi formal.

Numele comune, ca şi numele proprii, denumesc aceleaşi obiecte ale realităţii, dar la nivele funcţionale diferite. Obiectul individualizat prin nume proprii este în acelaşi timp un obiect comun, general, care posedă calităţi similare altor obiecte. În context numele comune au posibilitatea de a denumi o individualitate în mod asemănător cu numele proprii. Numele proprii arată, prin individualizare, că obiectele au, în afara proprietăţilor generale în virtutea cărora primesc un nume comun, şi unele particularităţi individuale, care trebuie marcate prin numele propriu. Observaţia că toţi americanii numiţi *Richard* sunt bărbaţi, dar mai mulţi bărbaţi nu alcătuiesc clasa *Richarzilor* (a purtătorilor numelui *Richard*)[2] se explică, în prima parte, prin posibilitatea numelui propriu de a îngloba numele comun în sensul său, iar în a doua parte, prin faptul că numele comun al obiectului denotat nu poate indica trăsăturile particulare care au determinat întrebuinţarea numelui propriu.

Transpusă în plan contextual, valoarea numelui propriu de tip prenume corespunde formei de singular, prin relaţia temporară stabilită între nume şi un singur denotat. În condiţiile în care, din complexul de calităţi caracteristice purtătorului prenumelui, este selectată caracteristica de nume: obiect numit *X* şi utilizată pentru a caracteriza şi alte obiecte posedând aceeaşi calitate, numele proprii formează un plural, cu semnificaţia obiecte numite *X*. Formele de singular şi de plural au valoare determinativă faţă de numele comun al obiectului, rămas subînţeles. Aceste forme de plural se încadrează tipului de plural eliptic. Cu această valoare apare pluralul numelui propriu *Samson*

---

[1]Sørensen, H. S., *The Meaning of Proper Names*, Copenhaga, 1963, p. 59.

[2]Magnusson, R., *Studies in the Theory of the Parts of Speech*, Lund, 1954, p. 68.

în exemplul: „N-am ştiut cum că în ziua / Douăzeci şi şapte iuni / Îşi serbează aniversarea / Toţi voinicii şi *Sămsunii*" (Eminescu, II 99).

În cazul în care numele propriu denumeşte obiecte individuale cunoscute, prezente în acelaşi context situaţional, valoarea pluralului nu mai este strict eliptică, pentru că numele proprii nu aleg forma de plural pentru a desemna mai multe obiecte cu acelaşi nume, ci mai multe obiecte ale căror trăsături ne sunt familiare, chiar în forma lor individuală particulară. În exemplul „... S-au dus *Tachii* amândoi / Vai de noi !" (Caragiale, III 219), pluralul numelui propriu *Tache* indică cunoaşterea de către vorbitor a situaţiei în care cei doi indivizi numiţi *Tache* au săvârşit în comun o acţiune. Necesitatea de a exprima un subiect multiplu de forma *$Tache_1$ şi $Tache_2$ (s-au dus)* impune utilizarea formei de plural a numelui.

La <u>nivelul complementar</u> al numelor proprii transferate, prenumele se încadrează în alte subclase onomastice (nume de locuri, nume de produse industriale, nume de opere literare). Numărul obiectelor denotate de prenume creşte şi ne aşteptăm la apariţia frecventă a formelor de plural, corespunzătoare situaţiei reale a pluralităţii denotatelor. În realitate, numai motive expresive pot determina referirea la o pluralitate de obiecte, care nu sunt de acelaşi fel, deci aparţinând unor clase de sens foarte diferite. Această posibilitate referenţială este rară şi reprezintă <u>o deviere stilistică</u> faţă de uz, pe care o ilustrăm cu exemplul: „Doi *Mistrali* în lume sunt / Unul cântă / Şi încântă / Ca o harpă dulce-n vânt / Altul muge şi distruge / Tot ce-a tinge pre pământ" (Alecsandri, III 216). Forma de plural citată corespunde existenţei numelui propriu străin *Mistral* cu dublă funcţie denominativă: nume de familie (al scriitorului provensal Frédéric Mistral) şi nume de vânt[1].

<u>La nivelul funcţional complementar</u>, <u>prenumele formează un plural specific, rezultat al unei utilizări metaforice a formei onomastice</u>. Tipul metaforei rezultate din pluralul prenumelor este specific gramaticii onomastice. Dacă în cazul metaforelor obişnuite, transferul de sens între două noţiuni sau obiecte asemănătoare se face pe

---

[1]În multe sisteme onomastice, numele de vânturi sunt considerate nume proprii.

baza unei calităţi (însuşiri) a obiectelor, urmând firul subînţeles al unei comparaţii între termenul propriu şi cel metaforic, în cazul prenumelor relaţia de sens se stabileşte prin trăsăturile numelui propriu: forma, frecvenţa acestuia într-un anumit mediu, posibilitatea de a denumi obiecte de un anumit fel.

Forma de plural a prenumelui care sugerează denominaţia multiplă (a mai multor persoane) poate fi un element de caracterizare metaforică. În exemplul „Nu vrea să ieie plata... de la *Gheorghi* şi *Marini*" (Negruzzi, I 257), răspândirea unor prenume în sistemul onomastic popular determină dezvoltarea unei semnificaţii metaforice secundare a formei lor de plural: „oameni simpli, de rând". Forma onomastică îşi pierde funcţia individualizatoare, evoluând spre cea generalizatoare.

Specificul naţional al prenumelor *Elsa* şi *Hans*, datorat frecventei lor utilizări în sistemul onomastic al limbii germane, este elementul mediator al unei operaţii de metaforizare în exemplul: „Perechi duminicale de *Else* şi de *Hans* / Suiau la hanul mare din deal, unde e dans" (Barbu, 12). Dincolo de realizarea unei atmosfere tipice prin nume proprii specifice unui mediu, numele proprii la plural semnifică în planul transpoziţiei metaforice „tineri şi tinere de neam german".

Specializarea unor prenume în tipuri de denominaţie, caracteristice anumitor medii sociale, este valorificată stilistic cu ajutorul formei de plural onomastic în exemplul: „ Mânăstiri, schituri, chinovii / Ale maicilor *Zinovii* / *Epiharii* şi *Domnici*..." (Arghezi, II 231). În alte cazuri, simpla înşiruire a unor prenume de tip masculin sau feminin la plural sugerează sensul comun: „bărbaţii", respectiv „femeile": „*Catrinele, Mariile, Savetele* / înfloresc o singură dată, o singură zi / atunci când îşi pun cununia..." (Isanos, 160).

Libertatea denotatoare a prenumelor explică întrebuinţarea stilistică a pluralului de acest tip: „Sămânţa lebedei divine / în seară cântă pretutindeni / cântă-n trupuri de Undine / în *Marii*, în *Flore*, în *Magde*..." (Blaga, 265).

Participarea tipului de plural metaforic la opoziţia de număr nu poate fi susţinută. Transferul de sens, rezultat din utilizarea figurată a pluralelor unor prenume, abstrage numele propriu din sfera semantică

a singularului corespunzător. Variabilitatea de număr nu poate caracteriza o formă de plural al cărei singular, cu alt sens, poate fi considerat alt nume. Prenumele cu formă de singular devine termen al unei opoziții cu forme metaforice de plural exclusiv la nivel formal.

Funcția formală a numărului. Concluziile privitoare la modalitatea de realizare a opoziției de număr la numele proprii de tipul prenumelui indică forma de singular ca număr gramatical invariabil atât la nivel etimologic, cât şi la nivel funcțional. Singura situație în care prenumele sunt susceptibile de a se încadra în opoziția de număr este caracterizarea unui grup de obiecte, unite numai prin calitatea de a fi purtătoare de nume. Pluralul obținut prin conturarea acestei opoziții poate avea valoare eliptică sau valoare contextuală.

Înțeleasă ca opoziție binară privativă în favoarea pluralului (termen nemarcat / termen marcat), opoziția de număr la numele proprii de tip prenume se exprimă paradigmatic prin prezența unor indici de plural, obținuți prin segmentarea formei de plural a numelui propriu într-un radical şi un indice de nume plural (desinență), iar sintagmatic, prin distribuția contextuală cu determinanți marcați formal în plural. Prenumele adoptă, în exprimarea numărului, tipul de opoziții paradigmatice (afixale).

Forma de singular a prenumelor poate fi considerată dominantă în realizarea formală a categoriei gramaticale a numărului. Tabloul terminațiilor de singular ale prenumelor este cel prezentat la gen. Numai în unele situații, precizate semantic în analiza anterioară, forma de singular a prenumelui devine termen nemarcat al unei opoziții cu un termen marcat prin desinențe de plural.

Întrucât apariția formelor de plural ale prenumelor, ca fenomen stilistic sau expresiv, este târzie în limbă, procedeele de formare a pluralului sunt preluate din flexiunea numelor comune. Adjoncțiunea desinenței de plural la forma de singular (opoziția: ∅ / desinență), înlocuirea morfemului de singular cu cel de plural, prezența, în unele situații, a alternanțelor fonetice se repetă ca modalități de exprimare a numărului şi la nivelul numelor proprii.

Exprimarea opoziției de număr. Indicii flexionari ai opoziției de număr la numele proprii, desinențele şi alternanțele fonetice, sunt cei specifici sistemului flexionar al numelor comune, indicând inte-

grarea formală a numelor proprii în modelele morfologice ale numelui comun. Selectarea indicilor de plural se realizează în funcție de terminația formei de singular a numelui propriu. O dată constituite, modelele formării numărului plural la numele proprii devin productive pentru toată seria de prenume încadrată în terminația respectivă. Prezentarea sistematică a indicilor de plural ai prenumelor în cadrul unor modele formale specifice arată asemănările flexiunii onomastice cu cea a numelor comune.

PRENUME MASCULINE

SINGULAR	PLURAL	TIPUL	MODELUL
-a	*-consoană palatală*	*Toma / Tomi*	„...sunt sătul de *Tomi* necredincioși.” (Hasdeu, II 85)
-(e)a	*-consoană palatală*	*Voinea / Voini*	„ pune și pe vreun *Voinea...*, dar *Voinii* ca *Voinii* să-i lăsăm...” (Rădulescu, II 84)
-(i)a	*-(i)i*	*Isaia / Isaii Ieremia / Ieremii*	„Atunci apar *Isaii* și *Ieremii...*” (Rădulescu, II 84)
-e	*-consoană palatală*	*Temistocle / Temistocli*	„Câți *Temistocli* nu i-au oprit...” (Ghica, II 441)
-e	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	*Aristide / Aristizi*	„Adunase toți *Aristizii* din București...” (Hasdeu, II 85)
-ă	*-consoană palatală*	*Chimiță / Chimiți*	„Țara unde *Chimiții* s-au ridicat la domnie...” (Gherea, I 482)
-ă	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	*Mitică / Mitici*	„Sceneta celor trei *Mitici* care este C.F.R...” (Constantinescu, II 182)
-a	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	*Leonida / Leonizi*	„Nație de *Leonizi*, de *Mitici*, de *Cațavenci...*” (Lovinescu, III 39)
-(i)e	*-(i)i*	*Pintilie / Pintilii*	„Cei goniți *Vasili* sau *Pintilii* se trag în munți...” (Hasdeu, II 85)

-u	*-i*	*Alisandru* / *Alisandri*	„Buni oameni au fost *Alisandrii* ăştia că şi pe Vodă tot *Alisandru* îl chema.” (Rădulescu, I 277)
-u	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	*Stancu* / *Stanci*	„Să nu pătim ca *Stancu*... *Stanci* sunt mai mulţi pe lume...” (Caragiali, 239)
-(*i*)∅	∅	Mihai / Mihai	„S-au sculat ăi *Mihai* la luptă, Vodă şi banul...” (Ghica, I 202)
-u	*-i*	*Bartolomeu* / *Bartolomei*	„Aceşti *Bartolomei* nu erau din feodalii...” (Ghica, I 172)
-(*i*)∅	∅	*Pantazi* / *Pantazi*	„Cunosc *Pantazii* de care vorbeşte Matei...” (Constantinescu, II 240)
-o	*-consoană palatală*	*Enrico* / *Enrici*	„Vorbi de *Enrico* ca şi cum ar fi *Enrici* în ţară...” (Negruzzi, II 276)
-o	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	*Rolando* / *Rolanzi*	„Să terminăm şi cu toţi *Rolanzii*...” (Petrescu, 313)
-(*i*)*u*	*-consoană palatală*	*Tiberiu* / *Tiberi*	„Atunci se nasc *Tiberii*...” (Slavici, I 158)
(*-cons.*) ∅	*-consoană palatală*	*Ion* / *Ioni*	„*Ioni* sunt toţi nătărăi...” (Slavici, I 158)
(*-cons.*) ∅	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	*Vlad* / *Vlazi*	„Să vă zică lumea *Vlazi*...” (Rădulescu, I 428)

PRENUME FEMININE

SINGULAR	PLURAL	TIPUL	MODELUL
-a	*-e*	*Elena* / *Elene*	„*Elenele, Clotildele, Olgele* diferitelor popoare...” (Hasdeu, II 86)
-(*c, g*)*a*	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	*Catinca* / *Catinci*	„*Catincile*...serbează într-o singură zi...” (Arghezi, II 260)
-(*i*)*a*	*-i*(*i*)	*Cornelia* / *Cornelii*	„Lăsând la o parte *Corneliile*, *Lucreţiile*...” (Negruzzi, II 325)

-(e)a	*-e*	*Floarea / Floare*	„Erau două Simine, două *Floare...*" (Slavici, II 140)
-(e)ea	*-(e)i*	*Hariclea / Hariclei*	„A făcut pe mai multe *Hariclei* din Bucureşti să rămână ..." (Filimon, I 118)
- (e)ea	*-(e)e*	*Psiheea / Psihee*	„Se priveau cu plăcere în *Phiseele...* " (Zamfirescu, III 80)
-(e) ∅	∅	*Zoie / Zoie*	„Ambele *Zoie..*" (Ibrăileanu, 140)
-(i) ∅	∅	*Mimi / Mimi*	Nereperat
-(o) ∅	∅	*Margo / Margo*	Nereperat
-(cons.) ∅	∅	*Carmen / Carmen*	Nereperat
-(cons.) ∅	*-e*	*Carmen / Carmene*	Nereperat
-(u) ∅	∅	*Ralu / Ralu*	Nereperat

Unele forme de plural create recent au un caracter artificial, indicând o adaptare forţată la necesitatea de a primi o marcă de plural. Aceeaşi observaţie caracterizează prenumele de origine străină, mai dificil adaptabile la modelele flexionare ale numelor comune din limba română. Încadrarea formală a numelor proprii împrumutate în opoziţia singular / plural pune probleme specifice. În primul rând numele proprii străine se adaptează în grade diferite posibilităţii de a primi în limba română un indice de plural specific. Astfel, numele proprii masculine (exonime), terminate la singular în *consoană*, acceptă cu uşurinţă, la plural, transformarea consoanei nepalatizate finale în consoană palatizată, acomodându-se uşor sistemului limbii române: *Istvan / Istvani, Jerom / Jeromi, Bazil / Bazili, John / Johni*. În unele situaţii fonetice, opoziţia de număr este marcată suplimentar de alternanţă consonantică, de exemplu: *Richard / Richarzi, Mahmud / Mahmuzi, Henric / Henrici, Pierot / Pieroţi*. Alte nume proprii străine masculine, prin terminaţia lor nespecifică, se acomodează morfologic mai dificil. Un semn al acestei manifestări poate fi con-

siderată absența indicilor de plural și, implicit, conservarea formei de singular, de exemplu: *Joe, Mario, Claude, Harry*.

În mod asemănător, prenumele feminine străine vor primi mărci formale de plural numai în măsura în care terminația lor de singular, similară celei a prenumelor feminine românești, permite o modificare de acest fel, de exemplu: *Dorotheea / Dorothei, Elsa / Else, Jadwiga / Jadwige* etc. Alte prenume feminine, fie recent apărute în sistemul onomastic românesc, fie înzestrate la singular cu o terminație nespecifică prenumelor românești, nu pot primi indici morfologici de plural, de exemplu: *Aimée*, *Beatrice, Mimi* etc. Prenumele masculine și feminine de acest tip realizează opoziția de număr prin forme determinative (indici sintactici, analitici), evitând unele construcții forțate sau artificiale în raport cu norma limbii române.

Dificultatea de a exprima formal opoziția singular / plural caracterizează și numele proprii românești formate de la apelative (tipul formal: *Luminița, Păpușa, Doru, Brăduț* etc.). În acest caz, evitarea indicilor de plural are în vedere diferențierea formelor omonime apelativ–nume propriu, rezolvată la singular, de obicei, prin fixarea numelui propriu în forma sa articulată.

Cu toată similitudinea de procedee și mijloace morfologice prin care se manifestă opoziția de număr la numele proprii și la cele comune, se pot stabili distincții între realizarea formală a numărului gramatical la cele două clase de semne.

Comparativ cu numele comune, numele proprii cunosc o mai mare diversitate a terminațiilor de singular, precum și o libertate de distribuție a acestor terminații în subclasele prenumelor. După cum rezultă din schema prezentată anterior, prenumele masculine, spre deosebire de numele comune de aceleași gen, prezintă o serie de terminații de singular specifice numai numelor proprii. Exemplificăm această afirmație cu seria de prenume masculine terminate la singular în *-ea*, *-ia*, *-a* și cu seria de prenume feminine terminate în consoană. De asemenea, se poate susține existența unei deosebiri în planul frecvenței formelor de singular și plural, întrucât aspectul formal dominant al numelor proprii este acela de singular. Formele de plural apar mai rar și au o distribuție stilistică specifică.

Concluzii. Asupra categoriei gramaticale a numărului la subclasa prenumelor în limba română pot fi formulate următoarele concluzii:

a) În limba română prenumele sunt o subclasă onomastică participantă la opoziţia de număr numai în anumite planuri ale analizei lingvistice.

b) La prenume numărul este o categorie gramaticală motivată semantic numai în planul funcţional complementar în care prenumele apare transpus fie la alte clase de obiecte, fie la alte unităţi din aceeaşi clasă de obiecte.

c) Prenumele se caracterizează prin număr gramatical invariabil atât la nivel etimologic, cât şi la nivel funcţional.

d) Prenumele au posibilitatea de a se încadra în opoziţia de număr numai în cazul denominaţiei mai multor obiecte (persoane), unite prin calitatea de a fi purtătoare ale aceluiaşi nume.

e) Paradigma numărului gramatical al prenumelui este alcătuită din două valori opuse, singular şi plural, pluralul având o valoare eliptică sau contextuală.

f) Exprimarea opoziţiei de număr la subclasa prenumelor se realizează prin două tipuri de opoziţii: afixale sau paradigmatice şi sintagmatice.

g) În exprimarea pluralului prenumele preiau procedeele de realizare a opoziţiei la numele comun.

h) Prenumele se deosebesc de numele comune prin participarea la opoziţia de gen numai în anumite planuri ale analizei lingvistice prin poziţia dominantă a formei de singular în ceea ce priveşte frecvenţa.

i) Opoziţia de număr la prenume are un caracter flexionar.

3. 2. Numele proprii de persoane (antroponime) Numele de familie

Funcţia semantică a numărului. În cadrul dublei lor funcţii denominative în sistemul onomastic, ca nume al fiecărui membru al unei familii şi al familiei considerate unitate, numele de familie au o participare specifică la opoziţia de număr. În ambele cazuri, numele

de familie au capacitatea de a denota mai multe individualități cu același nume, fie mai mulți membri ai familiei, fie mai multe familii. Posibilitățile denotatoare multiple motivează semantic opoziția de număr la această subclasă onomastică. Cu toate acestea, numele de familie au, din punct de vedere funcțional, o distribuție individuală specifică, a cărei repercusiune gramaticală este preponderența formei de singular în fixarea și utilizarea numelui.

La nivel etimologic, numele de familie nu cunosc forme de plural. Deși desemnează o pluralitate de indivizi purtători ai aceluiași nume, numele de familie s-au format prin evitarea formelor de plural etimologic. Ca o excepție apar în sistemul numelor de familie românești unele supranume de localizare, de fapt toponime cu formă de plural (tipul formal: Brătescu-*Voinești*). În realitate, aceste forme pot fi considerate neparticipante la opoziția singular / plural, întrucât distribuția lor se caracterizează mai ales prin prezența contextelor de singular. Comportamentul gramatical al numelui de familie compus nu este influențat de forma de plural etimologic inclusă în structura sa. Numele de familie de acest tip nu se încadrează nici în seria substantivelor defective de număr, datorită ocurenței lor obligatorii în vecinătatea primului nume de familie sau a prenumelui, ambele cu formă de singular.

Utilizarea denominativă individuală a numelui de familie determină, în egală măsură, funcționalitatea formei onomastice, caracterizată prin poziția dominantă a formei de singular. Aceasta corespunde denominației unor individualități diferite: a) membru al familiei; b) familia, considerată o totalitate de membri, o unitate.

La nivelul denominației unui membru al familiei apare o formă de singular cu o nouă semnificație: „persoană cu acest nume”, desigur, în virtutea calității acestei persoane de membru al unei familii. Nuanța semantică deosebită se obține prin accentuarea în actul denominației a evidenței numelui, și nu a calității denotatului.

Cele trei semnificații diferite ale numelui de familie (membru al familiei *X*, persoană cu numele *X*, familia *X*) impun uzul formei de singular a antroponimului numai în sintagmă, în poziție de determinant. Elementul determinat, care este numele comun al denotatului, rezolvă ambiguitatea funcțiilor denotatoare ale numelor de familie. Se înregistrează și o specializare a formelor de acest fel. Forma de

singular a numelui de familie, cu elementul determinat subînțeles, desemnează un membru al familiei cu acest nume sau o persoană purtătoare a acestui nume. Forma de singular a aceluiași nume, însoțită obligatoriu de elementul determinat exprimat, desemnează familia în general (de exemplu: seria de nume *Popescu, Ionescu... X*, față de seria *familia Popescu, familia Ionescu*... familia *X*).

Corespunzător acestor trei variante de singular ale numelui de familie, în virtutea opoziției de număr ar trebui să deosebim trei variante de plural, în condițiile în care denominația onomastică multiplă este evidentă:

a) Prima formă de singular a numelui cu accepția semantică „un membru al familiei" se va opune unei forme de plural, care desemnează „mai mulți membri ai familiei".

b) A doua formă de singular a numelui cu semnificația derivată „o persoană cu acest nume" se va opune unei forme de plural, care desemnează „mai multe persoane cu acest nume".

c) A treia formă de singular a numelui care desemnează „o familie" se va opune unei forme de plural, necesară pentru a desemna „mai multe familii" purtătoare ale aceluiași nume.

Funcția formală a numărului. Modalitățile de realizare a acestor trei tipuri de opoziții sunt diferite.

a) În cadrul primei opoziții, existența unei forme pentru pluralitatea membrilor unei familii nu trebuie confundată cu forma existentă pentru totalitatea acestora. Deosebirea este marcată în limbă prin prezența simultană a două forme parțial sinonimice: o formă de singular, care denumește familia *(familia Popescu, Ionescu,... X)*, și una de plural ce denumește membrii familiei *(Popeștii, Ioneștii,... X-ii)*. Cele două forme nu sunt termenii aceleiași opoziții de număr.

Apariția formelor de plural ale unor nume de familie cu funcția specifică de desemnare a unei colectivități prin elementele alcătuitoare trebuie încadrată într-un fenomen lingvistic mai larg, într-un proces denominativ destinat să exprime în diferite forme apartenența unor persoane la un grup etnic sau social. Acest tip de denumire (nume de grup) este anterior constituirii numelor de familie și formează un model de exprimare căruia i s-au conformat și numele de familie ulterioare. Posibilitatea ca aceste plurale să fi apărut înaintea formelor de singular corespondente, argumentată teoretic de E. Cose-

riu[1], este dovedită de existenţa unor nume româneşti pentru grupurile de persoane descendente dintr-un strămoş comun care stau la baza formării numelor de sate. Aceste denumiri colective au ca punct formativ un nume propriu (de obicei prenumele unui strămoş), căruia i se adaugă o terminaţie de plural corespunzătoare conţinutului denumirii. Acest procedeu a fost întărit de apariţia oficială a numelor de familie care se încadrează aceleiaşi tendinţe de exprimare a colectivităţii sub raportul componenţilor.

Aşadar, din punct de vedere diacronic, se înregistrează două serii de denumiri cu aspect formal de plural pentru desemnarea membrilor unei familii: a) numele de descendenţă care desemnează mai mulţi membri ai unei familii în sensul rudeniei, şi nu al desemnării cu un nume unic în virtutea acestui fapt; b) numele de apartenenţă care desemnează mai mulţi membri ai unei familii, purtători ai aceluiaşi nume. Pentru a exemplifica, comparăm forma de plural *Comăneştii*, pentru membrii unei familii descendente dintr-un *Coman*, şi forma de plural *Comăneştii,* pentru membrii unei familii denumite *Comănescu*.

Deosebirea dintre aceste două serii de fapte se stabileşte la nivelul radicalului acestor nume: numele de primul tip sunt derivate de la prenume, numele de al doilea tip au ca punct de plecare un nume de familie. În cazul în care radicalul nu poate fi atribuit cu certitudine unei clase a numelor de persoane (cazul numelor de familie provenite din prenume patronimice sau porecle), distincţia este realizată în plan funcţional contextual.

O altă deosebire între aceste două varietăţi ale numelor de colectivităţi familiale se poate stabili din punct de vedere gramatical. Prima formă a denumirii (numele de descendenţă) alcătuieşte un plural imobil, pentru că nu există o formă de singular corespunzătoare care să denumească un singur membru al familiei. Astfel, seria de nume *X-eşti, X-i* nu cunosc un singular de tipul *X* (care este numele întemeietorului unui neam, al strămoşului comun). A doua formă a denumirii (numele de apartenenţă) alcătuieşte o opoziţie singular / plural, pentru că forma de singular denotă un membru al familiei care posedă realmente acest nume.

Din punct de vedere formal, prima serie de denumiri specializează un sufix pentru a exprima ideea de pluralitate, într-o formă de

---

[1]Coseriu, E., *op. cit.*, p. 272.

derivare specifică, în timp ce a doua serie de denumiri conturează opoziția formală: termen singular nemarcat / termen plural marcat, cu ajutorul desinenței *-i*.

Pentru specificul realizării opoziției de număr la numele proprii insistăm asupra primei serii de denumiri care utilizează un sufix cu valoarea de formativ al pluralului. Cea mai mare productivitate în acest sens aparține sufixului adjectival *-ești*. Formele de plural cu acest sufix desemnează cel mai frecvent membrii unei familii după linia de descendență, prin adjoncțiunea sufixului la numele strămoșului întemeietor de neam. Materialul documentar indică atât vechimea, cât și frecvența procedeului. Ne mărginim să citām primele atestări: 1502 – „partea *Corbeneștilor*... a cumpărat-o doamna mea de la fiii lui *Corbeanu*" (DIR, I 15); 1515 – „s-a ridicat *Alaman* ... pentru a treia parte a *Alămăneștilor* " (DIR, I 109); 1515 – „să fie o jumătate de ocină din partea *Zărneștilor* și trei funii din partea lui *Zârnă* cel bătrân" (DIR, I 109). Cu timpul aceste nume s-au specializat în denominația toponimică. În acest stadiu este foarte dificilă deosebirea numelui satului de numele colectiv al membrilor familiei. Alteori forma de plural se bazează pe prenumele unui membru proeminent al familiei. O astfel de formă apare în exemplul: „Pusă pe toți *Gavrilițeștii* și toți *Mironeștii*" (Neculce, 192), în care ultimul nume este un plural pentru desemnarea membrilor familiei lui *Miron* Costin. În acest caz, ideea de apartenență la un grup se impune mai evident decât ideea de descendență comună în fixarea antroponimului. Cu aceeași semnificație apare forma de plural onomastică în denumirea cetelor armate boierești, semn al vechilor tradiții militare feudale potrivit cărora boierul participa la războaie cu oaste personală. „Între aceste oști... erau cetele ce se chemai *Buzeștii* și *Rățeștii*, pre numele căpitanului său, frații *Buzești* și *Gheorghe Raț*." (Bălcescu, II 236). Forma de plural, în unele cazuri, poate proveni de la supranumele unuia din membrii familiei. În exemplul „*Cupăreștii* erau aici în țară" (Neculce, 130), numele în plural se formează de la supranumele întemeietorului familiei Ruset, care avea rangul de cupar. Membrii familiei Cantacuzino sunt denumiți cu forma de plural *Postelniceștii* după funcția postelnicului Constantin Cantacuzino: „Și se pârie față la față... cu *Postelniceștii*, cu *Șaintaniceștii*, cărora le dzicu și *Cantacuzineștii*" (Neculce, 139).

Ideea de apartenență la o familie înlocuiește treptat ideea de descendență, de origine comună. O dată cu apariția numelor de familie (fixate în sistem onomastic românesc mai întâi familiilor boierești), procedeul denominației prin plurale de grup se consolidează. Sufixul *-ești* ca marcă a pluralului se adăugă numelui de familie, de exemplu: „*Găneștii* și *Arbureștii*... l-au omorât" (Ureche, 149) sau „Numele *Puriceștii* au fost schimbat în *Movilești*" (Neculce, 118). Semnificativă în acest sens este lista „neamurilor de boieri moldoveni" (Cantemir, 226), care cuprinde denumirile: *Abazeștii, Arbureștii, Arăpeștii, Bantașeștii, Bașoteștii, Bogdăneștii, Buhușeștii, Bălșeștii, Carpeștii, Catargieștii, Circhezeștii, Ciogoleștii, Costineștii, Doniceștii, Drăceștii, Doneștii, Găneștii, Năculeștii, Paladeștii, Pilateștii, Racovițeștii, Ruseteștii, Șeptiliceștii, Sturzeștii*... În toate aceste forme de plural se identifică nume de familie atestate: *Abaza, Arbure, Arapu, Bantaș, Bașotă, Bogdan, Buhuș, Balș, Carp, Catargi, Cerchez, Ciogolea, Costin, Donici, Dracea, Done(a), Gane, Nacu, Paladi, Pilat, Racoviță, Ruset, Șeptilici, Sturza,* ce pot fi considerate termenul singular al unei opoziții de număr: nume de familie / nume de grup. Analiza formelor de plural corespunzătoare (numele de grup derivate) arată că sufixul *-ești* funcționează ca indice al pluralului.

Aceluiași model formal i se conformează numele de familie străine, supuse unui proces de adaptare morfologică, de exemplu: „Doi mai rămăsesă din *Batorești*" (Costin, 22). Forma *Batorești* pentru membrii familiei Batory este frecventă (Bălcescu, I, 73; Iorga, II 202). De aceeași factură sunt numele *Moruzeștii, Călimăheștii* (Kogălniceanu, I 112), *Lahovăreștii* (Odobescu, 398), plurale formale ale unor nume de familie boierești: *Moruzi*, *Calimah*, *Lahovari*. Selectarea sufixului *-ești* în derivarea numelor de grup este facilitată în unele cazuri de asemănarea fonetică cu terminația formei străine a numelui de familie. Astfel, se observă că numele poloneze *Potoski, Visnoveski* sunt adoptate în formele de plural *Potoceștii* (Neculce, 208), *Potoșcheștii* și *Visnovețceștii* (Costin, 25).

Mai târziu, utilizate literar, formele de plural cu sufixul *-ești* care desemnează membrii unei familii comportă o distribuție stilistică, concurând sau diversificând forme similare cu desinența *-i*. În exemplul: „*Caragialeștii* au fost o dinastie de oameni cu geniul râsu-

lui" (Constantinescu, II 178), efectul expresiv al formei de plural este dat de asemănarea cu formele similare ale unor nume de familie boiereşti, sugerând o nobleţe, o aristocraţie, desigur, a spiritului.

În general, forma de plural a antroponimelor ca nume de grup caracterizează şi modalităţile populare de denominaţie. Prezenţa unor nume de familie la plural în structura unor microtoponime indică chiar frecvenţa acestui tip denominativ: *Bunaru Păşăligeştilor* (< n. p. *Paşalega*), *Dealul Catrineştilor* (< n. p. *Catrina*), *Dealul Zgârbureştilor* (< n. p. *Zgarbură*), *Lunca Aniţeştilor* (< n. p. *Aniţa*), *Valea Preotesăştilor* (< n. p. *Preoteasa*), predominant în denumirea unor părţi de sat sau a unor uliţe, locuite de membrii aceleiaşi familii: *Anceşti, Donceşti* etc.

O funcţie asemănătoare îndeplineşte în sistemul denominativ popular sufixul *-on'* (notat *-oni*) în derivate de la nume de familie, de obicei, prenume sau porecle cu formă de singular (fără sufix). Fenomenul are o repartiţie dialectală care cuprinde sudul Transilvaniei şi, după cum probează materialul toponimic, toată regiunea subcarpatică a Olteniei: *Huloni* (< n. p. *Hulă*), *Dealul Liţonilor* (< n. p. *Liţă*), *Păsăronii* (< n. p. *Pasăre*), *La Puşconi* (< n. p. *Puşcă*), *Valea Lăpăduşonilor* (< n. p. *Lăpăduş*), *Zăvoiu Gheruţonilor* (< n. p. *Gheruţă*). (Ca şi în exemplele anterioare, numele familiei este atestat chiar în localitatea respectivă).

O combinaţie a celor două procedee de sufixare în vederea pluralizării apare în exemplul: *Bărboneştii* (cătun, s. Câlnic, jud. Gorj); numele propriu *Bărboneşti* are la bază numele de familie *Bărboni*, derivat ca nume de grup din numele de familie *Barbu*, care fixează prenumele corespunzător.

Alături de formele de plural ale unor nume de familie care utilizează ca marcă a numărului sufixe de un anumit tip se întâlnesc, mai puţin frecvent însă, numele de familie la numărul plural marcate de desinenţa *-i*.

Semnificaţia acestor forme de plural este identică cu cea a derivatelor cu sufixul *-eşti*. Din punct de vedere funcţional, indicele formal *-i* are aceeaşi repartiţie şi aceeaşi structură cu sufixul *-eşti*. De altfel echivalenţa acestor indici – ca şi a formelor pe care le marchează – este dovedită de utilizarea lor simultană cu aceeaşi valoare în acelaşi context. Se formează serii onomastice duble: *Ba-*

sarabi – *Basarabeşti, Cantacuzini* – *Cantacuzineşti, Cantemiri* – *Cantemireşti, Caragiali* – *Caragialeşti* etc. Ca procedeu morfologic de a marca pluralul unor nume de familie, utilizarea desinenţei *-i* este veche, după cum dovedesc atestările numelor de sate. Pentru fixarea vârstei acestui model citām un exemplu din 1621: „am dat *Tărăciorilor* să ţie megieşii..." (DIR, IV 28). Repartiţia populară a acestor forme, ca şi a numelor de familie cu sufixul *-eşti*, este dovedită, dar poate fi considerată mai puţin extinsă. În schimb, întrebuinţarea literară a acestor nume, frecventă, reprezintă un mijloc de diversificare a exprimării prin paralelismul cu forme de acelaşi fel, construite cu sufixul *-eşti*. De altfel, în cazul sufixului *-eşti*, uzul acestor forme este simţit arhaic. Datorită desinenţei *-i*, caracteristică şi flexiunii apelativelor, numele de familie provenite din supranume (tipul formal: *Blânzi, Orbi*), plurale posibile ale unui nume de familie la singular: *Blându, Orbu*, nu se încadrează în mod obişnuit în acest tip formal, pentru a nu da naştere la echivoc. În sistemul onomastic popular, această ambiguitate se rezolvă prin utilizarea sufixului *-eşti* cu valoare similară: Valea *Blânduleştilor*, sat Novaci – Gorj; Uliţa *Orbeştilor*, sat Maghereşti – Gorj.

b) În cadrul celui de al doilea tip de opoziţie de număr a numelor de familie, între o formă de singular cu semnificaţia „ persoană cu acest nume" şi o formă de plural care poate desemna „mai multe persoane cu acest nume", ideea de apartenenţă la aceeaşi familie este omisă. Se accentuează numai comunitatea de nume a unor individualităţi denumite. Apariţia prin repetabilitate a numelui de familie la un număr diferit de indivizi aminteşte de funcţiile similare ale prenumelor. Din complexul de calităţi ale purtătorului prenumelui este selectată caracteristica de nume (persoană numită *X*) şi utilizată şi pentru alte persoane care posedă aceeaşi calitate. În acest caz, atât forma de singular, cât şi cea de plural au valoare determinativă faţă de determinatul „persoană" rămas subînţeles. În exemplele: „Safta s-a măritat cu un *Bărbătescu*..." (Călinescu, II 14) şi „...Popescu, frate ? *Popeşti* pe toate cărările..." (Brăescu, II 16), elementele determinate „om numit" şi „oameni numiţi", deşi neexprimate, se evidenţiază contextual. În cadrul acestor opoziţii de număr, forma de plural poate fi rezultatul unei utilizări metaforice a numelui de familie. În cazul pluralelor metaforice, transferul de sens este mijlocit de calităţile

numelui, cum ar fi frecventa sa utilizare într-un anumit mediu social sau etnic. În exemplul: „*Popeştii* au devenit aristocraţii zilelor noastre" (Arghezi, XX 18), forma de plural supusă metaforizării semnifică o întreagă clasă socială.

c) Cel de al treilea tip de opoziţie de număr a numelor de familie se stabileşte între o formă de singular care desemnează familia (considerată unitate distinctă de alte unităţi – familii) şi o formă de plural pentru a desemna mai multe familii care au calitatea comună de a purta acelaşi nume. Forma de singular, marcată de exprimarea obligatorie a denotatului, se opune unei forme de plural a cărei modalitate de exprimare are în vedere numai elementul determinat (numele comun al denotatului). Numele propriu de familie rămâne neschimbat din punct de vedere formal, de exemplu: *familia Popescu*, formă de singular opusă celei de plural: *familiile Popescu*. Forma de plural a numelui propriu este evitată pentru a preîntâmpina omonimia cu alte forme de plural ale aceluiaşi nume, cu alte valori *(Popeşti* – membrii *familiei Popescu).*

O analiză distinctă se rezervă numelor de pesoane mixte, a căror carcateristică este utilizarea numelui de familie ca determinant al prenumelui. Asocierea în scopul denominaţiei a celor două forme antroponimice are o funcţie individualizatoare sporită. Numele mixte au formă exclusivă de singular. Chiar existenţa mai multor persoane cu prenume şi nume de familie identice nu duce la întrebuinţarea unei forme de plural a denumirii de acest tip, care pare artificială.

Exprimarea opoziţiei de număr. Rezultatele parţiale privitoare la participarea specifică a numelor de familie la opoziţia de număr sunt confirmate la nivel formal de distribuţia indicilor morfologici caracteristici. Pentru cazurile în care numele de familie conturează o opoziţie de număr pentru desemnarea unui membru sau a mai multor membri ai familiei, a unei familii sau a mai multora, analiza anterioară a evidenţiat şi unele procedee formale de indicare a acestui raport gramatical. Distribuţia mărcilor flexionare de număr se realizează în raport cu forma de singular a numelui de familie provenit în sistemul onomastic românesc din: prenume, prenume + sufix, supranume de loc sau de calitate (poreclă).

Numele de familie româneşti provenite din prenume formează o opoziţie de număr în care mărcile formale de plural se distribuie

identic cu mărcile prenumelor omonime. Ca şi prenumele, numele de familie manifestă o tendinţă de încadrare în sistemul numelor comune ale limbii prin adoptarea unor indici de plural specifici.

Spre deosebire de mărcile flexionare ale prenumelor, numele de familie provenite din prenume caracterizează şi opoziţia formală: termen singular nemarcat / termen plural marcat de elementele sufixale *-eşti* şi *-oni* cu valoare de desinenţă.

Numele de familie provenite din prenume prin adjoncţiunea sufixelor *-escu*, *-oiu*, *-ov* formează un plural marcat de:

– desinenţa *-i*, care înlocuieşte vocala finală *-u* în cazul sufixului *-escu*, precum şi de o alternanţă consonantică a grupului *-sc-* / *-şt-* (tipul formal: *Ionescu / Ioneşti);*

– desinenţa *-i*, care înlocuieşte diftongul final în cazul sufixului *-oiu* (tipul formal: *Rădoiu / Rădoi);*

– adjoncţiunea desinenţei *-i*, care a fuzionat cu tema, palatalizând consoana finală (tipul formal: *Petrov / Petrovi).*

Numele de familie care includ supranume de loc, a căror terminaţie specifică este sufixul *-eanu, -anu*, au pluralul marcat de desinenţa *-i*, care înlocuieşte terminaţia *-u*, şi de alternanţă vocalică (tipul formal: *Bolintineanu / Bolintineni).*

Numele de familie provenite din supranume ale calităţii (poreclă), datorită legăturii cu planul numelor comune, se încadrează ca mărci formale în modelul de flexiune a numelor comune corespondente sau marchează pluralul prin sufixul *-eşti* cu rol de desinenţă (tipul formal: *Blându / Blânzi; Blânduleşti).*

Numele de familie străine manifestă tendinţa de a se încadra în opoziţii formale de număr, marcate de desinenţa *-i*, deşi uneori terminaţia singularului este nespecifică sistemului limbii române.

SINGULAR	PLURAL	TIPUL	MODELUL
-a	*-consoană palatală*	*Davila / Davili* *Sturza / Sturzi*	„Acest geniu a condus peana... oratorilor ca *Bibeşti, Sturzi, Ghici ?*" (Rădulescu, II 402)
-a	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	*Ghica / Ghici*	„Vin... *Ghici, Lenci, Nestori...*" (Rădulescu, II 401)

-u	*-consoană palatală*	*Şuţu / Şuţi*	„Sute de prinţi *Ipsilanţi, Şuţi, Hangerlii...*" (Ghica, III 420)
-e	*-consoană palatală*	*Caragiale / Caragiali*	„Geniul comic al *Caragialilor...*" (Constantinescu, II 96)
-e	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	*Ipsilante / Ipsilanţi*	„*Ipsilanţi, Ghici* părăseau dascălii greci..." (Ghica, II 208)
-e	*-consoană palatală*	*Cantacuzino / Cantacuzini*	„Tinerii *Cantacuzini* hotărâră a se întoarce..." (Bălcescu, I 116)

Cazurile în care numele de familie străine nu marchează formal opoziţia de număr prin mijloace morfologice, apelând la procedee sintactice, indică o insuficientă adaptare a numelor respective la sistemul de forme onomastice româneşti.

Opoziţia de număr a numelor de familie poate fi exprimată prin mărci formale de tip sintactic. Categoria gramaticală a numărului descrisă la nivelul unor tipuri contextuale gramaticale poate fi marcată prin distribuţia unor determinanţi de tip plural. Particularitatea gramaticală a numelui propriu, ca element exprimat al unei sintagme eliptice, favorizează apariţia determinanţilor în plural. În acest caz contextul determinativ al numelui propriu este mijlocit de numele comun neexprimat care, desemnând denotatul, alege forma numelui propriu (singular sau plural) după numărul obiectelor denotate. Astfel, în cazul unor plurale ale numelor de persoane care pot fi marcate morfologic, forma de plural a determinantului are în vedere singularul sau pluralul elementului subînţeles.

Potrivit specificului său funcţional, numele propriu nu realizează opoziţia de număr decât în anumite planuri. De obicei numele proprii se încadrează acelor substantive care intră cel puţin într-un context de singular şi în nici un context de plural. Posibilitatea ca un nume propriu să intre în cel puţin un context de singular şi în cel puţin un context de plural conturează următoarele tipuri contextuale de plural:

- adjectiv plural + NF [∅] (tipul formal: *mulți Creangă)*
- adjectiv plural + NF plural (tipul formal: *mulți Ioneşti)*
- NF plural + adjectiv plural (tipul formal: *Ioneştii mei)*

La nivelul distribuției contextuale cu determinanți de formă plural, numele proprii nu cunosc mărci sintactice distincte de cele ale numelui comun. Definiția contextuală a pluralului unui nume propriu coincide cu cea a numelui comun, ca o totalitate de variante admise de contextele analizate.

Modelele formale ale opoziției de număr la numele mixte indică trei posibilități de marcare a opoziției de număr:

– marcarea în plural atât a prenumelui, cât şi a numelui de familie, de exemplu: „Şcoalele trecutului mi-au produs Dositei, Văcăreşti, *Grigorii Brâncoveni...*" (Rădulescu, II 419);

– marcarea în plural numai a prenumelui: „... a inspirat pe *Danielii Savinschi...*" (Rădulescu, II 402);

– marcarea în plural numai a numelui de familie: „A inspirat pe însuşi *Pannii Anton...*" (Rădulescu, II 402).

Chiar şi numele mixte cu prenume feminin sunt încadrate în opoziția singular / plural, prin marcarea ambilor termeni onomastici sau a unuia dintre aceştia, de exemplu: „...va face muzica prin *Constanțe Philipeşti*, prin *Eufrosine Văcăreşti*, prin *Eleonore Râureni...*" (Rădulescu, II 403).

Analiza categoriei gramaticale a numărului la antroponime impune gruparea separată a numelor de personaje literare şi de personalități (istorice, artistice, ştiințifice). Argumentul acestei încadrări este dubla valoare a acestor nume proprii, ce aparțin formal clasei prenumelor, numelor de familie sau a numelor mixte, de care se deosebesc însă prin funcția denominativă şi individualizatoare caracteristică. Considerate „categorii onomastice social-istorice sau culturale"[1], „semnale de sens socio-cultural"[2], aceste forme alcătuiesc un inventar onomastic specific care înglobează şi nume străine adaptate sistemului fonetic şi morfologic românesc.

Descrierea procesului denominativ în cazul numelor proprii în discuție explică specificitatea acestor nume. Selectate inițial din in-

---

[1] Belenkaia, V. D., *Toponimî v sostave leksiceskoi sistemî iazîka*, Moscova, 1969, p. 272.

[2] Long, R. B., *op. cit.*, p. 140.

ventarul onomastic general al unei limbi, acestea denumesc o persoană cu care stabilesc, în limitele unui context de situație, o relație temporară creatoare de semnificație. Ulterior însă, datorită importanței persoanei purtătoare de nume, relația denominativă capătă stabilitate, iar individualizarea se accentuează. Forma onomastică, înzestrată prin denotat cu un conținut bogat în informații, devine un element semnificativ în sine. Observăm însă că posibilitatea de semnificație a acestor nume este variabilă în funcție de gradul de instrucție, de cultură a vorbitorilor. Nu întâmplător, când se susține că numele proprii au înțeles, se demonstrează acest fapt cu nume de personaje literare sau de personalități istorice și artistice.

Din punct de vedere morfologic, numele proprii de acest tip se caracterizează prin frecvența formelor de plural cu funcție expresivă, metaforică[1], explicabilă prin încărcătura semantică a acestor nume. Excepții de la regula utilizării numelor proprii exclusiv la singular, formele metaforice de plural sunt excluse din clasa numelor proprii, fiind considerate nume comune. În gramatica românească se recomandă uneori evitarea majusculei în ortografierea lor.

În această analiză facem abstracție de încadrarea stilistică a acestor forme, considerate în lucrările de specialitate fie exemple de metonimie, de sinecdocă generalizatoare sau de antonomasie (ca folosire a particularului pentru general, a numelui propriu pentru numele comun), în realitate subtipuri ale seriei metonomice ale schimbărilor de sens, fie exemple de metaforă propriu-zisă. S-a remarcat că schimbarea de sens pe care o presupune trecerea numelor proprii de la forma de singular la forma de plural include treapta intermediară „inși ca *X*”, asociația fiind de similitudine. Rezultatul exprimat al acestei comparații subînțelese este un nume întrebuințat pentru a desemna persoane care au trăsături comune cu personajele literare sau cu personalitățile istorice evocate prin nume.

Trecerea reală a pluralelor onomastice metaforice în clasa numelor comune poate fi susținută numai prin transferul semantic propriu-zis, urmat de modificări gramaticale, ca un corolar al încadrării

[1] Având în vedere imposibilitatea delimitării nete a metonimiei de metaforă și caracterul lucrării noastre, care nu urmărește concluzii stilistice, folosim termenul metaforic în accepția cea mai largă.

acestor semne într-o clasă substantivală nouă, cu un comportament lingvistic diferit.

Pentru a verifica această concluzie, vom acorda un spaţiu mai larg analizei formelor de plural metaforice ale numelor proprii. De altfel echivalenţa semantică între forma de plural a numelui propriu şi cea a numelui comun de tipul caţavencii – demagogii, pliuşkinii – avarii, cu care se justifică includerea acestor forme în clasa numelor comune, nu poate fi acceptată fără o serie de precizări.

În seria de plurale metaforice „*Omirii, Danţii, Miltonii* n-au avut exemple" (Bolliac, II 46), forma de plural nu înseamnă numai „marii poeţi" sau „poeţi ca *Omir, Dante, Milton*". Numele proprii de acest tip creează un context de semnificaţie, care include totalitatea caracteristicilor persoanei denumite şi individualizate prin nume, de exemplu: poeţi universali, rapsozi, poeţi vizionari etc. Funcţia de nume comun, ulterioară, presupune un transfer semantic de la un sens contextual individual la unul general bazat pe caracteristicile comune mai multor obiecte. În realitate, în formele metaforice de plural, din totalitatea caracteristicilor persoanei denumite iniţial de numele propriu (*X* cu calităţi a_1, a_2, a_3) se selectează trăsături considerate specifice pentru această persoană ca individualitate. Caracteristicile selectate vor fi atribuite şi denotatului numelui propriu. Din complexul de semnificaţii ale numelui propriu se alege, pe lângă alte trăsături, în primul rând calitatea de persoană a denotatului.

Forma de plural a numelui propriu metaforic este cerută de posibilitatea reală a extinderii trăsăturilor relevate prin nume în caracterizarea mai multor persoane. În exemplul: „... să strecurăm câteva linii ale unuia dintre *Dumaşii* literaturii" (Russo, 339), din totalitatea calităţilor persoanei numită *Alexandre Dumas*, cu o semnificaţie contextuală dată, individualizată în timp şi spaţiu, se alege calitatea sa de scriitor de o anumită factură: romancier. Numele *Dumas* va sugera, prin actualizare în toate contextele ulterioare, aceeaşi calitate, atribuită şi altor persoane. Existenţa mai multor denotate impune forma de plural a numelui propriu *Dumaşii*.

Probată de imposibilitatea înlocuirii în toate contextele a numelui propriu în plural cu numele comune corespunzătoare şi a numelor comune cu formele numelui propriu, neechivalenţa dintre cei doi termeni ai comparaţiei subînţelese cere explicaţii suplimentare. În

realitate, chiar în uzul metaforic, numele proprii, prin legătura directă cu contextul inițial, continuă să sugereze, în planuri secundare, și alte trăsături ale complexului de calități individuale ale primului denotat. Pe această cale numele proprii au posibilitatea de a semnifica metaforic diferite însușiri ale denotatului, nu totdeauna cele esențiale. Sugestivitatea acestor forme, expresivitatea lor se datorește tocmai libertății de alegere a semnificațiilor subînțelese. În exemplul: „Ies *Victori Hugo* ce nu vor să se mai supună legilor la care sunt supuși Corneille și Racine" (Rădulescu, II 411), din contextul semnificativ al utilizării numelui pentru o anumită persoană se poate alege un șir de caracteristici: persoană, scriitor, poet al istoriei omenirii, romantic, scriitor nonconformist (pentru epocă). Contextul verbal al formei de plural ne indică semnificația adecvată intenției autorului, aceea de scriitor nonconformist.

Capacitatea pluralelor metaforice ale numelor proprii de a sugera un complex de calități sporește valoarea lor stilistică. Mai mult, datorită legăturii cu denotatul inițial, numele va transmite în planul metaforic o serie de nuanțe semantice obligatorii, care, deși neexprimate, împiedică tratarea acestor nume ca simple nume comune. În exemplele: „Anarhia a exilat *Aristizi, Temistocli* și *Socrați*" (Rădulescu, II 84), numele la plural *Socrați* nu creează o metaforă pentru „filozofi", pentru că semnificația metaforică accentuează soarta nedreaptă a acestui filozof, exilat și condamnat la moarte abuziv. Din cauza acestor nuanțe de sens suplimentare, echivalența dintre cele două tipuri de nume se anulează: *Socrații* nu alcătuiesc clasa filozofilor, după cum nu toți filozofii sunt *Socrați*.

Selectarea calității evidențiate este o variantă situațională. În exemplul „În van ne-am face unii pe alții... *Cezari* și *Napoleoni* ai strategiei, *Meternichi* și *Taleirandi* și *Cavuri* ai politicii, *Aristotelii, Longuinii* literaturii..." (Rădulescu, II 412), dintre calitățile evocate de fiecare formă onomastică este aleasă cea exprimată de determinanți. Sensul metaforic indică gradul superlativ al acestei însușiri apreciate excepțional datorită modului în care au ilustrat-o personalitățile respective.

Pentru a avea sensuri similare cu cele ale numelor comune trebuie ca numele proprii să devină prin pluralizare echivalentul semantic al unei calități esențiale a unei clase generale de obiecte. Această

cerință este îndeplinită de unele nume de personaje literare care, prin tipizare artistică, desemnează simbolic o calitate dominantă a unei persoane. Personajele tipice, create pentru exprimarea unui atribut pozitiv sau negativ specific, creează contexte unic semnificative. În exemplul: „Apoi pe lângă *Tartufi* şi *Harpagoni* există şi *Prometei*..."(Ibrăileanu, 284), *Harpagonii* devin termeni sinonimi cu zgârciții, *Tartufii,* cu ipocriții.

Repartiția formelor de plural metaforice este strict stilistică. Pus în valoare de literatura paşoptistă, procedeul este frecvent şi astăzi, dar cu o îngrădire mai pronunțată în domeniul formei. Unele construcții par, în perspectiva limbii literare actuale, artificiale.

Din punctul de vedere al opoziției de număr, formele de plural metaforic ale numelor proprii nu corespund total unei forme onomastice de singular care rămâne în planul desemnării inițiale. Forma de plural are, total sau parțial, alt sens decât singularul. În enunțul: „*Ştefan* nu mai este... însă o să vie / *Alți Ştefani* cu viață şi cu bărbăție" (Bolintineanu, I 455), forma de singular a numelui propriu se referă la personalitatea voievodului moldovean Ştefan cel Mare, în timp ce forma corespunzătoare de plural semnifică „ viteji, eroi".

Discutând formele de plural metaforice, J. Dubois[1] consideră că încadrarea numelor proprii în categoria de număr se face printr-o opoziție formală, în care termenul singular este marcat de articolul nehotărât, iar termenul plural, de articol hotărât. Într-adevăr, şi în limba română forma de singular a numelor proprii cu valoare metaforică marcată de articolul nehotărât proclitic *un* este similară formelor de plural. În exemplul: „Nejdanov este *un Hamlet*" (Ibrăileanu, II 339), sensul metaforic al nehotărârii este exprimat de forma de singular a numelui propriu *Hamlet* asemenea sugestiei transmise de forma metaforică de plural din enunțul: „Nu *Hamleții*, ci Fortinbrasii îndrăsneți au uimit lumea." (Gherea, II 339).

Forma onomastică de singular cu valoare metaforică se deosebeşte de celelalte forme ale numelor proprii articulate nehotărât. În majoritatea cazurilor, prezența mărcii de nedeterminare se explică prin caracterul eliptic al denumirii; articolul aparține substantivului

[1] Dubois, J., *op. cit.*, p. 41.

subînțeles, determinat de numele propriu în cadrul unei sintagme de tipul persoană numită X. Articolul nehotărât devine o formă gramaticală de exprimare contextuală a denotatului numelui propriu, după cum arată și exemplele: „Fără veste au intratu în țară *un Trifăilă...*" (Ureche, 132); „*Un Luca Moșneagu* încarcă pe Creangă... în căruța lui" (Călinescu, C. 65); „Într-o albie ... uitase pe *o Ioană*" (Călinescu, C. 12); „David, însurat cu *o Nastasia...*, are șase copii" (Călinescu, C. 14).

Determinarea formei onomastice poate marca semantic unicitatea denotatului neexprimat al numelui propriu: „Cât va fi în cer o cruce ș-*un Ștefan* pe pământ" (Alecsandri, II 25).

Formele de singular ale numelor proprii marcate de articol nehotărât par să corespundă semantic formelor de plural metaforic. La ambele valori de număr se înregistrează forme paralele de articulare: *un X – X-ul*, de exemplu *un Popescu / Popescul nostru.* Motivarea opoziției de număr are în vedere posibilitatea de existență a unei calități transferate la un singur obiect sau la mai multe obiecte. Deoarece în acest tip de metafore sensul numelui propriu include sensul „persoană" al numelui comun al denotatului, păstrat în ambii termeni ai relației metaforice, apare aspectul unei subsumări a noii denumiri în plural clasei de sens a denotatului inițial. Exemplele *Harpagoni, Cațavenci,* considerate nume comune, se organizează în clase de sens prin trăsătura [+ Persoană] a denotatului, subînțeles sau exprimat de un nume comun, căruia i se adaugă un determinant specific, numele.

Din acest punct de vedere, formele de singular sau de plural metaforic, subsumate unei clase de sens generic a denotatului, păstrează caracter de nume propriu.

Numele proprii de personalități artistice realizează o formă distinctă de plural, de fapt o specializare semantică și expresivă de tip metonimic. Definit ca o formă de transfer a numelor proprii de un anumit tip (numele creatorilor de artă) într-o clasă de desemnare diferită (operele artistice), procedeul metonomic determină transformarea numelor proprii în nume comune[1]. Formele onomastice de plural de

---

[1] Ciobanu, Fulvia, *Substantive proprii devenite comune*, în LL, XII, 1966, p. 283–293.

tip metonimic implică cel mai adesea numele pictorilor, utilizate pentru desemnarea tablourilor acestora, de exemplu: „Valoarea și importanța unei colecții se judeca după numărul *Grigoreștilor*...” (Zambaccian, 216). Din punct de vedere semantic, prin transpoziția metonimică, numelor proprii li se schimbă denotatul. Metonimia se realizează lingvistic prin ambele forme de număr ale numelui propriu, corespunzător realității unice sau multiple a denotatului. O explicație a tranziției semantice incluse în formele onomastice metonimice poate fi tradiția semnării tabloului, fapt care leagă direct numele pictorului de creația sa. Ca modalitate de expresie, sintagma „tablou semnat de pictorul Grigorescu” stă la baza formei *un Grigorescu* cu aceeași semnificație.

Nici în cazul formelor onomastice metonimice nu poate fi susținută trecerea numelui propriu în clasa numelor comune. Numele propriu își schimbă denotatul și, prin aceasta, caracteristicile gramaticale (realizarea unei alte opoziții de număr, de exemplu), dar rămâne un nume suplimentar individualizator al unui obiect dintr-o clasă de obiecte, exprimată prin alt nume comun (numele denotatului): „În colecția mea nu vei găsi decât *Luchieni, Reși, Pallazi, Iseri*” (Zambaccian, 216). Subsumarea formei onomastice metonimice față de un nume comun care, desemnând denotatul, îi mijlocește numelui propriu sensul, face ca numele proprii de acest fel să nu-și schimbe clasa morfologică. Reprezentând doar o atribuire a numelui propriu altor denotate, formele de număr cu valoare metonimică și metaforică își modifică doar încadrarea în subclasele (subsistemele) onomastice.

Din punct de vedere formal, numele proprii analizate prezintă o mare varietate de terminații la singular, selectarea indicilor de plural realizându-se în funcție de acestea.

Ceea ce este caracteristic subclasei antroponimice alcătuite din nume de personaje și personalități este distribuția acestor nume, atât la singular, cât și la plural, în modelele flexionare ale prenumelor, numelor de familie sau ale numelor mixte.

De asemenea, prezența numelor proprii străine în inventarul antroponimelor de acest tip impune forme interesante de adaptare la sistemul limbii române. Printre procedeele morfologice de acomodare a numelor proprii străine la sistemul onomastic românesc avem

în vedere, în primul rând, pluralizarea lor. Dacă forma de singular a unui antroponim provenit din altă limbă (exonim) poate fi socotită un nume propriu străin, forma de plural a aceluiaşi nume este românească. Provenienţa acestor nume din limbi diferite explică marea diversitate a terminaţiilor vocalice şi consonantice pe baza cărora se conturează numeroase tipuri de opoziţii formale. (În întocmirea schemelor pentru expunerea indicilor opoziţiei de număr realizate de numele proprii străine am folosit numai forme de plural atestate.)

Singular	Plural	Tipul
-e	*- consoană palatală*	nume greceşti: *Achile / Achili, Demosthene / Demostheni;* nume latineşti: *Cicerone / Ciceroni;* nume italieneşti: *Pergolese / Pergolesi;* nume germane: *Goethe / Goethi;* nume franţuzeşti: *Tartuffe / Tartuffi, Racine / Racini;* nume englezeşti: *Shakespeare / Shakespeari*
-e	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	nume greceşti: *Euripide / Euripizi, Socrate / Socraţi, Oreste / Oreşti;* nume italieneşti: *Dante / Danţi*
-u (semivocalic)	*-i* (semivocalic)	nume greceşti: *Theseu / Thesei, Orfeu / Orfei, Menelau / Menelai*
-Ø	*-i* (semivocalic)	nume franţuzeşti: *Richelieu / Richelieui*
-consoană	*- consoană palatală*	nume greceşti: *Homer / Homeri, Eschil / Eschili, Platon / Platoni, Aristotel / Aristoteli, Egist / Egisti, Oedip / Oedipi;* nume latineşti: *Cezar / Cezari;* nume italieneşti: *Rafael / Rafaeli;* nume franţuzeşti: *Béranger / Bérangeri, Talleyrand / Talleyrandi, Fénelon / Féneloni;* nume germane: *Schiller / Schilleri, Metternich / Metternichi, Luther / Lutheri;* nume englezeşti: *Milton / Miltoni, Cromwell / Cromwelli, Byron / Byroni;* nume ruseşti: *Karenin / Karenini*
-cons.	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	nume greceşti: *Neophit / Neophiţi, Egist / Egişti, Heraclid / Heraclizi;*

		nume franţuzeşti: *Dumas / Dumaşi, Talleyrand / Talleyranzi;* nume englezeşti: *Fortimbras / Fortimbraşi, Hamlet / Hamleţi, Mannix / Manicşi*
-a.	*-i*	nume greceşti: *Pitagora / Pitagori*
-a	(altern. cons.) + *-cons. palat*	nume italieneşti: *Petrarca / Petrarchi;* nume italieneşti: *Orlando / Orlanzi*
-∅	-∅	nume ruseşti: *Vronski / Vronski;* nume italieneşti: *Rossini / Rossini*
(u)s, -(e)s	(altern. cons.) + *-cons. palat.*	nume latine: *Brutus / Bruţi;* nume spaniole: *Cervantes / Cervanţi*

Multe din pluralele numelor proprii străine prezentate au un caracter forţat prin adjoncţiunea unor indici morfologici la forme insuficient adaptate sistemului limbii române. Unele din aceste forme sunt creaţii izolate ale unui scriitor, nefiind acceptate de uzul ulterior al limbii. Din punct de vedere istoric se constată că asemenea forme apar din ce în ce mai puţin frecvent, evitându-se în special pluralizarea prin indici flexionari. Se preferă tot mai mult mărcile formale de tip sintactic, numele propriu rămânând neschimbat la distribuţia unor determinanţi cu aspect de plural – adjectiv pl. + NP cu terminaţie ∅ – (tipul formal: *mulţi Ronsard, câţi Hugo, doi Gauguin, alţi Lamartine*).

Concluzii. Analiza numărului gramatical în planul numelor proprii de familie evidenţiază următoarele trăsături morfologice ale acestei subclase:

a) Ca şi la prenume, numele de familie participă la opoziţia de număr în anumite planuri funcţionale.

b) Ca şi la prenume, categoria gramaticală a numărului se manifestă la numele proprii de familie numai în plan funcţional complementar.

c) La nivel etimologic şi la nivel funcţional valoarea de singular ocupă o poziţie dominantă, neopunându-se unei forme onomastice de plural.

d) Ca şi la prenume, exprimarea opoziţiei de număr se realizează prin încadrarea în modelul formal al numelor comune.

e) Numele de familie se deosebesc de prenume prin prezenţa celor trei valori de singular specifice ale unuia şi aceluiaşi nume de

familie (nume al membrului unei familii, nume al unei persoane, nume al familiei), susceptibile de a se opune unor valori caracteristice de plural.

f) Din punct de vedere formal, numele de familie se deosebesc de prenume prin specializarea unor sufixe cu valoare de desinență de plural.

3. 3. Numele proprii de animale (zoonime)

Funcția semantică a numărului. Ca subclasă denominativă alcătuită în special prin transfer onomastic, numele de animale realizează categoria gramaticală a numărului în raport cu subclasele onomastice sau cu apelativele din care provin.

Astfel, la nivel etimologic, numele de animale sunt selectate exclusiv în forma de singular, potrivit necesităților de denotație și de identificare individuală contextuală. Nu este exclusă însă prezența unor plurale etimologice în cazul în care animalul primește numele prin transferul unor toponime. În materialul cercetat nu am întâlnit însă asemenea formații.

La nivel funcțional, numele de animale apar în general imobile în poziția de singular nemarcat formal.

Datorită numărului limitat de unități ale inventarului onomastic față de cerințele denominative, numele de animale au o extensiune care cuprinde un număr mare de obiecte. Se îndeplinește condiția unei opoziții de număr singular / plural, adecvată capacității de a desemna un obiect sau mai multe obiecte aparținând unei clase. Exemplul: „*Toți Ioniță* ai noștri au fost numai cocoși albi..." (Arghezi, VII 191) prezintă o formă de plural, marcat sintagmatic, a numelor de animale.

Funcția formală a numărului. Analiza acestei valori de număr a unui zoonim relevă corespondențe cu tipul de plural eliptic al antroponimelor, la care forma de plural desemnează mai multe individualități purtătoare ale aceluiași nume. De asemenea, modelul unui plural onomastic eliptic se conturează în exemplul: „*Burzii* și *Macaveii* din partea femeiască aveau întotdeauna un Ioniță cucoș" (Arghezi, VII 191). De obicei însă nu se fac referiri la pluralitatea unor animale de același fel prin numele pe care aceste animale îl au în comun.

Datorită specializării unor nume proprii, exclusiv pentru denominația animalelor (tipul formal: *Grivei, Lăbuş*), zoonimele pot forma plurale metaforice. În exemplul: „Aceşti *Grivei* politici au împânzit presa" (Cocea, 240), sensul metaforic al numelui propriu în plural se obține printr-un transfer de semnificații de la contextul primar al numelui – care include, alături de denotatul „câine", şi calitatea acestuia de a lătra – la un nou context, în care forma onomastică în plural sugerează demagogia. Uzul acestor metafore este puțin frecvent, datorită sărăciei semantice a contextului inițial de denominație, care determină puține asociații metaforice productive.

Exprimarea opoziției de număr. Din punct de vedere formal, opoziția singular / plural este marcată atât prin indici afixali (desinențe), cât şi prin indici sintagmatici (forma determinantului), în mod asemănător cu modelul numelor de persoane. Numărul mic de contexte reperate pentru pluralul zoonimelor nu ne permite stabilirea indicilor şi alcătuirea unui tablou al desinențelor opoziției de număr în cadrul acestei subclase. Este posibil ca zoonimele să urmeze întru totul exprimarea pluralului la subclasa antroponimelor.

3. 4. Numele proprii de locuri (toponime)

Din punct de vedere lingvistic, analiza numelor de locuri s-a limitat până în prezent mai mult la aspectul etimologic decât la comportamentul morfologic al toponimelor ca elemente funcționale ale unui sistem lingvistic dat, în relație contextuală cu alte elemente lingvistice. Opoziția de număr a fost discutată în lucrările de toponimie exclusiv ca o posibilitate specifică acestei clase onomastice de a îngloba în forma numelui aspecte flexionare de număr ale unor apelative sau nume de persoane (pluralele etimologice).

Păstrând clasificarea numelor proprii de locuri, prezentată în capitolul introductiv, vom analiza categoria de număr la toponime în perspectiva subîmpărțirii acestei clase onomastice în: a) nume de teritorii, b) nume de localități, c) nume de forme de relief, d) nume de ape. Analiza semantică şi cea formală vor avea un caracter repetitiv la fiecare subclasă de nume de locuri.

Funcția semantică a numărului. La nivel etimologic, numele de teritorii din subgrupa a), indiferent de proveniența lor, de adap-

tarea unor nume proprii străine la sistemul limbii române, se fixează ca o formă de singular nemarcat (uneori articulată, obligatorie la numele de continente și opțională la numele de țări și de regiuni). Forma onomastică de singular corespunde valorii accentuat individualizatoare a numelor de acest tip.

La nivel funcțional, numele teritoriale se caracterizează prin forma lor de singular ca manifestare a invariabilității specifice a numelui propriu față de opoziția de număr. Posibilitatea de apariție a două unități teritoriale cu același nume este în general exclusă datorită caracterului administrativ (oficial) al procesului denominativ de acest tip. Chiar dacă împrejurări obiective (separare de teritoriu, o nouă organizare administrativă) impun ca același nume să fie atribuit mai multor unități teritoriale, individualizarea necesară este rezolvată prin adjoncțiunea unor determinanți specifici (seria individualizărilor: *mare – mic, de nord – de sud, de est – de vest*). În aceste condiții, numele geografice se împart ca zonă de întrebuințare denominativă între două (cazul cel mai frecvent) sau mai multe denotate. Necesitățile concrete de exprimare a pluralității acestor obiecte, denotate parțial de același nume, duc la apariția unui plural obiectiv, marcat de indici specifici. Forma de plural a numelui propriu este comună ambelor forme de singular care nu sunt omonime. În exemplele: „*Misiile* amândouă” (Costin, II 27), „îmbe *Mysiile*” (Budai-Deleanu, 187), „Românii *Misiilor*” (Bălcescu, I 125), referința comună la cele două teritorii vechi cu numele *Moesia (inferioară și superioară)* determină apariția formei de plural *Moesii* (adaptat: *Misiile*). Forma de singular corespunzătoare acestui plural nu este, cum ar indica aspectul formal, numele *Moesia*, ci cele două variante compuse ale numelui *Moesia superioară* și *Moesia inferioară*. Prin această modalitate particulară de realizare a opoziției de număr, în care două forme de singular se opun unei forme de plural sintetice, numele proprii geografice se deosebesc de antroponime (prenume), la care o singură formă de singular se opunea unei forme de plural (tipul formal: *Mariile*). Din punct de vedere morfologic, opoziția de număr a numelor de teritorii se aseamănă cu cea a numelor proprii de familie (un plural pentru membrii unei familii purtători ai aceluiași nume și o formă de singular care se alătură prenumelui pentru fiecare membru al familiei: *Ion Popescu, Gheorghe Popescu* etc. față de *Popeștii)*.

Modelul opoziției de număr la numele proprii de teritorii îl formează sintagmele de determinare la numele comune (determinat + determinant); de exemplu: „casă de piatră, casă de lemn, casă de cărămidă" realizează un plural generalizator „casele". În acest tip de opoziție există o deosebire de nivel funcțional: individualizare / generalizare între forma de singular și cea de plural. Observăm că forma de plural este, în general, determinată cu articol hotărât, marcându-se astfel totalitatea unităților luate în considerație.

Datorită apartenenței acestor nume la categoriile onomastice social-culturale, se conturează și la numele de teritorii posibilitatea de realizare a unui plural de tip metaforic. Procesul de metaforizare a acestor nume este asemănător cu cel realizat de numele de personaje literare, de personalități artistice sau istorice. În exemplul: „Munții de nisipuri în *Africe* pustii..." (Alecsandri, II 74), pluralul numelui *Africa* sugerează sensul derivat „teritorii aride, dogorâte de soare". Tot astfel pluralul numelui propriu *Asia*, în exemplul: „Văd anticele *Asii* deschise ca o raclă" (Voiculescu, II 178), este o metaforă pentru civilizațiile orientale. Modalitatea de realizare a metaforei implică și sensul de pluralitate ca o posibilă repetabilitate sau multiplicare a semnificației inițiale. În exemplul: „Sau sunt morile doar îngeri / Ce-au căzut din cer prin *Spanii*" (Blaga, 429), forma de plural a numelui *Spania* sugerează o universalizare a semnificațiilor mitului lui Don Quijote prin depășirea limitelor unei singure țări.

Funcția formală a numărului. Din punct de vedere formal, exprimarea opoziției de număr la numele proprii de teritorii se realizează în modalitățile și cu mijloacele cunoscute din flexiunea numelor comune. Ca inventar onomastic care include numeroase nume străine, numele de teritorii pun problema adaptării prin număr a unor terminații străine la sistemul morfologic românesc.

Cel mai frecvent tip de opoziție formală este realizat de numele de țări terminate în *-a*, întrucât aceasta este forma în care s-au fixat în sistemul limbii române. Tipurile formale: *Flandra / Flandre, Sicilia / Sicilii*, potrivit modelelor „cele două *Flandre*" (Barbu, 193), „ambele *Sicilii*" (Filimon, II 309), relevă opozițiile formale: *-a / -e; (i)a / -ii*. Numele de regiuni, țări cu terminațiile *-(c)a, (g)a* au două variante de realizare a opoziției de număr cu forme onomastice de plural marcate de: *-consoană palatală* + alternanță consonantică (tipul formal: *Ja-*

maica / Jamaici; Tonga / Tongi) sau de desinența *-e* (tipul formal: *Danemarca / Danemarce)*, după modelul „Sunt niște *Danemarce*...” (Jebeleanu, 223). Ca excepție, amintim variantele de terminație de singular *-(u)a* din numele *Nicaragua, Antigua, Papua* și *-(o)a* din numele *Samoa*, care, nefiind specifice sistemului limbii române, nu pot primi indici de plural de tip afixal: *o Antigua / două Antigua; o Samoa / două Samoa*. Exprimarea pluralului acestor forme se realizează exclusiv prin indici sintagmatici. Numele de țări cu terminația *-(e)ea* primesc la plural indicele *-(e)i*, după modelul: „Cele două *Corei*” (Jebeleanu, 170).

Toate numele de țări cu terminație consonantică se încadrează în opoziția formală de număr *-(consoană) ∅ / -uri*, după modelul nereperat în context: *un Zair / două Zairuri*.

În cadrul terminațiilor *-i*, *-u* și *-o*, indicii de plural sunt evitați, preferându-se exprimarea numărului cu mijloace sintagmatice, de tipul *un Haiti / două Haiti, un Peru/ două Peru, un Tobago / două Tobago* și *un Chile / două Chile*. Numai în cadrul terminației *-o* se conturează izolat modelul opoziției *-o / -uri* (tipul formal: *un Congo / două Congouri)*.

Numele de țări cu terminația *-i* (semivocalic) se încadrează în opoziția formală *-i* (semivocalic) / *-uri* (tipul formal: *un Paraguay / două Paraguaiuri)*. În cadrul numelor de teritorii compuse, indicele de plural apare atât la ambii termeni ai compusului (tipul formal: *două Federații Ruse*, cât și exclusiv la unul din termeni (tipul formal: *două Africe de Sud)*.

În cadrul numelor de teritorii un loc aparte îl ocupă numele de insule caracterizate prin prezența pluralului etimologic în care se fixează termenii acestei subclase: *Antile, Azore, Canare* etc., corespunzător pluralității de obiecte denumite (un arhipelag compus din mai multe insule). Interesantă este încercarea de a înscrie formele etimologice de plural ale insulelor într-o opoziție de număr cu o formă de singular refăcută, de exemplu: „Cuba – această *Antilă*” (titlul unei opere literare).

Numele de localități românești din subgrupa b) se caracterizează prin fixarea denumirilor în plan etimologic fie sub forma de singular, fie sub forma de plural. Formele etimologice atât de singular, cât și de plural nu corespund unor forme opuse de număr, mani-

festându-se funcţional sub forma imobilităţii de număr. Pluralele etimologice ale toponimelor se explică prin specificul numelor de localităţi de a desemna colectivităţi umane, mai ales prin forme de plural ale numelor de persoană (tipul formal: *Vlaici)*. La apelativele transferate în subclasa toponimelor, pluralul etimologic nu are nici o legătură cu funcţia denominativă ulterioară a numelui propriu (tipul formal: *Poienile)*. Primul tip se integrează în modelul de realizare a opoziţiei de număr la numele comune. Al doilea tip se integrează în opoziţia de număr prin preluarea modelului numelui de familie, în special a desemnării pluralităţii membrilor unei familii.

La nivel funcţional, numele de localităţi se manifestă prin imobilitatea de număr gramatical, fie în singular, fie în plural, potrivit formei în care s-a fixat etimologic numele. Atât forma de singular, cât şi forma de plural corespund funcţional unui singur denotat. În acest caz apare o contradicţie între forma de plural etimologic a numelui propriu şi conţinutul său de desemnare. Ca modalitate de rezolvare a acestei contradicţii s-a propus[1] respectarea tendinţei limbii de a adapta forma la necesităţile conţinutului prin refacerea unui singular după forma pluralului. De altfel, datorită poziţiei numelui propriu în cadrul enunţului, ca determinant al unui nume comun subînţeles, acordul în număr al toponimelor cu formă de plural şi înţeles de singular oscilează între cele două numere, selectând vecinătăţi contextuale şi relaţii gramaticale fie de singular, fie de plural: „*Acest Iaşi* al vechilor pensionate" (Iorga, 161); „Ar fi fost un alt moş Bodrângă în *Humuleştii* lui *natali*" (Constantinescu II 342); „*Cerneţii* n-are mai mult decât o uliţă lungă" (Kogălniceanu, I 429); „*Pângăraţii începură* a se zări". În majoritatea exemplelor frecvenţa acordului în singular este aproape egală cu cea a acordului în plural.

Forma de singular refăcută după plural la unele nume de localităţi, motivată prin necesităţile acordului gramatical[2], este, de asemenea, o formă invariabilă de număr. Forma de singular refăcută şi cea etimologică de plural nu constituie termeni ai unei opoziţii de număr, pentru că cele două nume, fixate gramatical diferit, sunt vari-

---

[1]Graur, Al., *Tendinţe actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 341.
[2]Graur, Al., *Acordul după înţeles*, în „Viaţa Românească", 1936, p. 1–11; *Gramatica limbii române*, I, Bucureşti, 1966, p. 12–13.

ante formale ale denumirii iniţiale. În general, forma de singular refăcută circulă paralel cu forma etimologică de plural de la care s-a format. Exemplificăm cu forme toponimice culese din jud. Gorj: *Lunca Bolboceştiului / Valea Bolboceştilor; Frunţile Radoşului / Drumul Radoşilor; Ciocăzeaua Novaciului / Plaiul Novaciului*. Observăm că, în contexte literare, cele două variante formale de număr sunt utilizate ca mijloc de diversificare a exprimării, de exemplu: „Brăila are două calităţi ce nu le au *Galaţii*..., dar *Galaţul* are o populaţie mai mare” (Bolintineanu, II 240). Apare şi o tendinţă de specializare denominativă a celor două forme onomastice pentru denotate din clase diferite; de exemplu, forma de plural a numelui propriu *Cotnari* este denumirea satului şi a podgoriei, iar forma de singular este destinată denumirii soiului de vin specific acestor podgorii: „O podgorie nobilă ca a *Cotnarilor* ar merita ca în pământul ei să nu se planteze decât viţele *Cotnarului*” (Sadoveanu, XXI 166). Existenţa celor două variante de număr pentru una şi aceeaşi denumire toponimică a ridicat problema stabilirii caracterului literar sau neliterar al acestora. Condamnate de un scriitor ca T. Arghezi, formele de singular refăcute de tipul *Bucureştiul* exprimă tendinţa limbii. De altfel, forma *Bucureştiul* apare constant în literatura română de la scriitorii paşoptişti până la literatura modernă (Ion Barbu).

Din punct de vedere formal, observăm că forma de singular refăcută este specifică numai pentru numele de locuri provenite de la nume de persoană fixate sub forma masculinului plural. În acest caz singularul este format fie prin articularea directă a formei de plural, de exemplu *Bălţăteştii* faţă de *Bălţăteştiul,* fie prin refacerea unei forme de singular de la forma de plural şi articularea acestuia, *Răşinarii* faţă de *Răşinarul*, după modelele: „*Bălţeteştiul* e un târg” (Hogaş, 242) şi „*Răşinarul* e satul de peste pădurea Sibiului” (Iorga, 242).

În plan funcţional, numele proprii de localităţi cunosc o formă imobilă de număr, singular sau plural, corespunzătoare specificului denotaţiei acestor semne.

În planul funcţional complementar, numele proprii de localităţi pot denumi mai multe obiecte, realizând astfel condiţia participării la opoziţia de număr. În toponimie, în general, această omonimie este rezolvată prin determinări individualizatoare specifice. Ca în cazul

numelor geografice teritoriale, observăm apariţia unei forme de plural cu valoare generalizatoare faţă de două forme de singular individualizate cu determinanţi: „îşi uneşte câmpiile până în Ciorogârla şi *Bolintinuri*" (Arghezi, X 284). Referinţa simultană la cele două localităţi, *Bolintinul din Deal* şi *Bolintinul din Vale*, se face prin forma de plural marcată a numelui propriu prezent în ambele denumiri. Seria foarte bogată a numelor de localităţi cu determinanţi de individualizare explică frecvenţa acestui plural. Unirea administrativă a două sate denumite în acest fel duce la apariţia unei noi denumiri toponimice cu formă de plural.

Existenţa a două sau mai multe aşezări cu acelaşi nume (omonimie onomastică totală) determină şi apariţia unor plurale de tip eliptic, după modelul: „În ţară sunt mai multe *Slatina*" (Bogza, II 240). Acest plural este foarte puţin frecvent.

Numele proprii de localităţi au posibilitatea de a realiza plurale de tip metaforic, condiţionate de importanţa istorico-culturală a localităţii respective, de exemplu: „Vor să dărâme *Jilavele* internaţionale..." (Istrati, 56); „Orientată către Meca şi Medina, *Ierusalimele* turce şi arabe..." (Arghezi, XVII 168).

Exprimarea opoziţiei de număr. În condiţiile realizării opoziţiei de număr, numele de localităţi alcătuiesc opoziţii formale afixale, indicii fiind preluaţi tot din flexiunea numelui comun.

SINGULAR	PLURAL	TIPUL
-a	*-e*	*o Adâncata / două Adâncate* *o Chiajna / două Chiajne*
-(a) ∅	*∅*	*o Lunca / două Lunca*
-(c, g)a	(altern. cons.)+ *- cons. palat.*	*o Ianca / două Ianci* *o Şarga / două Şargi*
-(i)a	*-(i)i*	*o Herghelia / două Herghelii* *o Gruia / două Grui* *o Dochia / două Dochii*
-(e)a	*-e*	*o Dobricea / două Dobrice*
-(e)a	*- consoană palatală*	*o Braniştea / două Branişti*
-(e)a ∅	*∅*	*o Aldea / două Aldea*
-(e) ∅	*∅*	*un Apostolache / două Apostolache*
-e	*- consoană palatală*	*o Margine / două Margini*

-e	(altern. cons.) + *- cons. palat.*	*o Mănărade / două Mănărăzi*
-(i) ∅	*- consoană palatală ∅*	*un Adamclisi / două Adamclisi*
-(i)	*-uri*	*un Adamclisi / două Adamclisiuri*
-(o) ∅	*∅*	*un Petrovaselo / două Petrovaselo*
-u	*-uri*	*un Alunu / două Alunuri* *un Stanomiru / două Stanomiruri* *un Borăscu / două Borăscuri*
-i	*-uri*	*un Berevoi / două Berevoiuri* *un Suplai / două Suplaiuri* *un Berindei / două Berindeiuri* *un Buhui / două Buhuiuri*
-u	*-uri*	*un Bacău / două Bacăuri* *un Chişinău / două Chişinăuri* *un Hordou / două Hordouri*
-(cons.) ∅	*-uri*	*un Gotlob / două Gotloburi* *un Câmpulung / două Câmpulunguri*
- consoană palatală	*-uri*	*un Tecuci / două Tecuciuri*

Numele formelor de relief din subgrupa c), ca şi numele proprii de localităţi, se caracterizează la nivel etimologic prin prezenţa atât a formelor de singular, cât şi a formelor de plural. Pluralele etimologice apar numai în cazul oronimelor denumind lanţuri muntoase. Datorită vechimii denumirilor de acest fel, pluralele etimologice ale numelor de munţi nu pot fi explicate prin transferul apelativelor sau al numelor de persoane. Aceste forme onomastice de plural nu au capacitatea de a forma o opoziţie cu o formă de singular corespunzătoare. Ca şi la numele de localităţi, se înregistrează forme de singular refăcute de tipul „*Apeninul*" (Asachi, 8); „*Balcanul*" (Alecsandri, II 166); „*Carpatul*" (Bolliac, II 181), motivate stilistic. O formă onomastică de singular refăcută de tipul „*Bucegiul*", identificată în exemplul: „la poalele Brădişului iese gol masivul *Bucegiului*" (Vlahuţă, 337), de altfel izolată, reprezintă o variantă corespunzătoare acordului gramatical cu determinatul. În cazul numelor de munţi transferate altor clase de nume proprii (obiecte industriale)

apar forme de singular de tipul *Carpațiul*[1], impuse de necesități denominative. Numele comun neexprimat al obiectului denotat a influențat în acest caz selectarea aspectului formal de singular al numelui propriu.

La nivel funcțional, aspectul formal de plural al numelui propriu corespunde denominației realizate de aceste nume geografice atribuite unor ansambluri de obiecte. Forma onomastică de acest tip poate fi considerată un plural ale multiplicității luată ca unitate. În realitate, aceste denumiri nu aparțin sistemului denominativ popular, care dispune de un context mai restrâns de individualizare; pentru un locuitor al unei regiuni muntoase sistemul onomastic cuprinde numai culmile de munți ale zonei geografice pe care o cunoaşte. Ideea unor unități geografice mai mari şi denumirile corespunzătoare sunt convenții ale geografilor, creații livreşti. Numele lanțurilor muntoase primesc formă de plural şi prin intermediul formei gramaticale a numelui comun al obiectului denotat în sintagme denominative de tipul *munții Alpi*.

Ca şi celelalte toponime, numele de munți formează plurale de tip generalizator, corespunzătoare celor două forme de singular ale aceluiaşi nume cu determinanți diferiți, de exemplu: „în spate aveam munții Naharnița şi *îmbele Muşe*" (Odobescu, 221).

Apariția pluralelor metaforice la numele de munți este puțin frecventă, datorită numărului limitat de semnificații pe care numele proprii le poate actualiza în legătură cu denotatul. Astfel, în exemplul „oare *Himalaiele* şi *Hinducuşii* misterioasei d-tale patrii îşi înălțau mai mândre piscurile ?" (Hogaş, 164) sensul metaforic al numelui propriu în plural are în vedere chiar denotatul specific „munți".

Numele de ape din grupa d) relevă la nivel etimologic generalizarea formei de singular atât la numele cursurilor de apă mari, cu denumiri vechi, unele până azi obscure, cât şi la numele de apă mici, formate pe teren românesc prin transferul unor apelative sau nume de persoană. Această formă de singular nu cunoaşte o formă opusă de număr.

La nivel funcțional, numele proprii de ape se manifestă prin imobilitate în singular. Hidronimele au posibilitatea de a forma nu-

[1] Graur, Al., *op. cit.*, p. 341.

mărul plural în condițiile desemnării colective a unor hidronime compuse care se deosebesc numai prin forma determinantului. Acest plural de generalizare este atestat de următoarele exemple: „partea de dealuri este udată de *Șomuzuri* – cel mare, cel mic și cel puturos" (Iorga, 126) și „Aliman a bătut izvoarele tuturor *Bistrițelor*, neagră, albă, aurie" (Sadoveanu, XX 24).

Pluralele metaforice ale hidronimelor se întâlnesc numai la numele de ape importante, creatoare ale unor contexte de semnificație relativ stabile care sugerează apropieri semantice. Astfel, calitățile denotatului în cazul numelui propriu *Dunărea* crează imaginea plastică din exemplul: „Alături boierii călări / Și-a bărbilor *Dunări* cărunte / Săltându-le vântu-n suflări..." (Coșbuc, I 292).

Din punct de vedere formal, oronimele și hidronimele preiau mijloacele de exprimare a opoziției de număr de la numele comune în funcție de teminația numelui propriu. (Pentru simplificare nu vom mai menționa tipurile de opoziții formale de număr la care participă oronimele și hidronimele, deoarece acestea coincid cu cele expuse în tabelul prezentat la numele de localități.)

Exprimarea formală a toponimelor compuse (nume de localități, hidronime și oronime) cuprinde mai multe posibilități de a marca pluralul, prezentate la numele proprii de teritorii.

Concluzii. Analiza privitoare la realizarea opoziției de număr la toponime indică următoarele caracteristici morfologice ale acestei subclase onomastice:

a) În limba română numele proprii de locuri sunt o subclasă onomastică care participă la opoziția de număr numai în anumite planuri ale analizei lingvistice.

b) La nivel etimologic, numele proprii geografice, provenite din transpoziții ale apelativelor și a numelor de persoane, se prezintă atât sub formă de singular, cât și sub formă de plural care aparține numelui-etimon. Acest tip de plural etimologic, prin care toponimele se deosebesc de prenume sau de zoonime și, într-o oarecare măsură, și de numele de familie, nu caracterizează omogen clasa numelor de locuri, ci numai numele de insule, de localități și de munți.

c) Între formele de singular și formale de plural în care se fixează toponimele nu se conturează o opoziție de număr, ambele fiind manifestări ale imobilității de număr gramatical.

d) Din punct de vedere funcțional, toponimele determină prin individualitatea lor o contradicție morfologică între forma etimologică de plural și uzul individualizator al numelui, fapt care duce la apariția unor forme de singular refăcute după formele de plural.

e) Participarea toponimelor la opoziția de număr se realizează în plan funcțional numai în cazul numelor proprii compuse, parțial omonime, variante de determinanți ai aceluiași nume; acest plural al numelor de locuri are valoare generalizatoare.

f) Individualitatea accentuată a toponimelor în cadrul unui context (zonă geografică redusă) explică slaba frecvență a pluralelor de tip eliptic.

g) Paradigma numărului gramatical al toponimelor este alcătuită din două valori opuse, singular și plural, pluralul având semnificație generalizatoare, eliptică sau metaforică.

h) Opoziția de număr la toponime se exprimă paradigmatic prin afixe și sintagmatic prin determinanți.

i) Mijloacele de exprimare ale opoziției de număr sunt cele ale flexiunii numelui comun.

3. 5. Numele proprii de corpuri cerești (astronime)

Funcția semantică a numărului. În analiza de număr gramatical a astronimelor avem în vedere atât sistemul popular, cât și sistemul științific al acestei subclase onomastice, cu excepția termenilor astronomici de dată recentă care denumesc corpurile cerești printr-un indicativ, literă și cifră, arătând poziția corpului ceresc respectiv în constelație sau în sistemul solar (de exemplu: *K 409*).

Funcția formală a numărului. La nivel etimologic, numele de corpuri cerești sunt selectate în forma invariabilă de singular atât în sistemul popular, cât și în sistemul științific. O excepție o constituie numele de constelații și numele de roiuri meteoritice a căror formă de plural nu se explică etimologic, ci funcțional.

Spre deosebire de pluralele etimologice ale numelor de localități, formele de plural în care se fixează astronimele corespund funcțiilor denominative referitoare la colectivități de denotate, situație întâlnită și la numele de munți, și la cele de insule. Astfel, denumirile astronomice ale unor constalații, ca grupuri de corpuri

cereşti, se fixează sub forma de plural (tipul formal: *Peştii, Gemenii, Câinii, Pleiadele)*, denumiri care coexistă cu cele ale constelaţiilor fixate în formă de singular (tipul formal: *Vulturul, Balanţa, Capricornul, Casiopeia)*. Numele de roiuri meteoritice se fixează numai în formă de plural (tipul formal: *Perseide, Draconide, Cefeide* etc.).

Cu toate formele de plural care aparţin nivelului etimologic, astronimele de acest tip nu au posibilitatea de a alcătui o opoziţie de număr, ca termen marcat corespunzător unui termen de singular nemarcat. Astfel, în subclasa astronimelor neconcordanţa între forma de plural a numelui şi denotatul „constelaţia", înţeleasă ca o totalitate de obiecte, se rezolvă prin adoptarea sintagmelor de determinare în care numele comun al denotatului, singular ca formă, implică totuşi semantic pluralitatea denotatului determinantului-nume propriu (de exemplu: *Constelaţia Pleiadelor* sau *Roiul Draconidelor)*. Chiar în sistemul ştiinţific (tipul formal: *Cefeide*) se întâlnesc forme de singular refăcute, de exemplu: „*o Cefeidă* cu perioada de variaţie mică" (Petrescu, 387).

La nivel funcţional, numele astronomice, în special cele din sistemul ştiinţific, corespund unei necesităţi de exactitate în individualizare, care determină fixarea acestor nume proprii în forma unică de singular.

În cazul numelor proprii de corpuri cereşti cu formă etimologică de plural, funcţionalitatea individualizatoare impune uneori folosirea în acordul gramatical a formelor de singular, ca vecinătăţi obligatorii ale numelui: „*Privită* cu ochiul liber, *Pleiadele* apare ca un mic nor luminos" (Cosmosul, 255); „Pe stânga lui vine *Caru*, iar pe dreapta *vine Chirostriile*" (Zamfirescu, II 67). În general însă, forma de plural impune în plan sintagmatic prezenţa vecinătăţilor de plural: „*Perseidele cad* în fiecare an" (Petrescu, 326); „Strălucirea *acestor Cefeide*..." (Petrescu, 326); „*Pleiadele strălucitoare* se ivesc deasupra noastră" (Ghica, III 32).

Datorită cerinţelor de exactitate ştiinţifică, astronimele nu au capacitatea de a denumi, concomitent sau în timp, două sau mai multe obiecte diferite şi deci nici posibilitatea de a forma plurale de tip eliptic bazate pe comunitatea de nume a două obiecte. Referinţa printr-un nume propriu la mai multe corpuri cereşti are caracter figurat, de exemplu: „Cădelniţare în cor a munţilor / Din zece *Lune* în rampă" (Barbu, 58).

Numai în cadrul astronimelor compuse, parţial omonime, de tipul: *Ursa Mică, Ursa Mare*; *Câinele Mic, Câinele Mare*, apar condiţiile formării unor plurale de tip generalizator, al căror model a fost analizat la numele proprii geografice, de exemplu „*Cele două Urse* au forme asemănătoare” (Petrescu, 53); „*Ursele* tot mai adânc se pleacă” (Voiculescu, II 267). De asemenea, funcţia individualizatoare pronunţată a unor nume astronomice determină raritatea unor construcţii metaforice realizate cu mijloacele morfologice ale numărului, deşi modelul acestor plurale există: „Copilul zvârle albe / *Căi de Lapte*” (Banuş, 275).

În general, ca şi la numele proprii de munţi şi de ape, asociaţiile semantice pe care numele de corpuri cereşti în plural le pot actualiza sunt destul de sărace, metafora trimiţând exclusiv la sensul „corp ceresc”, de exemplu: „Să mă-mbăt cu viţa vie / *A Saturnilor* căzând” (Stănescu, 76).

Exprimarea opoziţiei de număr. Din punct de vedere formal, numărul redus de modele ale pluralelor numelor proprii de corpuri cereşti nu ne permite stabilirea indicilor afixali la toate seriile formale ale acestor nume. Din exemplele pe care le-am găsit rezultă că aceste nume se supun tot modelului de flexiune a numelor comune, situaţie întâlnită la toate subclasele de nume proprii.

Concluzii. Cercetarea opoziţiei de număr la numele proprii de corpuri cereşti indică pe de o parte asemănarea acestor nume proprii cu numele proprii geografice, iar pe de altă parte similitudinea de comportament gramatical cu celelalte clase de nume proprii:

a) Astronimele participă la opoziţia de număr în plan funcţional complementar, alcătuind plurale de tip eliptic şi metaforic, caracteristică comună tuturor subclaselor onomastice.

b) Forma de singular nemarcată, de cele mai multe ori imobilă, ocupă o poziţie dominantă în flexiunea de număr a astronimelor.

c) Mijloacele de exprimare a opoziţiei de număr sunt cele adoptate de toate subclasele de nume proprii din flexiunea numelui comun.

d) Numele proprii de corpuri cereşti se caracterizează, ca şi numele proprii geografice prin:

– fixarea etimologică în forma de plural;

– prezenţa unor forme de singular refăcute după formele de plural;

– acordul oscilant de număr în cazul formelor de plural etimologice;

– apariția unor plurale funcționale de tip generalizator.

3. 6. Concluzii privitoare la numărul numelor proprii

Analiza categoriei gramaticale a numărului la numele proprii în limba română stabileşte următoarele carcteristici ale acestei clase de cuvinte:

1) Toate numele proprii participă la opoziția de număr, dar numai în anumite planuri ale funcționalității lor lingvistice.

2) La toate numele proprii, numărul gramatical se manifestă ca o categorie flexionară.

3) Numele proprii realizează opoziția de număr într-o modalitate specifică pentru fiecare subclasă onomastică.

4) Distincțiile dintre subclasele onomastice în realizarea numărului gramatical se referă numai la stabilirea valorilor paradigmei de număr, nu şi la exprimarea acestei categorii gramaticale.

5) La nivel etimologic, numele proprii pot avea atât formă de singular, cât şi formă de plural (plural etimologic), fără ca aceste forme să devină termeni ai opoziției de număr. Această trăsătură nu caracterizează în mod egal clasa numelor proprii subîmpărțite după acest criteriu în: a) nume proprii cu forme inițiale exclusiv de singular (prenumele, zoonimele, numele de teritorii şi hidronimele); b) nume proprii cu forme inițiale fie de singular, fie de plural (numele de localități, numele de munți şi numele de insule în cadrul toponimelor şi numele de corpuri cereşti).

6) Formele de plural etimologice ale unor subclase de nume proprii corespund fie transferului onomastic aflat la baza procesului de denominație (numele de familie şi numele de localități), fie unor necesități denominative impuse de natura denotatului – multiplicitate sau colectivitate – (nume de localități, nume de munți, nume de insule, astronime).

7) Încadrarea numelor proprii în clasele substantivale *singularia* sau *pluralia tantum* corespunde invariabilității de număr în plan etimologic, nefiind confirmată de funcționalitatea ulterioară a numelui.

8) Din punct de vedere funcțional comportamentul morfologic al numelor proprii din toate subclasele onomastice se caracterizează prin poziția dominantă a numărului singular și a formei nemarcate a opoziției de număr.

9) Încadrarea numelor proprii în opoziția de număr realizată în plan funcțional complementar cuprinde mai multe tipuri de plurale ale numelor proprii: a) plurale eliptice corespunzătoare posibilității numelui de a desemna mai multe obiecte a căror trăsătură comună este numele (prenumele, numele de familie, numele de animale, numele de localități); b) plurale generalizatoare (numele de locuri, numele de astre, numele de familie); c) plurale metaforice (toate subclasele onomastice).

10) Numele proprii nu pot fi caracterizate în totalitatea manifestărilor lor morfologice printr-o singură etichetă de apreciere a modalității de realizare a opoziției de număr: etimologic, numele proprii își justifică încadrarea în clasa numelor invariabile, fie în singular, fie în plural; funcțional, numele proprii pot fi considerate imobile ca număr sau independente față de categoria numărului și numai în anumite situații contextuale această clasă poate fi considerată participantă la opoziția de număr.

11) Din punct de vedere strict formal, numele proprii se conformează modelului morfologic al numelui comun.

12) Deși clasa numelor proprii nu se manifestă omogen din punctul de vedere al realizării opoziției de număr, subclasele onomastice funcționale nu pot fi definite prin trăsături distinctive privitoare la număr. Sistemele onomastice nu tind spre specializarea unor modalități de realizare a categoriei numărului, ci spre integrarea subclaselor de nume proprii în tipuri funcționale și gramaticale comune. O clasificare a numelor proprii după numărul gramatical, după specificul realizării acestei categorii, nu coincide cu clasificarea cunoscută după denotat.

13) Din punct de vedere morfologic, deosebirea dintre numele propriu și numele comun nu constă în incompatibilitatea acestei clase cu opoziția de număr. Numele proprii se opun gramatical numelor comune prin diversitatea posibilităților de realizare a opoziției de număr, prin particularitatea că unul și același nume propriu poate fi susceptibil de a se integra sau nu în opoziția singular / plural, prin

specificul semantic şi funcţional al formelor de plural distincte de formele de plural ale numelor comune. De asemenea, numele propriu îşi realizează numărul gramatical prin intermediul numelor comune ale obiectelor denotate. Atât semantic, cât şi formal opoziţia de număr la numele proprii este subordonată aceluiaşi tip de opoziţie la numele comun.

4. Categoria gramaticală a cazului

Analiza categoriei cazului la numele proprii are ca scop caracterizarea flexiunii onomastice prin referire la:

a) posibilitatea de realizare a categoriei cazului de către numele propriu, în vederea integrării acestei clase gramaticale în flexiunea nominală substantivală;

b) specificul participării numelor proprii la opoziția de caz în perspectiva distincției formale: nume propriu / nume comun;

c) încadrarea subclaselor onomastice în opozițiile cazuale pentru stabilirea unor trăsături comune ale comportamentului flexionar al numelor proprii;

d) particularitățile manifestării categoriei cazului la nivelul subclasificării numelor proprii, în scopul fixării unui criteriu morfologic al clasificării onomastice.

Definiția cazului. Comparativ cu alte categorii gramaticale, cazul şi valorile sale sunt definite unitar atât din punct de vedere funcțional, cât şi formal. În majoritatea definițiilor morfologice, cazul este considerat o categorie gramaticală de relație care exprimă raporturile sintactice dintre cuvinte sau care marchează poziția sintactică a cuvintelor în enunț. Exprimarea relațiilor sintactice prin categoria gramaticală a cazului se realizează cu ajutorul formelor flexionare distincte. În măsura în care raporturile sintactice au capacitatea de a indica valori de semnificație ale enunțului, categoriei gramaticale a cazului i-au fost atribuite unele funcții semantice.

Valorile categoriei cazului sunt definite şi diferențiate prin funcționalitatea lor, atât semantică, cât şi sintactică. Cazurile sunt încadrate ca termeni ai unei opoziții formale, marcate prin indici specifici, analitici sau sintetici.

Printre criteriile de stabilire a valorilor de caz, analizele formale recomandă substituția[1] cu formele cazuale distincte ale pronu-

---

[1]Iordan, Iorgu, Guțu Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *Structura morfologică a limbii române contemporane,* Bucureşti, 1967, p. 93.

melui personal sau distribuția contextuală[1] a formelor de caz în poziția de centru sau de adjunct (modificator).

În limba română, categoria gramaticală a cazului în flexiunea substantivală este alcătuită din cinci valori[2]: nominativ = N., genitiv = G., dativ = D., acuzativ = Ac., vocativ = V., caracterizate uneori prin sincretism sau omonimie formală. Fiecare valoare de caz se definește semantic, prin apartenența la planul denominativ (reprezentativ) sau la planul expresiv și prin semnificații specifice, formal (morfologic), prin aspectul flexionar marcat sau nemarcat, și sintactic, prin pozițiile independent, regent sau subordonat, centru sau adjunct și prin funcții caracteristice.

Toate definițiile categoriei gramaticale a cazului expuse vor constitui date ale analizei gramaticale la numele proprii în limba română. Stabilirea valorilor de caz și a mijloacelor de exprimare cazuală la numele proprii vor fi rezultate ale cercetării gramaticale a sistemului onomastic românesc.

Analiza cazului la numele proprii va respecta, în general, metodologia cercetării categoriilor gramaticale, prezentată în capitolul introductiv al lucrării. Ca și la categoriile de gen și număr, vom menționa unele particularități metodologice ale analizei gramaticale de caz, adecvate specificului acestei categorii morfologice.

Indicații de metodă. Așa cum am procedat la gen și număr, analiza cazului la numele proprii va cuprinde atât funcționalitatea, cât și exprimarea acestei categorii. La numele proprii, clasă specifică de semne, prezența acestei categorii gramaticale este justificată, în primul rând, din punct de vedere funcțional. Cercetarea opoziției de caz la numele proprii va avea în vedere tripla funcție a acestei categorii gramaticale, realizată în planuri diferite: morfologic, sintactic și semantic. În analiza noastră, acordăm întâietate analizei cazului în plan morfologic, ca o categorie a flexiunii nominale exprimată prin indici specifici.

Considerăm că între cele trei funcții ale categoriei cazului se stabilește un raport de dependență, în sensul că funcția semantică se

---

[1]Vasiliu, Em., *Le sistème des cas en roumain*, în CLTA, II, 1965, p. 315–317.

[2]Diaconescu, Paula, *Un mod de descriere a flexiunii nominale, cu aplicație la limba română contemporană*, în SCL, XII, 1961, 2, p. 163–165.

realizează prin intermediul funcției sintactice, mijlocită, la rândul ei, de funcția flexionară.

În general, funcțiile semantice şi sintactice ale cazului şi ale valorilor sale rezultă din analiza contextuală a flexiunii de caz. Cercetarea categoriei cazului la numele proprii în limba română va urmări mai întâi comportamentul flexionar al diferitelor subclase onomastice în cadrul seriilor formale stabilite pe baza terminațiilor. Analiza flexiunii de caz a numelor proprii, care cuprinde precizarea valorilor paradigmei cazului şi a modalităților de exprimare a opoziției de caz, va fi urmată de stabilirea funcțiilor sintactice şi semantice ale valorilor de caz.

Exprimarea valorilor cazuale ale numelor proprii va fi analizată pe baza unor rezultate ale cercetării formale a opoziției de gen şi de număr. În ceea ce priveşte opoziția de determinare, luată în considerație la stabilirea formelor cazuale ale substantivelor comune, analiza cazului la numele proprii trebuie să țină seama de poziția specifică a acestei clase față de sistemul articulării.

Cu privire la încadrarea numelor proprii în opoziția de determinare (articulare) există numeroase şi contradictorii puncte de vedere.

Pe de o parte, numele proprii sunt considerate o clasă de cuvinte neparticipante la opoziția de determinare[1]. Această opinie se referă la aspecte diverse. Numele proprii sunt caracterizate prin imobilitatea față de articol[2], marcă a determinării. Prin funcția lor denominativă şi individualizatoare specifică, numele proprii sunt forme determinate în sine[3], prin urmare, nearticulabile. Astfel se poate vorbi despre articularea implicită a numelor proprii[4].

---

[1]Paul, Radu I., *Flexiunea nominală internă în limba română*, Bucureşti, 1932, p. 217; Gougenheim, G., *Système grammatical de la langue française*, Pari, 1963, p. 136–137; Guțu Romalo, Valeria, *Articolul şi categoria determinării în limba română actuală*, în *Elemente de lingvistică structurală*, Bucureşti, 1967, p. 235; Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartovik, J., *A Grammar of Contemporary English*, Londra, 1972, p. 160.

[2]Hjelmslev, L., *La structure morphologique,* în *Essais linguistiques,* Copenhaga, 1959, p. 120.

[3]Jespersen, O., *Essentials of English Grammar*, New-York, 1939, p. 164.

[4]Berceanu, B., *Sistemul gramatical al limbii române,* Bucureşti, 1971, p. 172.

Din punct de vedere funcţional, prezenţa articolului la numele proprii are funcţii nondeterminative[1], opuse funcţiei determinative a articolului la numele comune. La numele proprii, articolul se defineşte prin: i) funcţia formală clasificatoare[2]; ii) funcţia morfologică exclusiv cazuală[3]; iii) funcţia etimologică de a marca transferul unor substantive comune în clasa de denominaţie onomastică[4].

Pe de altă parte, este evidenţiată[5] prezenţa articolului hotărât şi a celui nehotărât la numele proprii, element suficient pentru a proba compatibilitatea formelor onomastice cu opoziţia de determinare.

Deşi în lucrările de specialitate se fac numeroase aprecieri privitoare la raportul dintre numele propriu şi categoria determinării, descrierea sistemului de articulare a numelor proprii în limba română nu este completă. Nu a fost cercetate chiar toate numele proprii din punctul de vedere al compatibilităţii cu opoziţia articulat / nearticulat. De asemenea, funcţiile articolului la numele proprii au fost stabilite prin analiza parţială a unor sisteme onomastice, de obicei antroponime sau toponime.

---

[1]Guţu Romalo, Valeria, *Unele valori ale articolului în limba română actuală* în *Omagiu Iordan*, Bucureşti, 1958, p. 365–369; Constantinescu-Dobridor, Gh., *Morfologia limbii române*, Bucureşti, 1974, p. 19–20.

[2] Hall, jr., R. A., *The Romanian Definite Article and Noun-Phrase*, în *Wortbildung, Syntax und Morphologie (Festschrift zum 60. Geburstag von Hans Marchand am 1 Oct. 1967*), Haga, 1967, p. 112.

[3]Paul, Radu I., *Flexiunea nominală internă în limba română (Numirile proprii şi articularea)*, Bucureşti, 1932, p. 264; Puşcariu, Sextil, *Limba română*, I, Bucureşti, 1940, p. 138; Guţu-Romalo, Valeria, *op. cit.*, în *Omagiu Iordan*, p. 367; Iordan, Iorgu, Guţu-Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *op. cit.*, p. 171; Coja, Ion Z., *Articolul – parte de vorbire sau morfem al determinării ?*, în SCL, XX, 1969, 2, p. 169–172.

[4]Guţu-Romalo, Valeria, *op. cit.*, în *Omagiu Iordan*, p. 368; Iordan, Iorgu, Guţu-Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *op. cit.*, p. 172; Coteanu, Ion, *Contribuţii la teoria articolului*, în SCL, IX, 1958, 1, p. 40.

[5]Graur, A., *Les noms de personne roumains munis d'article*, în RRL, X, 1965, 6, p. 552–554; Ionaşcu, Al., *Evoluţia sistemului de articulare a numelor proprii româneşti şi datele geografiei lingvistice*, în *Sistemele limbii*, Bucureşti, 1970, p. 173–180.

Întrucât articolului i se acordă un rol important în exprimarea flexiunii substantivelor comune şi proprii, considerăm că distribuţia numelor proprii în contextul de articulare trebuie inclusă în analiza cazului. În prezentarea valorilor de caz, în cadrul diferitelor serii formale ale subclaselor onomastice, se va preciza încadrarea numelor proprii în opoziţia articulat / nearticulat şi se va stabili funcţionalitatea articolului la formele analizate. Concluziile privitoare la flexiunea cazuală a numelor proprii în limba română vor cuprinde unele consideraţii asupra articulării numelor proprii.

4. 1. Numele proprii de persoane (antroponime) Prenumele

Stabilirea valorilor de caz realizate de prenume, atât ca funcţionalitate, cât şi ca modalitate de exprimare, se bazează pe analiza contextuală. Pentru fiecare serie formală a prenumelor vom alege contexte pe care le considerăm modele ale realizării valorilor de caz pentru termenii seriei analizate.

Modelele formale cazuale vor fi confruntate cu posibilităţile de exprimare a cazului la toate prenumele înregistrate într-o serie formală. Concluziile unei asemenea analize ne vor permite să analizăm din punct de vedere cazual întregul material onomastic din inventarul prenumelor. Excepţiile în realizarea valorilor de caz vor fi exemplificate tot contextual.

Cazul nominativ

Funcţia semantică. Prezenţa nominativului în flexiunea prenumelor este motivată de apartenenţa acestei valori de caz la planul denominativ (reprezentativ)[1]. Ca şi substantivele comune, prenumele realizează acest „caz al denumirii" prin funcţionalitatea lor specifică în sistemul limbii. La prenume, valoarea de nominativ poate fi definită drept caz al denominaţiei onomastice. Fiecare dintre funcţiile

[1]Iordan, Iorgu, Guţu-Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *op. cit.*, p. 94–95; Constantinescu-Dobridor, Gh., *op. cit.*, p. 53.

semantice pe care nominativul le îndeplineşte la numele comune poate figura ca premisă a încadrării prenumelor în această valoare cazuală. Analiza formelor de nominativ ale prenumelor arată că acestea mijlocesc şi transmit anumite semificaţii contextuale:

♦ indicarea autorului unei acţiuni: „*Mihai* îl zăreşte şi-alege vreo doi...” (Coşbuc, I 205), „*Ileana* slugăreşte de-atuncea la conac...” (Arghezi, III 130);

♦ indicarea receptorului unei acţiuni: „*Toader* fu alungat din sat...” (Alecsandri, II 144), „*Raluca* fu adusă într-un colţ al prispei...” (Delavrancea, I 77);

♦ indicarea persoanei caracterizate: „El vede că *Bogdan* e suflet de vânt...” (Coşbuc, I 206), „*Ana* era tânără şi frumoasă...” (Slavici, II 296);

♦ exprimarea unei caracteristici denominative a unei persoane: „El să fie *Groza* cel vestit în ţară ?” (Alecsandri, I 144), „Nu eşti tu *Nina*, ce odată / Desăvârşită o vedeam” (Alexandrescu, 159);

♦ identificarea prin nume a unei persoane: „Şi-am scris această carte eu / Căpraru *Nicolae*...” (Coşbuc, II 160), „Mama *Iana* şi mama *Ghira* erau văduve” (Delavrancea, I 328).

Observăm că formele de nominativ ale prenumelor pot exprima numai primele trei valori de semnificaţie dintre cele caracteristice pentru valoarea de nominativ a numelor comune. În acelaşi timp, remarcăm ultimele două valori ale semnificaţiei contextuale a formei de nominativ a prenumelor, specifice acestei subclase onomastice

Funcţia formală. Analiza prenumelor ca unităţi de enunţ indică trei poziţii contextuale specifice pentru valoarea de nominativ. Pe baza unui foarte mare număr de exemple, de tipul: „*Miriţă* vine...” (Zamfirescu, I 249), „*Ion* parc-ar fi de pământ” (Arghezi, I 209), „El este *Alexandru, Ion, Petru*...” (Hasdeu, II 114), „Unchiu *Scarlat* era un om ursuz” (Vlahuţă, II 303), considerăm ca reprezentative pentru valoarea de nominativ a prenumelor masculine următoarele tipuri de contexte:

I. X + verb *(X face, X este ...)*;

II. verb copulativ + X *(Acesta este X)*;

III. substantiv + X *(domnul, prietenul X)*.

În contextele-tip de nominativ, *X* poate fi orice prenume masculin din inventarul antroponimic al limbii române, indiferent de

seria formală în care se încadrează. În mod similar, exemple ca: „*Sultănica* plângea...” (Delavrancea, I 43), „*Rada*-i un măceş cu ghimpi fierbinţi...” (Arghezi, I 234), „Acea doamnă e *Dochia*...” (Asachi, 173), „soru-sa *Diamandula*... trăia...” (Zamfirescu, II 13) permit conturarea următoarelor tipuri de contexte, caracteristice pentru valoarea de nominativ singular a prenumelor feminine:

I. X + verb *(X face, X este...);*

II. verb copulativ + X *(Aceasta este X);*

III. substantiv + X *(doamna X).*

Termenul *X* poate fi orice prenume feminin din inventarul onomastic. În condiţiile în care prenumele pot alcătui un plural, formele onomastice marcate ale prenumelor pot fi distribuite în primele două poziţii contextuale:

I. *(X-i fac, X-i sunt...);*

II. *(Aceştia sunt X-i, Acestea sunt X-e).*

Exprimarea opoziţiei cazuale. Din punct de vedere formal, valoarea de nominativ a prenumelor, ca şi a numelor comune, se exprimă la singular prin terminaţiile antroponimice, considerate şi terminaţii de gen şi număr. În cadrul opoziţiei formale N. / G., D., Ac., V., nominativul prenumelor, ca şi al numelor comune, alcătuieşte termenul nemarcat. Numărul terminaţiilor de nominativ singular ale prenumelor coincide cu numărul seriilor formale de gen. Terminaţiile de gen şi de număr ale prenumelor nu trebuie confundate cu indicii de gen, stabiliţi prin specificitatea unor terminaţii în exprimarea masculinului / femininului şi nici cu indicii de număr, stabiliţi prin opoziţie formală cu desinenţele de plural numai la numele proprii participante la opoziţia singular / plural. În tabloul terminaţiilor prenumelor se înscriu unele vocale care, la numele comune, apar mai ales la formele articulate de masculin şi feminin: *-u* cu varianta *-(i)u* şi *-a* cu variantele *-(e)a, -(i)a*. Prin analogie cu situaţia formală a numelor comune, terminaţiile *-u (-iu) şi -a (-ea, -ia)* au fost interpretate şi la numele proprii ca indici de articulare[1]. De altfel, prezenţa articolului definit în determinarea numelor proprii este argumentată[2], în

[1]Paul, Radu I., *op. cit.*, p. 33.

[2]Lombard, Alf, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974, p. 57–59.

general, cu prenume din seriile acestor terminații. O analiză asemănătoare din partea vorbitorilor stă la baza unor variante formale „nearticulate"[1] ale prenumelor cu terminații similare articolului definit de la numele comune. Aceste variante ale prenumelor sunt forme onomastice refăcute după modelul numelor comune, distribuite în cadrul opoziției nearticulat / articulat (tipul formal: *casă / casa, floare / floarea, moşie / moşia*). Astfel, prenumele feminine din seriile terminațiilor *-a, -(e)a, -(i)a: Ana, Medeea, Floarea, Maria,* prezintă, în situații contextuale care impun nearticularea, variante formale cu terminațiile: *-ă, -e, -(i)e: Ană, Medee, Floare, Marie.* Mult mai rar se reconstituie asemenea forme „nearticulate" de la prenume masculine cu terminația *-a, -(i)a, -(e)a:* „Român *Gruie* Grozovanu" (Alecsandri, III 98), „Celelalte clase n-avea nici un fel de *Budule*..." (Slavici, II 125). Foarte puțin frecvente sunt variantele formale „nearticulate" ale unor prenume masculine cu terminația *-u* (tipul formal: *Gel / Gelu*). Exemplele: „Şi *Gelu* le judecă toate..." față de „Un *Gel* auzindu-i prin zare..." (Coşbuc, II 31) pot fi contexte care atestă încercări izolate de a încadra prenumele cu terminația *-u* în opoziția formală nearticulat / articulat. Dacă se iau în considerație şi variantele formale „nearticulate", tabloul terminațiilor prenumelor feminine, la nominativ, singular, se completază cu cele vocalice: *-ă, -(i)e,* nespecifice inițial sistemului antroponimic feminin. De altfel, în sistemul popular, formele nearticulate cu terminație *-ă, -(i)e* funcționează ca forme de bază ale prenumelor.

Pentru o mai corectă situare a formelor de nominativ singular ale prenumelor masculine şi feminine față de opoziția nearticulat / articulat, supunem atenției următoarele observații:

1) Prin funcția lor individualizatoare specifică, prenumele nu pot exprima prin formele articolului categoria determinării, caracteristică numelor comune. Neparticiparea numelor proprii la opoziția nedeterminat / determinat este motivată de valoarea exclusiv determinată a acestor forme, calitate implicită a numelui propriu. În consecință, articularea numelor proprii nu mai poate fi analizată în aceiaşi termeni la numele comune şi la numele proprii.

2) Prezența articolului definit sau indefinit la numele proprii îndeplineşte funcții diferite de cea de indice sau afix al determinării.

[1]Guțu-Romalo, Valeria, *op. cit.*, p. 16, 19.

3) Prenumele nu se pot încadra în sistemul de opoziţii: nedeterminat / determinat nedefinit; determinat nedefinit / determinat definit, întrucât articularea cu articol nedefinit (nehotărât) a acestor nume proprii nu corespunde unui anumit grad de individualizare prin nume a obiectului, ca la numele comune. În cadrul primului tip de opoziţie: nedeterminat / determinat nedefinit, atât prenumele propriu-zise *(Luca, Ion, Ana, Carmen)* ca termeni nearticulaţi, cât şi prenumele cu articol nedefinit (*un Luca, un Ion, o Ana, o Ană, o Carmen)* ca termeni articulaţi sunt forme determinate în aceeaşi măsură prin funcţionalitatea lor individualizatoare. Exclusă din categoria determinării, articularea prenumelor cu articol nedefinit reprezintă o distribuţie formală a numelor proprii în contexte de identificare, de tipul: *un băiat Luca... o fată Ana...*, cu elipsa numelui comun al persoanei denotate[1]. În distribuţia cu prenumele, articolul nehotărât, reprezentant al numelui comun al denotatului, are rolul de indice de gen, număr şi caz al numelui comun absent şi, prin acesta, al numelui propriu.

4) Aspectul formal nearticulat sau articulat definit al prenumelor la nominativ, singular, este exterior opoziţiei nedeterminat / determinat, în general. Ca nume proprii determinate funcţional, prenumele manifestă indiferenţă faţă de selectarea contextuală obligatorie a formelor nearticulate sau articulate. De aceea, în planul strict denominativ, exprimat prin valoarea de nominativ, singular, prenumele masculine şi feminine prezintă forme cu aspect atât nearticulat, cât şi articulat, care nu se opun, în timp ce numele comune prezintă exclusiv forme nearticulate.

5) Este necesară o distincţie între numele proprii cu aspect formal nearticulat sau articulat şi numele proprii nearticulate sau articulate. Astfel, formele de nominativ singular ale prenumelor nu pot fi considerate nearticulate în absenţa unor forme articulate ale aceloraşi prenume. De altfel, cele mai multe prenume masculine şi feminine sunt forme nearticulabile cu articol definit[2], deci în afara

---

[1]Ciobanu, Fulvia, *Câteva observaţii despre articularea substantivelor proprii cu articol nehotărât în limba română actuală*, în *Omagiu Rosetti*, Bucureşti, 1965, p. 119–120.

[2]Hořejši, Vl., *Cu privire la morfologia genitivului şi a dativului în limba română contemporană*, în CL, III, 1958 (supliment), p. 208.

opoziției formale nearticulat / articulat. Prenumele masculine și cele feminine, la nominativ, singular, pot prezenta un aspect formal nearticulat, datorat prezenței terminațiilor vocalice (cu excepția vocalelor: *-u* și *-a*), semivocalice și consonantice, care la numele comune caracterizează formele nearticulate. În acest caz, nearticularea prenumelor se stabilește prin analogie cu modelul numelor comune, nu prin participarea la opoziția de determinare, ca o caracteristică strict formală, nu funcțională a prenumelui.

6) Prenumele masculine și cele feminine terminate în *-a, -(e)a, -(i)a* și *-u, -(i)u* nu pot fi considerate forme articulate. Majoritatea acestor prenume sunt împrumutate, vocala finală neavând nici o legătură cu articularea numelui. În aceste situații, terminațiile numelor proprii sunt eronat analizate[1] ca forme de articol. Deși nu sunt forme articulate propriu-zise, prenumele masculine și feminine din seriile formale *-a, -(i)a, -(e)a* și *-u, -(i)u* primesc prin terminațiile lor aspect formal articulat, susceptibil de a fi supus analogiei cu formele articulate ale numelor comune.

7) Singurele forme onomastice la care analiza poate separa o formă de articol hotărât sunt prenumele provenite de la apelative (tipul formal: *Doru, Luminița)*. Articolul hotărât la aceste prenume este independent de opoziția articulat / nearticulat, cu funcția etimologică de a marca transferul apelativului într-o nouă clasă denominativă cu specific de individualizare.

8) Prin aspectul lor formal, nearticulat sau articulat, prenumele au posibilitatea de a se încadra în modelele flexionare ale numelor comune. Așa cum am arătat în analiza categoriilor de gen și număr, numele proprii, manifestă tendința de a urma exemplul formal al numelor comune în exprimarea opozițiilor morfologice. Deși inițial prenumele sunt forme neparticipante la opoziția articulat / nearticulat, asemănarea dintre aspectul lor formal și formele nearticulate / articulate ale numelor comune determină apariția ulterioară a unor variante onomastice „nearticulate", prezentate în cadrul terminațiilor de nominativ, singular al prenumelor (tipul formal: *Ană /Ana, Marie /*

[1] Numele de persoană *Maria* este dat de exemplu frecvent pentru articularea numelor proprii: cf. Ionașcu, Al., *op. cit.*, p. 176; Diaconescu, Paula, *op. cit.*, p. 200; Lombard, Alf, *op. cit.*, p. 58.

Maria, Medee / Medeea, Floare / Floarea, Tomş ă / Tomşa, Oance / Oancea, Gel / Gelu. Seria feminină a prenumelor, dominată de terminația vocalică *-a*, este supusă cel mai frecvent analogiei cu numele comune de gen feminin, articulate. La aceste forme onomastice prezența variantelor formale nearticulate are un caracter sistematic. Pentru exemplificare alegem contextele: „Din Frusina subțiratică... ieşise acum *o Frusină* plină şi aurie..." (Galaction, 132), „Aceeaşi *Epraxie* vine de la bal"... (Gherea, I 247), „Nu eşti frumoasa *Salomee*..." (Hasdeu, 247), care indică o distribuție contextuală a variantelor nearticulate ale prenumelor similară cu cea a formelor nearticulate ale numelor comune.

De asemenea, există posibilitatea alcătuirii unor variante articulate ale prenumelor cu aspect formal nearticulat, de exemplu: „M-ar putea speria pe mine / Popii toți, de-aş fi eu *Vladul*" (Coşbuc, I 99), „*Sbilțul* d-lui Sorbul e... alcoolic" (Lovinescu, II 140).

Variantele articulate ale prenumelor masculine cu aspect formal nearticulat constituie apariții izolate, mai mult în cadrul prenumelor cu terminație consonantică. Reperate rar în contexte, asemenea forme pot deveni un model pentru o posibilă „articulare" a prenumelor masculine.

9) Variantele formale nearticulate sau articulate ale unor prenume stabilesc cu formele de bază ale prenumelor o opoziție strict formală, după modelul opoziției nearticulat / articulat a numelor comune: variantă nearticulată / prenume cu aspect articulat (tipul formal: *Ană / Ana*); prenume cu aspect nearticulat / variantă articulată (tipul formal: *Vlad / Vladul*).

Noua opoziție formală specifică prenumelor nu corespunde din punct de vedere funcțional opoziției de determinare prin articol, caracteristică numelor comune, întrucât ambii termeni ai opoziției își păstrează valoarea de individualizare. Prezența opoziției între aspectul articulat şi nearticulat al prenumelor are menirea exclusivă de a adecva forma numelor proprii la situațiile contextuale care impun, la numele comune, nearticularea sau articularea.

Variantele nearticulate ale prenumelor (cu aspect articulat) şi prenumele cu aspect nearticulat, ca primi termeni ai opoziției de articulare la prenume, apar în distribuție cu articolul nehotărât *un, o* sau cu un determinant adjectival antepus prenumelui.

Context I: „Țara în care *un Cozmiță* șade alăturea cu Vodă...” (Eminescu, II 277), „Când *un Atanasie* vine, *un Ioan, un Augustin*...” (Bolliac, I 205), „Frumoasă-mi răsare *o Ileană*...” (Coșbuc, II 22);

Context II: „Tânărul *Chimiță* s-a urcat în politică...” (Vlahuță, II 105), „*Neînfricoșatul Dragoș* în ea intră...” (Stamati, 218), „Dar eu aș vrea *frumoasa Elenă* să rămână...” (Beniuc, 462).

Prenumele cu aspect formal articulat și variantele formale nearticulate ale prenumelor, ca termeni ai aceleiași opoziții, se distribuie, la nominativ, în special cu determinanți adjectivali postpuși față de prenume.

Context I: „Dar Ileana e *Ileana cea șireată*” (Slavici, I 65);

Context II: „E *Bogdanul cel glumeț*” (Alecsandri, III 199).

Diferențierea formelor prenumelui în vederea distribuției în contextele de nearticulare sau de articulare nu este sistematică decât la prenumele cu terminațiile: *-a, -(i)a*. În consecință, opoziția formală nearticulat / articulat la prenume nu este caracteristică decât unei singure serii formale a prenumelor, manifestându-se ca o tendință morfologică de preluare a modelului formal al numelor comune.

10) Incompatibile cu opoziția de determinare, prenumele masculine și feminine (cu excepția acelora care și-au refăcut forme nearticulate sau articulate prin analogie cu numele comune) se distribuie ca forme invariabile în toate pozițiile contextuale de nominativ, indiferent de aspectul lor nearticulat sau articulat. În contextele specifice nearticulării numelor comune, prenumele prezintă și forme cu aspect articulat.

Context I: „Ești *un Toma* pentru mine...” (Hasdeu, II 224), „Se vedea prin București câte un *Manea* ce striga pe ulițe.” (Rădulescu, I 247), „*Un Alexandru* nu apare oricând...” (Bolliac, II 215);

Context II: „Și tricolici negru-i *fiorosul Vronța*...” (Stamati, 220), „Cine-i *acel Chioftea* ?” (Filimon, I 143), „*Acest Mihu* este un adevărat cavaler...” (Alecsandri, II 109).

De asemenea, în contextele specifice articulării numelor comune, prenumele prezintă forme cu aspect nearticulat, de exemplu: „Zău și *Matei ăla*” (Zamfirescu, II 16), „*Arthur al meu* să ia și el o dată premiu” (Caragiale, I 115); „*Ștefan cel Mare, Vlad cel Viteaz* au fost domni aprigi” (Iorga, 214).

11) Chiar și prenumele care posedă variante formale nearticulate se caracterizează prin tendința de a păstra forma cu aspect ar-

ticulat în contextele de nearticulare ale numelor comune, de exemplu: „...*gingaşa Ruxanda* ajunsese a fi parte biruitorului..." (Negruzzi, I 118), „Unde-i *rumăna Glafira*..." (Vlahuţă, I 100); „Unde trăieşte astăzi *o Victoria ?"* (Zamfirescu, III 75).

Cele două forme ale prenumelui, varianta nearticulată refăcută şi cea cu aspect articulat, au posibilitatea de a fi distribuite în aceleaşi contexte. În acest caz, opoziţia formală nearticulat / articulat, care ar putea fi realizată de cele două forme ale prenumelui, se suspendă. Distribuţia liberă a formelor prenumelui este limitată numai la contextele de nearticulare. Cu această constatare subliniem faptul că neparticiparea funcţională şi formală a prenumelor la opoziţia de determinare definită este trăsătura dominantă a flexiunii acestei subclase onomastice.

12) În subclasa prenumelor nu există forme nearticulate sau articulate propriu-zise, datorită absenţei opoziţiei de determinare. Aspectul nearticulat sau articulat, pe care formele onomastice îl prezintă prin terminaţiile lor specifice, se înscrie în exprimarea valorii cazuale de nominativ. Variantele formale ale prenumelor, refăcute în vederea încadrării numelui propriu în condiţii contextuale de nearticulare sau de articulare, nu constituie termeni ai opoziţiei de determinare; terminaţiile acestor forme, distribuite în toate contextele de nominativ, pot fi socotite, alături de terminaţiile prenumelor propriu-zise, indici de exprimare a cazului nominativ la prenume.

Valoarea de nominativ a prenumelor, ca şi a numelor comune, se exprimă la plural prin mărcile desinenţiale specifice ale categoriei gramaticale a numărului.

Funcţia sintactică. Distribuţia prenumelor în contextele caracteristice ale valorii de nominativ (I. *X* + verb; II. verb copulativ + *X*; III. substantiv + *X*) indică valoarea de nominativ a prenumelor ca modalitate de exprimare a funcţiilor sintactice de: subiect (context I), nume predicativ (context II) şi atribut apoziţional (context III).

În cazul nominativ, prenumele şi numele comune au aceeaşi funcţionalitate sintactică. Valoarea de nominativ a numelor proprii se caracterizează atât prin independenţă contextuală (nonsubordonare sintactică), cât şi prin dependenţa faţă de un alt element contextual (subordonarea sintactică faţă de un substantiv). Ca şi numele comune, prenumele în nominativ pot figura atât în poziţia de centru, cât şi în poziţia de adjunct într-o construcţie sintactică.

Cazul genitiv

Funcția semantică. Caz oblic al flexiunii nominale, genitivul caracterizează subclasa prenumelor ca nume proprii ale unor persoane, raportate fie la alte ființe, fie la obiecte denumite prin substantive comune.

Dintre relațiile care se pot stabili între substantivul comun (nume de ființă sau de obiect) și numele propriu (prenume), forma de genitiv a prenumelor realizează, ipotetic, cel puțin un raport de descendență și un raport de apartenență.

Ca și la numele comune, formele de genitiv ale prenumelor pot realiza anumite semnificații contextuale referitoare la:

♦ posesorul unui obiect (genitivul posesiei) – „casa *lui Petrea*" (Slavici, V 216); „patul *Chiajnei*" (Odobescu, 98);

♦ originea sau descendența (genitivul originii) – „Petrică *a lui Stan* (Brătescu-Voinești, 88); „Mihul *Saftei*" (Slavici, II 68); „feciorul *lui Iosif*" (Goga, I 23); „nepoata *Evei*" (Filimon, II 20);

♦ autorul unei acțiuni exprimate substantival (genitivul subiectiv) – „întorsul *Dabijei*" (Neculce, 125); „plăsmuirea *Penei*" (Barbu, 224);

♦ obiectul unei acțiuni exprimate substantival (genitivul obiectiv) – „mazilirea *lui Alexandru*" (Ghica, I 140); „urmărirea *Marei*" (Slavici, II 68).

Valorile semantice ale formelor de genitiv ale prenumelor nu constituie însă decât o parte din semnificațiile cazului genitiv la numele comune.

Funcția formală. Analiza prenumelor ca unități de enunț permite stabilirea pozițiilor contextuale specifice pentru valoarea de genitiv.

Încadrarea prenumelor masculine în valoarea de genitiv poate fi ilustrată de următoarele exemple: „Ți-a hotărât altarul *lui Horia* destin..." (Pillat, I 117), „...am văzut pe Huțu *lui Budulea*..." (Slavici, II 34), „*A lui Ștefan* ceată nu este învinsă..." (Asachi, 34), „Dar merindele-s a cui ? / S-*a lui Petrea Majălui*..." (Alecsandri, I 159), „coama roibulețului / *A Mihului* voinicului..." (Folclor, 340), „Au lucrat împrejurul / *Lui Luca, lui Marcu* și *lui Ioan*..." (Arghezi, I 199), „Vine și *a lui Ilie*..." (Preda, II 194).

Exemplele pe care le considerăm reprezentative pentru distribuirea formelor de genitiv ale prenumelor masculine delimitează următoarele contexte-tip ale acestei valori de caz:

I. substantiv comun + *X*;

II. nume propriu + *X*;

III. *X* + substantiv comun;

IV. verb copulativ + *X*;

V. prepoziție + *X*;

VI. *X* + verb; verb + *X*.

X poate fi orice formă de genitiv a unui prenume masculin, indiferent de indicii prin care se exprimă.

După cum rezultă din exemplele: „Îmi aminteşti de ochii de cafea / Din genele *Ilincei*..." (Arghezi, I 74), „se cheamă Niță, Niță *al Păunii*-văduvii..." (Caragiale, I 237), „or lauda grădinii de îngeri, când răsare / Din creasta bărbătească *al Evei* trunchi de fum..." (Barbu, 20), „Una este *a Marii Terezii*..." (Golescu, 73), „O aduse înaintea *Tincuței*..." (Zamfirescu, II 16), „Vorbeşte *a Catrinei*..." (Lăncrănjan, 264), şi prenumele feminine se pot încadra, prin forma lor specifică de genitiv, ca termen *X*, în contextele-tip ale acestei valori de caz:

I. *X* = *(al, a, ai, ale)* prenume + *-ei*, *-ii*;

II. *lui* + prenume.

Dacă prenumele participă la opoziția de număr, în aceleaşi contexte se pot distribui formele de genitiv plural ale prenumelor masculine şi feminine:

X = *(al, a, ai, ale)* prenume + indice de plural.

Exprimarea opoziției cazuale. Analiza mijloacelor de exprimare a valorii de genitiv a numelor proprii se va realiza în cadrul fiecărei serii formale a acestei subclase onomastice.

Pe baza unor contexte de genitiv ale prenumelor dintr-o serie formală, vom stabili modele ale exprimării valorii de genitiv la termenii seriei analizate. Am ales două modele contextuale de genitiv ale prenumelor, ilustrând uzul literar şi cel popular (toponime compuse cu un prenume.)

Pentru simplificarea expunerii, vom prezenta o schemă a modalităților de realizare formală a valorii de genitiv la prenumele din limba română.

La fiecare tip de indice vom menționa caracteristicile utilizării acestuia, poziția, uzul în cadrul seriei de nume cu următorele posibilități: a) exclusiv, în situația în care indicele este unicul mijloc de exprimare a cazului, b) general, în situația în care indicele caracterizează toți termenii seriei concomitent cu alți indici, c) parțial, în situația în care indicele caracterizează numai o parte din termenii unei serii și d) izolat, când indicele este atestat numai în exemplele menționate. De asemenea, vom nota utilizarea literară sau populară, veche sau actuală a tipului de indici analizați.

PRENUME MASCULINE

SERIA	SUBSERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIȚIE	UZ
-a		I	„A *lui Vronța* farmec...” (Stamati, 223); Fântâna *lui Amza*	*lui*	proclitic	general literar
		II	„Asuprirea *Tomșei*...” (Negruzzi, I 112); Padina *Tomei*	*-ei*	enclitic	parțial literar
		III	„Gura *Mârzii*...” (Budai-Deleanu, 84); Piscul *Tomii*	*-ii*	enclitic	parțial popular
		IV	„Mâna *Jorăi*...” (Neculce, 125); Valea *Dabijăi*	*-ăi*	enclitic	parțial popular
	-(c, g)a	I	Valea *Noicii;* Gruiu *Onigii;* Poiana *Iorghii*	(altern. cons). + *-ii*	enclitic	popular
-a	*-(ce)a*	I	„Țiganii *lui Velcea*...” (Filimon I 139); Dosul *lui Malcea*	*lui*	proclitic	general literar
		II	„Moștenitor *al Mircei*...” (Odobescu, II 218); Valea *Iercei*	*-ei*	enclitic	general popular
		III	„fiul *Dracii* armașului...” (Odobescu, I 70); Cracu *Stârcii;*	*-ii*	enclitic	general popular
	-(c, g)a	III	„locul *Gheucăi*...” (Neculce, 125);	*-ăi*	enclitic	parțial popular

			Poiana *Roşcăi*; Pârâul *Bengăi*			
		IV	Lunca *Ducâi*; Valea *Ducî*	*-âi* *-î*	enclitic	izolat regional
	-(e)a	I	„pridvorul *Badei*...” (Vlahuţă, III 27); Vâlceaua *lui Petrea*	*lui*	proclitic	general literar
		II	Poiana *Manei*	*-ei*	enclitic	general popular
		III	„Fiul *Ganii*...” (Neculce, 100); *Cracu Cârstii*	*-ii*	enclitic	general popular
	-(i)a	I	„legendele *lui Horia*...” (Beniuc, 163); Vâlceaua *lui Ieremia*	*lui*	proclitic	general literar
		II	„plângerea *Ieremiei*...” (Rădulescu, II 242); Podu *Horiei*	*-ei*	enclitic	general popular
		III	„închisorile *Gruii*...” (Coşbuc, II 21); Ograda *Ieremiii*	*-ii*	enclitic	general popular
-ă		I	„zâmbetul *lui Nicoară*...” (Sadoveanu, III 312); Valea *lui Albotă*	*lui*	proclitic	general literar
		II	„partea *Calotei* armaş...” (DRHB, XXIV 25); Piscul *Gavrilei*	*-ei*	enclitic	izolat popular
		III	Valea *Zdrăilii*	*-ii*	enclitic	izolat popular
		IV	Pădurea *Nicoarăi*	*-ăi*	enclitic	izolat
-ă		V	„a lui Petrea *Majălui*...” (Alecsandri, I 519)	*lui*	enclitic	izolat popular
-e		I	„Cămaşa *lui Petre*...” (Arghezi, III 131); Valea lui *Ipate*	*lui*	proclitic	general literar
		II	Dealul *Manolei*	*-ei*	enclitic	popular
		III	„Giura *al Brativoii*...” (DRH, XXV 209)	*-ii*	enclitic	izolat popular
	-(i)e	I	„Jalea *lui Zobie*...” (Delavrancea, 64)	*lui*	proclitic	exclusiv literar

-i		I	„slăbiciunea *lui Pan-tazi...*" (Caragiale, M 71)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-o		I	„a *lui Leonardo* vreme..." (Goga, I 192)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-u	*-(cons.)u*	I	„fluiera *lui Iancu...*" (Beniuc, 202); Valea *lui Dragu*	*lui*	proclitic	general literar
		II	„fiul *Pârvului...*" (Odobescu, I 75); Apa *Dragului*	*-lui*	enclitic	general literar
	-(i)u	I	„partea *lui Badiu...*" (Alecsandri, III 145)	*lui*	proclitic	general literar
		II	„casa *lui Stanciu...*" (Vlahuță, II 124); Pârâul *lui Banciu*	*lui*	proclitic	general literar
		III	Pietrele *Donciului*	*-lui*	enclitic	general literar
-i		I	„îndrăsneala *lui Mihai...*" (Bălcescu, 57); Valea *lui Macavei*		proclitic	exclusiv literar
-u		I	„urmașii *lui Tadeu...*" (Ivașcu, 594); Poiana *lui Bartolomeu*	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-cons.		I	„feciorul *lui Iosif...*" (Goga, I 23); Valea *lui Lal*	*lui*	proclitic	general literar
		II	„*A Decebalului* oștean..." (Asachi, I 14); Pârâul *Vladului*	*-lui*	enclitic	general popular

PRENUME FEMININE

-a		I	„plăsmuirea *Penei...*" (Barbu, 224); Piscul *Polinei*	*-ei*	enclitic	general literar
		II	„porunca *Ilenei...*" (Arghezi, III 130); Pădurea *Oroftenei*	(altern. voc.) + -ei	enclitic	parțial literar

		III	„tăcerea *Elizii*...” (Alexandrescu, 141); Cotul *Zamfirii*	*-ii*	enclitic	general popular
		IV	„dragostea *Ilenei*...” (Coşbuc, II 25); Valea *Ulienii*	(altern. voc.) + *-ii*	enclitic	parţial popular
		V	„povestea *Glafirăi*...” (Negruzzi, II 154); Valea *Dobriţăi*	*-ăi*	enclitic	izolat popular
		VI	*lui Ana*	*lui*	pro- clitic	general familiar
	-(c, g)a	I	„sufletul *Ancăi*...” (Lovinescu, I 330); Valea Olgăi	*-ăi*	enclitic	general literar
		II	„atribuţiunea *Ancei*...” (Gherea II 209); „scrisorile *Biancei*” (Lovinescu, II 338)	(altern. cons.) + *-ei*	enclitic	izolat literar
		III	„sora Stancii...” (Slavici, III 253); Râpa *Margii*	(altern. cons.) + *-ii*	enclitic	general popular
		IV	„Dorul *Stanchii*...” (Slavici, II 209); „blestemul *Olghii*...” (Negruzzi, I 62); Piscul *Vichii*	*-ii*	enclitic	general popular
		V	Valea *Tincâi* Piscul *Ancî*	*-âi* *-î*	enclitic	izolat regional
		VI	*lui Anca, lui Olga*	*lui*	pro- clitic	general popular
	-(i)a	I	„ura *Mariei*...” (Filimon, I 107); Coasta *Nastasiei*	*-ei*	enclitic	general literar
		II	„caracterul *Lucreţiii*...” (Filimon, II 194); Valea *Tanasiii*	*-ii*	enclitic	general popular
		III	*lui Maria*	*lui*	pro- clitic	general familiar
	-(e)a	I	„bărbatul *Floarei*...” (Zamfirescu, II 46);	*-ei*	enclitic	general literar

			„ritmul *Salomeei*" (Minulescu, 150); Piscul *Catrei*			
		II	„Ionuț *al Floarii...*" (Goga I 101); „Povestea *Haricleii*" (Vlahuță, III 127)	*-ii*	en-clitic	general popular
		III	*lui Floarea*	*lui*	pro-clitic	familiar
-e		I	„traducerea *Mitei* Kremnitz..." (Perpessicius, II 69)	*-ei*	enclitic	general literar
		II	„martirul *Fatmeii...*" (Bolintineanu, I 33); „glasul *Berenicii*" (Lovinescu, III 143)	*-ii*	enclitic	general popular
		III	„părul *lui Aişè...*" (Galaction, 154)	*lui*	pro-clitic	general literar
-i		I	„povestea *lui Caliopi*" (Galaction 60)	*lui*	pro-clitic	general literar
		II	„vizita *Doly-i...*" (Ibrăileanu, 32)	*-ii*	enclitic	izolat literar
-o		I	„vrerea *lui Calipso...*" (Negruzzi, I 242)	*lui*	pro-clitic	general literar
		II	„odă *a Saphei...*" (Rădulescu, II 401); „cuvintele *Saphei...*" (Asachi, I 236)	*-ei*	enclitic	izolat literar
		III	„*al Saphii* vechi locaş..." (Bolintineanu, I 331)	*-ii*	enclitic	izolat popular
-u		I	„teatrul *lui Ralu Caragea...*" (Masoff, III 24)	*lui*	proclitic	exclusiv popular
-cons.		I	„sufletul *lui Manon...*" (Ibrăileanu, 22)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
		II	„moştenitoare a *Malibrańii...*" (Kogălniceanu, I 490) „protecțiunea *Mercedesii...*" (Ghica, III 2)	*-ii*	enclitic	izolat popular

PRENUME MASCULINE PLURAL

INDICE PLURAL	TIP	MODELE FORMALE	INDICE GENITIV	POZIȚIE	UZ
-i	I	„fapte *a Alexandrilor...*" (Negruzzi, I 273)	*-lor*	enclitic	exclusiv literar
-consoană palatală	I	„mamele *Vavililor*" (Hogaş, 387); „minunile *Mircilor, Ştefanilor...*" (Hasdeu, II 290)	*-lor*	enclitic	exclusiv literar
∅	I	„minunile... *Mihailor*" (Hasdeu, II 290)	*-lor*	enclitic	exclusiv literar

PRENUME FEMININE PLURAL

-e	I	„mânele *Mărgăritelor* sau *a Desdemonelor...*" (Ghica, II 397)	*-lor*	enclitic	exclusiv literar
-consoană palatală	I	„sănătatea *Elencilor* şi *a Catincilor...*" (Negruzzi, I 102)	*-lor*	enclitic	exclusiv literar
-i	I	„frumusețea *Mariilor...*" (Bolintineanu, I 227)	*-lor*	enclitic	exclusiv literar
-e	I	„plăcerea *Galateelor* noastre" (Ghica, I 227)	*-lor*	enclitic	exclusiv literar

În distribuția cu articolul nedefinit *un*, *o* sau cu determinanți adjectivali antepuşi, în poziții contextuale de nearticulare, pentru care unele serii de nume proprii şi-au refăcut variante formale adecvate, valoarea de genitiv a prenumelor se realizează după modele formale pe care le prezentăm în următoarea schemă:

PRENUME MASCULINE

SERIE	SUBSERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIȚIE	UZ
-a		I	„palatul *unui Ghica...*" (Vianu, 51)	*unui*	proclitic	general literar

		II	„partea *unui Lucă*...” (DRHB, XXV 25)	*unui*	proclitic	izolat
	(-e)a	I	„balada *unui Grozea*...” (Ibrăileanu, 72)	*unui*	proclitic	general literar
		II	„în contra *vreunui Coste*...” (Filimon, I 147)	*G.adj.*	proclitic	general literar
	(-i)a	I	„ contra *acelui Isaia*...” (Bolliac, I 265)	*acelui*	proclitic	general literar
		II	„povestea *bietului Irimie*...” (Vlahuță, II 276)	*G.adj.*	proclitic	izolat
-ă		I	„ridicolul *unui Mitică*...” (Constantinescu, II 241)	*unui*	proclitic	general literar
-e		I	„pricina *unui Zlate*...” (DRHB, XXV 42)	*unui*	proclitic	general literar
	(-i)e	I	„greşeala cuviosului *Varsanufie*...” (Hogaş, 454)	*G.adj.*	proclitic	general literar
-i		I	„ sufletul *unui Leopardi*...” (Vianu, 261)	*unui*	proclitic	general literar
-o		I	„făptuirile *acestui* nou *Orlando*...” (Asachi, II 12)	*G.adj.*	proclitic	general literar
-u		I	„vorbele *unui Neagu* Basarab...” (Iorga, 84)	*unui*	proclitic	general literar
	(-i)u	I	„odele *divinului Vergi-liu*...” (Vianu, 189)	*G.adj.*	proclitic	general literar
-i		I	„arta *marelui Matei*...” (Barbu, 162)	*G.adj.*	proclitic	general literar
-u		I	„...ochii *unui Prome-teu*...” (Coşbuc, II 74)	*unui*	proclitic	general literar
-cons.		I	„firea *unui Vlad*...” (Constantinescu, II 621)	*unui*	proclitic	general literar

PRENUME FEMININE

-a		I	„vremea *altei Ancuțe...*" (Ibrăileanu, 35)	*G. adj.*	proclitic	general literar
			„uneltirile *unei doamne Chiajne...*" (Odobescu, I 93)	*unei*	proclitic	general literar
			„parodia *marei Celopa-tra...*" (Minulescu, 1)	*G.adj.*	proclitic	general literar
			„partea *unei Paraschiva*" (DRHB, XXV 159)	*unei*	proclitic	general literar
	-(c)a *-(g)a*	I	„partea *unei Stance...*" (DRHB, XXV 159)	*unei* + *-e*	proclitic enclitic	izolat
		II	„balada *vitezei Dolca...*" (Russo, 37)	*G.adj.*	proclitic	izolat
		III	„povestea *unei Savinci...*" (Gherea, II 242)	*unei*	proclitic	general literar
	-(i)a	I	„apropierea *scumpei* sale *Melanii...*" (Constantinescu, III 321)	*unei* + *-i.*	proclitic enclitic	general
		II	„soarta *ticăloasei Maria...*" (Kogălniceanu, II 28)	*G.adj.*	proclitic	izolat
	-(e)a	I	„lipsa *vreunei Dulcinee.*" (Hogaș, 174)	*G.adj.*	proclitic	izolat
		II	„vatra *unei Catre*" (Vlahuță, II 146)	*unei*	proclitic	general literar
		III	„visul *unei Salomei*" (Bolliac, II 154)	*unei*	proclitic	izolat
-e			„bucuria *dragei* sale *Euridice*" (Mitru, 139)	*G. adj.*	proclitic	general literar
-i			„visul *blândei Emmi*" (Alecsandri, I 326)	*G. adj.*	proclitic	general literar
-o			„existența *vreunei Sapho*" (Rădulescu, II 402)	*G. adj.*	proclitic	general literar
-u			„zestrea *acestei Prezu*"	*G. adj.*	proclitic	general

			(DRHB, XXIV 45)			literar
-cons.			„bucla *frumoasei Almelaiur*" (Bolintineanu, I 11)	*G. adj.*	proclitic	general literar

Descrirea formelor de genitiv ale prenumelor, în cadrul seriilor de gen şi număr, evidenţiază atât indicii specifici, cât şi unele caracteristici de exprimare a acestei valori cazuale la subclasa onomastică analizată.

1) În limba română, cazul genitiv al prenumelor se exprimă prin mijloace formale atât analitice, cât şi sintetice. Prin poziţia lor, indicii formali de genitiv ai prenumelor sunt proclitici şi enclitici.

2) În general, la prenume se remarcă o concurenţă în exprimarea valorii de genitiv între cele două tipuri de mărci formale.

3) Indicele analitic caracteristic al valorii de genitiv a prenumelor este morfemul proclitic *lui*. Considerat articol definit cu funcţie exclusiv cazuală[1] sau chiar prepoziţie a cazului genitiv[2], morfemul proclitic *lui* apare în modelele formale ale genitivului prenumelor din toate seriile de gen (la toate terminaţiile de masculin sau de feminin). Se poate spune deci că morfemul *lui* este indicele formal de genitiv al prenumelor cu cel mai larg domeniu. Faţă de alte mijloace de exprimare a cazului genitiv, morfemul *lui* este indice cazual exclusiv la seriile formale ale prenumelor masculine terminate în *-i*, *-u*, *-consoană*. La celelalte serii formale ale prenumelor, morfemul *lui* concurează indicii enclitici ai genitivului. Poziţia sa între indicii cazuali de genitiv este diferită: morfemul proclitic *lui* posedă primul rang de frecvenţă la prenumele masculine, în timp ce la prenumele feminine are un rang secund raportat la mijloacele formale enclitice.

---

[1]Racoviţă, C., *Sur le genre personnel en roumain*, în BL, VIII, 1940, p. 156; Graur, A., *Contribution a l'étude du genre personnell en roumain*, în BL, XIII, 1945, p. 97; Puşcariu, S., *Der lu- Genitiv im Rumänischen*, în ZRPh, 1921, p. 81; Paul, Radu I., *op. cit.*, p. 264; Coteanu, I., *Despre poziţia articolului în limba română*, în SCL, VII, 1956, 1–2, p. 59; Diaconescu, Paula, *Declinarea cu articol proclitic a substantivelor proprii, nume de persoană, în limba română*, în *Omagiu Rosetti*, 1965, p. 172–174; Guţu-Romalo, Valeria, *op. cit.*, p. 368–369.

[2]Lombard, Alf, *op. cit.*, p. 65–66; Hořejši, Vl., *op. cit.*, p. 209–210.

Prenumele care admit în mod exclusiv morfemul proclitic *lui* ca indice de genitiv alcătuiesc seria marcată[1] [+] a exprimării acestei valori cazuale, față de prenumele care dispun de mai multe posibi-lități formale de realizare a genitivului, grupate în seria nemarcată [–]. Cea mai importantă caracteristică formală a acestui indice de genitiv este capacitatea sa de a exprima o valoare cazuală fără a modifica forma numelui, avantaj care explică extensiunea sa în cadrul formelor onomastice de caz oblic.

Apariția morfemului proclitic *lui* în formele de genitiv ale unor prenume cu aspect formal atât nearticulat, cât și articulat (terminațiile *-a, -(e)a, -(i)a),* în cadrul valorilor de masculin și feminin, dovedește îndepărtarea sa de funcția inițială de articol hotărât. Definiția acestui morfem ca articol definit proclitic este valabilă numai în plan etimologic. În plan funcțional, morfemul proclitic *lui* este exterior declinării articulate, ca mijloc de formare a genitivului tuturor prenumelor, indiferent de aspectul articulării lor. Prin prezența morfemului *lui* în cadrul formelor de genitiv ale prenumelor, atât din seriile masculine, cât și din seriile feminine, uzul limbii consacră valoarea sa de <u>indice cazual</u> specific, nu cea de articol. Generală în lucrările de gramatică, analiza morfemului proclitic *lui* ca articol hotărât (definit), cu formă de masculin, a dus la stabilirea caracterului <u>neliterar</u> al prezenței acestui morfem la prenumele feminine în cazul genitiv. Considerate incorecte, nerecomandate din punct de vedere literar, deși curente în limbă, formele de genitiv ale prenumelor feminine, marcate de morfemul *lui*, au fost evitate, fapt care a frânat, într-o oarecare măsură, tendința de dezvoltare a acestui morfem, ca mijloc de exprimare a genitivului antroponimelor. În limbaj popular, morfemul proclitic de genitiv *lui* se realizează în mai multe variante: *lu, li*, considerate de Sextil Pușcariu[2] tipuri de articulare a prenumelor în genitiv.

Poziția dominantă a morfemului proclitic *lui* între mijloacele de exprimare a genitivului, în special în limba actuală, a fost expli-

---

[1]Diaconescu, Paula, *op. cit.*, p. 205.

[2]Pușcariu, S., *Postpunerea articolului românesc,* în *Cercetări și studii*, București, 1974, p. 305–306.

cată fie prin influenţa[1] utilizării numelor de familie înaintea prenumelor în sistemul denominativ oficial, pe linia generală a evoluţiei romanice a limbii române de la sintetism la analitism, fie prin tendinţa[2] de organizare sistematică a flexiunii cazuale onomastice, distinctă de cea a numelor comune.

În perspectiva comparaţiei cu indicii cazuali de genitiv ai numelor comune, s-a observat că morfemul *lui* este caracteristic prenumelor, fie în calitatea lor de nume de persoane (incluse în genul personal alături de unele nume comune)[3], fie în calitatea lor de nume de determinare[4], prin individualizare. Specificitatea acestui indice formal pentru subclasa prenumelor şi capacitatea sa de a contura o clasă flexionară a persoanei individualizate pot fi stabilite numai prin cunoaşterea tuturor procedeelor formale de realizare a genitivului la celelalte subclase onomastice. Numai concluziile finale ale cercetării cazului la numele proprii pot stabili valoarea distinctivă a formelor de genitiv cu *lui* proclitic pentru numele de persoane, în ansamblul numelor proprii.

4) La prenume, indicii sintetici ai cazului genitiv caracterizează numai anumite modele formale ale seriilor onomastice masculine şi feminine, ocupând locul al doilea faţă de morfemul proclitic *lui* în ierarhia mijloacelor de exprimare a genitivului, din punctul de vedere al extensiunii sau al frecvenţei. Analiza genitivului la prenume în limba română evidenţiază, ca indici cauzali sintetici, morfemele enclitice *-ei, -ii, -ăi, (-âi), -lui, -lor*. Seria morfemelor enclitice *-ei, -ii, -ăi, (-âi),* cu un domeniu mai larg decât al morfemului enclitic *lui*, caracterizează forma de genitiv a prenumelor atât masculine, cât şi feminine, cu terminaţia *-a, -(e)a, -(i)a, -(c)a, -(g)a;* morfemul en-

---

[1]Graur, Al., *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 161.

[2]Coteanu, I., *op. cit.*, p. 60, 69.

[3]Racoviţă, C., *op. cit.*, p. 157–158; Graur, A., *op.cit.*, p. 97–98; Rosetti, Al., *Despre genul neutru şi genul personal în limba română*, în SCL, VIII, 1957, p. 408–409; Nandriş, O., *Le genre, ses réalisations et le genre personnel en roumain*, în RRL, XXV, 1961, 97–98, p. 65–71; *Gramatica limbii române*, I, 1966, p. 59–60; Constantinescu-Dobridor, Gh., *op. cit.*, p. 41–42; Iordan, Iorgu, Guţu-Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *op. cit.*, p. 79.

[4]Niculescu, Al., *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, Bucureşti, 1965, p. 18.

clitic *-lui* este specific numai prenumelor masculine cu terminația *-u, (-i)u*. La prenumele masculine cu terminația consonantică, morfemul enclitic *-lui* nu apare decât la forma de genitiv a prenumelor care posedă și o variantă articulată, de tipul *Vlad–Vladul*.

Morfemele enclitice *-ei*, *-ii*, *-ăi (-âi)* marchează genitivul prin substituția terminației de nominativ, iar morfemul enclitic *-lui*, prin adjoncțiune la forma de nominativ a numelui; în ambele situații, rezultatul este modificarea formală a prenumelui. În formele de genitiv ale prenumelor din seriile terminațiilor *-a*, *-(e)a, -(i)a* și *-u*, *-(i)u*, morfemele enclitice se află în raport de variație liberă cu morfemul proclitic *lui*. Poziția indicilor enclitici de genitiv, în cadrul mijloacelor formale de exprimare a acestui caz, este diferită: la prenumele feminine, rangul întâi de frecvență revine morfemelor *-ei*, *-ii*, *-ăi (-âi)*, în timp ce la prenumele masculine, atât aceste morfeme, cât și morfemul enclitic *-lui* pierd tot mai mult în extensiune și frecvență față de morfemul proclitic *lui*. În limba română actuală, la prenumele masculine, formarea genitivului prin mijloace enclitice are un aspect anacronic. Întrucât morfemele enclitice nu pot fi indici cazuali exclusivi ai unei serii formale de prenume masculine sau feminine, se consideră[1] că formele de genitiv cu asemenea morfeme se includ în seria nemarcată a acestei valori cazuale.

La rândul lor, morfemele *-ei* și *-ii* se află în raport de variație liberă, iar morfemul *-ăi* se specializează în exprimarea genitivului unor prenume masculine și feminine cu terminația *-(c)a, -(g)a*[2]. Morfemul de genitiv *-âi (-î)* este o variantă populară (regională) a morfemului *-ăi*, înregistrată în Oltenia (Gorj).

Morfemele *-ei* și *-ii* nu alcătuiesc întotdeauna un domeniu de variație liberă: la unele prenume masculine ca *Laza, Aba, Bela, Dona* sau la prenumele de tipul *Gota, Zota, Leonida*, a căror terminație este susceptibilă de alternanțe fonologice supărătoare, indicele cazual *-ii* este evitat. De asemenea, morfemul *-ăi* apare în raport de variație liberă cu morfemul *-ii* la 35 de prenume masculine și la 46 de prenume feminine cu terminația *-(c)a, -(g)a*. Întrucât morfemul *-ii* înlocuiește terminația modificând uneori consoana precedentă, se înreg-

---

[1] Diaconescu, Paula, *op. cit.*, p. 205.

[2] Racoviță, C., *op. cit.*, p. 162–163; Nandriș, O., *op. cit.*, p. 65–71; Constantinescu-Dobridor, Gh., *op. cit.*, p. 42–43.

istrează două variante de genitiv cu terminațiile *-chii*, *-ghii* și, respectiv, *-cii*, *-gii*, concurente cu varianta terminată în *-căi*, *-găi*, de tipul: *Noicii, Noichii, Noicăi; Stancii, Stanchii, Stancăi; Iorgii, Iorghii, Iorgăi; Olga, Olghii, Olgăi.* (Pentru fiecare dintre aceste variante de genitiv ale prenumelor terminate în *-(c)a, (g)a* au fost date exemple în tabelul modelelor formale ale exprimării genitivului prenumelor.) Izolat, la prenumele feminine cu terminația *-(c)a, -(g)a* am înregistrat și variante de genitiv cu terminația *-ei* de tipul: *Ancei, Biancei, Ilgei*. La prenumele cu terminația *-(c)a, -(g)a*, în concurența dintre morfemele enclitice de genitiv, morfemul *-ăi* se situează pe o poziției dominantă, prin caracteristica sa de a nu modifica forma prenumelui, corespunzătoare tendinței generale a flexiunii onomastice. Prezența morfemului *-ăi*, considerată trăsătură a genului personal, nu este specifică numai prenumelor terminate în *-(c)a, -(g)a*. Între mo-delele formale ale genitivului am înscris apariții ale acestui morfem la prenume masculine terminate în *-a* (tipul formal: *Jorăi, Dabijăi)*, în *-ă* (tipul formal: *Nicoarăi)* și la prenumele feminine cu terminația *-a* (tipul formal: *Glafirăi, Dobrițăi)*, corespunzătoare limbii populare.

Exprimarea valorii de genitiv a prenumelor cu mijloace enclitice (morfemele *-ei* și *-ii*) este însoțită uneori de alternanțe vocalice, de tipul: *ea / e, ia / ie*, *oa / o*, la prenumele feminine al căror corp fonetic cuprinde un diftong și de alternanțe consonantice, de tipul: *c / č*, *g / g*, la prenumele masculine sau feminine terminate în *-(c)a, (g)a* (tipurile formale: *Ileana / Ilenei, Liliana / Lilienei, Marioara / Mariorii; Anca / Ancii, Olga / Olgii)*. Tendința flexiunii numelor proprii de a păstra forma cât mai puțin schimbată se manifestă și prin desființarea treptată a alternanțelor fonologice.

Prin analogie cu flexiunea numelor comune, și morfemele enclitice cazuale ale prenumelor[1] au fost considerate forme ale articolului definit cu funcția de indice al cazului oblic (*-ei*, *-ii*, *-ăi* reprezintă grupul afixal: desinență + articol, iar *-lui* exclusiv afixul-articol). În general, morfemele enclitice ale cazului genitiv apar la prenumele masculine și feminine cu aspect formal articulat, în cadrul terminațiilor specifice *-a,-(e)a, -(i)a* și *-u, -(i)u*. Fără a fi forme articulate propriu-zise, prenumele cu aceste terminații au fost apropiate

[1]Diaconescu, Paula, *op. cit.*, p. 303.

analogic de formele articulate de masculin sau de feminin ale numelor comune. Formarea genitivului prenumelor cu mijloace enclitice reprezintă o integrare a numelor proprii în modelul flexiunii numelor comune. La prenume, formele de genitiv cu morfemele *-ei*, *-ii*, *-ăi*, *-lui* nu se opun unor forme de nominativ marcate şi deci nu se includ între valorile declinării articulate. Situarea morfemelor enclitice de genitiv ale numelor proprii în afara articulării este dovedită şi de extinderea morfemelor enclitice *-ei*, *-ii*, *-ăi* la unele prenume cu aspect formal nearticulat: masculine din seriile terminaţiilor *-ă* (tipul formal: *Calotei, Zdrăilii, Nicoarăi* [excepţie *Majălui*], *Manolei, Brativoii)*, precum şi feminine din seriile terminaţiilor *-e*, *-i*, *-o*, *-consoană* (tipul formal: *Berenicii, Zoii, Doly-i, Saphei, Mercedesii)*.

5) Pentru formele de genitiv plural, morfemul enclitic *-lor*, preluat de prenume tot după modelul formal al numelor comune, poate fi considerat indice cazual al tuturor numelor proprii masculine sau feminine, participante la opoziţia singular / plural. Formele pluralizate ale prenumelor alcătuiesc o serie marcată [+] a cazului genitiv.

6) În distribuţia cu articolul nedefinit (nehotărât) *un*, *o* şi cu determinanţi adjectivali antepuşi, poziţii contextuale caracteristice declinării nearticulate la numele comune, prenumele în cazul genitiv, singular se manifestă diferit, din punct de vedere flexionar, în cadrul valorilor de masculin şi de feminin. După cum indică modelele formale de genitiv ale prenumelor, în acest tip de distribuţie numele proprii masculine nu-şi modifică forma la cazul oblic, indiferent de aspectul lor formal nearticulat sau articulat. Prenumele cu aspect articulat care posedă variante formale nearticulate, mai ales *-ă*, *-ie*, *-e* păstrează la genitiv ambele variante de nominativ: forma iniţială cu aspect articulat şi forma nearticulată reconstituită ulterior (tipurile formale: *unui Ghica, unui Lucă; unui Grozea, unui Coste; unui Isaia, unui Irimie)*. La prenumele masculine, cazul genitiv se exprimă prin morfemul proclitic *unui*, afix de determinare nedefinită, sau prin forma de genitiv a adjectivului determinant. La prenumele feminine, se remarcă două tendinţe formale diferite în exprimarea genitivului, în cadrul distribuţiei în contextele de nearticulare: pe de o parte păstrarea formei de nominativ a prenumelui, indiferent de aspectul nearticulat sau articulat al terminaţiei, iar pe de altă parte flexionarea prenumelui, caracteristică numai variantelor nearticulate ale unor

prenume cu terminațiile *-a, -(e)a, -(i)a*. În cadrul primei tendințe, generală în toate seriile formale ale prenumelor feminine, cazul genitiv se exprimă, ca și la prenumele masculine, prin formele cazuale corespunzătoare ale determinanților proclitici: articolul nedefinit sau adjectival. În cadrul celei de a doua tendințe, forma de genitiv a prenumelui în variantă nearticulată este marcată de indici specifici:

♦ desinența *-i*, opusă terminației de nominativ *-ă* (tipul formal: *o Ană / unei Ane*);

♦ desinența *-i*, opusă terminației de nominativ *-(i)e* (tipul formal: *o Marie / unei Marii, o Salomee / unei Salomei*);

♦ desinența *-i* (∅ consoană palatizată) opusă terminației de nominativ *-că* (tipul formal: *o Catincă / unei Catinci*).

Modelul formal al acestor indici este tot flexiunea numelor comune cu terminațiile *-ă*, -(*i*)*e* (tipul formal: casă, opincă, familie, alee), după exemplul cărora au fost refăcute variantele nearticulate ale formelor de nominativ ale prenumelor.

7) În distribuția cu determinanți proclitici, formele de plural ale prenumelor masculine și feminine realizează valoarea de genitiv prin mijlocirea formei de caz oblic a determinanților: *unor Alexandri, unor Mitici, unor Elenci, unor Marii, unor Galatee* .

Funcția sintactică. Distribuția prenumelor masculine și feminine în contextele caracteristice ale valorii de genitiv (I. substantiv comun + *X;* II. nume propriu + *X;* III. *X* + substantiv comun*;* IV. verb copulativ + *X;* V. prepoziție + *X;* VI. *X* + verb; verb + *X*), prezentată anterior, indică următoarele funcții sintactice ale valorii de genitiv: atribut substantival (context I, II, III), nume predicativ (context IV), complement (context V), subiect (context VI). Valoarea de genitiv a prenumelor se caracterizează în general prin dependența față de un alt element contextual, fiind o valoare de caz specifică subordonării. În funcția sa de subiect, nume predicativ, valoarea de genitiv a prenumelor alcătuiește o formă onomastică invariabilă. Exprimarea subiectului și a numelui predicativ prin cazul genitiv a fost încadrată în exprimarea nominativului printr-un caz aparent, întrucât genitivul este atributul unui substantiv subînțeles. Poziția sintactică caracteristică a genitivului prenumelor este deci cea de adjunct nominal în cadrul construcției sintactice chiar și în funcția de subiect și de nume predicativ.

Cazul dativ

Funcția semantică. Prin caracterul său personal destul de accentuat, dativul, caz al destinatarului acțiunii, este prezent în flexiunea prenumelor ca o valoare cazuală distinctă. Formele de dativ ale prenumelor exprimă semnificații contextuale cu privire la numele destinatarului unei acțiuni sau al persoanei căreia i se atribuie o caracteristică sau un obiect, de exemplu: „*lui Mihnea*-i trimite-o poruncă...” (Coşbuc, I 246); „du câteva şi *Linei...*” (Coşbuc, I 205); „*lui Mihai* nu-i grijă...” (Bălcescu, 56); „*Sultănichii* îi era dragă curățenia...” (Delavrancea, I 45). De asemenea, dativul prenumelor poate să indice numele persoanei participante la acțiune sau al celei pe care o priveşte acțiunea: „*Tincăi* i se părea că se simte alta...” (Sadoveanu, II, 76); „*Vidrei* nu-i plăcuse obiceiul haiducesc...” (Hasdeu, I 228). În subordonarea față de un substantiv, dativul prenumelor, ca şi genitivul, poate să exprime dependența: „S-ajungă ea Luxandei noră...” (Coşbuc, I 126).

Funcția formală. Valoarea de dativ a prenumelor masculine şi feminine, destul de frecventă, se poate exemplifica cu următoarele contexte: „zise *lui Dinu...*” (Filimon, I 108), „dă-i şi *Zamfirii...*” (Arghezi, VIII 240), „să-mi faci... poruncă de învârtejire *Neagului*” (Odobescu, 176), „acest obicei drag *Vidrei...*” (Hasdeu, I 228), „un erou asemenea *lui Ştefan...*” (Budai-Deleanu, 3); Bravo *lui Ion*, „ajunse datorită *Saşii...*” (Zamfirescu, I 258). Analiza conturează următoarele contexte-tip ale distribuției formelor de dativ ale prenumelor:

I. verb + *X*;
II. substantiv + *X*;
III. adjectiv + *X*;
IV. adverb + *X*;
V. interjecție + *X*;
VI. prepoziție + *X*, în care termenul *X* poate fi orice formă de dativ a unui prenume masculin sau feminin, la singular sau la plural, indiferent de indicii prin care se exprimă: *X* = *lui* + prenume; prenume + *-ei*, *-ii*, *-ăi*; prenume + *-lui*.

Exprimarea opoziției cazuale. Forma de dativ a prenumelor masculine şi feminine este sincretică cu valoarea de genitiv din

punctul de vedere al mijloacelor de exprimare. Modelele formale ale genitivului prenumelor descrise anterior se constituie ca modele formale şi ale dativului, în cazul distribuţiei prenumelor în contextele specifice acestei valori cazuale. Chiar şi modelele formale de genitiv stabilite pe baza unei atestări de forme izolate pot fi actualizate în poziţiile contextuale ale dativului. Ca şi la numele comune, omonimia formală a celor două cazuri gramaticale se rezolvă contextual prin elementul cu care se distribuie prenumele masculine şi feminine: la cazul genitiv, substantiv articulat sau verb copulativ, iar la cazul dativ, verb predicativ, adjectiv, adverb, interjecţie. (Dacă se ia în consideraţie atributul în dativ[1], atunci substantivul articulat pierde valoarea sa distinctivă pentru cele două cazuri.)

A mai fost propusă[2], ca modalitate de distincţie în sincretismul formelor cazuale de genitiv–dativ, substituţia cu formele pronominale posesive, caracteristică genitivului, sau cu formele pronominale personale, accentuate sau neaccentuate, specifică dativului.

Funcţia sintactică. Potrivit distribuţiei prenumelor în contextele de dativ, funcţia sintactică exprimată prin această valoare cazuală este aceea de complement indirect sau de atribut în dativ. Ca şi genitivul, dativul prenumelor este o valoare cazuală specifică subordonării, caracterizată însă prin dependenţă verbală, foarte rar nominală. Poziţia sintactică dominantă a dativului prenumelor este cea de adjunct verbal.

Cazul acuzativ

Funcţia semantică. Realizarea valorii cazuale de acuzativ în flexiunea prenumelor este determinată de capacitatea funcţională a

---

[1] Racoviţă, C., *op. cit.*, p. 154; Graur, Al., *op. cit.*, p. 97–98; Nandriş, O., *op. cit.*, p. 65–71; Constantinescu-Dobridor, Gh., *op. cit.*, p. 42–44; Graur, Al., *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 303; Niculescu, Al., *op. cit.*, I, p. 77–99; Lombard, Alf, *op. cit.*, p. 84; Onu, Liviu, *L'origine de l'accusatif roumain avec p(r)e*, în *Recueil d'études romanes*, Bucureşti, 1959, p. 188–209; Drăganu, N., *Morfemele româneşti ale complementului în acuzativ şi vechimea lor. Un capitol de sintaxă românească*, Bucureşti, 1943, p. 104, 119, 130.

[2] Iordan, Iorgu, Guţu-Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *op. cit.*, p. 94.

acestor nume proprii de a denumi, de a identifica sau de a individualiza persoanele asupra cărora se poate reflecta o acțiune.

În cadrul funcțiilor semantice pe care le realizează, prenumele în cazul acuzativ exprimă contextual următoarele semnificații:

♦ persoana receptoare a unei acțiuni – „străpunse *pe Corbea*...” (Budai-Deleanu, 338), „Nu iei tu *pe Ilinca*...” (Vlahuță, II 12);

♦ persoana spre care este orientată acțiunea – „Se gândea *la Toader*...” (Alecsandri, II 144), „Nu întoarce capul *după* prima *Euridice*...” (Beniuc, 641);

♦ persoana la care se referă acțiunea – „Se zvonise *de Filip*...” (Zamfirescu, I 111), „Să întrebi *de Savincuța* mea...” (Coşbuc, II 234);

♦ autorul unei acțiuni exprimată de un verb la diateza pasivă – „poate fi iubită *de* frumosul ei *Leandru*...” (Filimon, I 202);

♦ persoana participantă la o acțiune – „Mă-ntâlnii cu Rada-n cale...” (Coşbuc, II 147);

♦ originea sau descendența – „*din Iencuşorul* care alerga a ieşit un musiu Jean...” (Slavici, V 180);

♦ locul sau direcția acțiunii – „puteai *lângă Rachela* să uiți...” (Macedonski, I 336), „Regele a privit *spre Nipunica*...” (Coşbuc, I 71);

♦ modul acțiunii – „ca *Stan* ori *Bran* / Mă fac cioban...” (Macedonski, II 23);

♦ timpul acțiunii – „obiceiul a ținut *la Mihai*...” (Hasdeu, II 324);

♦ cauza acțiunii – „Nu plâng că mi-e *de Leana* teamă...” (Coşbuc, I 126);

♦ scopul acțiunii – „Câte trag / *Pentru Şandru*...” (Coşbuc, I 142).

Funcția formală. Analiza unor exemple ca: „iubi *pe Iancu*...” (Negruzzi, I 48), „nu disprețuieşte nici *pe Mimi* / Nici *pe Liza*, nici *pe Mița*, nici *pe Ana*...” (Macedonski, II 80), „Şi *de Grue* s-anina / Şi *cu Grue* se lupta / Şi *pe Grue* mi-l lega...” (Alecsandri, III 169), „sosit era bătrânul Grui / *Cu Sanda* şi *Rusanda* lui...” (Coşbuc, I 55) indică ca poziție contextuală specifică pentru valoarea de acuzativ a prenumelor distribuția acestor nume proprii cu prepoziții în cadrul grupului verbal: verb + prepoziție + *X*, în care termenul *X* poate fi orice

prenume din seria masculină sau din cea feminină. Valoarea de acuzativ a prenumelor se încadrează în două tipuri de contexte, potrivit caracteristicilor de tranzitivitate ale verbului:

I. verb tranzitiv + *pe* (indice al complementului direct) + *X*;

II. verb tranzitiv, verb intranzitiv + prepoziție *(la, în...)* + *X*.

În plan contextual, prepoziția *pe* se distinge de celelalte prepoziții ale acuzativului prin distribuția sa cu un verb tranzitiv. În exemple de tipul: „diavolul *de Simion*..." (Vlahuță, II 116), „secul *de Mitu*..." (Brătescu-Voinești, 67), „bietul *de Mancea*..." (Slavici, V 240), „sărman *de Floriță*..." (Slavici, I 44), prenumele în acuzativ se distribuie tot cu prepoziție, dar în cadrul grupului nominal cu un adjectiv uneori substantivat:

III. adjectiv + prepoziție + *X*.

Exemplele „cu nume *de Zoița*..." (Negruzzi, I 49), „porecla *de Guica*..." (Preda, I 49) trebuie analizate separat, întrucât în această situație prenumele nu este un nume al persoanei individualizate, ci denotă propria sa calitate, aceea de nume.

IV. substantiv + prepoziție + *X*.

Un alt tip de context în care se distribuie prenumele în acuzativ este acela exemplificat de enunțul „Vai *de Tincuța*" (Zamfirescu, I 94):

V. interjecție + prepoziție + *X*.

Exprimarea opoziției cazuale. Din punctul de vedere al mijloacelor de exprimare cazuală, remarcăm la prenume, ca și la numele comune, omonimia nominativului cu acuzativul. În pozițiile contextuale de acuzativ, prenumele masculine și feminine din toate seriile formale de singular și de plural prezintă forme caracteristice și pentru nominativ.

Valoarea de acuzativ a prenumelor se distinge formal de cea de nominativ prin distribuția sistematică în contexte prepoziționale, în special prin distribuția obligatorie cu prepoziția *pe* în cadrul tipului contextual: I. verb tranzitiv + pe + *X*. Prepoziția *pe* devine indice distinctiv al valorii de acuzativ a prenumelor, fiind considerată trăsătură a genului personal[1].

---

[1]Trost, P., *Qu'est-ce que le vocatif*, în BL, XV, 1947, p. 5–6; Spitzer, Leo, *The Romanian Vocatives again*, în BL , XIII, 1945, p. 10.

Funcția sintactică. Distribuția prenumelor în contextele-tip ale acuzativului este o formă de exprimare a funcțiilor sintactice de complement direct [context I], de complement indirect, de agent și circumstanțial [contexte II, III, V], de atribut substantival prepozițional [context IV]. Acuzativul este o valoare cazuală de subordonare sau de dependență, ocupând poziția sintactică de adjunct verbal și de adjunct nominal. Dintre cele două poziții contextuale ale cazului acuzativ, cea de adjunct verbal domină manifestările gramaticale ale prenumelor.

Cazul vocativ

Funcția semantică. Valoare cazuală a planului expresiv al limbii[1], caracteristică apelației sau adresării directe[2], vocativul este specific numelor proprii prin excelență, ocupând un loc preponderent[3] în flexiunea acestei clase de forme. Mai mult decât alte nume proprii, prenumele, ca forme de denominație directă a persoanei, sunt susceptibile de a realiza frecvent valoarea de vocativ.

Funcția formală. Încercarea de a alcătui un context caracteristic al valorii de vocativ a prenumelor, pe baza exemplelor de care dispunem, se dovedește dificilă. Vocativul este o formă cazuală care nu se manifestă contextual, liberă de orice relații distribuționale. Spre deosebire de nominativ, vocativul nu este un caz independent în context, ci independent de context, în afara oricăror determinări contextuale. Posibilitatea ca vocativul să primească un atribut și să constituie o apoziție a altui substantiv nu infirmă această independență de context, deoarece construcțiile respective se încadrează tot în cadrul sintagmei de vocativ.

Propunerea de a considera caracteristică pentru vocativ combinația sintagmatică cu imperativul[4], cu interjecția[1] sau cu persoana a

---

[1]Graur, A., *Influence du vocatif sur le nominativ*, în BL, IV, 1936, p. 195.

[2]Trost, P., *op. cit.,* p. 5–6; Vlad, Carmen, *Categoria gramaticală a persoanei la substantiv*, în SCL, XXII, 1970, 3, p. 281; Zdrenghea, Mircea, *Este vocativul un caz ?*, în SCL, XI, 1960, 3, p. 800; Comșulea, Elena, *Nominativ sau vocativ ?*, în CL, XIX, 1974, 1, p. 99.

[3]Iordan, Iorgu, Guțu-Romalo, Valeria, Niculescu, Al., *op cit.,* p. 94.

[4]Trost, P., *op. cit.,* p. 80; Vlad, Carmen, *op. cit.,* p. 275–285.

II-a a pronumelui personal[2] nu include toate posibilitățile de ocurență a vocativului în enunț și nu ține seama de absența relațiilor de selecție obligatorie între aceste elemente ale enunțului și forma de vocativ.

Vocativul unui nume își relevă independența contextuală prin capacitatea de a constitui o frază de apelație sau o propoziție apelativă[3] care poate alcătui un enunț izolat sau poate fi juxtapusă unui alt enunț: imperativ, enunțiativ, exclamativ sau interogativ. Să se compare seria de enunțuri: *Ioane !; Ioane, pleacă !; Ioane, tu pleci, el pleacă !; Ioane, pleacă cocorii !; Ioane, tu pleci ? el pleacă ?* .

Se observă că distribuția formelor de vocativ alături de un verb la imperativ, stabilită numai în cadrul raportului cu enunțul de tip imperativ, nu afectează independența vocativului. De asemenea, forma pronumelui personal este selectată de verb, nu de numele în vocativ. În consecință, cazul vocativ nu poate fi „transferat pe poziția de nominativ a persoanei a II-a, ca subiect al unui imperativ”[4].

Posibilitatea ca numele în vocativ să exprime categoria persoanei, indicată de substituția cu pronumele personal, este mai mult o caracteristică semantică a clasei de obiecte desemnate de numele comune sau proprii. Implicația persoanei locutoare sau interlocutoare aparține sensului contextual al numelor de persoane, comune sau proprii, în toate manifestările flexionare ale numelui.

Exprimarea opoziției cazuale. Pentru analiza mijloacelor formale prin care se exprimă valoarea de vocativ a prenumelor vom constitui modele de realizare a acestei valori la toate seriile de terminație ale subclasei onomastice discutate.

Prezentarea modalităților de realizare formală a vocativului prenumelor va adopta schema propusă la cazul genitiv.

---

[1]Vasiliu, Laura, *Observații asupra vocativului în limba română*, în *Studii de gramatică*, I, 1956, p. 10, îl consideră o „propoziție imperativă”.

[2]Vlad, Carmen, *op. cit.*, p. 284–285.

[3]Comșulea, Elena, *op. cit.*, p. 99.

[4]Spitzer, Leo, *op. cit.*, p. 26–27; Dragomirescu, Gh. N., *Contribution à une analyse sémantique et morphologique du vocatif en roumain*, în LL, II, 1943, 1–2, p. 220–223; *Gramatica limbii române*, București, 1968, I, p. 57; Iordan, Iorgu, *op. cit.*, p. 310; Diaconescu, Paula, *op. cit.*, p. 264; Graur, Al., *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 76; Lombard, Alf, *op. cit.*, p. 78–79; Agard, F. B., *Structural Sketch of Romanian* în „Language”, XXXIV, 1958, 3, p. 32.

PRENUME MASCULINE

SERIE	SUB-SERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIȚI	UZ
-a		I	„Gata *Luca* ? ” (Delavrancea, II 19); „*Leiba*, soseşte dili-jența !” (Caragiale, II 164)	V. = N.	proclitic	general literar
		II	„Măi *Lucă* ! ” (Hasdeu, I 170); „*Leibă*, strigă Şura...” (Caragiale, I 57)	V. = N.		general popular
		III	„Care e hotarul, *Predo* ?” (Brătescu-Voineşti, 278); „*Leonido*, care e capita la ?” (Cargiale, I 262)	*-o*	enclitic	general literar
		IV	„Îți spun, *Ghiorme*...” (DRHB, XXV 224)	*-e*	enclitic	general popular
	-(e)a	I	„*Mircea*, tu iuțeşte-ți paşii...” (Coşbuc, II 27)	V. = N.		general literar
		II	„Să trăieşti, *Mane* !” (Alecsandri, III 229).	V. = N.		general popular
		III	„Ştii tu, *Mihneo* ?” (Alecsandri, III 234)	*-o*	enclitic	general literar
		IV	„*Mihnea*-vodă cel cruntat... / Alei, doamne, Mihnule, / *Mihnule*, netihnule...” (Alecsandri, III 229)	*-ule*	enclitic	izolat popular
	-(i)a	I	„O, *Irimia*, tu !” (Coşbuc, II 79)	V. = N.		general literar
		II	„Alei ! *Gruie*, viteaz mare !” (Alecsandri, III 99)	V. = N.		general

-ă		I	„Tu nu eşti om, *Lică*..." (Slavici, II 358)	V. = N.		exclusiv literar
-e		I	„*Tudose*, nu vrei tu..." (Delavrancea, I 289)	V. =N.		exclusiv literar
	-(i)e	I	„Şi să cânţi un cântec, *Laie*..." (Goga, I 148)	V. = N.		exclusiv literar
-i		I	„ minunea unde-i, *Rumi ?*" (Coşbuc, I 74)	V. = N.		exclusiv literar
-o		I	„*Sancho*, vezi tu cum ne duce..." (Blaga, 421)	V. = N.		exclusiv literar
-u		I	„Şi ce-ai să faci, măi *Neagu ?*" (Alecsandri, II 179)	V. = N.		general literar
		II	„*Dumitre*, pune mâna pe topor !" (Arghezi, III 72)	*-e*		general literar
		III	„Ce e, *Spirule ?"* (Slavici, IV 15); „Tu eşti, *Iancule ?*" (Negruzzi, I 48)	*-(ul)e*	enclitic	general literar
		IV	„Aici, *Dardu*, e piatra morţii tale..." (Coşbuc, I 340)	V. = N.		izolat literar
	-(i)u	I	„Stai tu, izbăvitorule *Virgiliu*..." (Voiculescu, II 153)	V. = N.		general literar
		II	„Aşa-i, *Onoriule ?"* (Vlahuţă, II 214)	*-(ul)e*	enclitic	general literar
-i		I	„*Onofrei*, te văd cu pungă" (Coşbuc, I 330)	V. = N.		general literar
		II	„Vezi, *Timoteie*, a Ibicului cucoare..." (Asachi, I 207)	V. = N.		general literar
-u		I	„Întoarce-te acolo, cetite *Dositeu*..." (Pillat, I 150)	V. = N.		general literar
		II	„Nefericitule *Dositee*..." (Hasdeu, II 62)	*-e*	enclitic	izolat

-cons.		I	„*Simion*, nu vezi ?” (Delavrancea, II 240)	V. = N.	enclitic	general literar
		II	„Ascultă-mă, *Filipe*...” (Bolinteanu, I 296); „Nu-ți aduc vulturii vești / *Roberte* ?” (Coşbuc, II 117)	*-e*	enclitic	general literar
		III	„Vestite cântăreț , / *Octaviene* Goga... ” (Beniuc, 224) „Olio, *Stoiene* neică...” (Coşbuc, II 95); „*Şofroane*, lasă...” (Slavici, III 172)	*-e* (altern. voc.) + *-e*	enclitic	general literar
		IV	„Nu, *Manoilul* meu !” (Bolintineanu, II 30)	V. = N. art. hot.		izolat
		V	„Ei, *Vladule* !” (Vlahuță, II 114)	*-(ul)e*		literar

PRENUME FEMININE

-a		I	„Şopteşte-mi, *Clara*, tainice cuvinte...” (Eminescu, II 121)	V. = N.		general literar
		II	„Răsară-ți crini albi, *Rodovică*... ” (Coşbuc, I 208)	V. = N.		
		III	„*Ano*, ia vino...” (Slavici, II 206); „*Bertho*, viața mea va fi...” (Delavrancea, I 354)	*-o*	enclitic	general literar
	-(i)a	I	„Să mă ucizi, *Maria*...” (Petrescu, 77)	V. = N.		general literar
		II	„Ca să te miri tu, *Nasta-sie*” (Creangă, 167)	V. = N.		general literar
		III	„Sinceritatea ta, *Mario*...” (Petrescu, 123); „*Epifanio*, pentru ce ?” (Topîrceanu, I 264)	*-o*	enclitic	general literar

	-(*e*)*a*	I	„Cât de frumoasă eşti, *Medeea !*" (Mitru, 75)	V. = N.		general literar
		II	„Fugi cu grabă, *Dochea...*" (Asachi, I 17)	V. = N.		general literar
		III	„Aşa-i, *Haricleio !*" (Brătescu-Voineşti, 214)	*-o*	enclitic	izolat
		II	„Nu-i aşa, lele *Floare ?*" (Negruzzi, II 114)	V. = N.		general literar
		III	„Ce naiba, *Floareo...*" (Preda, I 12)	*-o*	enclitic	general literar
-e		I	„Tu eşti, *Zoe...*" (Negruzzi, I 45); „*Lice*, anii te subjugă..." (Asachi, I 101)	V. = N.		exclusiv literar
-i		I	„Deschide, *Rezi...*" (Filimon, I 376); „Pentru ce, *Sofi ?*" (Delavrancea, I 86)	V. = N.		exclusiv literar
-o		I	„O ! Sunetul glasului tău, *Calipso !*" (Topîrceanu, II 179)	V. = N.		exclusiv literar
- *cons.*		I	„*Irinel*, ce crezi tu ?" (Delavrancea, I 302); „Sunt trist, *Manon...*" (Topîrceanu, I 45)	V. = N.		exclusiv literar

Descrierea modelelor formale ale vocativului la prenume, stabileşte indicii specifici ai acestei valori cazuale, precum şi particularităţile realizării vocativului la această subclasă onomastică.

1) În limba română, valoarea de vocativ a prenumelor masculine şi feminine se exprimă exclusiv prin mijloace formale sintetice, enclitice ca poziţie.

2) Cea mai frecventă modalitate de realizare a vocativului la prenume o constituie preluarea formelor de nominativ, manifestare a sincretismului formal dintre cele două valori cazuale. Forma de vocativ apare marcată numai de indici suprasegmentali ca intonaţia, accentul şi topica[1]. Omonimia formală între nominativ şi vocativ este caracteristică

[1]Procopovici, Al., *Articol şi vocativ*, în „Dacoromania", X, 1941, p. 12.

modelelor formale ale prenumelor din toate seriile de gen şi număr, conturate pe baza terminaţiei. În acelaşi timp, folosirea unor forme de nominativ la cazul vocativ este modul de exprimare cazuală exclusivă a prenumelor masculine din seriile terminaţiilor *-ă, -e, -(i)e, -i, -o* şi a prenumelor feminine din seriile terminaţiilor *-e, -i, -o, -u* şi *-consoană*. La celelalte serii formale ale prenumelor, folosirea formei nemarcate de nominativ pentru vocativ concurează alte mijloace de exprimare a aceste valori cazuale. Exprimarea vocativului prin nominativ prezintă avantajul formal de a păstra nemodificat aspectul prenumelui, înlesnind încadrarea în valorile sistemului cazual românesc a unor prenume străine, recent împrumutate. La seriile formale ale prenumelor care posedă două forme de nominativ prin reconstituirea unei variante nearticulate, opusă formei cu aspect articulat, cazul vocativ selectează ambele forme de nominativ ale prenumelui (tipurile formale: *Luca ! Lucă !; Zaharia ! Zaharie !; Ana ! Ană !; Maria ! Marie !)*.

Faţă de modelul vocativului numelor comune, care foloseşte în omonimia cu nominativul numai formele nearticulate, vocativul prenumelor, sincretic cu nominativul prin ambele variante formale, de aspect nearticulat şi articulat, este o dovadă indirectă a neparticipării prenumelor la opoziţia de determinare.

3) În cadrul seriilor terminaţiilor *-a, -(i)a, -(e)a* ale prenumelor masculine şi feminine[1], valoarea de vocativ se exprimă prin desinenţa *-o*, prezentă şi în flexiunea de vocativ a numelor comune care substituie terminaţia de nominativ. Formele de vocativ ale prenumelor, marcate de desinenţa *-o*, se află în raport de variaţie liberă cu formele nemarcate (V. = N.). Poziţia desinenţei *-o* în raport cu alte modalităţi de exprimare a vocativului este diferită la prenumele masculine şi la cele feminine. Datorită specificităţii feminine a acestei desinenţe, stabilită prin analogie cu flexiunea numelor comune, prezenţa vocativelor în *-o* la prenumele masculine se află în regres.

---

[1]Capidan, Th., *Originea vocativului în -le*, în „Dacoromania", I, 1920–1921, p. 185–209; Graur, Al., *Despre vocativul românesc*, în „Grai şi suflet", V, 1931, fasc. 1, p. 178–181; Procopovici, Al., *op. cit.*, p. 23–25; Vasiliu, Laura, *op. cit.*, p. 21; Coteanu, I., *Ce este -ule de la vocativ ?*, în *Omagiu Iordan*, 1958, p. 213–216; Diaconescu, Paula, *Vocativul în -(ul)e*, în SCL, XIX, 1968, 5, p. 469–472.

4) Prenumele masculine posedă un indice specific al cazului vocativ, desinența *-e*[1], al cărei domeniu este alcătuit din seriile formale ale terminațiilor *-u*, *-(i)u*, *-i* (semivocalic), *-u* (semivocalic) și ale terminației consonantice. La seriile vocalice, desinența *-e* se substituie terminației de nominativ, la seriile consonantice se adaugă terminației de nominativ. În modelele izolate pe care le-am înregistrat în seriile semivocalice sunt adoptate ambele modalități de fixare a desinențelor în forma de vocativ a prenumelor. La unele prenume, în special din seria terminației consonantice *-n*, vocativul este marcat suplimentar de alternanțele vocalice *-(i)a- / -(i)e-, -o- / -oa-* (tipul formal: *Stoian / Stoiene; Sofron / Sofroane)*. Proprie în special prenumelor cu terminația consonantică, exprimarea vocativului prin desinența *-e* manifestă tendința de extensiune și la unele serii formale de masculin cu terminație vocalică *-a*, caracterizate prin alt tip de desinență a vocativului. De exemplu, vocativul *Ghiorme* aparține unui nominativ *Ghiorma*, deși prin terminație ar fi fost justificată prezența la vocativ a desinenței *-o*.

5) În modelul formal al desinenței *-e* se încadrează și morfemul enclitic *-ule*, specific formei de vocativ a prenumelor masculine cu terminația *-u, -(i)u*. Interpretarea acestuia ca formă a articolului hotărât *-ul* urmată de desinență de vocativ este confirmată de prezența sa numai la seriile prenumelor care prin terminație sunt considerate articulate. Prin analogie cu formele articulate ale numelor comune, prenumele din seriile terminațiilor *-u* și *-(i)u* au forme articulate în *-ul*, de tipul *Neagul, Radul, Nenciul,* fără ca aceste forme să se integreze în opoziția nearticulat / articulat, fie și din punct de vedere etimologic. Lipsa de funcționalitate a articolului la prenumele de acest fel este probată de existența unei forme unice la nominativ, care nu a fost opusă unor variante formale nearticulate.

Fixarea ca prenume a unor forme cu aspect articulat a determinat apariția unor vocative cu terminația *-ule*, care reprezentau încadrarea în modelul formal al vocativului marcat de desinența *-e*, specifică prenumelor masculine. Ulterior, unele prenume împrumutate, care nu au cunoscut forme istorice în *-ul*, de tipul *Sergiu, Laurențiu*, vor adopta la vocativ aceeași teminație specifică seriei masculine în care se integrează: *Sergiule, Laurențiule* etc. La unele pre-

---

[1]Lombard, Alf, *op. cit.*, p. 44, 89–90.

nume masculine cu terminația -*u* (tipul formal: *Alexandru, Xintu, Vlaicu)* apar două forme de vocativ în raport de variație liberă, după cum prenumele a fost considerat ca formă nearticulată sau articulată: *Alexandre, Alexandrule*. De asemenea, prenumele masculine cu variante nearticulate consonantice și variante articulate, de tipul *Vlad – Vladul*, alcătuiesc forme duble de vocativ cu desinența -*e*: *Vlade – Vladule*.

6) Mijloacele desinențiale de exprimare a vocativului: -*e* și -*o* caracterizează în special fondul tradițional al prenumelor din sistemul antroponimic românesc. Prenumele moderne recent împrumutate exprimă vocativul prin forma de nominativ, integrându-se rar în modelul vocativului marcat de desinență, de exemplu: *Roberte, Bertho*.

Funcția sintactică. Independența contextuală a valorii cazuale de vocativ abstrage acest caz din sfera funcționalității sintactice în context.

Declinarea. Prin specificul realizării valorilor de caz, stabilirea claselor de declinare ale prenumelor nu corespunde organizării claselor de flexiune ale numelor comune. Neparticiparea prenumelor la opoziția de determinare, utilizarea formelor articolului exclusiv ca indici cazuali determină incapacitatea acestei subclase onomastice de a-și defini sistemul de declinare în raport cu contextele de nearticulare sau de articulare. Apariția la nominativ a unor variante formale nearticulate ale prenumelor complică declinarea prin prezentarea în aceleași contexte a ambelor variante. În analiza noastră, am ales ca modalitate de descriere a declinării prenumelor clasificarea după numărul formelor cazuale realizate. Criteriul acestei clasificări este posibilitatea de exprimare multiplă a valorilor cazuale. Formele cazuale marcate prin indici analitici vor fi analizate ca forme distincte, deși caracteristica acestor indici este de a păstra nemodificată forma de nominativ. Vom lua în considerație și mijloacele de ex-primare cazuală înregistrate izolat, pe care le vom nota (+), ca virtu-ale modele de flexiune ale prenumelor. Variantele formale nearticulate sau articulate ale unor prenume în nominativ vor fi notate cu ⊕.

Dacă luăm în considerație valoarea cazuală marcată cu indici atât analitici, cât și sintetici, prenumele din limba română se încadrează în două mari clase de declinare: a) prenume cu trei forme cazuale distincte: N.–V.; G.–D.; Ac.; b) prenume cu patru forme cazuale distincte N.; G.–D.; Ac.; V. (vezi tabelul de mai jos).

Caz	Nr. forme	Serii prenume masculine												
		-a	*-(e)a*	*-(i)a*	*-ă*	*-e*	*-(i)e*	*-i*	*-o*	*-u*	*-(i)u*	*-i* semi-voc.	*-u* semi-voc.	-consoană
N.	1				+	+	+	+	+					
	2	+⊕	+⊕	+⊕						+⊕	+⊕	+⊕	+⊕	+⊕
G. D.	1	⊕	⊕	⊕			+	+	+	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕
	2									+	+	⊕	⊕	⊕
	3		+	+		+								
	4	+			+									
Ac.	1				+	+	+	+	+					
	2	+⊕	+⊕	+⊕						+⊕	+⊕	+⊕	+⊕	+⊕
V.	1	⊕	⊕	⊕	+	+	+	+	+	⊕				+
	2		+	+							+	+	+	
	3	+	+							+				+

		Serii prenume feminine							
		-a	*-(e)a*	*-(i)a*	*-e*	*-i*	*-o*	*-u*	*-cons.*
N.	1				+	+	+	+	+
	2	+⊕	+⊕	+⊕					
G.	1		⊕	⊕				+	
D.	2	⊕				⊕	⊕		⊕
	3		+	+	⊕				
	4	+							
Ac.	1				+	+	+	+	+
	2	+⊕	+⊕	+⊕					
V.	1	+	+	+	+	+	+	+	+
	2	+	+	+					

În clasa de flexiune a) se includ seriile prenumelor cu o singură formă de N. şi cu o singură formă de V., obligatoriu omonime. Toate aceste serii de prenume au la Ac. o singură formă. La G.–D. apar trei posibilităţi flexionare: • o singură formă (prenume masculine termi-

nate în *-(i)e, -i, -o* şi prenume feminine în *-u);* • două forme (prenume feminine în *-i, -o* şi *-consoană);* • trei forme (prenume masculine în *-ă, -e,* feminine în *-e).* În aceeaşi clasă de declinare trebuie incluse variantele nearticulate ale prenumelor masculine şi feminine în *-a, -(e)a, -(i)a,* cu forme omonime la N.–V., cu o singură formă de Ac., cu o singură formă de G.–D. la prenumele masculine şi la prenumele feminine în *-a, -(i)a,* cu două forme la G.–D. la prenumele feminine în *-(c)a, -(g)a.*

În clasa de declinare b) se includ prenumele cu mai multe forme de V., care posedă şi variante neomonime cu N. Prin una din formele de V., prenumele din clasa b) se distribuie şi în clasa a). Prenumele din subclasa b) pot avea b_1) două forme de V. sau b_2) trei forme de V. Subclasa b_1) cuprinde prenume cu două forme de N. (dintre care una este varianta nearticulată), două forme de Ac. Aceste prenume pot avea la rândul lor două forme de G.–D.: prenume masculine în *-(i)u* sau în *-i, -u* sau trei forme de G.–D.: prenume feminine în *-(e)a, -(i)a.* Subclasa b_2) cuprinde prenume cu două forme de N, două forme de Ac., dar cu trei sau patru forme de G.–D.: prenume masculine în *-a, -(e)a, -u* şi prenume feminine în *-a.*

Concluzii. Cu privire la posibilitatea şi modalitatea de realizare a categoriei gramaticale a cazului la prenume, formulăm următoarele concluzii:

1) În limba română, prenumele sunt o subclasă onomastică care realizează toate valorile specifice ale categoriei gramaticale a cazului.

2) La prenume, cazul este o categorie gramaticală justificată atât în plan funcţional (sintactic şi semantic), cât şi în plan formal, morfologic.

3) La toate valorile cazului, numele proprii din subclasa prenumelor se caracterizează prin funcţii sau poziţii sintactice similare celor realizate de numele comune.

4) Din punctul de vedere al funcţionalităţii semantice, valorile cazuale ale prenumelor exprimă numai unele dintre semnificaţiile contextuale caracteristice cazurilor din flexiunea numelor comune. În acelaşi timp, prenumele au posibilitatea de a transmite prin valorile cazuale semnificaţii contextuale specifice pentru această subclasă onomastică, cum ar fi exprimarea unei caracteristici denominative a unei persoane sau identificarea prin nume a unei persoane.

5) În paradigma prenumelor, o valoare cazuală poate fi mai bine reprezentată decât în cea a numelor comune. În acest sens, vocativul este un caz specific în declinarea prenumelor.

6) Din punct de vedere morfologic, prenumele manifestă tendința de a se încadra în modelele formale ale realizării categoriei gramaticale a cazului la numele comune.

♦ Ca şi numele comune, prenumele se caracterizează prin sincretismul cazurilor N.–Ac.–V.; G.–D.

♦ Prin analogia cu formele articulării numelor comune, prenumele al căror aspect formal a fost considerat articulat au adoptat în exprimarea cazuală indici sintetici (enclitici), specifici flexiunii nominale determinate cu articol definit: *-ei*, *-ii*.

♦ Indicii enclitici de vocativ, desinențele *-e* pentru masculine şi *-o* pentru feminine, sunt comuni ambelor clase nominale.

♦ După modelul opoziției nearticulat / articulat la numele comune, prenumele ale căror terminații sunt supuse analogiei cu formele articolului definit prezintă variante formale nearticulate, specializate pentru contextele caracteristice nearticulării; exprimarea cazului G.–D. la aceste variante cuprinde aceleaşi mărci desinențiale ca şi la numele comune nearticulate.

7) Participarea prenumelor la flexiunea nominală are un caracter specific.

♦ Trăsătura dominantă a flexiunii prenumelor este neparticiparea funcțională şi formală la opoziția de determinare.

♦ Aspectul formal nearticulat sau articulat definit al prenumelor este exterior opoziției nedeterminat / determinat, constituindu-se ca mijloc de exprimare cazuală.

♦ Indici exclusivi cazuali, morfemele enclitice de G.–D. nu încadrează numele proprii în declinarea articulată.

♦ În exprimarea cazurilor N., Ac., V., prenumele manifestă indiferență față de selectarea numelor proprii cu aspect nearticulat sau articulat.

♦ Exclusă din categoria determinării, articularea cu articol nedefinit a prenumelor reprezintă o distribuție formală a numelor proprii în contexte de identificare cu elipsa numelui comun al persoanei denotate; articolul nehotărât, determinant al numelui comun subînțeles, devine indice de gen, număr şi caz al prenumelui.

♦ În exprimarea valorilor cazuale, prenumele utilizează mijloace formale analitice (proclitice) în concurență cu cele sintetice (enclitice).

♦ Tabloul flexiunii prenumelor prezintă unele particularități legate de existența unor indici formale specifici de N., terminații de masculin și de feminin absente la numele comune.

♦ Domeniul indicilor cazuali la prenume este diferit față de cel al acelorași indici la numele comune. Morfemul proclitic *lui* se situează pe o poziție dominantă în exprimarea G.–D. prenumelor, fiind prezent în cadrul tuturor seriilor de terminație ca indice general al acestor valori cazuale, iar la unele serii formale, ca indice cazual exclusiv.

♦ În flexiunea prenumelor, prepoziția *pe* apare ca indice distinctiv exclusiv al valorii cazuale de Ac. în funcție de complementul direct.

♦ Clasele de declinare ale prenumelor nu coincid cu clasele flexionare ale numelor comune.

4.1. Nume proprii de persoane (antroponime) Numele de familie

Ca și alte categorii gramaticale, cazul și valorile sale la numele de familie în limba română vor fi analizate comparativ cu realizarea cazuală a prenumelor. Manifestările flexionare ale numelor de familie vor fi urmărite în perspectiva particularităților denominative ale acestei subclase onomastice.

Cazul nominativ

Funcția semantică. Cazul nominativ se înscrie ca valoare a flexiunii numelor de familie prin caracteristicile funcționale ale acestor forme de denominație și de individualizare a unei persoane sau a unei familii. În general, numele de familie în nominativ au aceleași semnificații contextuale ca prenumele, având în vedere identificarea prin numele de familie a autorului sau a receptorului unei acțiuni. La numele de familie, exprimarea unei caracteristici denominative a unei persoane, identificarea acesteia printr-un nume sunt valori de semnificație preponderente ale cazului nominativ.

Funcția formală. În limba română, numele de familie se distribuie în toate pozițiile contextuale specifice valorii de nominativ a prenumelor:

I. X + verb: „*Șoimaru* bea cu megieșii" (Topârceanu, I 217); „*Creangă* e Creangă prin talentul său" (Ibrăileanu, 149);

II. verb copulativ + *X*: „Eu *sunt Arbore*..." (Stamati, 244);

III. substantiv comun + *X*: „doamna *Litescu* era văduvă..." (Slavici, IV 92).

Formele de feminin ale numelor de familie, în sistemul antroponimic popular, pot figura ca termen *X* în oricare dintre aceste contexte-tip: I. „*Mânjoloaia* începe să strige..." (Caragiale, I 139); II. „Asta-i *Cotelicioaia*..." (Preda, I 150); III. „Doamna *Ștefăneasca* nu a secondat pe Bujor" (Filimon, II 344).

Spre deosebire de prenume, numele de familie se pot distribui în contexte specifice de nominativ:

IV. substantiv propriu-prenume + *X*, de exemplu: „Ionică *Tăutul* moare" (Kogălniceanu, II 139), „Raluca *Stavreasca* luase... o slujnicuță..." (Caragiale, I 1). În poziția contextuală IV, numele de familie realizează o individualizare suplimentară a persoanei denumite prin prenume, alcătuind, cu prenumele, un nume propriu compus sau mixt. În structura numelui mixt, caracteristic sistemului antroponimic oficial, numele de familie în nominativ poate fi primul termen al compusului, conturând un tip de context al acestei valori cazuale:

V. X + nume propriu: „*Popescu* Ion și *Otopeanu* Marin" (Caragiale, 149).

Ca nume de individualizare a unei familii, numele proprii de familie apar exclusiv în cadrul contextului-tip III: substantiv comun + *X*: „Familia *Sinești* locuia la etaj" (Petrescu, 69).

Din punct de vedere formal, valoarea de nominativ a numelor de familie se exprimă prin terminațiile onomastice de gen și număr. Ca inventar alcătuit din forme transferate din subclasa prenumelor sau din cea a numelor comune, numele de familie prezintă la nominativ o mare diversitate de terminații vocalice și consonantice, de tipul celor care constituie seriile formale ale prenumelor. Întrucât trecerea apelativelor masculine în subclasa de denominație a numelor de familie este însoțită de articularea numelui, în timp ce apelativele feminine și neutre se fixează, ca nume de familie, sub forma lor nearticulată, înregistrăm și la această subclasă onomastică forme de nominativ cu aspect diferit din

punctul de vedere al articulării. Ca şi la prenume, neparticiparea funcţională şi formală a numelor de familie la opoziţia de determinare face ca prezenţa articolului în structura numelui propriu să corespundă exclusiv unei funcţii etimologice. În plan flexionar, forma articulată a apelativului se încadrează într-una din seriile formale ale subclasei numelor de familie; ca orice terminaţie, articolul are rolul de indice al cazului nominativ.

La numele de familie, prezenţa articolului nehotărât nu corespunde unui grad de individualizare a persoanei, ci unei distribuţii formale, în contexte specifice, în care articolul poate constitui indicele cazual al numelui. Numărul mare de apelative masculine articulate (nume comune sau adjective substantivate) în inventarul numelor de familie impune vocala *-u* ca terminaţie dominantă în tabloul seriilor formale ale acestor nume proprii. De altfel, aceeaşi terminaţie apare şi la majoritatea sufixelor cu care se alcătuiesc numele de familie: *-escu*, *-eanu*, *-oiu (-on'u)*. În sistemul antroponimic popular, derivatele moţionale de la numele de familie posedă, ca terminaţie specifică, vocala *-a*.

Ca şi la prenume, formele cu aspect articulat ale numelor de familie prezintă variante nearticulate refăcute după modelul numelor comune, de exemplu: „a trebuit să se mărite cu un *Ionaşc*-bogat, *Ionaşc*-bătrân, *Ionaşc*-urât, *Ionaşc*-prost..." (Delavrancea, I 346), „pe Sotea, *un Petrescu*, nu ştiu, din Bucureşti sau de aiurea, l-am găsit..." (Ghica, I 446), „*Un Câmpineanu* şi *un Golescu* / Sunt buni de zeflemea..." (Zamfirescu, I 176), „biata *Chivuleasă*... a luptat cu inima..." (Delavrancea, I 43). Variantele formale nearticulate, adecvate contextelor de nearticulare, se află în raport de variaţie liberă cu prenumele de la care s-au format, de exemplu: „*Un Ruscanu* face asta ?" (Petrescu, 65), „*Un Ibrăileanu, un Eminescu* selectează..." (Constantinescu, III 39), „O *Piscupeasca* ne apare..." (Ibrăileanu, 162). Faţă de prenume, la numele de familie refacerea variantelor formale nearticulate este un fenomen rar, în special la numele de familie cu terminaţia *-u*. Fixate administrativ, numele de familie nu dispun de mobilitatea formală a prenumelor. La plural, valoarea de nominativ a numelor de familie se exprimă prin mărcile desinenţiale specifice categoriei gramaticale a numărului.

Funcţia sintactică. Prin distribuţia lor în contextele reprezentative ale valorii de nominativ, numele de familie au posibilitatea de a

exprima aceleaşi funcţii sintactice ca şi prenumele. Remarcăm însă că numele de familie distribuite pe lângă un substantiv comun sau propriu (contextele III, IV, V) apar cel mai frecvent în raport de dependenţă sintactică, cu funcţia de atribut apoziţional. Această funcţie sintactică caracterizează subclasa numelor de familie ca forme onomastice de individualizare suplimentară într-o măsură mai mare decât prenumele.

Cazul genitiv

Funcţia semantică. Distribuţia numelor de familie în poziţiile contextuale ale genitivului este similară cu cea a prenumelor:

I. substantiv comun + *X:* „mahalaua *Dudescului*..." (Filimon, I 134);

II. nume propriu + *X:* „Gheorghe acela a *lui Udubeaşcă*..." (Preda, I 308);

III. *X* + substantiv comun: „*A lui Rousseau* gândire..." (Bolliac, I 158);

IV. verb copulativ + *X:* „casele-s *a Bălăceanului*..." (Ghica, I 293);

V. prepoziţie + *X:* campania împotriva lui *Sineşti*..." (Petrescu, 20).

În contextele-tip ale genitivului, termenul *X* poate fi înlocuit cu orice nume de familie din sistemul antroponimic oficial sau cu orice formă feminină derivată moţional de la un nume de familie, caracteristică sistemului antroponimic popular. Funcţiile semantice realizate de numele de familie în genitiv sunt similare celor descrise la prenume.

Funcţia formală. Ca inventar onomastic alcătuit din nume transferate, numele de familie provenite de la prenume vor realiza valoarea de genitiv prin încadrarea în modelele formale cazuale ale acestei subclase. Pentru numele de familie provenite de la apelative sau pentru unele nume de familie derivate cu sufixe specifice vom alcătui câteva modele formale pentru stabilirea indicilor cazuali ai acestei valori. Apelativele feminine nearticulate alcătuiesc serii formale ale numelor de familie cu terminaţia *-ă, -e, -(i)e, -a*. Prin fixarea ca nume de familie a unor apelative masculine şi neutre se îmbogăţeşte seria formală a terminaţiilor consonantice. Apelativele masculine articulate devenite prenume de familie se încadrează formal în seria terminaţiei *-u*.

SERIE	SUBSERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIȚIE	UZ
-a		I	„Fiul *lui Basma* de la dorobănție..." (Filimon, I 129)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-ă		I	„neamul *lui Movilă...*" (Negruzzi, II 59)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-e		I	„fata *lui Pădure* vătaful..." (Zamfirescu, III 42)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
	-(i)e	I	„casa *lui Salvie...*" (Voiculescu, II 127)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-cons.		I	„vatra *lui Buzdugan...*" (Vlahuță, III 212)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-u		I	„Caii *lui Scatiu...*" (Zamfirescu, II 147)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
	-(esc)u	I	„versul *lui Eminescu*" (Ibrăileanu, I 247)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
	-(ean)u	I	„fiul *lui Bălăceanu...*" (Ghica, I 293)	*lui*	proclitic	general literar
	-(oi)u	I	„vizita *lui Udroiu...*" (Vlahuță, II 242)	*lui*	proclitic	general literar
-u		I	„ balada *Tunsului...*" (Alecsandri, I 246) Valea *Udroiului*	*-lui*	enclitic	general literar

Dacă numele de familie provenite din prenume se încadrează, în general, în exprimarea formală a genitivului specifică subclasei onomastice inițiale, numele de familie formate de la apelative adoptă morfemul proclitic *lui*, ce dezambiguizează omonimia onomastică. La numele de familie poziția indicelui analitic *lui* se consolidează. Mijloacele enclitice de exprimare a cazului genitiv au o frecvență din ce în ce mai redusă, caracterizând numai seriile formale ale terminațiilor *-a* și *-u*.

La plural, numele de familie în genitiv sunt marcate de morfemul enclitic *-lor*, după modelul: „se află trei stări însemnate: *a Mărgineanilor, a Craioveştilor* sau *a Băsărăbeştilor...*" (Bălcescu, I 128).

Ca termen al numelui mixt, numele de familie își păstrează forma inițială la cazul genitiv. Indicele cazual al acestor formații onomastice este cel al primului termen: morfemul proclitic *lui* al prenumelui masculin sau indicii sintetici ai prenumelui feminin. Ca nume al familiei, formele onomastice sunt marcate la genitiv exclusiv prin forma numelui comun determinat familia, după modelul: „drepturile *familiei Murguleț*" (Zamfirescu, II 227).

Funcția sintactică. La numele de familie în genitiv se înregistrează aceleași funcții sintactice ca ale prenumelor.

Cazul dativ

Numele de familie se distribuie în toate contextele caracteristice ale valorii cazuale de dativ:

I. verb + *X:* „o lăsă *lui Năfliu...*" (Preda, II 17);

II. substantiv + *X:* „îi era prieten *Calomfirescului...*" (Rădulescu, I 247);

III. adjectiv + *X:* „să fie recunoscătoare *lui Elescu...*" (Bolintineanu, II 246);

IV. adverb + *X:* „era asemenea *lui Iliescu...*" (Negruzzi, I 44);

V. interjecție + *X:* bravo *lui Ionescu;*

VI. prepoziție + *X:* „mulțumită *lui Bălcescu...*" (Ghica, II 245).

Din punct de vedere formal, valoarea de dativ a numelor de familie se manifestă sincretic cu valoarea de genitiv, cu posibilitatea de rezolare a ononimiei dintre cele două forme în planul distribuției contextuale.

Funcțiile sintactice ale valorii de dativ a numelor de familie sunt comune cu ale prenumelor.

Cazul acuzativ

La cazul acuzativ funcționalitatea semantică a numelor de familie este aceeași cu a prenumelor. Contextul caracteristic al valorii de acuzativ este: I. verb + prepoziție: „*pe Lefterescu* l-ai văzut..." (Caragiale, I 190; „a plecat *la Manolescu...*" (Caragiale, II 190). De asemenea, numele de familie în acuzativ se distribuie în contextul II: interjecție + propoziție + *X*: „Halal *de Pricupescu...*" (Caragiale, II 240). Destul de frecvent se înregistrează apariția numelui de familie

în contextul IV. substantiv + prepoziție + *X*: „ numele *de Ionescu* era obişnuit" (Zamfirescu, I 244).

Numele de familie exprimă valoarea de acuzativ cu ajutorul prepozițiilor, considerate mărci formale al acuzativului.

Şi la cazul acuzativ, numele de familie au o funcționalitate sintactică similară cu cea a prenumelor.

Cazul vocativ

Numele de familie realizează valoarea de vocativ numai în calitatea de nume proprii de individualizare suplimentară a unei persoane, membru al unei familii, deci exclusiv la nivelul primului tip de denotat (nume de familie individual). Ca forme onomastice de denominație a unei familii, numele de familie colective nu se încadrează în cazul vocativ. Adresarea directă către o familie, situație rar întâlnită, are în vedere totalitatea membrilor unei familii, exprimându-se prin forma de vocativ plural al numelor de familie.

Vocativul numelor de familie este o formă independentă de context: „*Lăpuşnene*, ce mai ospăț ai da..." (Vlahuță, II 540). Funcția semantică implică nivelul expresiv al limbii.

Aşa cum am procedat la cazul genitiv, vom constitui modele de exprimare a cazului vocativ la numele de familie numai pentru numele provenite de la apelative (substantive sau adjective substantivate), precum şi pentru unele sufixe specializate în denominația onomastică a unei familii.

Numele de familie provenite de la prenume se încadrează în modelele de exprimare a vocativului caracteristice subclasei onomastice inițiale.

SERIE	SUB-SERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIȚIE	UZ
-ă		I	„*Creangă*, ce ne-ai adus ?" (Călinescu, C 187)	V.= N.		exclusiv literar
-e		I	„Tu eşti *Răcoare* ?" (Sadoveanu, III 172)	V. = N.		exclusiv literar
	-(i)e	I	„Ce-ai adus, *Salvie* ?" (Voiculescu, 129)	V. = N.		exclusiv literar

-cons.		I	„Aşa-i, *Buzdugan* ...” (Vlahuţă, III 212)	V. = N.		general literar
		II	„Acestea, măi *Notreţe*, pe cei bătrâni îi scapă...” (Bolintineanu, I 201)	*-e*	enclitic	general literar
-u		I	„Nu vrei să fii mata cuminte, *Mânzu !*” (Sadoveanu, I 85)	V. = N.		general literar
		II	„Tu mai ai, mă *Bălosule*”... (Preda, II 2)	*-ule*	enclitic	general literar
	-(esc)u *-(ean)u* *-(oi)u*	I	„O, *Eminescu*, ce trist deşert ai lăsat...” (Vlahuţă, II 382)	V. = N.	enclitic	general literar
		II	„*Golescule*, tu care întâiul ai deschis...” (Pillat, I 152); „Aşa, *Floroiule*...” (Vlahuţă, II 24); „Bine, *Greuceanule*...” (Caragiali, 155)	*-ule*	enclitic	general literar
		III	„Cunoşti scrisul ăsta, *Trotuşene ?*” (Delavrancea, II 139)	(altern. voc.) + *-e*	enclitic	general literar

Numele de familie provenite de la apelative nu prezintă deosebiri faţă de modelele formale ale prenumelor, în privinţa exprimării cazului vocativ. Prin terminaţia lor specifică, aceste nume se integrează în serii formale vocalice sau consonantice ce selectează indici specifici de vocativ. Datorită frecvenţei sufixelor *-escu*, *-eanu*, *-oiu* în structura numelor de familie, formele onomastice de vocativ ale acestei subclase sunt dominate de desinenţa *-e* în cadrul terminaţiei specifice *-ule*.

Ca termen al numelui mixt, numele de familie au posibilitatea de a exprima vocativul, primind în unele modele formale, indici cazuali specifici, de exemplu: „O! *Ienăchiţă Văcărescule !*” (Odobescu, II 172); „O, Anton *Panne*, oaspe ce-n ţară n-ai pereche...” (Pillat, I 152).

Datorită asemănărilor în exprimarea valorilor cazuale, clasele de declinare ale prenumelor şi ale numelor de familie coincid.

Concluzii. Rezultatele analizei cazului la numele de familie se referă la următoarele aspecte morfologice ale acestei subclase onomastice:

1) În limba română, numele de familie pot realiza toate valorile paradigmei cazului.

2) Funcționalitatea sintactică și semantică a numelor de familie este similară cu cea a prenumelor.

3) Din punct de vedere morfologic, numele de familie exprimă valorile cazuale prin aceleași mijloace ca și prenumele: sincretismul N.–Ac.–V.; G.–D., indici cazuali comuni.

4) Flexiunea numelor de familie este similară cu cea a prenumelor și în privința unor particularități legate de neparticiparea formelor onomastice la opoziția de determinare.

4.2. Numele proprii de animale (zoonime)

Analiza categoriei gramaticale a cazului la numele de animale în limba română este orientată spre stabilirea unor asemănări și deosebiri între flexiunea diferitelor subclase onomastice.

Cazul nominativ

Funcția semantică. Nominativul apare ca valoare cazuală a paradigmei zoonimelor prin apartenența acestor nume proprii la planul denominației individuale. Funcțiile semantice ale valorii de nominativ se referă la autorul sau receptorul unei acțiuni, la indicarea ființei caracterizate sau la exprimarea unei caracteristici denominative a unei ființe. Ca la toate numele proprii analizate anterior, identificarea prin nume a unei ființe alcătuiește funcția semantică dominantă a cazului nominativ.

În limba română, zoonimele se distribuie în toate pozițiile contextuale specifice ale nominativului:

I. X + verb: „*Fetița, Baciu*,... aleargă precipitat" (Arghezi, VIII 108); „*Pripășel* era cățelușul lui..." (Delavrancea, I 319);

II. verb copulativ + *X*: „Acesta-i *Jap*" (Galaction, 302);

III. substantiv comun + *X*: „Cea mai încercată e pisica *Linx*" (Arghezi, VIII 116).

În contextele-tip ale valorii de nominativ, termenul *X* poate fi orice nume propriu din clasa zoonimelor.

Funcția formală. Din punct de vedere formal, valoarea de nominativ a zoonimelor se exprimă prin terminațiile de gen și număr ale acestei subclase. Ca inventar onomastic constituit pe baza apelativelor sau a altor nume proprii, zoonimele prezintă la nominativ o aceeași diversitate de terminații care caracterizează sistemul onomastic. La numele de animale, ca și la numele de familie, transferul apelativelor în denominația zoonimică, marcat de forma articolului, impune, ca terminații predominante ale acestei valori cazuale, vocalele *-a* și *-u*. Exclus din categoria determinării, articolul definit, în forma de nominativ a zoonimelor, are atât o funcție etimologică, cât și una morfologică de exprimare a cazului. La zoonime, rolul de indice cazual poate fi îndeplinit și de forma articolului indefinit. Ca și la numele de familie, variantele formale nearticulate ale numelor proprii de animale cu aspect articulat apar destul de rar, de exemplu: „răpită ca o *Rosinantă* hilară..." (Constantinescu, I 360). La plural, valoarea de nominativ a zoonimelor se exprimă fie prin intermediul desinențelor de număr plural ale acestor nume proprii, fie prin forma determinanților: „*Burzii* și *Macaveii* din partea femeiască aveau... un Ioniță cucoș..." (Arghezi, VIII 203); „Toți *Ioniță* ai noștri au fost numai albi..." (Arghezi, VIII 191).

Funcția sintactică. Prin distribuția în contextele valorii de nominativ, zoonimele pot avea aceleași funcții sintactice ca și prenumele sau numele de familie: subiect, nume predicativ, atribut apozițional, ocupând poziția atât de centru, cât și pe cea de adjunct.

Cazul genitiv

Funcția semantică. Prin cazul genitiv al zoonimelor pot fi exprimate doar sensuri legate de apartenență sau de linia de descendență. Zoonimele realizează valoarea de genitiv, situându-se în pozițiile contextuale ale acestei valori:

I. substantiv comun + *X*: „lătrătura *lui Dudaș*" (Ghica, III 58);

II. verb copulativ + *X*: „mieunatul e a *lui Bob*" (Arghezi, IV 122);

III. prepoziție + *X*: „înaintea *lui Jap*" (Galaction, 302).

Spre deosebire de prenume şi numele de familie, zoonimele nu apar ca adjunct al unui alt nume propriu, deşi această poziţie contextuală este posibilă în referirea la descendenţii unui animal:

IV. X al lui Y: „*Pătăţel* al Fificăi" (Ghica, III 118).

Funcţia formală. Pentru stabilirea indicilor cazuali de genitiv ai zoonimelor vom prezenta modele formale pentru fiecare din seriile de terminaţie ale acestei subclase.

ZOONIME MASCULINE						
SERIE	SUBSERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIŢIE	UZ
-a		I	„urletul *lui Cula...*" (Slavici, II 95)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-ă		I	„strănepot *al lui Bijulică...*" (Brătescu-Voineşti, 289)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-e		I	„coada *lui Patrocle...*" (Sadoveanu, X 24)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-i		I	„moartea *lui Bubi...*" (Arghezi, VIII 112).	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-o		I	„mamiţa *lui Bubico...*" (Caragiale, II 349)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-u		I	„tânguirea *Cucului* nostru..." (Arghezi, VIII 101)	*lui*	enclitic	exclusiv literar
		II	„moartea *lui Cucu...*" (Arghezi, VIII 101)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
		III	„mirosul *lui Lăţosu...*" (Arghezi, VIII 142)	*lui*	proclitic	general literar
-i		I	„capul *lui Ursei...*" (Sadoveanu, VIII 24)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
-cons.		I	„Moartea *lui Castor...*" (Brătescu-Voineşti, 347)	*lui*	proclitic	exclusiv literar
ZOONIME FEMININE						
-a		I	„Cestălalt e *al Coţofenei...*" (Arghezi, VIII 161)	*-ei*	enclitic	general literar
		II	„umbletul *Pisicuţii...*" (Hogaş, O. 242)	*-ii*	enclitic	general literar
	-(c)a	I	„lătrătura *Braichii*"	*-ii*	enclitic	general

	-(g)a		(Ghica, III 58); „*urmele Bisisichii...*" (Preda, II 7)			literar
		II	„inima *Dolcăi...*" (Alecsandri, III 76)	*-ăi*	enclitic	general literar

Exprimarea opoziţiei cazuale. La zoonime, analiza modelelor formale de genitiv relevă simitudinea cu exprimarea aceleiaşi valori cazuale la prenume. Prezenţa mijloacelor formale analitice şi sintetice, poziţia dominantă a morfemului proclitic *lui* ca indice de genitiv al zoonimelor masculine, tendinţa de restrângere a domeniului indicilor sintetici de genitiv la zoonimele feminine cu terminaţia *-a*, specializarea exclusivă a formelor articolului hotărât ca marcă a cazului constituie trăsături caracteristice ale flexiunii tuturor subclaselor onomastice analizate. Din punctul de vedere al realizării formale a cazului genitiv, formele onomastice provenite de la apelative oferă aspecte interesante privitoare la selectarea mărcilor cazuale în funcţie de clasa morfologică a denumirii iniţiale. Apelativele feminine (substantive sau adjective substantivale), urmează modelul flexionar al numelor comune din rândul cărora provin. Transferate în sistemul zoonimic, apelativele masculine, fixate sub formă atât nearticulată, cât şi articulată, îşi diferenţiază exprimarea cazuală prin adoptarea morfemului proclitic *lui* ca indice al cazului oblic. Extinderea acestui morfem proclitic, ca marcă a genitivului, de la antroponime la zoonime, subclasă onomastică mai recentă, s-a realizat prin mijlocirea unui mare număr de prenume masculine, utilizate în denominaţia zoonimică. Prezenţa izolată a formelor de genitiv ale zoonimelor masculine marcate enclitic este concurată de variantele de genitiv ale aceloraşi forme onomastice marcate proclitic. Flexiunea numelor proprii de animale nu se diferenţiază la zoonimele provenite din apelative feminine în *-a*, întrucât prenumele, al căror model formal îl urmează zoonimele masculine, au la feminin forme flexionate similare cu ale numelor comune articulate.

Funcţia de indice cazual a morfemului proclitic *lui* la zoonime, subclasă onomastică caracterizată prin trăsătura [– Personal], este un argument în defavoarea constituirii genului personal al substantivelor în limba română.

Funcțiile sintactice și semantice ale valorii de genitiv a zoonimelor nu se deosebesc de cele ale prenumelor sau ale numelor de familie.

Cazul dativ

Valoarea de dativ a paradigmei zoonimelor se realizează similar cu formele corespunzătoare ale celorlalte subclase onomastice analizate, prin distribuția în aceleași poziții contextuale, prin sincretismul formal cu genitivul, prin funcții sintactice și semantice comune.

Cazul acuzativ

Valoarea cazuală de acuzativ se manifestă omogen la zoonime. Vocativul numelor proprii de animale, ca și valorile similare din flexiunea subclaselor antroponimice, se remarcă prin poziția contextuală obligatorie față de prepoziție, prin indicii formali specifici, prin funcționalitatea în plan semantic și sintactic. Și la zoonime diferențierea flexiunii onomastice față de cea a numelor comune este marcată de prezența prepoziției *pe* în distribuția contextuală a numelui cu un verb tranzitiv, caracteristică a acuzativului obiectului direct. Ca și morfemul proclitic *lui,* prepoziția *pe* ca marcă a acuzativului zoonimelor, încadrate între formele non-personale, nu poate constitui o caracteristică a genului personal al substantivelor în limba română. Apelativele devenite zoonime selectează obligatoriu acest indice de acuzativ în poziția contextuală I. verb tranzitiv + *X*: „Mi-aș da armele și *pe Haiduc*..." (Negruzzi, I 53), „ia cu tine *pe Chiperiu* și *pe Tătaru*..." (Hogaș, 293), „L-ați văzut cumva *pe Zdreanță ?*" (Arghezi, IV 130), „luase *pe Cula*" (Slavici, II 295).

Comparativ cu numele comune, la care acuzativul obiectului direct impune articularea definită a formei flexionate, remarcăm că zoonimele, ca și antroponimele, expun, la aceeași valoare cazuală forme cu aspect atât nearticulat, cât și articulat. La numele proprii provenite din apelative, prepoziția *pe*, ca marcă a acuzativului, se constituie și ca indice distinctiv al funcției denominative ulterioare a apelativului, individualizarea onomastică.

Cazul vocativ

Ca şi la prenume, vocativul este o valoare preponderentă a flexiunii zoonimelor prin caracteristica sa funcţională de caz al apelaţiei directe.

Ca formă independentă de context, vocativul zoonimelor, ca al tuturor numelor comune sau proprii, nu are funcţie sintactică.

Din punctul de vedere al exprimării formale, subclasa zoonimelor ar trebui să prezinte indici de vocativ similari cu cei ai flexiunii prenumelor sau a numelor comune, având în vedere provenienţa inventarului onomastic din aceste surse nominale. Modelele formale ale vocativului zoonimelor, pe care le vom expune în cadrul seriilor de terminaţie ale acestor nume proprii, atestă încadrarea numelor proprii de animale în schema realizărilor flexionare ale numelor comune.

Zoonimele prezintă forme sincretice de N.–Ac.–V. în cadrul tuturor seriilor de gen şi număr. Omonimia dintre nominativ şi vocativ poate fi mijlocul formal exclusiv de exprimare a acestei valori cazuale în seriile terminaţiilor *-ă*, *-e*, *-i*, *-o*, *-i*, indiferent de provenienţa numelui din apelative sau din alte nume proprii.

ZOONIME MASCULINE

SERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIŢIE	UZ
-a	I	„Nea, *Lipa* ! nea Caţa !" (Sadoveanu, I 75)	V. = N.		general literar
-ă	I	„Ce-i, *Fifică ?*" (Slavici, I 250)	V. = N.		exclusiv literar
-o	I	„Hei, *Duţulache !*" (Preda, II 115)	V. = N.		exclusiv literar
-i	I	„*Kiki*, strigă domnu Iancu..." (Sadoveanu, I 269)	V. = N.		exclusiv literar
-o	I	„*Bubico*, zice cucoana..." (Caragiale, II 348)	V. = N.		exclusiv literar
-u	I	„*Cucule*, îi ziceam..." (Arghezi, VIII 100); „Ce-i mă, *Comedierule ?*" (Sadoveanu, I 264)	-(*ul*)*e*	enclitic	general literar
	II	„Stai, *Ciuntu !*" (Sadoveanu, I 269)	V. = N.		general literar

	III	„Şi tu, *Şoime*, ce nechezi ?” (Alecsandri, III 135)	*-e*	enclitic	izolat
-i	I	„Măi, *Grivei*, nu fi leneş !” (Delavrancea, I 312)	V. = N.		exclusiv literar
-cons.	I	„*Castor*, vin aici !” (Brătescu-Voineşti, 347)	V. = N.		general literar
	II	„Ce-i, *Osmanule ?*” (Sadoveanu, I 70)	*-(ul)e*	enclitic	izolat

ZOONIME FEMININE

-a	I	„Na, na, *Frişca*, naa !” (Sadoveanu, I 86)	V. = N.		general literar
	II	„Hai şi tu, *Frişcă !*” (Sadoveanu, I 88); „Nu-i aşa, *Joiţă !*” (Arghezi, VIII 74)	V. = N. neart.		izolat
	III	„*Martinico*, hai la şcoala domnească...” (Delavrancea, I 313)	*-o*	enclitic	general literar

Desinenţele specifice de vocativ *-e* şi *-o* apar la zoonimele masculine din seria terminaţiei *-u* sau *-consoană* şi, respectiv, la zoonimele feminine din seria terminaţiei *-a*. Apariţia formelor de vocativ marcate de desinenţele specifice ale acestui caz este foarte puţin frecventă în subclasa numelor de animale, sincretismul cazual N.–V. fiind caracteristica formelor şi subclaselor onomastice mai recente.

Ca şi numele de familie, zoonimele se pot distribui în clasele de declinare stabilite la prenume.

Concluzii. Analiza categoriei cazului la subclasa numelor de animale evidenţiază un comportament morfologic al zoonimelor asemănător cu cel al antroponimelor, caracterizat prin următoarele trăsături:

1) Numele de animale sunt o subclasă onomastică care realizează categoria gramaticală a cazului.

2) Valorile de caz ale zoonimelor se caracterizează prin poziţii contextuale şi funcţii sintactice comune cu cele ale antroponimelor.

3) Zoonimele exprimă valorile cazuale prin mijloace similare cu cele ale flexiunii antroponimelor. Ca subclasă onomastică recentă, numele de animale împrumută indicii cazuali ai prenumelor, care

coincid, la unele serii formale, cu mărcile cazuale ale numelor comune.

4) La zoonime, neparticiparea numelor proprii la opoziția de determinare este mai evidentă.

5) Prezența morfemului proclitic *lui*, ca indice de genitiv-dativ, şi a prepoziției *pe*, ca indice de acuzativ în declinarea zoonimică, anulează capacitatea distinctivă a acestor forme în delimitarea unui gen personal în limba română.

4. 3. Numele proprii de locuri (toponime)

Subclasă cu funcționalitate specifică în sistemul onomastic al limbii, numele proprii de locuri vor fi analizate în perspectiva diversității tipurilor de denominație toponimică. Vom prezenta aspectele funcționale şi formale ale opoziției de caz prin referire la nume de locuri din diferite subsisteme toponimice: nume de țări, nume de localități, nume de ape, nume de munți etc. Exprimarea formală a valorilor cazuale va fi cercetată în cadrul seriilor diferitelor terminații toponimice, precum şi în limitele unei subîmpărțiri a numelor de locuri după structura lor (simple sau compuse).

Cazul nominativ

Funcția semantică. Ca şi la alte subclase onomastice, valoarea de nominativ a numelor de locuri este motivată de funcția numelor proprii în sistemul limbii. Ca unități de enunț, toponimele ocupă toate pozițiile contextuale ale valorii de nominativ, indiferent de tipul denominativ pe care îl reprezintă şi de structura lor formală. În contextele-tip ale nominativului se poate distribui oricare din termenii inventarului topinimic:

I. <u>X + verb</u>: „*România* s-ardică”... (Alexandrescu, 66), „*Dobrogea* e o pajiște de somn...” (Voiculescu, I 20);

II. <u>verb copulativ + *X*</u>: „Eu sunt *Provența*...” (Alecsandri, II 221), „Aiasta-i *Hălăuca*...” (Hogaş, 109);

III. <u>substantiv + *X*</u>: „E târguşorul *Oltenița*...” (Vlahuță, III 222), „Muntele *Pionul* va trăi...” (Asachi, I 236).

În aceleaşi poziții contextuale apar şi formele etimologice de plural ale unor nume de localități, precum şi plurale propriu-zise ale toponimelor participante la opoziția de număr.

În limba română, la subclasa toponimelor se remarcă identitatea cu alte subclase onomastice în privința funcțiilor semantice pe care și le asumă valoarea de nominativ. Observăm însă că la toponime precumpănește funcția nominativului de indicare a obiectului caracterizat sau de exprimare a unei caracteristici denominative a unui obiect.

Funcția formală. Din punct de vedere formal, valoarea de nominativ a numelor de locuri, ca și a subclaselor onomastice analizate, se exprimă prin terminațiile de gen și număr. Corespunzătoare formelor nearticulate ale numelor comune, formele de bază ale toponimelor se caracterizează prin varietatea terminațiilor vocalice, semivocalice și consonantice, incluzând și terminațiile *-a* și *-u*, în seria cărora apar probleme privitoare la articularea numelui. Ca nume proprii, toponimele sunt excluse din categoria determinării. (Argumentele au fost discutate în analiza de caz a prenumelor.) Ca inventar onomastic alcătuit prin transferul de nume comune sau proprii, toponimele grupează, în seria terminației *-a* și *-u*, forme articulate ale unor apelative (tipul formal: *Poiana*), alături de forme a căror terminație este exterioară sistemului articulării (tipul formal: *Orşova*). Prezența articolului definit în finala unor apelative transferate în subclasa toponimelor are o funcție exclusiv etimologică, marcă a transferului numelui dintr-o clasă de denominație în alta, suficientă însă pentru a impune toponimului un aspect articulat. Prin analogie cu numele comune, devenite adeseori toponime, toți termenii din seria terminațiilor *-a* și *-u* au fost considerați ca forme onomastice cu aspect articulat, față de celelalte serii formale ale toponimelor ale căror terminații impun aspectul formal nearticulat. În planul denominației, exprimat prin valoarea de nominativ singular, toponimele prezintă ambele tipuri formale, cu aspect nearticulat și articulat, de exemplu: „Vor fi *Elba* sau *Vistula* sau *Rin* sau *Volga*...” (Bogza, II 228), „Orașele erau Corabia și Calafat...” (Iorga, 245). Mai mult decât antroponimele sau zoonimele, toponimele cu aspect articulat au permis reconstituirea sistematică a unor variante formale nearticulate, de exemplu: „este *Germania*, acea *Germanie* care...” (Gherea, I 417), „*Veneția*, puternica *Veneție* îi menagia” (Odobescu, II 144). Variantele formale nearticulate ale toponimelor corespund, ca distribuție contextuală, formelor onomastice propriu-zise cu aspect nearticulat

prin terminație, de exemplu: „intră bogatul *Siret*...” (Vlahuță, III 227), „ să înflorească Alba, / Dreapta / *Isarlâk*” (Barbu, 81). Toponimele cu aspect articulat se specializează în exprimarea nominativului în condițiile contextuale ale articulării definite. Toponimele cu aspect nearticulat prezintă în aceleași contexte variante articulate, de exemplu: „*Sistovul, Cernavoda, Razgradul, Babadagul* și *Oblucița* se mistuiesc....” (Bălcescu, 60); „*Vedea, Tecuciul, Călmățuiul* predară vestea” (Galaction, 276). Toponimele articulează în mod sistematic numele proprii cu aspect nearticulat din seria terminațiilor *-a*, *-e*, *-i* și *-consoană*. Această particularitate poate fi considerată o trăsătură distinctivă a subclasei numelor de locuri în ansamblul sistemului onomastic.

Opoziția care se stabilește între varianta nearticulată și toponimele cu aspect articulat pe de o parte, între toponimele cu aspect nearticulat și varianta lor articulată are, de asemenea, un caracter sistematic. Fără a corespunde din punct de vedere funcțional categoriei determinării, opozițiile între variantele și formele de bază ale toponimelor reprezintă o încadrare în modelul exprimării formale a numelor comune, în pozițiile contextuale de articulare. În același timp, toponimele se deosebesc de numele comune prin posibilitatea de a distribui în aceleași contexte, de nearticulare sau de articulare, atât varianta nearticulată, cât și forma propriu-zisă cu aspect articulat, de exemplu: „*Dobrogea*, vechea *Dobrogie* se deșteaptă...” (Vlahuță, III 224), „E vechea *Dobrogea*” (Galaction, II 142); „*Olt* înseamnă o realitate” (Bogza, 260), „*Oltul* înseamnă un destin” (Bogza, 119). Terminațiile variantelor formale nearticulate sau articulate sunt indici de exprimare a nominativului toponimelor. La plural nominativul numelor de locuri este marcat prin indicii formali ai categoriei numărului.

Funcțiile sintactice ale nominativului toponimelor sunt similare celor descrise la antroponime sau zoonime prin distribuția în aceleași poziții contextuale.

Cazul genitiv

Funcția semantică. Genitivul se înscrie în paradigma toponimelor prin posibilitatea de a stabili relații contextuale cu alte sub-

stantive, exprimând în plan semantic cel puțin un raport de apartenență. Semnificațiile contextuale mijlocite de formele de genitiv ale toponimelor diferă de cele ale altor subclase onomastice. Spre deosebire de antroponime sau zoonime, toponimele în cazul genitiv nu se caracterizează prin posibilitatea de a indica descendența sau înrudirea. Formele de genitiv ale toponimelor arată:

♦ apartenența unui obiect la alt obiect – „plaiul *Bucovinei*...” (Pillat, II 204);

♦ autorul unei acțiuni exprimate substantival – „înflorirea *Mizilului*...” (Caragiale, I 262);

♦ obiectul unei acțiuni exprimate substantival – „împresurarea *Târgoviștei*...” (Bălcescu, I 167).

Dintre funcțiile semantice caracteristice exprimate de genitivul toponimelor remarcăm:

♦ indicarea locului – „anii studenției ai *Berlinului*...” (Călinescu, II 324);

♦ exprimarea denumirii unui loc – „târgul *Băiei*...” (Kogălniceanu, I 662).

Valorile semantice ale formelor de genitiv ale toponimelor corespund numai parțial semnificațiilor aceleiași valori cazuale la numele comune.

Pozițiile contextuale reprezentative pentru valoarea de genitiv a numelor comune, a antroponimelor și a zoonimelor caracterizează și distribuția în enunț a formelor de genitiv ale toponimelor, după cum rezultă din exemplele:

I. substantiv comun + *X*: „ostașii *României*” (Alexandrescu, 82);

II. *X* + substantiv comun: „*al Italiei* pământ” (Eminescu, IV 144);

III. prepoziție + *X*: „împrejurul *Valahiei*” (Iorga, 245).

Alte tipuri de contexte: IV. verb copulativ + *X*: „acest codru este *al Vlăsiei*” (Galaction, II 242); V. nume propriu + *X*: Miercurea *Ciucului*, Miercurea *Sibiului*, Rîmnicu *Vîlcii*, sunt foarte puțin frecvente în distribuția toponimelor.

Exprimarea opoziției cazuale. Pentru stabilirea indicilor de genitiv la subclasa numelor de locuri, vom prezenta modele ale exprimării acestui caz la diferite tipuri de denominației toponimică.

SERIE	SUB-SERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIȚIE	UZ
-a		I	„soarele *Provenței...*" (Odobescu, II 235)	*-ei*	enclitic	general literar
		II	„stejarii *Tismanii...*" (Voiculescu, I 54)	*-ii*	enclitic	general popular
		III	Vârful *Negoții (Neagota);* Dealul *Scrăzii (Scrada)*	(altern. cons.) + *-ii*	enclitic	general popular
	-(c)a	I	„capătul *Bisocei...*" (Vlahuță, III 301)	*-ei*	enclitic	general literar
	-(g)a	I	„județul *Vlașcii...*" (Bălcescu, I 59)	*-ii*	enclitic	general popular
		III	„pădurea *Strungăi*" (Alecsandri, Pr. 145)	*-ăi*	enclitic	general popular
	-(i)a	I	„drumul *Mangaliei...*" (Bogza, III 242)	*-ei*	enclitic	general literar
	-(i)a	II	„a caselor... *Franțiii...*" (Kogălniceanu, 89)	*-ii*	enclitic	izolat
	-(e)a	III	„matca *Vedei...*" (Slavici, IV 349)	*-ei*	enclitic	general literar
-i (semi-voc.)		I	„malul *Bahluiului...*" (Negruzzi, I 54)	*-lui*	enclitic	general literar
-u (semi-voc.)		I	„prin codrii *Bacăului...*" (Bacovia, SA. 114)	*-lui*	enclitic	general literar
-cons.		I	„ sfetnicul *Lancrămului*" (Blaga, 40)	*-lui*	enclitic	general literar
	-(e)a	II	„ cetate a *Zimnicii...*" (Vlahuță, III 217)	*-ii*	enclitic	general popular
		III	„țărmul *Vezii...*" (Galaction, 7)	(altern. cons.) + + *-ii*	enclitic	izolat popular
-e		I	„paza *Tîrgoviștei...*" (Odobescu, II 49)	*-ei*	enclitic	general literar
		II	„căpitănia *Tîrgoviștei...*" (Bălcescu, 59)	*-ii*	enclitic	general popular

		III	„țărmii *Helespontelui*...” (Bolintineanu, II 484)	*-lui*	enclitic	izolat
		IV	„curgerile lui *Miunione*...” (Alecsandri, II 47)	*lui*	proclitic	izolat
-i		I	„văile *Misissipiului*...” (Ghica, III 278)	*-lui*	enclitic	izolat
-o		I	„harta *Congoului*...” (Bogza, 247)	*-lui*	enclitic	izolat
		II	„curgerile *lui Arno*...” (Alecsandri, II 47)	*lui*	proclitic	izolat
-u		I	„războiul *Ciprului*...” (Bălcescu, 91)	*-lui*	enclitic	general literar
	-(i)u	I	„dialect *al Lațiului*...” (Rădulescu, II 247)	*-lui*	enclitic	general literar

PLURALE ETIMOLOGICE

-i	„târgul *Roșiorilor*...” (Galaction, 257) „dealurile *Fălticenilor* și *ale Pașcanilor*...” (Lovinescu, II 7) „pământul *Daciilor*...” (Iorga, 341) „marginile *Ploieștilor*...” (Bogza, II 114)	*-lor*	enclitic	general literar

TOPONIME CU DETERMINANȚI

SERIE	SUB-SERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIȚIE	UZ
-a		I	„fiii superbei *Engliteri*...” (Bolintineanu, I 327)	*-i*	enclitic	general literar
	-(i)a	I	„viața falnicei *Veneții*...” (Eminescu, I 202).	*-i*	enclitic	general literar
	-(e)e	I	„povestea altei *Dobroge*” (Bogza, IV 114).	*-e*	enclitic	general literar
-e		I	„farmecul frumosului *Târ-goviște*...” (Vlahuță, III 245).	*unui*		general literar
-i		I	„imaginea vechiului *Haiti*...” (Bogza, III 163).	*unui*	proclitic	general literar
-o		I	„istoria acestui *Prado*...” (Ghica, III 241).	*unui*	proclitic	general literar

-u		I	„unda vijeliosului *Motru*..." (Odobescu, I 109).	*unui*	proclitic	general literar
-cons.		I	„imaginea *unui Cluj* nou..." (Bogza, II 212).	*unui*	proclitic	general literar

Analiza modelelor formale ale cazului oblic la numele de locuri în limba română indică unele deosebiri față de realizarea formală a aceleiași valori cazuale la antroponime sau zoonime. Toponimele exprimă cazul genitiv prin mijloace formale exclusiv sintetice (enclitice). Morfemul proclitic *lui* este înregistrat izolat în forma de genitiv a unor toponime străine cu terminația *-e* sau *-o*, insuficient adaptate sau dificil adaptabile la sistemul limbii române. Modelul formal al alcătuirii genitivului numelor de locuri cu morfemul proclitic *lui* nu s-a impus, deși prezenta avantajul, semnalat și la antroponime, al păstrării nealterate a formei toponimului. Cu toate acestea, socotim că prezența morfemului proclitic *lui* în unele modele de genitiv ale toponimelor este suficientă pentru a proba caracterul nedistinctiv al acestui indice formal pentru genul personal. În același timp, absența sistematică a indicelui analitic de genitiv *lui*, la majoritatea seriilor toponimice, anulează valoarea morfemului proclitic ca marcă formală a clasei flexionare a obiectului individualizat.

Morfemele enclitice de exprimare cazuală a valorii de genitiv a toponimelor sunt selectate în funcție de terminația onomastică. Astfel, numele de locuri cu terminația *-a, -(e)a, -(i)a* exprimă valoarea de genitiv prin morfemele enclitice *-ei*, *-ii*, mărci formale de substituție a terminației de nominativ în raport de variație liberă. Morfemul *-ii* poate altera consoana precedentă, fără ca alternanțele fonologice să se constituie în mod sistematic.

Toponimele cu terminațiile *-i*, *-o*, *-u* *-(i)u*, *-i* (semivocalic), *-u* (semivocalic), *-consoană* marchează valoarea de genitiv cu ajutorul morfemului de adjoncțiune enclitică *-lui*.

Toponimele cu terminațiile *-(c)a*, *-(g)a*, indiferent de proveniența lor din apelative sau din alte subclase onomastice, prezintă la cazul genitiv, ca și antroponimele, morfemul enclitic *-ăi*, în raport de variație liberă cu morfemele *-ei*, *-ii*. Ca și morfemul proclitic *lui*, morfemul enclitic *-ăi* pierde valoarea sa de indice distinctiv al genului personal, prin apariția în cadrul flexiunii toponimelor.

Şi la numele de locuri, mijloacele de realizare formală a cazului oblic se înscriu în flexiunea cu afixe-articol, specifică declinării articulate a numelor comune. Forma de nominativ căreia i se opune o formă de genitiv marcată enclitic, în cadrul paradigmei topinimelor, poate fi fie o formă onomastică de bază, în afara categoriei determinării, a cărei terminaţie creează aparenţa unei articulări a numelui: *-a -(i)a, -(e)a, -u, -(i)u*, fie o variantă formală articulată a unui toponim, a cărui terminaţie este specifică aspectului formal nearticulat: *-i, -o, -i, -consoană*. La toponimele cu terminaţia *-e*, nespecifică pentru stabilirea genului, indicii enclitici de genitiv sunt selectaţi potrivit variantei formale articulate de nominativ, de tip feminin sau nonfeminin. Să se compare exemplele: „luarea *Constantinopolei...*" (Ghica, I 112); „concherantul *Constantinopolelui...*" (Bălcescu, 146).

Morfemul enclitic *-lor* este indicele formal al cazului genitiv plural la toponime, atât la numele de locuri cu formă etimologică de plural (tipul formal: *Bucureştilor*), cât şi la formele de plural propriu-zise ale unor nume de locuri participante la opoziţia de număr (tipul formal: *Daciilor*).

În distribuţia cu articolul nehotărât *un*, *o* sau cu determinanţi adjectivali antepuşi, toponimele au manifestări flexionare diferite în funcţie de seriile formale în care se încadrează. Toponimele din seriile formale cu aspect nearticulat *-i, -o, -i, -u -consoană* realizează valoarea de genitiv prin forma afixului de determinare nedefinită şi a adjectivului determinant. În acelaşi fel apare indicată valoarea de genitiv a toponimelor din seria formală cu aspect articulat a terminaţiei *-u*. Toponimele din seria formală *-a, (i)a, -(e)a* cu aspect articulat exprimă cazul oblic, în cadrul variantelor formale nearticulate reconstituite, prin desinenţele specifice de genitiv, caracteristice declinării nearticulate a numelor comune. Modelele formale ale distribuţiei toponimelor cu articolul nedefinit sau cu determinanţi adjectivali coincid cu cele ale altor subclase onomastice.

Funcţie sintactică. Funcţiile sintactice realizate de formele de genitiv ale toponimelor nu se deosebesc de cele înregistrate la alte subclase onomastice, cu excepţia funcţiei de subiect absentă la genitivul numelor de locuri.

Cazul dativ

Toponimele din sistemul onomastic românesc se distribuie în toate tipurile de contexte specifice ale cazului dativ:

I. verb + *X*: „dă *Turciei* alarma..." (Odobescu, I 121);

II. substantiv + *X*: „am stat domn *Moldovei*..." (Vlahuță, I 188);

III. adjectiv + *X*: „ oraș asemănător *Berlinului*..." (Iorga, 147);

IV. adverb + *X*: „Epirul, asemenea *Macedoniei*... (Bolintineanu, II 216);

V. interjecție + *X*: „Bravo *Bucureștiului*..." (Arghezi, XX 146);

VI. prepoziție + *X*: „datorită *Parisului* răsculat..." (Bogza, III 284).

Deși putem aprecia, pe baza acestei distribuții contextuale, că dativul alcătuiește o valoare cazuală distinctă a paradigmei toponimelor, remarcăm totuși o deosebire de frecvență între realizarea dativului la diferite subclase onomastice; la numele de locuri distribuția formelor onomastice în contexte de dativ este mult mai rară. Funcțiile semantice exprimate de valoarea de dativ a toponimelor diferă de cele ale antroponimelor sau ale zoonimelor. Numele de locuri în dativ nu se referă la destinatarul unei acțiuni, ci la destinația ei: „Răspunse *Europei* orgolios cu tifla..." (Arghezi, I 98).

Toponimele, ca și celelalte subclase onomastice, se caracterizează prin sincretismul formal al dativului cu genitivul.

Funcțiile sintactice pe care le îndeplinesc toponimele în cazul dativ sunt aceleași cu cele ale antroponimelor, ale zoonimelor sau ale numelor comune cu aceeași valoare cazuală.

Cazul acuzativ

Funcția semantică. Toponimele realizează distinct valoarea cazuală de acuzativ prin posibilitatea de a denumi un obiect asupra căruia se reflectă acțiunea verbală. Distribuția numelor de locuri în contextele acuzativului înregistrează deosebiri față de pozițiile contextuale realizate de antroponime sau de zoonime. Ca și numele comune, toponimele în acuzativ nu se distribuie obligatoriu cu prepoziție.

Poziția contextuală caracteristică a acestui caz este I. verb + *X*, în condițiile în care verbul este marcat de tranzitivitate.

Valorile semantice realizate de formele toponimice în acuzativ se referă la:

♦ obiectul asupra căruia se răsfrânge o acțiune verbală: „Văd *Argeşul*..." (Pillat, I 148);

♦ obiectul spre care se orientează o acțiune: „mi-aduceam aminte de *Agapia* şi *Văratec*..." (Kogălniceanu, II 97);

♦ obiectul la care se referă acțiunea: „am scris *despre Olt*..." (Bogza, III 218);

♦ autorul unei acțiuni pasive: „valea este străbătută *de Siret*..." (Vlahuță, III 224);

♦ locul sau direcția acțiunii: „Răscoala izbucnise deodată *în Moldova / La Giurgiu, la Caracal* şi *Craiova*" (Arghezi, III 171);

♦ modul acțiunii: „A străbate... ca *la Rahova*..." (Alecsandri, II 171);

♦ scopul acțiunii: „versuri scrise *pentru Ischia*..." (Alecsandri, II 282).

Ca adjunct nominal, formele de acuzativ ale toponimelor distribuite cu prepoziția *pe* realizează o semnificație contextuală specifică, privitoare la specia unui obiect după proveniența sa: „chihimbaru de *Sibiciu*..." (Odobescu, II 235). Uneori forma de acuzativ cu prepoziție a unui toponim poate fi echivalentă cu genitivul: „semnat: prefect *de Dorohoi*..." (Arghezi, III 167).

Funcția formală. Din punct de vedere formal, remarcăm la toponime sincretismul acuzativului cu nominativul. În pozițiile contextuale de acuzativ, toponimele prezintă forme cu aspect articulat prin terminație: *-a -(e)a, -(i)a), -u, -(i)u* sau variante formale articulate ale numelor proprii din celelalte serii de terminație cu aspect nearticulat. Modelul de realizare formală a cazului acuzativ la numele de locuri este cel al numelor comune, care în distribuția cu un verb tranzitiv prezintă forme articulate cu articol definit sau indefinit, de exemplu: „îşi trage... din stânga *Neajlovul* şi *Glavaciocul*, din dreapta *Vâlsanul, Râul Doamnei, Sabarul* şi *Dâmbovița*" (Vlahuță, III 275). Tendința de a păstra nealterată forma toponimelor determină şi apariția unor forme cu aspect nearticulat, mai ales la unele toponime străine, încă insuficient adaptate sistemului limbii române: „vede

Eufratul şi *Tigris, Nilul, Dunărea...* (Eminescu, I 144). Caracteristică tuturor numelor proprii, posibilitatea de a exprima o valoare cazuală prin forme cu aspect atât nearticulat, cât şi articulat, alăturate unor variante articulate propriu-zise, este o dovadă în plus a neparticipării toponimelor la opoziţia nedeterminat / determinat. Omonimia formală a acuzativului cu nominativul este caracteristică şi distribuţiei toponimelor cu articolul nedefinit. Formele pe care le prezintă numele de locuri în această poziţie contextuală sunt variantele formale nearticulate ale unor toponime cu aspect articulat prin terminaţiile *-a, -(e)a, -(i)a* sau toponime din seriile formale cu aspect nearticulat: „aţi uitat *o Câmpină..., un Comarnic...*" (Bogza, I 124).

La cazul acuzativ plural, toponimele se caracterizează prin aspectul articulat al formelor atât la pluralele etimologice, cât şi la cele propriu-zise: „vedeam *Pângăraţii...*" (Hogaş, 383).

Cea mai importantă particularitate a realizării formale a valorii cazuale de acuzativ la subclasa toponimelor este absenţa prepoziţiei *pe* în distribuţia numelui propriu cu verbe tranzitive. Faţă de antroponime sau zoonime care exprimau obligatoriu cu prepoziţia *pe* valoarea de acuzativ-obiect direct, la toponime, absenţa prepoziţiei *pe* este o marcă distinctivă a subclasei numelor de locuri. Este anulată astfel şi legătura dintre prezenţa prepoziţiei *pe* şi caracterul determinat al obiectului direct, motivare gramaticală a constituirii unei clase flexionare a obiectelor individualizate.

În celelalte tipuri de distribuţie contextuală a numelor în acuzativ, toponimele apar frecvent în forme omonime cu nominativul, selectând prepoziţii cu sens locativ sau de direcţie.

Funcţiile sintactice ale acuzativului nu disting subclasa topinimelor de celelalte subclase onomastice.

Cazul vocativ.

Funcţia semantică. Subclasă onomastică caracterizată prin denominaţia inanimatelor, toponimele sunt forme puţin susceptibile de a realiza valoarea cazuală de vocativ, specifică apelaţiei sau adresării directe. Formele de vocativ ale toponimelor se deosebesc de cele ale antroponimelor sau ale zoonimelor, prin frecvenţa redusă şi prin apartenenţa la planul strict stilistic al exprimării emfatice. În general, vocativul toponimelor are semnificaţia unei personificări.

Valoarea de vocativ a numelor de locuri se manifestă prin independența față de orice determinări contextuale și prin absența funcționalității sintactice, corespunzătoare poziției sale în enunț.

Funcția formală. Mijloacele formale de exprimare a valorii de vocativ a toponimelor vor fi prezentate în cadrul modelelor contextuale constituite pentru fiecare serie de terminație în parte în vederea comparării lor cu mărcile cazuale ale altor subclase onomastice.

SERIE	SUB-SERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIȚIE	UZ
-a		I	„*Prahova*, să fii cuminte..." (Coşbuc, I 165)	V. = N.		general literar
		II	„tu, *Moldovă*, plăteşti..." (Alecsandri, III 533)	V. = N.		general literar
		III	„O, *Moldovo*, ce zile ai ajuns... " (Delavrancea, I 72)	*-o*	enclitic	general literar
	-(i)a	I	„Fii cu inimă, *Dacia !*" (Russo, 41)	V. = N.		general literar
		II	„să cânt, o, *Românie !*" (Odobescu, 21)	V. = N.		general literar
		III	„*Veneţio*, la pieptu-ţi îţi strângi a ta aripă..." (Zamfirescu, I 77)	*-o*	enclitic	general literar
	-(e)a	I	„*Tulcea*, oraş al Dunării..." (Bogza, IV 164)	V. = N.		general literar
-e		I	„*Tîrgovişte*, adio ! / Te-ntuneci cu trecutul" (Pillat, I 411)	V. = N.		general literar
		II	„*Dunăreo*, ce curgi..." (Alecsandri, I 411)	*-o*	enclitic	general literar
-i		I	„Salut, *Neapoli !*" (Bolintineanu, II 282)	V. = N.		general literar
-o		I	„O, *Bergamo*, oraş al poeţilor şi al florilor..." (Arghezi, XIX 214)	V. = N.		general literar
-u		I	„Curgi înainte, *Motru...*" (Pillat, I 48)	V. = N.		general literar

		II	„Du-te, du-te, *Motrule !*” (Vlahuță, II 240)	*-ule*		general literar
	-(*i*)*u*	I	„Oh, *Vezuviu !*” (Delavrancea, I 226)	V. = N.		general literar
		II	„*Cișmigiule*, de toamnă, de-amintire biruit...” (Pillat, II 19)	*-ule*	enclitic	general literar
-i (semi-voc.)		I	„*Bahlui !* locaș de broaște...” (Alecsandri, I 345)	V. = N.		general literar
		II	„ *Bahluiule !*” (Sadoveanu, X 49)	*-ule*	enclitic	general literar
-u (semi-voc.)		I	„Mă-nchin ție, *Ceahlău !*” (Bogza, II 282)	V. = N.		general literar
		II	„*Ceahlăule*,... te salut !” (Hogaș, 282)	*-ule*	enclitic	general literar
-cons.		I	„Mă-ntorc la tine, *Argeș !*” (Pillat, I 113)	V. = N.		general literar
		II	„Tu, *Oltule*, să ne răzbuni” (Goga, I 12)	*-ule*	enclitic	general literar
		III	„*Mureș*, dă-mi pace...” (Bolintineanu, I 120)	*-e*	enclitic	general literar

În general, realizarea formală a valorii de vocativ a numelor de locuri coincide cu cea a altor subclase onomastice, atât în privința sincretismului cazurilor N.– Ac. –V., G. – D., cât și a indicilor specifici. Exprimarea vocativului prin forme omonime cu nominativul caracterizează toate seriile de terminație ale acestei subclase onomastice.

Seriile toponimice care posedă ambele variante formale, nearticulată și aparent articulată, au posibilitatea de a exprima valoarea cazuală a apelației prin ambele variante formale de nominativ, trăsătură morfologică a flexiunii toponimice și a flexiunii antroponimice, diferită de flexiunea numelor comune, la care onomimia N.– Ac. –V., este specifică, în general, formelor nearticulate.

Desinențele valorii de vocativ: *-e* pentru masculin și *-o* pentru feminin,prezente în flexiunea numelor de locuri numai în cadrul seri-

ilor formale ale căror terminații *-u*, *-(i)u*) și, respectiv, *-a*, *-(e)a*, *-(i)a*, *-consoană* permit analogia cu seriile de gen ale numelor comune și, prin aceasta, încadrarea în schema realizării lor cazuale. Desinența *-e*, specifică seriilor masculine de gen, este o apariție izolată în cadrul seriei consonantice la toponime. La numele de locuri cu aspect formal articulat prin terminația *-u*, *-(i)u*, vocativul este indicat prin morfemul enclitic *-ule*.

Funcția sintactică. Și la numele de locuri, valoarea cazuală de vocativ este lipsită de funcționalitate sintactică, datorită independenței sale în raport cu contextul.

Declinarea. Realizarea valorilor cazuale la numele de locuri, cu unele trăsături care deosebesc subclasa toponimelor de alte subclase onomastice, modifică tabloul claselor de declinare a acestor nume proprii.

O tendință mai accentuată a formelor toponimice de a diferenția declinarea după forma articulată sau nearticulată, precum și absența mijloacelor formale analitice de exprimare cazuală sunt indicii unui proces de simplificare a declinării toponimelor.

La numele de locuri nu se înregistrează o clasă de declinare constituită din nume proprii cu patru forme cazuale distincte ca la prenume, nume de familie sau zoonime.

Caz	**Nr. forme**	**Serii formale ale toponimelor**									
		-a	*-e*	*-i*	*-o*	*-i* (semi-voc.)	*-u* (semi-voc.)	consoană	*-ea*	*-ia*	*-iu*
N.	1										
Ac.	2	+⊕	+⊕	+⊕	+⊕	+⊕	+⊕	+⊕	+⊕	+⊕	+⊕
G.	1			+		+	+	+			+
D.	2	+	+		+					+	+
	3	+									
V.	1			+	+						
	2		+			+	+	+			+
	3	+						+		+	+

După cum rezultă din prezentarea schematică a caracteristicilor de declinare a diferitelor serii formale toponimice, şi la numele de locuri se pot stabili clasele de flexiune: a) numele de locuri cu două forme cazuale distincte N.– Ac. –V.; G. –D. şi b) numele de locuri cu trei forme cazuale distincte N.–Ac.; G.– D. şi V. În clasa a) se încadrează seriile terminaţiilor *-i* şi *-o* (seria *-i* cu o singură terminaţie de G.–D. şi seria *-o* cu două terminaţii de G.– D.). Toponimele din subclasa b) au două forme de V. în seriile *-e*, *-u*, *-(i)u*, *-i* (semivocalic), *-u* (semivocalic) şi trei forme de vocativ în seriile *-a*, *-(e)a*, *-(i)a* şi *-consoană*. Cu excepţia seriei formale *-e*, toponimele cu două forme de V. au o formă de G. – D., iar cu excepţia seriei consonantice, toponimele cu trei forme de V. au două forme de G. – D.

Concluzii. Realizarea categoriei gramaticale a cazului la subclasa toponimelor poate fi caracterizată succint prin următoarele observaţii:

1) În limba română, numele de locuri, ca şi celelalte subclase onomastice analizate, realizează categoria gramaticală a cazului.

2) La toponime, cazul este o categorie gramaticală motivată din punct de vedere funcţional, sintactic şi semantic, manifestată în plan morfologic, formal.

3) În general, toponimele pot fi distribuite în poziţiile contextuale specifice realizării valorilor cazuale atât la numele comune, cât şi la celelalte subclase onomastice. Cu toate acestea, numele de locuri se disting de celelalte nume proprii prin distribuţia contextuală de Ac. cu un verb tranzitiv, marcată de absenţa prepoziţiei *pe*.

4) Numele de locuri nu se deosebesc de celalalte subclase onomastice în privinţa funcţiilor sintactice realizate de valorile cazuale.

5) Funcţiile semantice ale valorilor cazuale ale numelor de locuri sunt în general asemănătoare celor înregistrate în cadrul altor subclase onomastice. Deosebiri sub acest aspect apar în ceea ce priveşte ponderea unor funcţii semantice, adecvate specificului denominativ al acestei subclase de nume proprii. Ne referim în special la funcţia N. de indicare a obiectului sau de exprimarea unei caracteristici denominative a unui obiect, precum şi la funcţia Ac. de exprimare a locului sau a direcţiei de desfăşurare a acţiunii. Toponimele se disting de celelalte subclase onomastice prin semnificaţiile realizate de valoarea cazuală a G.: indicarea locului, exprimarea

caracteristicilor denominative ale unui loc şi prin funcţia semantică a acuzativului de indicare a provenienţei unui obiect.

6) Toponimele alcătuiesc o subclasă onomastică distinctă mai ales în ceea ce priveşte mijloacele formale de exprimare cazuală. Ca trăsături deosebitoare ale exprimării formale a cazurilor la subclasa numelor de locuri enumărăm:

♦ utilizarea exclusivă a indicilor sintetici (enclitici) pentru realizarea cazului oblic;

♦ absenţa prepoziţiei *pe* la Ac. în poziţia contextuală: <u>verb tranzitiv + *X*</u>;

♦ trăsăturile formale [– *lui*] la G.D. şi [– *pe*] la Ac.

7) Numele proprii de locuri se deosebesc de celelalte subclase onomastice şi prin caracterul sistematic al articulării formelor cu aspect nearticulat sau al refacerii unor variante nearticulate de la forme cu aspect articulat.

8) Din punctul de vedere al realizării categoriei gramaticale a cazului, subclasa toponimelor se manifestă unitar la nivelul subsistemelor toponimice care prezintă modele flexionare comune.

4. 5. Numele proprii de corpuri cereşti (astronime)

În ansamblul subclaselor onomastice, numele proprii de corpuri cereşti se apropie prin specific denominativ de subclasa toponimelor, fapt ce sugerează existenţa unor trăsături morfologice comune ale celor două subclase de nume proprii în realizarea categoriilor gramaticale.

Cazul nominativ.

Funcţia semantică. Este o valoare specifică a paradigmei astronimelor prin funcţia lor denominativă de individualizare a corpurilor cereşti.

În limba română, astronimele se distribuie în poziţiile contextuale ale N.:

I. <u>*X* + verb:</u> „Hieratic *Orionul* te binecuvântă" (Blaga, 109), „*Arcturus, Polara* şi *Vega* formează un triunghi dreptunghic" (Cosmosul, 54);

II. verb copulativ + *X*: „Rarița de care spui e *Orionul*" (Galaction, 620);

III. substantiv + *X*: „descopciată cade steaua *Venus*" (Goga, I 170).

În cadrul contextelor de nominativ se remarcă poziția dominantă a contextului III: substantiv + *X*, de identificare denominativă, corespunzător caracterului exact al terminologiei științifice.

Funcția formală. Valoarea de nominativ a astronimelor, ca și a celorlalte nume proprii, se exprimă formal prin terminațiile de gen și de număr ale subclasei din care fac parte. În sistemul astronimic popular, numele proprii provenite de la apelative se încadrează în seriile formale ale terminațiilor *-a* și *-u* cu aspect formal articulat. În sistemul oficial (științific), astronimele prezintă terminații de aspect atât nearticulat, cât și articulat. Apariția variantelor nearticulate de la astronime cu aspect articulat este rară, deși modelul unei asemenea reconstituiri formale este conturat și la această subclasă, de exemplu: „o *Cale Lactee* de pulbere poetică..." (Lovinescu, III 447). De asemenea, varianta articulată a astronimelor cu aspect formal nearticulat se înregistrează izolat prin exemple ca „răsare *Ofirul*..." (Pillat, I 79). Explicabilă prin rigoarea denominației științifice, tendința de păstrare a unei forme fixe a astronimelor atât în contextele de articulare, cât și în cele de nearticulare, alcătuiește o trăsătură deosebitoare în raport cu subclasa toponimelor, supusă sistematic modificărilor formale impuse de opoziția nearticulat / articulat.

Funcția sintactică. Prin pozițiile contextuale pe care le realizează, astronimele îndeplinesc aceleași funcții sintactice ca și celelalte subclase onomatice.

Cazul genitiv.

Funcție semantică. Astronimele se distribuie în poziții contextuale caracteristice și altor nume proprii:

I. substantiv comun + *X*: „polița *Casiopeii*..." (Arghezi, V 9);

II. *X* + substantiv comun: „*a lui Orion* lucire..." (Galaction, 123);

III. prepoziție + *X*: „în dreptul *Pleiadei*..." (Cosmosul, 246);

IV. verb copulativ + *X*; „acest satelit este *a lui Sirius*" (Cosmosul, 206). Se remarcă absența contextului V. nume propriu +

X, deşi în unele astronime compuse provenite din limba latină acest tip de context este frecvent: *Alfa Centauri, Mira Caeti*. În adaptarea românească a acestor astronime, forma de genitiv este înlocuită cu o formă de acuzativ cu prepoziţie, mai adecvată pentru exprimarea unei circumstanţe poziţionale a astrului în cadrul constelaţiei: *Alfa din Centaur*.

Astronimele se deosebesc de topinime şi de zoonime prin imposibilitatea de a indica semantic înrudirea sau descendenţa. Frecvent astronimele în genitiv arată apartenenţa unui obiect la alt obiect: „Coada *Ursei Mari*" (Cosmosul, 54) sau exprimă denumirea propriu-zisă: „constelaţia *Lebedei*" (Lovinescu, II 13). Mar rar, astronimele indică contextual fie autorul unei acţiuni exprimată substantival: „trecerea *lui Venus* prin faţa discului solar" (Cosmosul, 248), fie obiectul unei asemenea acţiuni: „descoperirea *lui Neptun*" (Cosmosul, 267). În ciuda specificului denominativ al acestei subclase, genitivul astronimelor exprimă foarte rar locul: „oamenii *lui Marte* sunt o ficţiune" (Bogza, VI 248).

Funcţia formală. Indicii de exprimare a valorii de genitiv a astronimelor vor fi prezentaţi în cadrul unor modele formale.

SERIE	SUBSERIE	TIP	MODELE FORMALE	INDICE	POZIŢIE	UZ
-a		I	„stele *ale Andromedei...*" (Topârceanu, II 240)	*-ei*	enclitic	general literar
		II	„negura *Andromedii...*" (Barbu, 120)	*-ii*	enclitic	general popular
	-(e)a	I	„constelaţia *Casiopeei...*" (Ghica, III 18)	*-ei*	enclitic	general literar
		II	„poliţa *Casiopeii...*" (Arghezi, IV 79)	*-ii*	enclitic	general literar
-e		I	„poliţa *Betelgeusei...*" (Cosmosul, 52)	*-ei*	enclitic	general literar
		II	„orbita lui *Marte...*" (Cosmosul, 259)	*lui*	proclitic	general literar
-o		I	„diametrul *lui Hidalgo.*" (Cosmosul, 270)	*lui*	proclitic	general literar
-cons.		I	„diametrul *lui Ceres...*" (Cosmosul, 269)	*lui*	proclitic	general literar
		II	„desenul *Orionului*" (Galaction, 628)	*-lui*	enclitic	general literar

PLURALE ETIMOLOGICE						
-e		I	„cazul *Perseidelor...*" (Cosmosul, 328)	-lor	enclitic	general literar
-i		II	„constelația *Gemenilor*" (Cosmosul, 54)	-lor	enclitic	general literar
ASTONIME COMPUSE						
		I	„coada *Ursei Mari...*" (Cosmosul, III 23)	-ei	enclitic	general literar
		II	„coada *Ursului Mic...*" (Ghica, III 23)	-lui	enclitic	general literar
		III	„strălucirea *Coronei* Australis" (Cosmosul, 242)	-ei	enclitic	general literar

Exprimarea cazului oblic la astronime în limba română se caracterizează prin indici formali care o deosebesc de flexiunea toponimelor. În această privință astronimele se apropie mai mult de realizarea formală a genitivului la subclasa antroponimelor, în special a prenumelor, prin prezența mijloacelor de exprimare cazuală atât analitice, cât și sintetice, proclitice sau enclitice.

Spre deosebire de subclasa numelor de persoane în genitiv, astronimele nu prezintă o concurență între cele două tipuri de mărci formale cazuale, specializând indicii enclitici în exprimarea genitivului numelor proprii din seria terminațiilor vocalice *-o*, *-i* și a terminațiilor consonantice. Morfemul proclitic *lui* cu funcția de marcă a genitivului apare numai în cadrul seriilor formale masculine. La unele serii formale, acest morfem poate fi indicele formal exclusiv al valo-rii cazuale realizate (seria formală *-o* , *-i*). Întrebuințarea morfemului proclitic *lui* pentru exprimarea genitivului astronimelor este susținută de tendința de a păstra nealterată denumirea în declinare, avantaj formal în asigurarea exactității denominației științifice. Extensiunea morfemului proclitic *lui* la toate astronimele cu excepția celor terminate în *-a*, *-(e)a* pune și mai mult sub semnul îndoielii posibilitatea de marcare distinctivă a genului personal în limba română.

Indicii sintetici de genitiv, morfemele enclitice *-ei* și *-ii* apar sistematic în forma de genitiv a numelor proprii de astre din seria terminației *-a*, *-(e)a*. La astronimele cu formă etimologică de plural, genitivul se exprimă formal prin morfemul enclitic *-lor*, adecvat în-

cadrării numelor proprii în flexiunea numelor comune. Mai mult decât la alte subclase onomastice, la astronime morfemele enclitice de singular şi plural nu se opun unei forme articulate de nominativ. Atât terminaţia *-a*, cât şi terminaţia de plural *-i*, *-e* aparţin formei de articulare a numelui iniţial, deci planului etimologic, sau nu au nici o legătură cu articularea numelui. Prezenţa morfemelor enclitice, în afara categoriei determinării, reprezintă integrarea astronimelor într-un model flexionar specific numelor proprii în general.

Funcţia sintactică. Funcţiile sintactice ale valorii de genitiv a astronimelor sunt aceleaşi cu cele prezentate în cadrul celorlalte subclase onomastice.

Cazul dativ.

Ca valoare cazuală, dativul este cel mai puţin reprezentat în flexiunea astronimelor, deşi aceste nume proprii pot fi distribuite în poziţiile lui contextuale:

I. verb + *X*: „atribuia *lui Neptun* o orbită..." (Cosmosul, 266);
II. substantiv + *X*: „a fi stăpân *Selenei*..." (Stănescu, 84);
III. adjectiv + *X*: „asemănător *lui Venus*..." (Cosmosul, 268);
IV. adverb + *X*: „asemenea *lui Venus*" (Cosmosul, 268–9).

Pentru contextele tip de dativ: V. interjecţie + *X* şi VI. Propoziţie + *X* nu am găsit exemple.

Semnificaţiile contextuale realizate de valoarea de dativ a astronimelor sunt asemănătoare celor caracteristice subclasei toponimelor prin referirea la destinaţia acţiunii.

Din punct de vedere formal, valoarea de dativ a astronimelor ca şi a celorlalte subclase onomastice este caracterizată prin sincretismul cu valoarea de genitiv.

Funcţiile sintactice ale valorii de dativ a astronimelor sunt comune cu cele ale altor subclase de nume proprii.

Cazul acuzativ.

Funcţia semantică. În declinarea astronimelor, acuzativul reprezintă valoarea cazuală distinctă a obiectului asupra căruia se răsfrânge acţiunea verbală.

Pozițiile contextuale ale formelor de acuzativ ale numelor de corpuri cerești sunt caracteristice atât pentru antroponime și zoonime, cât și pentru toponime. Ne referim în special la contextul-tip: verb tranzitiv + *X*, care la antroponime și zoonime are forma specifică: verb tranzitiv + prepoziție (*pe*) + *X*, iar la toponime: verb tranzitiv + *X* (– prepoziția *pe*). Astronimele se distribuie în ambele poziții contextuale (± prepoziție *pe*): „V-aduc din ceruri *pe Aldebaran*" (Pillat, II 227), „să admir *Casiopeea, Orionul*" (Bogza, VI 240). În pozițiile contextuale prepoziționale, astronimele apar frecvent cu prepozițiile locative sau de direcție *la, în, din, lângă, spre, dintre, sub*: „Mă uitam *la Ursa Mică*" (Negruzzi, I 70), „să mă permute-*n Marte*" (Topârceanu, I 79), „*din Calea Robilor* am luat prundiș" (Arghezi, II 176), „Și când Ursa-n cer rotează / Lângă *carul lui Boot*" (Asachi, 83), „se află *între Perseu și Taur*" (Ghica, III 58), „partea *dintre Aldebaran și Pleiadă*" (Ghica, III 52), „pornise *spre Marte*" (Ghica, III 270), „Pe drumul de pulbere, *sub Casiopeia* / Pleacă departe" (Beniuc, 145). Funcțiile semantice ale acuzativului la astronime se deosebesc de cele realizate de antroponime sau de zoonime, prin absența semnificației referitoare la îndrudire sau la descendență și de cele realizate de toponime, prin absența referinței la specia, precum și la proveniența unui obiect.

Funcția formală. Din punct de vedere formal, realizarea acuzativului astronimelor se caracterizează prin omonimia cu nominativul. Este necesar să observăm că astronimele cu aspect nearticulat realizează acuzativul cu prepoziția *pe*, în timp ce astronimele cu aspect nearticulat se caracterizează la acuzativ prin absența acestei prepoziții. Prepoziția *pe* ca indice de acuzativ apare în modelele formale ale unor nume proprii cu aspect nearticulat, mai ales la denumirile străine, insuficient adaptate sistemului limbii române, care nu pot avea variante articulate: *Albireo, Algol* etc. Prezența propoziției *pe* la astronimele în acuzativ argumentează anularea valorii distinctive a acestui indice pentru genul personal. De asemenea, în ansamblul subclaselor onomastice, astronimele se disting prin exprimarea acuzativului-obiect direct cu sau fără prepoziție (± Pe), prin incluziunea unor procedee de exprimare cazuală caracteristice altor subclase de nume proprii.

Funcțiile sintactice ale acuzativului sunt realizate și de astronime.

Cazul vocativ

În realizarea acestui caz, astronimele se aseamănă cu toponimele prin frecvența redusă a formelor de vocativ şi prin componenta lor stilistică.

Vocativul astronimelor se exprimă din punct de vedere formal prin ononimia cu nominativul, de exemplu: „Străluce tu, *Selene*..." (Bolintineanu, I 97).

Clasele de declinare ale astronimelor se constituie într-o schemă mult simplificată chiar față de cea a toponimelor. Astronimele se pot grupa în două clase de declinare: a) cu două forme cazuale distincte N.– Ac. şi G.– D. şi b) cu trei forme cazuale distincte N.–Ac. , G.– D., V. Astronimele din clasa a) au la G.– D. o singură formă (seria terminației *-e*, *-i*, *-o*) sau două forme (seria terminației *-a* şi *-consoană*).

Concluzii. Analiza cazului la subclasa astronimelor ne permite stabilirea următoarelor trăsături morfologice ale acestei subclase:

1) În limba română, astronimele participă la opoziția de caz prin realizarea tuturor valorilor cazuale.

2) Funcțiile sintactice ale cazurilor din paradigma astronimelor se deosebesc de cele realizate de alte subclase onomastice numai sub aspectul frecvenței.

3) Astronimele exprimă parțial semnificațiile contextuale caracteristice cazurilor din flexiunea toponimelor.

4) Exprimarea formală a categoriei cazului la astronime se caracterizează prin adoptarea modelului flexionar al celorlalte subclase onomastice, preluat de la numele comune (sincretismul cazurilor, indicii sintetici de G.– D.) sau specific numai numelor proprii (neparticiparea la opoziția de determinare, indicii analitici de G.– D., articolul hotărât).

5) Astronimele se disting de alte nume proprii prin capacitatea de a îmbina indici formali caracteristici unor subclase onomastice diferite (morfemul proclitic *lui* de G. – D. din flexiunea antroponimelor şi zoonimelor şi absența prepoziției *pe* din flexiunea toponimelor).

4. 6. Concluzii privitoare la cazul numelor proprii

1) În limba română, toate numele proprii realizează categoria cazului cu cinci valori distincte.

2) La numele proprii, cazul este o categorie gramaticală motivată din punct de vedere funcțional.

3) La numele proprii, cazul se manifestă ca o categorie gramaticală de relație cu funcționalitate sintactică și semantică.

4) Numele proprii se manifestă omogen în unele aspecte ale exprimării valorilor cazuale privitoare la preluarea modelului flexionar al numelor comune (sincretismul cazurilor și indicii morfologici specifici).

5) Numele proprii exprimă N. cu ajutorul terminațiilor de gen și număr, G.–D., cu ajutorul morfemelor sintetice, enclitice (desinență, desinență + articol, articol); V., cu ajutorul morfemelor sintetice (desinență și articol + desinență).

6) Numele proprii au ca trăsătură comună poziția față de opoziția de determinare, caracterizată prin:

♦ neparticiparea funcțională la acest tip de opoziție;

♦ aspectul formal nearticulat sau articulat al numelor, exterior opoziției de determinare;

♦ funcția exclusiv cazuală a articolului;

♦ indiferența față de selectarea contextuală a numelor cu aspect nearticulat sau articulat;

♦ reconstituirea nesistematică a unor variante formale nearticulate sau articulate ale numelor proprii.

7) Numele proprii realizează opoziția de caz în modalități specifice pentru fiecare subclasă onomastică.

8) Distincțiile dintre diferitele subclase onomastice privesc în special exprimarea formală a unei valori cazuale precum și funcționalitatea semantică a acestora; unele deosebiri între subclasele de nume proprii apar în planul frecvenței valorilor cazuale: poziția dominantă a V. la antroponime și zoonime, frecvența D. la antroponime, raritatea V. la toponime și astronime.

9) Fiecare subclasă onomastică poate fi definită prin trăsături distincte privitoare la realizarea cazului.

♦ Prenumele se caracterizează prin concurența între mijloacele analitice și sintetice de exprimare a G.– D., inexistența unui indice

cazual de G.– D. exclusiv, prin generalizarea morfemului proclitic *lui* ca marcă a G.– D.

♦ Numele de familie se caracterizează prin frecvenţa redusă a indicilor enclitici în exprimarea formală a G.– D. la unele serii şi prin absenţa poziţiei sintactice în care aceste nume proprii pot fi adjuncte ale altor nume proprii.

♦ Toponimele se caracterizează prin absenţa morfemului proclitic *lui* la G.– D. şi a prepoziţiei *pe* la Ac., utilizarea exclusivă a mijloacelor formale sintetice, enclitice de exprimare a cazului oblic, alcătuirea sistematică a unor variante formale nearticulate şi articulate, între care stabilesc o opoziţie apropiată de modelul opoziţiei de determinare a numelor comune, prin funcţia semantică a G. locativ şi de Ac. al speciei sau al provenienţei unui obiect.

♦ Astronimele se caracterizează prin incluziunea sau îmbinarea unor procedee de exprimare cazuală caracteristice altor subclase onomastice, prin posibilitatea de a exprima Ac. cu sau fără prepoziţia *pe*, prin raritatea variantelor formale nearticulate şi articulate, prin tendinţa de a păstra nemodificată forma numelui în declinare.

10) Între subclasele onomastice, toponimele alcătuiesc o subclasă cu un specific mai pronunţat în ceea ce priveşte categoria cazului. Clasificarea numelor proprii după specific denominativ se justifică şi din punct de vedere gramatical.

11) Numele proprii se opun numelor comune sub raportul manifestărilor cazuale prin frecvenţa unor indici formali ca morfemul proclitic *lui* şi prepoziţia *pe*, prin poziţia particulară faţă de opoziţia de determinare, prin semnificaţii contextuale specifice cum ar fi exprimarea caracteristicilor denominative sau identificarea prin nume a unui obiect (nominativul şi genitivul denominaţiei).

5. Concluzii generale

Concluziile lucrării noastre pot constitui o caracterizare gramaticală a numelor proprii în limba română, având în vedere: a) delimitarea şi definirea acestei clase de semne pe baza comportamentului gramatical specific; b) stabilirea locului numelor proprii între celelalte clase ale flexiunii nominale; c) clasificarea gramaticală a clasei numelor proprii.

1) În limba română, numele proprii alcătuiesc o clasă de semne capabilă de a realiza categoriile gramaticale de gen, număr şi caz, specifice flexiunii nominale.

2) La numele proprii, categoriile gramaticale se manifestă prin fixitatea sau invariabilitatea de gen, prin mobilitatea sau caracterul flexionar al numărului şi al cazului, caracteristici ale flexiunii nominale substantivale.

3) Numele proprii au capacitatea de a se integra în toate valorile paradigmei de gen, număr şi caz a substantivelor în limba română.

4) Funcţionalitatea categoriilor gramaticale prezente în flexiunea numelor proprii este atât semantică, cât şi formală.

5) Exprimarea categoriilor gramaticale la numele proprii se încadrează în opoziţii formale de tip lexical, paradigmatic (afixal) şi sintagmatic (sintactic), de asemenea caracteristice flexiunii substantivale.

6) Ansamblul de procedee şi mijloace de exprimare a categoriilor gramaticale, adoptate de numele proprii după modelul formal al numelor comune, reprezintă o caracteristică flexionară substantivală a numelor proprii.

7) Participarea numelor proprii la realizarea categoriilor gramaticale încadrează aceste semne din punct de vedere gramatical în clasa substantivului, alături de numele comune.

8) Numele proprii se deosebesc de numele comune, constituindu-se ca o subclasă separată a substantivului prin participarea

specifică la opozițiile morfologice și prin modalitatea caracteristică de realizare a acestora.

9) Din punctul de vedere al compatibilității numelor proprii cu o anumită categorie gramaticală, genul, numărul și cazul nu pot constitui indici de distincție morfologică a acestei clase de semne.

10) Numele proprii se opun numelor comune prin neparticiparea la opoziția nearticulat / articulat, determinată de funcția lor individualizatoare specifică.

11) Opoziția de număr și parțial opoziția de gen se realizează la numele proprii numai în cadrul anumitor planuri funcționale.

12) Numele proprii se caracterizează prin subordonarea funcțiilor semantice și formale ale opozițiilor de gen, număr și caz față de cele ale numelor comune; realizarea opozițiilor de gen, număr și caz la numele proprii este mediată de categoria gramaticală a numelui comun al obiectului denumit, ale cărui caracteristici morfologice sunt preluate de numele proprii.

13) Sub raportul realizării valorilor paradigmei de gen, număr și caz, numele proprii se disting de numele comune prin poziția dominantă a masculinului, femininului și a subgenului comun, a numărului singular și a valorii cazuale de vocativ; valoarea de plural a numelor proprii diferă de cea a numelor comune prin caracterul său contextual (eliptic), generalizator și metaforic.

14) Specificitatea numelor proprii se manifestă în:

- tipurile de opoziții formale prin care se exprimă categoriile gramaticale;
- deosebirea dintre opoziția lexicală onomastică și opoziția lexicală tematică a numelor comune;
- valoarea strict etimologică a opozițiilor paradigmatice de gen;
- fixarea termenilor opozițiilor sintagmatice în funcție de numele comun al obiectului denumit.

15) Din punctul de vedere al modalității de exprimare a categoriilor gramaticale, numele proprii se deosebesc de numele comune prin:

- specializarea unor sufixe ca indici formali de gen și număr;
- frecvența unor indici formali ca morfemul proclitic *lui* și prepoziția *pe*.

16) Numele proprii sunt o subclasă gramaticală care se defineşte prin cel puţin o trăsătură distinctivă: absenţa categoriei de determinare şi, implicit, poziţia specifică faţă de opoziţia articulat / nearticulat.

17) Numele proprii nu se prezintă ca o subclasă omogenă din punct de vedere gramatical; există foarte puţine trăsături morfologice apte de a caracteriza clasa numelor proprii în general. Numele proprii realizează categoriile gramaticale în modalităţi specifice la nvielul subclasificării onomastice.

18) Distincţiile dintre subclasele onomastice în realizarea categoriilor gramaticale se referă la:

• funcţiile acestora (genul, cazul);

• stabilirea valorilor paradigmei (genul, numărul);

• exprimarea formală a categoriilor gramaticale (genul, cazul).

19) Capacitatea categoriilor gramaticale de a delimita subclasele onomastice gramaticale este diferită; subclasele onomastice nu pot fi definite prin trăsături distinctive privitoare la număr.

20) Unele trăsături gramaticale sunt comune mai multor subclase onomastice, de obicei înzestrate cu particularităţi denominative comune. Prenumele şi zoonimele se opun toponimelor şi astronimelor prin:

• prezenţa funcţiei genului de exprimare a opoziţiei semantice de sex;

• prezenţa valorii de gen masculin şi feminin şi a subgenului comun;

• opoziţiile de tip lexical care exprimă genul;

• invariabilitatea de număr (singular) la nivel etimologic şi funcţional.

21) Fiecare subclasă onomastică se defineşte prin cel puţin o trăsătură distinctivă privitoare la realizarea categoriilor gramaticale.

22) Prenumele se caracterizează prin:

• trei valori de gen (masculin, feminin şi subgen comun);

• poziţia dominantă a pluralului eliptic;

• concurenţa între mijloacele analitice şi sintetice ale exprimării cazului G.–D.;

• inexistenţa unui indice cazual de G.–D. exclusiv;

• generalizarea morfemului proclitic *lui* în marcarea cazului G.–D.

23) Zoonimele se caracterizează prin:

• poziția dominantă a subgenului comun, a singularului nemarcat;

• raritatea opoziției singular / plural;

• utilizarea exclusivă a mofemului proclitic *lui* în indicarea cazului G.–D. la unele serii formale.

24) Toponimele se caracterizează prin:

• prezența neutrului în paradigma de gen;

• pluralulde tip generalizator;

• absența mijloacelor formale analitice de exprimare a cazului, a morfemului proclitic la G.–D. și a prepoziției *pe* la acuzativ.

25) Astronimele se caracterizează prin:

• incapacitatea de a deosebi masculinul de neutru;

• conturarea opoziției de gen feminin / non-feminin;

• absența pluralelor de tip generalizator;

• îmbinarea unor procedee de exprimare cazuală caracteristice unor diferite subclase onomastice;

• tendința de a păstra nemodificată forma numelui în declinare.

26) Comportamentul gramatical diferit al numelor proprii din cadrul unei subclase onomastice determină noi subîmpărțiri. În cadrul antroponimelor numele de familie se opun prenumelor prin:

• prezența exclusivă a valorii de subgen comun;

• exprimarea genului numai prin opoziții de tip sintagmatic;

• absența funcției genului de clasificator formal;

• prezența a trei valori de singular specifice, susceptibile de a se opune unor valori caracteristice de plural;

• frecvența redusă a indicilor enclitici în exprimarea cazului G.–D.;

• frecvența morfemului enclitic *-lui* la V.

27) Subclasele gramaticale ale numelor proprii rezultate din comportamentul morfologic specific al numelor proprii coincid cu subclasele onomastice funcționale. Particularitățile de realizare a categoriilor gramaticale sunt determinate de specificul denominativ al fiecărei subclase.

Listă de abrevieri

Agârbiceanu	Ion Agârbiceanu, *Pagini alese*. Ediţie îngrijită de Mircea Zaciu, Bucureşti, ESPLA, 1956.
Alexandrescu	Grigore Alexandrescu, *Opere*, I. Ediţie critică de I. Fischer, Bucureşti, ESPLA, 1957.
Alecsandri	Vasile Alecsandri, *Opere*, I–III. Ediţie îngrijită de G. C. Nicolescu şi Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Bucureşti, EPL, 1966.
Arghezi	Tudor Arghezi, *Scrieri*, I–XXX, Bucureşti, EPL, 1962–1976.
Asachi	Gheorghe Asachi, *Opere*. I. Ediţie critică de N. A. Ursu, Bucureşti, Editura Minerva, 1974.
Bacovia	George Bacovia, *Scrieri alese*. Ediţie îngrijită de Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, EPL, 1961.
Banuş	Maria Banuş, *Poezii*, Bucureşti, ESPLA, 1970.
Barbu	Ion Barbu, *Versuri şi proză*. Ediţie îngrijită de Dinu Pillat, Bucureşti, Ed. Minerva, 1970.
Blaga	Lucian Blaga, *Poezii*. Ediţie îngrijită de G. Ivaşcu, Bucureşti, EPL, 1966.
Bogza	Geo Bogza, *Scrieri în proză*, I–V, Bucureşti, ESPLA, 1956.
Bolintineanu	Dimitrie Bolintineanu, *Opere alese*, I–IV. Ediţie îngrijită de Rodica Ocheşeanu şi Gh. Poalelungi, Bucureşti, EPL, 1961.

Bolliac	Cezar Bolliac, *Opere*, I–II. Ediție îngrijită de Andrei Rusu, București, ESPLA, 1956.
Brăescu	Gheorghe Brăescu, *Opere*, I–II, București, EPL, 1968.
Brătescu-Voinești	Ion Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină. În lumea dreptății*. Ediție îngrijită de M. Gafița, București, ESPLA, 1957.
Budai-Deleanu	Ion Budai-Deleanu, *Opere*, I. Ediție critică de Florea Fugariu, București, Editura Minerva, 1974.
Cantemir	Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, ESPLA, 1956.
Caragiali	Costache Caragiali, în *Primii noștri poeți*. Ediție îngrijită de Teodor Vârgolici, București, ESPLA, 1954.
Caragiale	Ion Luca Caragiale, *Opere*, I–VI. Ediție îngrijită de Paul Zarifopol, București, Editura Cultura Națională, 1930–1942.
Caragiale, M.	Matei Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*. Ediție îngrijită de M. Petroveanu, București, ESPLA, 1959.
Călinescu	George Călinescu, *Opere*, I–XIV, București, EPL, 1965.
Cocea	N. D. Cocea, *Pamflete*, București, ESPLA, 1956.
Constantinescu	Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–IV. Ediție îngrijită de Constanța Constantinescu, București, EPL, 1967.
Cosmosul	*Cosmosul apropiat și îndepărat*, București, Editura științifică, 1963.
Costin	Miron Costin, *Opere*. Ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, București, EPL, 1965.
Coșbuc	George Coșbuc, *Poezii*, I–II, București, ESPLA, 1959.
Eminescu	Mihai Eminescu, *Opere*, I–V. Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Editura Fundației, 1939.

Filimon — Nicolae Filimon, *Opere*, I-II. Ediție de George Baiculescu, București, ESPLA, 1957.

Galaction — Gala Galaction, *Opere alese*, București. Ediție îngrijită de Teodor Vîrgolici, ESPLA, 1959,

Gherea — C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, I-II, Ediție îngrijită de George Ivașcu, București, EPL, 1967.

Ghica — Ion Ghica, *Opere*, I-III. Ediție îngrijită de Ion Roman, București, EPL, 1967.

Goga — Octavian Goga, *Opere*, I-III. Ediție îngrijită de Ion Dodu Bălan, București, EPL, 1967.

Golescu — Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele Constantin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826.* Ediție îngrijită de Marin Bucur, București, Ed. Eminescu, 1971.

Graur — Graur, Alexandru, Nume de persoane, București, 1965.

Hasdeu — Bogdan Petriceicu Hasdeu, *crieri literare, morale și politice*, I–II. Ediție critică îngrijită de Mircea Eliade, București, Fundația pentru literatură și artă, 1937.

Hogaș — Calistrat Hogaș, *Opere*. Ediție îngrijită de Constantin Ciopraga, București, ESPLA, 1956.

Ibrăileanu — Garabet Ibrăileanu, *Opere*. Ediție critică de Rodica Rotaru și Alexandru Piru, București, Ed. Minerva, 1974.

Iordan — Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*, Iași, 1943.

Iorga — Nicolae Iorga, *Pagini alese*, București, EPL, 1959.

Isanos — Magda Isanos, *Versuri*. Ediție îngrijită de Veronica Porumbacu, București, ESPLA, 1959.

Kogălniceanu	Mihail Kogălniceanu, *Scrieri alese*, I–II, Bucureşti, ESPLA, 1956.
Lăncrănjan	Ion Lăncrănjan, *Cordovanii*, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1974.
Lovinescu	Eugen Lovinescu, *Critice*, I–X, Bucureşti, Ed. Librăriei Socec, 1909.
Macedonski	Alexandru Macedonski, *Opere*. Ediţie îngrijită de Adrian Marino, Bucureşti, EPL, 1969.
Massof	Ion Massof, *Teatrul românesc. Privire istorică*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1976.
Minulescu	Ion Minulescu, *Versuri*. Ediţie îngrijită de Matei Călinescu, Bucureşti, EPL, 1964.
Mitru	Alexandru Mitru, *Legendele Olimpului*, I. Ediţie îngrijită de N.I. Barbu, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1960.
Neculce	Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Ediţie îngrijită de Iorgu Iordan, Bucureşti, ESPLA, 1959.
Negruzzi	Costachi Negruzzi, *Opere alese*, I–II, Bucureşti, ESPLA, 1957.
Odobescu	Alexandru Odobescu, *Pseudo-kynegeticos*, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1955.
Perpessicius	Dimitrie Panaitescu-Perpessicius, *Opere*, I–VIII. Ediţie îngrijită de Dumitru D. Panaitescu, Bucureşti, Ed. Minerva, 1967–1978.
Petrescu	Camil Petrescu, *Opere*, Ediţie îngrijită de Alexandru Rosetti şi Liviu Călin, Bucureşti, Ed. Minerva, 1973.
Pillat	Ion Pillat, *Poezii*, I-II, antologie de Dinu Pillat, Bucureşti, EPL, 1967.
Potra	George Potra, *Documente privitoare la istoria oraşului Bucureşti*, I–II, Bucureşti, Editura Academiei, 1961.

Preda — Marin Preda, *Moromeţii*, I–II, Bucureşti, Ed. Minerva, 1970.

Rădulescu — Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, I–II. Ediţie critică de D. Popovici, Bucureşti, 1939.

Russo — Alecu Russo, *Scrieri alese*. Ediţie îngrijită de Emil Boldan, Bucureşti, ES, 1948.

Sadoveanu — Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, Bucureşti, ESPLA, 1954–1976.

Slavici — Ioan Slavici, *Opere*, I–V. Ediţie îngrijită de Dumitru Vatamaniuc, Bucureşti, EPL, 1967.

Stamati — Costache Stamati, în *Primii noştri poeţi*. Ediţie îngrijită de Teodor Vîrgolici, Bucureşti, ESPLA, 1954.

Stănescu — Nichita Stănescu, *Necuvintele*, Bucureşti, Cartea Românească, 1969.

Topârceanu — George Topârceanu, *Opere alese*, I–II. Ediţie îngrijită de Alexandru Săndulescu, Bucureşti, ESPLA, 1959.

Ureche — Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Ediţie îngrijită de P.P. Panaitescu, Bucureşti, ESPLA, 1955.

Vianu — Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1964.

Vlahuţă — Alexandru Vlahuţă, *Scrieri alese*, I–III. Ediţie îngrijită de Valeriu Rîpeanu, Bucureşti, EPL, 1963.

Voiculescu — Vasile Voiculescu, *Poezii*, I–II. Ediţie îngrijită de Aurel Rău, Bucureşti, 1968.

Zambaccian — K.H. Zambaccian, *Pagini despre artă*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1965.

Zamfirescu — Duiliu Zamfirescu, *Opere*, I–V, Ediţie îngrijită de Mihail Gafiţa, Bucureşti, Ed. Minerva, 1970.

Bibliografie

Agard, Frederick B., *Noun Morphology in Romanian*, în „Language", XXIX, 1953, p. 134–142.

Agard, Frederick B., *Structural Sketch of Romanian*, în „Language", XXXIV, 1958, 3, p. 1–127.

Akhmanova, O. S., *Le „nom propre" en tant que catégorie linguistique*, în „Cercetări de lingvistică", 1958, 3 (supliment), p. 13–18.

Alexi, Ioannis, *Gramatica daco-romana sive valachica*, Viena, 1826.

Asan, Finuța, *Categoriile substantivului*, în *Omagiu Iordan*, Bucureşti, 1958, p. 41–44.

Avram, Mioara, *„Genul comun" în limba română*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XVIII, 1967, 5, p. 479–491.

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți,* Bucureşti, 1986.

Balasz, Jean, *Le nom propre dans le systčme des signes linguistiques*, în *Atti e memorie del VII Congreso internationale di scienze onomastiche*, I. Firenze, 1962, p. 157–169.

Bally, Charles, *Linguistique générale et linguistique française*, Berna, 1965.

Bălăşescu, Nicolae, *Gramatică română pentru seminarii şi clase mai înalte*, Sibiu, 1848.

Bărbulescu, I., *Vechimea acuzativului cu „pre"*, în „Arhiva", XXVIII, 1921, p. 49–52.

Bărbulescu, I., *Le genitif en „lu" en comparaison avec „lui" dans la langue roumaine*, în „Arhiva", XXX, 1923, p. 73–76.

Bărbulescu, I., *Relativ la vechimea acuzativului cu pre*, în „Arhiva", XXX, 1923, p. 201–204.

Bărbulescu, I., *Vechimea numelor bărbăteşti nearticulate în cadrul dezvoltării istorice a limbii române*, în „Arhiva", XLIII, 1936, p. 81–97.

Belenkaia, V., *Topomimî sastave leksiceskoi sistemî iazîka*, Moscova, 1969.

Berceanu, B., *Sistemul gramatical al limbii române*, Bucureşti, 1971.

Bianu, Ion, *Articolul prepus ei la numele proprii feminine*, în „Arhiva", III, 1892, p. 228–230.

Bloomfield, L., *Language*, New-York, 1933.

Bogza-Irimie, Rodica, *Despre unele caracteristici flexionare ale numelor proprii în limba texelor din secolul al XVI-lea*, în *Omagiu Rosetti*, p. 69–70.

Bolocan, Gheorghe, *Despre articularea numelor de locuri*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXVIII, 1977, 4, p. 379–385.

Bolocan, Gheorghe, *Nume de locuri compuse*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXVIII, 1977, 6, p. 609–621.

Bolocan, Gheorghe, *Toponime compuse: modele cu prepoziţii*, în „Limba română", XXVII, 1978, 1, p. 91–96.

Brřndal, Vigo, *Les parties du discours (Nom propre)*, Copenhaga, 1928, p. 9–14.

Bujor, I. I., *Genul substantivelor în limba română*, în „Limba română", IV, 1955, 6, p. 51–64.

Burks, A.W., *A theory of Proper Names*, în *Philosophical Studies*, II, 1951, p. 110–124.

Buyssens, Eric, *Du nom propre et du nom commun*, în „Néophilologue", XXIII, 1937, p. 111–121.

Buyssens, Eric, *Le catégories grammaticales du français*, Bruxelles, 1975.

Calotă, Ion, *Despre flexiunea unor toponime compuse,* în Studii de onomastică, 1987, 4, p. 294–299.

Campbell, R., *Proper Names*, în „Mind", LXXVII, 1968, p. 326–350.

Candrea, I.-A., *Cours complet de grammaire roumaine*, Bucureşti, 1899.

Capidan, Th., *Originea vocativului în -le*, în „Dacoromania", I, 1920–1921, p. 185–209.

Câmpeanu, P. M., *Gramatică românească*, Iaşi, 1848.

Cetăţianu, I., *Elemente de gramatica limbii române*, Galaţi, 1876.

Chițimia, I. C., *Genul personal în limbile polonă și română*, în „Revue roumaine de linguistique”, V, 1960, 1, p. 147–160.

Ciobanu, Fulvia, *Câteva observații despre articularea substantivelor proprii cu articol nehotărât în limba română*, în *Omagiu Rosetti*, București, 1965, p. 119–123.

Ciobanu, Fulvia, *Substantive proprii devenite comune*, în „Limbă și literatură”, XII, 1966, p. 283–293.

Cipariu, Timotei, *Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854.

Çirca, Irimia, *Gramatica limbii românești*. Partea I. *Etimologia*, București, 1876.

Ciorănic, Ion, *Despre articol*, în „Limba română”, II, 1953, 4, p. 82–87.

Cîmpeanu, Eugen, *Substantivul. Studiu stilistic*, București, 1975.

Clarinaval, B., *Essai sur la statut linguistique du nom propre*, în „Cahiers de lexicologie”, II, 1967, p. 29–43.

Codru-Drăgușanu, Ioan, *Rudimentele gramaticii românești*, București, 1848.

Coja, Ion, *Articularea substantivelor precedate de prepoziții*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XIX, 1968, 4, p. 347–365.

Coja, Ion, *Articolul–parte de vorbire sau mofem al determinării ?*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XX, 1969, 2, p. 167–183.

Coja, Ion, *Preliminarii la gramatica rațională a limbii române. I. Gramatica articolului*, București, 1983.

Comșulea, Elena, *Nominativ sau vocativ ?*, în „Cercetări de lingvistică”, XIX, 1974, 1, p. 99.

Constantinescu-Dobridor, Gh., *Morfologia limbii române*, București, 1974.

Constantinescu, N. A., *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963.

Copceag, Dumitru, *Considerations typologiques sur l'article postposé en roumain* în „Revue roumaine de linguistique”, XV, 1970, 5, p. 445–447.

Coseriu, E., *El plural en los nombres propios*, în *Teoria del lenguaje y lingüistica general*, Madrid, 1962, p. 290–299.

Coteanu, Ion., *Despre poziția articolului în limba română*, în „Studii și cercetări lingvistice”, VII, 1956, 1–2, p. 57–74.

Coteanu, Ion., *Contribuţii la teoria articolului*, în „Studii şi cercetări lingvistice", IX, 1958, 1, p. 17–45.

Coteanu, Ion., *Ce este -ule de la vocativ*, în *Omagiu Iordan*, Bucureşti, 1958, p. 213–216.

Coteanu, Ion, *Din nou despre existenţa neutrului în româneşte*, în „Limba română", XV, 1966, 3, p. 310.

Coteanu, Ion, *Gramatica de bază a limbii române,* Bucureşti, 1982.

Curat, H., *Nom propre et article*, în „Cahiers de praxématique", 1985, nr. 7, p.27–46.

Dan, Ilie, *Un vocativ regional*, în „Limba română", XII, 1963, 5, p. 527–532.

Dan, Ilie, *Discuţii asupra vocativului românesc*, în „Analele Universităţii din Iaşi", X, 1964, p. 1–12.

Dan, Ilie, *Sur le rapport entre les noms propres et les noms communs,* în *Omagiu Ivănescu,* p.112–120.

Diaconescu, Paula, *Un mod de descriere a flexiunii nominale cu aplicaţie la limba română contemporană,* în „Studii şi cercetări lingvistice", XII, 1961, 2, p. 163–165.

Diaconescu, Paula, *Le systčme casuel du roumain*, în „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", 1962, 2, p. 171–173.

Diaconescu, Paula, *Articularea cu articol „proclitic" a substantivelor proprii, nume de persoană, în limba română*, în *Omagiu Rosetti*, Bucureşti, 1965, p. 171–177.

Diaconescu, Paula, *Vocativul în -(ul)e*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XIX, 1968, 5, p. 469–472.

Diaconescu, Paula, *Sintagmatic şi paradigmatic în structura genului din limba română*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XX, 1969, p. 23–39.

Diaconescu, Paula, *Mărcile semantice distinctive ale genurilor în limba română*, în ACILFR, I, 1970, p. 603–604.

Diaconescu, Paula, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc,* Bucureşti, 1970.

Diaconovici-Loga, Constantin, *Gramatică românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822.

Dicţionar de astronomie şi astronautică, Bucureşti, 1977.

Dicţionarul toponimic al României. Oltenia (DTRO), I. *(A–B)*, Craiova, 1993; II. *(C–D)*, Craiova, 1995.

Dimitriu, C., *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Iaşi, 1979.

Dragomirescu, Gh. N., *Contribution ŕ une analyse sémantique et morphologique du vocatif en roumain*, în „Langue et littérature", II, 1943, p. 169–223.

Dragomirescu, Gh. N., *Articolul enclitic în limba română actuală*, în „Limbă şi literatură", I, 1973, 1, p. 39–44.

Drăganu, Nicolae, *Morfemele româneşti ale complementului în acuzativ şi vechimea lor. Un capitol de sinteză românească*, Bucureşti, 1943.

Dubois, J., *Grammaire of Grammatical Gender*, în „Lingua", VIII, 1959, 1–2, p. 1–15.

Dubois, J., *Grammaire structurale du français. Nom et pronom*, Paris, 1965.

Eustatevici-Braşoveanul, Dimitrie, *Gramatica rumânească. 1757. Prima gramatică a limbii române*, ediţie de N. A. Ursu, Bucureşti, 1969.

Fodor, I., *The Origin of Grammatical Gender*, în „Lingua", VIII, 1959, 1–2, p. 7.

Gardiner, A., *The Theory of Speech and Language*, Londra, 1951.

Gardiner, A., *The Theory of Proper Names. A controversal Essay*, Oxford, 1953.

Gary-Prieur, M. -N., *Grammaire du nom propre*, Paris, 1994.

Ghergariu, Leontin., *Articularea substantivului după prepoziţie în limba română*, în „Limbă şi literatură", III, 1957, p. 91–114.

Ghibănescu, Gh., *Gramatica română*, Iaşi, 1869.

Goga, Ecaterina, *Situaţia genului neutru în limba română actuală*, în *Omagiu Rosetti*, Bucureşti, 1965, p. 307–310.

Golescu, Iordache, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticeşti*, Bucureşti, 1840.

Gougenheim, Georges, *Systčme grammatical de la langue française*, Paris, 1963.

Gramatica limbii române, I–II. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1966.

Graur, A., *Les substantifs neutres en roumain*, în „Romania", LIV, 1926, 3, p. 395–504.

Graur, A., *Les noms roumains en -u(1)*, în „Romania", LII, 1926, 3, p. 495–504.

Graur, A., *Notes sur l'article postposé en roumain*, în „Romania", LX, 1934, 2, p. 233–237.

Graur, A., *Influence du vocatif sur le nominatif*, în „Bulletin linguistique", IV 1936, p. 194–196.

Graur, A., *Contributions a l'étude des noms de personne en roumain*, în „Bulletin linguistique", VII, 1939, p. 105–114.

Graur, A., *L'accusatif de direction*, în ‚Bulletin linguistique", VIII, 1940, 3, p. 206–207.

Graur, A., *Contribution a l'étude du genre personnel en roumain*, în ‚Bulletin linguistique", XIII,1945, p. 97–104.

Graur, Al., *Les noms de personne roumains munis d'article*, în „Revue roumaine de linguistique", X, 1965, 6, p. 552–554.

Graur, Al., *Despre vocativul românesc*, în „Grai şi suflet", V, 1931, fasc. 1, p. 178–181.

Graur, Al., *Acordul după înţeles*, în „Viaţa Românească" 1936, p. 1-11.

Graur, Al., *Genul neutru în româneşte*, în „Limba română", III, 1954, 1, p. 30–44.

Graur, Al., *Articolul hotărât la numele de persoane româneşti*, în „Revue roumaine de linguistique", X, 1965, 6, p. 551–557.

Graur, Al., *Articolul hotărât la numele de persoane româneşti*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XVII, 1966, 1, p, 19–247.

Graur, Al., *Între numele proprii şi cele comune*, în „Limba română", XIX, 1970, 5, p. 461–462.

Graur, Al., *Nume de persoană*, Bucureşti, 1965.

Graur, Al., *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968.

Graur, Al., *Nume de locuri*, Bucureşti, 1972.

Gruiţă, G., *Sintagmatica numelor proprii româneşti. (O cercetare din punctul de vedere al acordului)*, în „Cercetări de lingvistică", XVII (1972), 1, p. 33–39.

Guţu-Romalo, Valeria *Unele valori ale articolului în limba română actuală*, în *Omagiu Iordan*, Bucureşti, 1958, p. 365–369.

Guţu-Romalo, Valeria, *Articolul şi categoria determinării în limba română*, în *Elemente de lingvistică structurală*, 1967.

Guțu-Romalo, Valeria, *În legătură cu construcția prepozițională a complementului direct în limba română*, în „Limba română", XVIII, 1969, 2, p. 177–180.

Guțu-Romalo, Valeria, *Morfologia structurală a limbii române. Substantiv, adjectiv, verb*, București, 1969.

Guțu-Romalo, Valeria, *În legătură cu categoria de „gen"*, în „Limbă și literatură", 1989, 1, p. 5–10.

Guțu-Romalo, Valeria, *Substantivul românesc între analitic și sintetic,* în „Studii și cercetări lingvistice", XLV, 1994, 1–2, p. 33–37.

Guțu-Romalo, Valeria, *Nom propre et article en roumain*, în „Revue roumaine de linguistique", XL, 1995, nr.1–3, p. 45–48.

Hall, R. A. jr., *The Rumanian Definite Article and Noun-Phrase*, in *Wortbildung, Syntax und Morphologie (Festschrift zum 60 Geburstag von Hans Marchand* am 1 Oct. 1967), Haga, 1967, p. 110–125.

Halliday, M. A. K., *Categories of the Theory Grammar*, în „Word", XVII,1961, 3, p. 241–292.

Hansen, Asgar Rosenstrand, *Artikelsystemet i rumaensk*, Copenhaga, 1952.

Herndon, Jeanne H., *A Survey of Modern Grammars (VI. Names)*, New-York, 1970, p. 53–60.

Hjelmslev, L., *Animé et inanimé, personnel et non-personnel*, în „Travaux de l'Institut de linguistique", I, Paris, 1956.

Hjelmslev, L., *La structure morphologique*, în *Essais linguistique*, Copenhaga, 1959.

Hockett, Charles P., *A Course in Modern Linguistics*, New-York, 1958.

Holt, J., *Rationel Semantik (Pleremik)*, Copenhaga, 1946.

Hořejši, Vladimir, *Cu privire la morfologia genitivului și a dativului în limba română contemporană*, în „Cercetări de lingvistică", III, 1958 (supliment), p. 207–217.

Hořejši, Vladimir, *Cazul direct și sintaxa lui în limba română*, în „Studii și cercetări lingvistice", XI,1960, 3, p. 496–505.

House, H. C., Harman, S. E., *Descriptive English Grammar*, New-Jersey, 1950.

Hristea, Th., *Moțiunea regresivă în limba română*, în *Omagiu Rosetti*, București, 1965.

Hristea, Teodor, *Derivarea regresivă morfologică în raporturile ei cu cea lexicală*, în *Sistemele limbii*, Bucureşti, 1970, p. 97–117.

Iacob, Ştefan, *Funcţia semantică a genului*, în „Limba română", V, 1956, 6, p. 22–34.

Iacob, Ştefan, *Determinare şi individualizare*, în „Limba română", VI, 1957, 3, p. 14–21.

Iancu, Victor, *Cu privire la morfo-sintaxa articolului*, în „Limba română", XIII, 1964, 6, p. 553–557.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Cercetarea gramaticală a numelor proprii*, în „Limba română", XXII (1973), 5, p. 467–477.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Opoziţia de număr la numele proprii de persoane în limba română. Numele de familie*, în „Limba română", XXIV, 1975, 3, p. 223–232.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Sens şi context la numele proprii*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXVI, 1975, 3, p. 239-246.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Probleme ale subclasificării antroponimice*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXVIII, 1977, 6, p. 609–619.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Aspecte metodologice ale cercetării opoziţiei de număr la numele proprii*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXVII, 1976, 5, p. 469–477.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Observaţii asupra adaptării morfologice a toponimelor străine în limba română*, în „Limba română", XXVII, 1978, 3, p. 237–242.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Observaţii cu privire la articularea numelor proprii în limba română,* în „Studii şi cercetări lingvistice", XXXI, 1980, 1, p. 3–10.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Aspecte ale genului gramatical la numele proprii de locuri în limba română,* în „Studii şi cercetări lingvistice", XXXI, 1980, 4, p. 403–409.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Aspecte ale genului gramatical la numele proprii de persoane în limba română. Prenumele,* în „Studii şi cercetări lingvistice", XXXIV, 1983, 3, p. 210–214.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Opziţia de gen la numele proprii de persoane în limba română. Prenumele,* în „Studii şi cercetări lingvistice", XL, 1989, 1, p. 45–52.

Ichim-Tomescu, Domniţa, *Observaţii asupra cazului vocativ la numele proprii în limba română,* în „Limba română", XLI, 1992, 1–2, p. 41–46.

Ioanoviciu, V., *Gramatica limbii româneşti pentri întâia şi a doua clasă a şcoalelor poporane*, Viena, 1851.

Ionaşcu, Al., *Despre structura cuvântului, morfeme, procedee gramaticale*, în „Limba română", II, 1953, 4, p. 75–81.

Ionaşcu, Al., *Cu privire la clasificarea cuvintelor în părţi de vorbire*, în „Limba română", IV, 1955, 2, p. 55–67.

Ionaşcu, Al., *Morfemul şi structura morfologică a cuvântului*, în „Studii şi cercetări lingvistice", VIII, 1957, 2, p. 133–149.

Ionaşcu, Al., *Les contextes diagnostiques et le problème du genre des noms*, în „Revue roumaine de linguistique", X, 1965, 5, p, 461–468.

Ionaşcu, Al., *Evoluţia sistemului de articulare a numelor proprii şi datele geografiei lingvistice*, în *Sistemele limbii*, p. 173–180.

Ionescu, Ch., *Mică enciclopedie onomastică*, Bucureşti, 1976.

Ionescu, Vasile, *Curs elementar de gramatică românească*, Iaşi, 1884.

Iordan, Iorgu, *Limba română. O gramatică a "greşelilor"*, Iaşi, 1943.

Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, ed. a II-a, Bucureşti, 1956.

Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963.

Iordan, Iorgu, *Structura gramaticală a limbii române*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XV,1964, 5, p. 563–571.

Iordan, Iorgu, *Observaţii asupra articulării substantivelor*, în „Limbă şi literatură", XXVII,1972, 1, p. 63–65.

Iordan, Iorgu, *Dicţionar al numelor de familie româneşti*, Bucureşti, 1983.

Iordan, Iorgu; Guţu Romalo, Valeria; Niculescu, Al., *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Bucureşti, 1966.

Iordan, I., Gâştescu, P., Oancea, D. I., *Indicatorul localităţilor din România*, Bucureşti, 1974.

Iorgovici, Paul, *Observaţii de limbă românească prin P. Iorgovici făcute*, Buda, 1799.

Irimia, Dumitru, *Structura gramaticală a limbii române. Numele şi pronumele. Adverbul*, Iaşi, 1987.

Jakobson, Roman, *On the Rumanian Neuter*, în „Cercetări de lingvistică", III,1958, (supliment), p.237–250.

Jakobson, Roman, *The gender Pattern of Russian*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XI, 1960, 3, p. 540–590.

Jakobson, R., *Selected Writings*, II, Haga, 1971.

Jespersen, O., *Essentials of English Grammar*, New-York, 1939.

Jespersen, O., *The Phylosophy of Grammar*, Londra, 1963.

Kuryłowycz, Jerzy, *La position linguistique du nom propre*, în „Onomastica", 2, 1956, p. 1–15.

Kuryłowicz, Jerzy, *Personal and Animate Genders in Slavic*, în „Lingua", XI, 1962, p. 249–255.

Lacea, C., *Genitive feminine formate cu articolul prepozitiv*, în „Dacoromania", 3, 1922–1923, p. 798–799.

Lambrior, Al., *Carte de citire*, Iaşi, 1882.

Laurian, August Treboniu, Tentamen criticum..., Viena, 1840.

Lenz, R., *La oraçion y sus partes*, Madrid, 1925, p. 76, 92–97, 110–116.

Leys, O., *Der Eigenname in seinen formalen Verthältniss zum Appellativ*, în „Beiträge zur Namenforschung", 1966, p. 113–123.

Leys, O., *Zur Funktion des Artikels beim Eigennamen*, în „Onomastica slavogermanica", 1967, p. 21–42.

Linţa, Elena, *Caracterul şi funcţiile categoriilor morfologice*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXVIII, 1977, 1, p. 65–71.

Lombard, Alf, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974.

Long, Ralph B., *The Grammar of English Proper Names*, în „Names", 1969, 2, p. 107–126.

Magnusson, Rudolf, *Studies in the Theory of the Parts of Speech*, (*XIV. Proper Names*), Lund, 1954, p. 65–73.

Mańczak, W., *Le nom propre et le nom commun*, în „Revue internationale d'onomastique", 1968, 3, p. 205–216.

Manoliu-Manea, Maria, *Puncte de vedere asupra categoriei gramaticale*, în „Limba română", XVII, 1968, 2, p, 101–111.

Manoliu-Manea, Maria, *Din curiozităţile neutrului românesc: colectivele animate*, în *Sistemele limbii*, Bucureşti, 1970, p. 191.

Manoliu-Manea, Maria, Un micromodel al genului românesc, în „Limbă şi literatură", 1993, 1–2, p. 21–29

Marcus, Solomon, *O analiză sincronică a genului gramatical*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XIII, 1962, 3, p. 337–353.

Marouzeau, J., *Aspects du français. (Du nom propre au nom commun)*, Paris, 1950, p. 152–175.

Massim, I. C., *Elemente de gramatică rumână*, Bucureşti, 1854.

Măcărescu, Nicolae, *Gramatică românească pentru clasele normale*, Iaşi, 1848.

Micu, Samuiel, *Elementa linguae daco-romanae sive valahicae*, Viena, 1780.

Mihăescu, H., *Din morfologia numelor proprii româneşti*, în *Omagiu Bărbulescu*, Bucureşti, 1931, p. 290–294.

Millan, M., *Observations on American Place-Name Grammar*, New-York, 1949.

Molino, J., *Le nom propre dans la langue*, în „Langages", 1982, nr. 66, p. 5–21.

Munteanu, Gavril I., *Gramatica română pntru clasele gimnaziale inferioare*, Braşov,1867.

Nandriş, O., *Le genre, ses realisations et le genre personnel en roumain*, în „Revue de linguistique romane", XXV, 1961, 97–98, p. 47–74.

Nădejde, Ioan, *Gramatica limbii române*, Iaşi, 1884.

Neagoe, Ştefan, *Gramatica română*, Bucureşti, 1870.

Niculescu, Al., *Note asupra vocativului românesc*, în „Studii şi cercetări lingvistice", IX, 1958, 4, p. 533–537.

Niculescu, Al., *Asupra obiectului direct prepoziţional în limbile romanice*, în „Studii şi cercetări lingvistice", X,1959, nr. 2, p. 185–205.

Niculescu, Al., *Individualitatea limbii române între limbile romanice. Contribuţii gramaticale*, Bucureşti, 1965.

Niculescu, Al., *Aspecte morfologice şi sintactice ale limbii române actuale*, în „Analele Universităţii Bucureşti", XII, 1963, 28, p. 303–321.

Onu, Liviu, *L'origine de l'accusatif roumain avec P(R)E*, în *Recueil d'études romanes*, Bucureşti, 1959, p. 188–209.

Pană, N., *Gramatica limbii române*, Iaşi, 1892.

Paşca, St., *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, Bucureşti, 1936.

Paul, Radu I., *Flexiunea nominală internă în limba română, (Numirile proprii şi articularea)*, Bucureşti, 1932.

Pavel, Eugen, *Aspecte morfosintactice în toponimia văii Ampoiului,* în Studii de onomastică, 1987, 4, p. 367–373.

Pătruț, Ion, *Considerații în legătură cu vocativul românesc în -o,* în „Romanoslavica", VII, 1963, p. 87–93.

Pătruț, Ion, *Tot despre vocativul românesc în -o*, în „Romanoslavica", X, 1964, p. 193–194.

Pătruț, Ion, *Onomastică românească*, București, 1980.

Pătruț, Ion, *Nume de persoane și nume de locuri românești,* București, 1984.

Petrovici, Emil, *Nume proprii de bărbați articulate*, în „Dacoromania", V, 1927–1928, p. 579–583.

Philippide, Alexandru, *Gramatică elementară a limbii române,* Iași, 1897.

Pietreanu, Marica, *Consecințe morfologice ale raportului dintre numele proprii și numele comune,* în *Studii de onomastică*, 1987, 4, p. 54–60.

Pîrlog, Maria și Gheorghiu, Domnica, *Observații asurpa cazului vocativ*, în „Analele Universității Timișoara", 1965, 3, p. 257–266.

Platon, Constantin, *Manual de gramatică românească întrebuințată în Moldova, pentru școlile publice*, Iași, 1851.

Pontbriant, Raoul de, *Noua gramatică românească pentru școala ambelor sexe urmată de un curs complet de analiză logică,* București, 1874.

Pottier, Bernard, *L'objet direct prépositionnel: faits et théories,* în „Studii și cercetări lingvistice", XI, 1960, 3, p. 673–676.

Pottier, Bernard, *Présentation de la linguistique*, Paris, 1967.

Procopovici, Al., *Articol și vocativ,* în „Dacoromania", X, 1941, p. 8–25.

Pulgram, E., *Theory of Names,* în „Beiträge zur Namenforchung", V, 1945, p. 149–196.

Pulgram, E., *Individual name, classname, common noun,* în *Actes et Memories du VI-e Congres International des Sciences Onomastique*, München, 24-28 august 1958, vol. III, p. 198–201.

Pușcariu, Ilarion, *Limba maternă. Curs metodic de gramatică românească pentru Institutele pedagogice și școlile poporale române*, Sibiu, 1875.

Pușcariu, Sextil, *Der lu- Genitiv in Rümanischen*, în „Zeitschrift für romanische Philologie", 1921, p. 76–82.

Puşcariu, Sextil, *Despre pre la acusativ*, în „Dacoromania", II, 1922, p. 565–581.

Puşcariu, Sextil, *Limba română. Privire generală*, I, Bucureşti, 1940.

Puşcariu, Sextil, *Postpunerea articolului românesc*, în *Cercetări şi studii*, Bucureşti, 1974, p. 303–306.

Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartovik, J., *A Grammar of Contemporary English*, Londra, 1972.

Racoviţă, C., *Sur le genre personnel en roumain*, în „Bulletin linguistique", VIII 1940, p. 154–158.

Rădulescu, Ioan Heliade, *Gramatică românească*, Sibiu, 1828.

Reguş, Aspasia, *Antroponime feminine nearticulate în vechi acte istorice,* în „Limba română", XXVII, 1978, 3, p. 311–313.

Reguş, Corneliu, Reguş, Aspasia, *Antroponimele masculine în documentele slavo-române emise de cancelaria Moldovei între anii 1388-1456*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXV, 1974, 1–2, p. 497–509.

Rizescu, I., *Observaţii asupra topicii vocativului*, în „Limba română", XII, 1963, 6, p. 612–617.

Rizescu, Ioan, *Asupra sufixelor onomastice -*a_1 *(topoantroponimic) şi -*a_2 *(antroponimic),* în *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, VI, 1972, p. 35–54.

Roberts, Paul, *Modern Grammar (Proper Nouns),* New-York, 1967.

Rosetti, A., *Sur le vocatif des noms masculins en roumain*, în „Bulletin linguistique", VI (1938), p. 243-244.

Rosetti, Al., *Despre genul neutru şi genul personal în limba română*, în „Studii şi cercetări lingvistice", VIII, 1957, p. 408–9.

Rosetti, A., *Remarques sur la catégorie du genre en roumain*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XIII, 1959, 2, p. 133–136.

Rosetti, A., *Emprunt ou developpement propre ?*, în „Revue roumaine de linguistique", XXV, 1961, p. 369.

Rosetti, Al., *Contribuţii la studiul neutrului în limba română*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XIV, 1963, 4, p. 436.

Rosetti, Al., Byck, J., *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, 1945.

Roşca, Nuţu, *Particularităţi ale articolului în onomastica din comuna Bârsana (jud. Maramureş),* în „Limba română", XXVIII, 1978, 3, p. 321–326.

Roşianu, Ion, *Din gramatica numelui propriu,* în *Studii de onomastică,* 3, p. 317–329.

Roşianu, Ion, *Probleme de morfosintaxă la numele proprii,* în *Studii de onomastică,* 5, p. 43–56.

Săulescu, Gh., *Gramatica românească pentru clasele elementare*, Iaşi, 1834.

Scriban, A., *Gramatica limbii româneşti (Morfologia) pentru folosinţa tuturor*, Iaşi, 1925.

Searle, J.R., *Proper Names*, în „Mind", LXVII, 1958, p. 166–173.

Seidel, Eugen, *Gibt et ein Genus personale?*, în „Bulletin linguistique", XVI, 1948, p. 5–93.

Slavici, Ioan, *Gramatica limbii române*, Partea I, *Etimologia*, Bucureşti, 1914.

Sřrensen, H.S., *The meaning of Proper Names (With a definies Formula for Proper Names in modern English)*, Londra, 1963.

Speranţia, Th. D., *Manual de limba română*, Ploieşti, 1899.

Spitzer, Leo, *The Romanian Vocatives again*, în „Bulletin linguistique", XIII, 1945, p. 5–37.

Stan, Aurelia, *Contribuţie la studiul prenumelor feminine din Valea Bistriţei-Bicaz*, în „Cercetări de lingvistică", VI, 1961, 2, p. 383–397.

Stewart, G., *On Names of his Characters*, în „Names", 1961, 1, p. 224–235.

Stilescu, V., *Elemente de gramatică română*, Bucureşti, 1860.

Stoicescu, C. S., *Manual de gramatică românească*, Bucureşti, 1882.

Strajan, N., *Manual de gramatica limbii române*,. Partea a III-a. *Sintactica*, Bucureşti, 1881

Strugaru, D., *Istoricul acuzativului cu pre (pe) din limba română,* în „ Arhiva", XLIII, 1936, p. 115–127.

Suchianu, I., *Gramatica limbii româneşti*, Bucureşti, 1895.

Ştefănescu, M., *Cu privire la articolul masculin -ul al numelor proprii,* în „Arhiva", XXXIX, 1932, p. 69–71.

Tanoviceanu, I., *Articolul antepus ei, ai, ii, i la numele proprii feminine*, în „Arhiva", VIII, 1897, p. 329–341.

Teiuş, Sabina, *Referitor la sfera şi locul onomasticii în lingvistică*, în *Studii şi materiale de onomastică*, 1969, p. 7–11.

Tempea, Radu, *Gramatică românească alcătuită de...*, Sibiu, 1797.

Tezaurul toponimic al României. Moldova. I. *Repertoriul istoric al unităţilor administrativ-teritoriale (1772–1988)*, Bucureşti, 1992.

Tiktin, H., *Gramatica română pentru învăţământul secundar. Teorie şi practică*, I. *Etimologia*, II. *Sintaxa*, Iaşi, 1893.

Togeby Knud, *Le probleme de l'article en roumain*, în „Cahiers Sextil Puşcariu", I, 1952, p. 111–119.

Togeby, Knud, *Le probleme du neutre roumain*, în „Cahiers Sextil Puşcariu", II, 1952, p. 265–268.

Togeby, Knud, *Structure immanente de la langue française*, Paris, 1965.

Togeby, Knud, *Declinaison romane et declinaison roumaine*, în „Revue Romane", 1968, 2, p. 139–149.

Trnka, B., *A Theory of Proper Names*, în „Cercetări de lingvistică", III, 1958 (supliment), p. 112–119.

Trost, P., *Qu'est-ce que le vocatif*, în „Bulletin linguistique", XV, 1947, p. 5-6.

Trost, P., *Zür Theorie des Eigennamens*, în *Omagiu Iordan*, Bucureşti, 1958, p. 862–869.

Utley, F. L., *Observaţii asupra categoriei genului în limba română*, în „Names", 1963, 3, p. 160–179.

Vaillant, A., *Grammaire valaque ŕ l'usage des Français*, Bucureşti, 1836.

Vasiliu, Em., *Observaţii asupra categoriei genului în limba română*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XI, 1960, 3, p. 769–771.

Vasiliu, Em., *Le systčme des cas en roumain*, în „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", II, 1965, p. 313–340.

Vasiliu, Em., What does the „ plural mean", în „Revue roumaine de linguistique, XVIII, 1973, 5, p. 507–509.

Vasiliu, Laura, *Observaţii asupra vocativului în limba română*, în *Studii de gramatică*, I, 1956, p. 5–23.

Văcărescu, Ianache, *Observaţii sau băgări de seamă asupra regulilor şi orânduielilor gramaticii rumâneşti,* Episcopia Râmnicului, 1787.

Vendryes, J., *Les taches de l'onomastique* dans *Choix d'études linguistiques et celtiques*, Paris, 1952.

Vintilă-Rădulescu, Ioana, *Precizări privind utilizarea articolului hotărât proclitic „lui”*, în „Limba şi literatură”, XI, 1982, 4, p. 8–10.

Vlad, Carmen, *Categoria gramaticală a persoanei la substantiv*, în „Studii şi cercetări lingvistice”, XXII, 3, p. 275–283.

Whitney, Tucker, *The Romanian Vocative*, în „Language”, XX, 1944, 1, p. 22–28.

Whorf, Benjamin Lee., *Grammatical Categories*, în „Language”, XXI, 1945, 1, p. 1–12.

Zaragüeta, J., *El lenguage y la philosophia*, Madrid, 1945.

Zdrenghea, Mircea, *În legătură cu vocativul*, în „Limba română”, V, 1956, 6, p. 55–59.

Zdrenghea, Mircea, *Este vocativul un caz ?*, în „Studii şi cercetări lingvistice”, XI, 1960, 3, p. 797–801.

Zinkin, Vivian, *The Syntax of Place-Names*, în „Names”, XVII, 1969, 3, p. 181–198.

Cuprins

Tipărit la
Atelierele Tipografice
METROPOL

Concepută ca o descriere a sistemului morfologic al numelor proprii în contrast cu cel al substantivelor comune, lucrarea abordează un domeniu puțin cercetat în gramatica românească şi străină. Prin analiza comparativă a patru serii onomastice reprezentative (numele de persoane, numele de animale, numele de locuri şi numele de corpuri cereşti), se stabilesc particularitățile flexiunii de gen, număr şi caz a substantivelor proprii. Cartea oferă o metodologie a cercetării gramaticale a numelor proprii şi o sinteză asupra poziției lor specifice în structura morfologică a limbii.

ISBN 973-9337-63-5